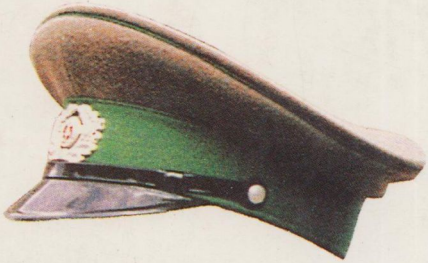
Stoyan Daskalov

Türkçesi: Mustafa Balel

ROMAN

YAĞMURLAR CUMHURİYETİ

YILMAZ YAYINLARI

YAĞMURLAR CUMHURİYETİ

Stoyan Daskalov

YILMAZ YAYINLARI A. Ş.
(Halkalı Cad. No: 259 Sefaköy/İstanbul)

Türkiye'de yayın hakları Yılmaz Yayınları A.Ş.'ye ait olan bu kitap yayıncının yazılı izni olmaksızın, elektronik veya mekanik hiçbir surette çoğaltılamaz. Sadece eleştiri ve bilimsel çalışma amacıyla kaynak gösterilerek aktarılabilir.

Stoyan Daskalov

YAĞMURLAR CUMHURİYETİ

□

Türkçesi: Mustafa Balel

YILMAZ YAYINLARI:
ROMAN / BEST SELLER DİZİSİ

□

Yayıma hazırlayan: Erdoğan Tokmakçıoğlu

□

Kapak düzeni: Ertan Gökemre

□

Teknik Hazırlık: Nevzat Özbek

□

©Yayın Hakları (Copyright): Yılmaz Yayınları A.Ş.

Teknik hazırlanması Yılmaz Yayınları A.Ş. Tesisleri'nde,
renk ayrımı Prima Grafik'te yapılan bu kitap,
Şefik Matbaası'nda basılmış ve ciltlenmiştir.

ÇEVİRMEN MUSTAFA BALEL'İN STOYAN DASKALOV'LA YAZARIN EVİNDE YAPTIĞI KONUŞMA

Sayın Daskalov, "Yağmurlar Cumhuriyeti" romanınızın omurgasını oluşturan büyük sel felaketi, romandaki olayların odaklaştığı bir öğe olarak, kendinizin yarattığı bir olgu mu, yoksa gerçekten yaşanmış bir felaket midir?

Uydurma diye bir şey yok bende. Çalışmalarım sırasında parmağımdan emerek verdiğim hiçbir şey yok. Bir sanatçı ne denli güçlü olursa olsun, yaşamı, yaşamın tüm ayrıntılarını tek tek imgelemeye ömrü yetmez. Yaşamın kendisi tüm belirtileriyle, tüm ayrıntılarıyla yaratıcının kendi imgelemesiyle bulabildiğinden daha güçlüdür kuşkusuz.

Sözünü ettiğiniz afet gerçek. İnsanlar da gerçek. Teker teker gözlemlediğim kişiler onlar benim. Uzun süre birlikte yaşadım onlarla. Bu sözün kapsamını tüm yaratıcılığım için değerlendirebiliriz. Gözlemlediklerimden Angel -romanın başkişisi- bu görüş ve olayla ilgili olarak bir edebiyat kahramanı oluyor. Onun kimi niteliklerini atıp kimi yeni nitelikler katıyorum. Bu da kuşkusuz romanımın ana konusu doğrultusunda gerekli olan çizgiler oluyor.

Bu sel felaketi devrimden yirmi yıl sonra Vratza'da oldu. '64-'65 yıllarında Botef, Vola Dağı'nda öldürüldü. 200 kişiden fazlası selden

öldü. Bir kısmı göçtü. Barajın yıkılması beni canevimden sarsmıştı. Bu bir ihmalin, sorumsuzluğun, dogmatizmin, katılığın, kendine aşırı ölçüde güvenin, toplumun nesnel gelişim yasallıklarını hiçe saymanın sonucuydu. Toplum yasallıklarıyla doğa yasallıkları çarpıştı. Öte yandan aynı insanlar yaşam koşullarıyla çelişkiye giriyorlar. Kabak suçsuzların başına patlıyor.

Yağmurlar Cumhuriyeti'ne yeni insanlarla, bu yenilerin içerisinde yuvalanıp kalan eski insanın çatışmasının romanı diyebilir miyiz?

Ta kendisi.

Yağmurlar Cumhuriyeti'ndeki yağmuru ve afeti bir simge olarak kullandığınız söylenebilir mi?

Elbette. Yağmurlar Cumhuriyeti'nin özü simgeye dayanıyor. Bu durum belirgin olarak da çözüm bölümünde gösteriyor kendini. O bataklık, o güzelim yaşamı bozan, o eskinin çamuru balçığıdır. Oraya gelmiş olan çamursa eskinin çamuru ve yenilerin hataları yüzündendir. Bu bataklığı yine onlar, kendileri düzeltmelidir.

Barajın duvarını yeninin gücü ve kolektivizmin simgesi olarak görebilir miyiz?

Tabii, kuşkusuz ki bu. Yeni toplumun bir aynası oluyor. İnsanın doğa üzerindeki egemenliğinin bir simgesi o duvar. Bulanık suların gelişi olumsuz güçlerin, önem vermediğiniz, önemsiz insanların simgesidir. Ne denli yüksek ideallerle yükselmiş olursak olalım, yeninin içindeki eskiyi unutmamak gerekir. Bunlar kendiliğinden bir araya gelip onarılması olanaksız çatlaklar açıyor. Yeni insansa bu tür hatalar işlemeye yatkın oluyor. Bir zemin üzerinde, toprağa basıyor, unutmamalı bunu. Sağlam basmalı.

Yağmurların kendisi de bir simge. Bu yağmurlarla, o damlalar içinde milyonlarca insanın boyuna yinelenen tepkisini simgelemek istedim. Yağmurlar adeta hakkın ve hukukun genel kurul toplantısı (plenum) yapıyor. Doğruyu, adil olanı, herkes duysun ve anlasın özü yatıyor yağmurun sesinde. Bu yeni insan burada söz ettiğimiz hatayı işlemeyecek artık. Bu bir dram, simge yeni zamanın ve yeni insanların simgesi.

Sanatçı kişiliğinizin oluşumuna katkıda bulunan faktörler arasında sıralayabileceğiniz en önemli etkenleri öğrenmek istesem?

Sanatçı kişiliğimde yaşam deneyimlerimden yararlanıyorum. Manda güderek büyüdüm. Kooperatifçiydim. Öğretmenlik yaptım. Orağa, üzüme gidiyordum. İki kez mesleğimden attılar. Yaşam savaşında çok değişik karakterler yer alıyor. Kimi direngen, kimi atılgan, kimi hain, kimi gevşek, kimi yelkenleri suya indiriveriyor çabucacık. Böylesine karmaşık koşullar altında yaşam benim için olanca niteliğiyle bir okul oldu. Marksist dünya görüşü daha gençlik yıllarımda benim için bir silah olmuştu. Hem yalnızca teorik değil pratik açıdan da bu böyleydi. Amacım genç düşünceleri yoğurup hasıl etmek, oluşturmak ve yeni insanı yaratmaktır.

Öğrencilerimin bir kısmı şimdi yönetici oldu. Onları ben yetiştirdim. Bir araya toplayıp konuşuyor, kitaplar, şiirler okuyordum kendilerine. Beni eleştiriyor, görüşlerini aktarıyorlardı.

Yani bir bakıma onlar da size öğretmenlik yapıyorlardı.

Evet. Öyle oluyordu. Edebiyat Fakültesi'nde öğrendiğimden daha çok şeyi halktan öğrendim ben. Halk dediğimiz bu insanlar öyle Edebiyat Fakültesi çıkışlılar gibi, diyalogdu, tiplemeydi, kişilemeydi, bir romanda çözümlemeydi, giriş, gelişme, sonuçtu bu tür şeyleri bilmezler. Gelgelelim bu saydıklarımın tümünü de anlattıkları olaylar içerisinde büyük bir yetenek ve ustalıkla vermesini bilirler.

Sanatçı kişiliğinizin oluşumunda ailenizin etkisi de olmuştur kuşkusuz?

Anamın imzası parmağındaydı.

Yani?..

Dur bakayım, ne diyordunuz siz ona, ümmi, evet evet ümmiydi anam. İmza atmaz, parmak basardı kâğıda. Babam öğretmen olduğu halde, benim öğretmenliğimi anam yaptı. Beş kardeş arasında tek çocuktum. Babam sert mi sert, katı mı katı bir insandı. Anamsa anlatmanın ustasıydı. Omuzluğu kaptığı gibi çeşmeye gitmesiyle dönmesi bir olur, ondan sonra da başlardı anlatmaya. Nerden bulur buluşturursa mutlaka anlatacak bir olay, bir hikâye bulurdu. Kâhyanın başına şu iş

gelmiş, falan hanım şöyle yapmış gibisinden çok yalın, çok basit olayları büyük bir ustalıkla, kendine özgü bir biçim ve anlatımla öyle güzel kıvırırdı ki, şaşar kalırdım. Öyle ki Tolstoy'u, Gorki'yi okurken duyduğum tadı, onun anlattıklarını dinlerken de duyuyordum. Salt ben değil, komşular da aynı tadı buluyorlardı onun anlatımında. Gelip giden konu komşu, okumuş olduğu halde babama değil, anama sorarlardı "Eee, anlat bakalım Nadye nine..." derlerdi. Benim en büyük öğretmenim halk olmuştur. İlk ustamsa anam. Onun hâlâ kulaklarımda çınlayan öykülerini öykülemek istiyorum, benim mi yoksa anamın mı öykülerinin daha değerli olduğunu bilemiyorum. Şimdi sen bu soruyu sorunca anamın siması geldi gözümün önüne. Kendisine teşekkür edip, her şeyi ona borçlu olduğumu söylemek istemi uyandı birden içimde. "Sağolasın, varolasın anacığım, bana insanları anlama niteliği, onların duygu ve özlemlerini kavrama niteliği verdin. Bana onları bu denli yalın, olağan biçimde sen anlattın, ben tüm bu niteliklerimi senden aldım..." diye şükran duygularımı açığa vurmak geçti bir an içimden. Gorki, Vazof, Elin Pelin'in portreleri arasında anamın portresinin de yeri var. Bir yazar önce belli bir yetenekle doğmalı, edebi yaratıcılığın öğrenimini ise daha sonra yapmalıdır derim. Değilse olmaz. Öyle ya, öyle yazarlar var ki, hiçbir kültürleri eksik olmadığı halde halkın gönlüne ve kafasına ulaşamıyorlar. Bence hüner, küçücük bir şeyden büyük şeyler yaratmaktır. Sabahattin Ali'nin Ayran adlı öyküsünü anımsadıkça halkı düşünüyorum. Halktaki daha yinelenmesi olanaksız bir sanat yaratıyor. Halka yönelmek, halka yakın, daha içinde olmak demektir. Nice ozanlar, yazarlar, nice şeyler yazıyorlar, ne var ki bu ana ilkeyi uygulama alanına koyamıyorlarsa, bir şey yapabiliyorlar denilemez.

Kitaplarınız içerisinde özel bir yakınlık duyduğunuz var mı?

Nasıl ki bir ailenin tüm çocukları birbirinden ayrı özellikleri olan, birbirlerinden tamamen özgün ve değişik niteliklere sahip bireylerse benim de her kitabım birbirinden tamamen ayrı şeyler. Kimileri daha bir düşçü görünümde, kimisi daha ılımlı, kimi daha hırçın, atılgan oluyor kuşkusuz. Kitaplarım da öyle. Yazarın tüm yapıtlarında kendi yüzü, kendi kalemi kendini gösterir.

TÜRK OKURLARIMA BİRKAÇ SÖZ

Her kitap uzatılmış bir dost elidir. Ben dostluğu kolay kazanılmayan üstün değerli bir şey sayıyorum. Türkçeye çevrilen bundan önceki yapıtlarımın, bu kitabımla da sizlerce dostça karşılanmak üzere gereken ortamı hazırlamış olduğuna inanasım geliyor. "Büyük Mücadele" ve "Değirmen"den sonra, bu "Yağmurlar Cumhuriyeti" adlı üçüncü kitabımın şimdiye kadarki dostluğumuzu daha da perçinlemesini dilerim.

Ben doğup büyüdüğüm, öğretmen olarak da çalıştığım köyde ve çevresinde geçen gerçek bir olaya dayanarak yazdığım, en büyük ödüle, "Dimitrov Armağanı"na yaraşık görülen bu romanımda, halkımızın daha mutlu günlere yönelik, nice zorluklarla dolu, ama parlak kalkınmasını anlatıyor, sizi Bulgar halkı arasına götürüyorum. Onların bu çağsal zamanlar içinde nasıl yaşadıklarını, hayatlarını nasıl kurduklarını, nelere ulaştıklarını, daha neler için savaşım yürüttüklerini, elbirliğiyle çalışmada, kişisel ve toplumsal olgunluk ve mutluluğa yönelmede kendilerini esinleyen, birleştiren ve kardeşleştiren ideallerin neler olduğunu anlamanın sizler için ilginç olacağını sanıyorum.

25 yıl kadar önce, yolum düşerek kısa bir süre Türkiye'de bulunabildim. Memleketinizi iyice görüp tanıyabildiğimi söyleyemem. Ama çok içtenlikli bulduğum yazar dostlarımdan, memleketlerimizin yalnız coğrafya bakımından değil, halklarımızın ruh yapısı bakımından da yakın olduklarını öğrenebildim. En önemlisi, sizler de daha adaletli bir yaşam uğrunda savaşım veriyorsunuz ve sizin ülkenizde de sular ışıdı-

ğı zaman artık aramızda hiçbir bakımdan ayrılık kalmayacağına inanıyorum. Buna, güçlükleri yenmenizde sizleri esinleyerek, halklarımızca arzulanan ve dostluğu sonrasızlaştıran amaca ulaşmanız yönünde "Yağmurlar Cumhuriyeti" adlı bu kitabımın da kendi payına yardımcı olacağı kanısındayım.

Kitabım yeni hayatı nasıl kurmakta olduğunu görmeniz için size yeni Bulgaristan'ın kapılarını açabilirse, mutlu olacağım. Her kitap bir evdir. Siz dostlarımı bu evimde konuklamaktan büyük bir hoşnutluk duyacağım.

STOYAN DASKALOV

Bahar olmasına bahardı ama yine de tir tir titriyordu Angel Çernovejdovski.

Bölge konferansından dönerken, birkaç yıl önce, ilk kez parti sekreteri seçildiği günü anımsıyordu. 9 Eylül 1944(*) öncesini pek bilemiyordu ama onu izleyen son on yıl çok ağır gelmişti kendisine. On yıl değil de, tıka basa doldurulmuş on koca buğday çuvalı yüklemişlerdi sanki sırtına. Adlarını oradan geçen iki dereden alan Aval ve Amont bölgeleri, iki parçaya bölmüştü yaşantısını. Annesi birinde, babası ise öbüründe oturuyordu. Gelgelelim, yaşantısını değiştiren bir kış kazınıp kalmıştı belleğine. O zamana dek yaptıkları önemsiz şeyler gibi görünüyordu ona. Önceleri yaşantısının heyecanları onu tümüyle sarıp sarmalamıyor, etki alanına almıyor, derin izler bırakmıyordu onda. Parti sekreteri olmadan önce, uzun ve çetin bir kavga vermek zorunda kalmıştı. Kimse onun adaylığına karşı çıkmıyordu; ama o, kendi kendine karşı kavga veriyordu yine de.

"Neden bu işi ben üstleneyim ki?" diye soruyordu kendi kendine. "Çiftlik kaç kez başkan değiştirdi. Ben yürütebilecek miyim acaba?"

Bresteka yamacından bir araba geçti. Az kalsın onu çiğniyordu.

"Kuzum siz trafik kurallarından anlamaz mısınız hiç!" diye bağırdı şoför arabanın camından başını uzatarak.

(*) 9 Eylül 1944'teki silahlı halk ayaklanması sonucunda monarşist-faşist diktatörlük yıkılmış ve Bulgaristan'ın işçi köylü ittifakına dayanan Vatan Cephesi Hükümeti kurulmuştu.

"Yayalar için trafik kuralı... Toplumda kurallar..." Düşündükçe deliye dönüyordu. "Hıh! Kurallarmış! İşim başımdan aşkın benim..."

Manda gibi çamura bulanmış olan araba durdu. Şoför kapıyı açtı. Binmesini söyledi.

"Teşekkür ederim, ben kestirmeden giderim," dedi Angel tarlalara doğru yürüyerek. "Oralarda trafik derdi yoktur hiç değilse!"

Otomobil, çamuru yara yara ilerlemeye başladı.

"Sağa sapma, sola sapma, aşırı hız yapma, yolu tıkama... Yaşamda bir değişiklik olmuş, hemen ardından bir kural getirivermişler. Yetişmek, ulaşmak, aşmak, her şey ama her şey bir kurala bağlıydı!.. Raylar falan!.."

Öyle sanıyordu ki, yukarıdaki güneş bile dev yapılı rayların arasında kıpırdayamazdı artık. Kocaman bulutlar, yağmurun yuvarladığı kaya parçaları gibi yolunu tıkıyordu.

İri yağmur damlaları telaşını çoğaltmıştı. Toplantı süresince yağmış durmuş, gök gürlemiş, şimşekler çakmış, sokakları, yolları suya boğmuştu. Kara dönüşmek istiyora benzeyen yağmur taneleri, kırılan teller halinde uzanıp gidiyordu. Angel adımlarını sıklaştırdı. Anıları onu bir kez daha belleğine çivi gibi çakılmış olan o kış anılarına götürmüştü.

...Kar yağıyordu; ilkin usul usul serpiştirmeye başlamış, insanla dalga geçercesine yere bir iki tane atmış, tek tük düşerek başlamıştı işe. Sonra birden ciddileşmiş, inatla her tarafı örterek, geceli gündüzlü yağmaya başlamıştı. Angel de geceli gündüzlü akıl yürütmeye koyulmuştu: Çiftliği bulandığı bu bataktan kurtarabilecek miydi acaba? Tıpkı takımlarını, iş araçlarını gözden geçirip onaran, yağlayan bir işçi gibi, kendi doğasını, kusurlarını ve niteliklerini eleştiriyordu. Saçaklardan uzun uzun sarkan buzları gördüğü sabah, camlar en ilginç desenlerle, en ilginç çiçeklerle donanmıştı. Bu ona savaşı, toprağın kamulaştırılışını anımsatıyordu. Orada tanıdığı bir şeyler görür gibi oluyor, bir kısmı onunla alay ediyor, bir kısmı da dostça selamlıyordu. Oracıkta, pencerelerin camında toplantıyı yaşar gibi oldu. Kürk başlıklar görünüyordu belli belirsiz, doğan güneşi gösteriyordu parmaklar. Çocuklar gibi camları hohlamaya başlamıştı ama desenler silinmiyordu

bir türlü, ısının etkisiyle biçim değiştiriyorlardı yalnızca. Toplantıya gitmek için yola çıktığında kapı karlarla öylesine tıkanmıştı ki, zor bela açabilmişti. Geceleyin kapıyı gümbür gümbür vuran, yumruklayan karlar kapının önünde yığılıp kalmış, öylece olduğu yerde donmuş, taşlaşmıştı. Yöresini dolanamaz, üstünden de geçemezdi. Eve girip ısınabilmesi için uzun süre bu karı kürümek gerekiyordu. Tahta perdenin önünde yine koca bir kar birikintisi vardı. Avludan dışarıya çıkacak bir yol açması öğleyi bulmuştu. Gelgelelim dışardaki kar da az buz değildi, beline ulaşıyordu. Eşi görülmemiş bu kar toplantılarını alt üst etmişti. Toplantı sabahleyin yapılacağı yerde, ancak akşamüzeri başlayabilmişti. O da hemen hemen kar içinde yapılmış gibi bir şeydi, zira salon buzdan geçilmiyordu!

Günlerden pazardı. Papazın alışkanlıklarından vazgeçtiği tek pazardı belki de: Kiliseye gidememiş, çanları çalamamıştı. Kapının önünde karda dikilmiş, elinde bir kürekle kapının önündeki karları kürüyordu.

Angel tüzüklere aykırı olarak, el kaldırmayla nasıl seçildiğini anımsıyordu. İlk kez olarak rapor falan hazırlanmamış, kimse söz almamıştı. Otlaklar karlar altında kalmıştı. Soğuktan uyuşmuş, keçeleşmiş olan kollar değnek gibi havaya kalkmış, olan olmuştu.

"Vay canına! Demek böyle günler de görecekmişiz! Sonu iyi olur inşallah! Rus kardeşlerimiz bizi Türklerden kurtardıkları yıl da böyle bir kış vardı yine, unutma bunu sekreter yoldaş!" demişti Grabço Baba.

Seçim öncesi köylülerin dilinde Angel Çernovejdovski'den başka birisi değilken, "sekreter yoldaş" olup çıkmıştı bir anda. Adı unutulur olmuştu. Kendi kişiliğini yitirmişti. Öyle sanıyordu ki millet onun karısına, babasına, büyükbabasına seslenirken, onlarla konuşurken bile bu "sekreter yoldaş"tan bir şeyler katıyor, bir şeyler bulaştırıyor olmalıydı. Köyü etki alanı içerisine alıp, yönetmek çetin bir işti onun için. Yaşamını iki parçaya bölüyordu. Seçilmeden önce olup bitenler aklında, kimi zaman bir baharı anımsatan parçacıklar halinde yarım yamalak izler bırakmış, daha sonra da bu şiddetli kışın içerisinde karanlıklara gömülüvermişti. Baş düşmanı olan karın tutsağı olmuştu. O kar yok mu o kar... Onu tüm girişimlerinden alıkoyup çelmelemiş, onun işlerini kendisi yönetmeye başlamıştı. Angel'in işi gücü karla uğraş-

mak olmuş, başka hiçbir şeye el süreme mişti. Yol iz koymayıp her yanı kara bulayan, basık tavanlı evleri örten, evlerin bacalarında gökyüzüne doğru incecik ipler halinde süzülen dumanlardan başka bir şey bırakmayan o kışı silemiyordu bir türlü belleğinden. Şimdi yol boyunca otlayan hayvanların dilleri arasından çıkan taze ot çıtırtılarını işitince karların hışırtısını anımsayıvermişti. Ne çok kardı öyle! Erimek bilmiyordu bir türlü. Eriyip ortadan kalkması bir yana, arttıkça artıyor, koskoca köyde en ufak bir kalıntı, en ufak bir iz bile bırakmıyordu ortalıkta. Hani yoğun bir buz kitlesiyle kaplanmış su birikintisinden zar zor ufacık bir buğu çıkışının da kanıtladığı gibi, karın altında da yaşam sona ermemişti, buğular çıkarıyor, fokurdayıp duruyordu. Koca köyün, onca insanın, onca hayvanın diri diri karlar altına gömüldüğü o korkunç kışı unutamıyordu Angel. Oysa o ana dek, her şeyin çok kolay olduğunu, insanların yenilmez bir güce sahip olduklarını düşünmüştü hep. Gelgelelim kar örtüvermişti onları işte yine. O zamanlar başlarına kar yağmasını önleyici silahlar bulunmamıştı henüz. Gerçi kar yağmasını önleyici bombalar yapılmıştı ama kesin bir sonuç alınamamış, bu uçsuz bucaksız düzeye boşu boşuna atılmıştı bu bombalar. Ufkun bir başından öte başına yayılan bu kar okyanusunu, güneşten başka hiçbir güç kaldıramazdı ortadan. Bunca yolu temizlemek, karlarını kürümek için kar makinelerini nerden bulsunlardı? Hem kolay mı, harıl harıl çalışan bu makineler dünyanın benzinini yakardı, o kadar benzini nerden bulacaklardı. Şakaya gelir yanı yoktu, bir an duracak olsa koca makinelerin kaşla göz arasında karlara gömülüvermesi işten bile değildi.

İlk kaygısı insanlarla, hayvanları kurtarmaktı. İyi ama nasıl kıvıracaktı bu işi? Planda yoktu bu. Hiçbir yerden bir haber ya da bilgi alma olanağı da yoktu. Yollar kapanmış, telefon direkleri, ağaçlar yerle bir olmuş, her yer düpdüzgün olmuştu. Koca bir ovadan ayrılmaz olmuştu ortalık. Tüyler ürpertici bembeyaz bir ova! Türlerinin tükendiği, köklerinin kazındığı sanılan kurtlar yeniden ulumaya başladılar. Her şey kara batıp kalmıştı. İnsanlar, makineler, ot yığınları, saman yığınları, hangarlar, silolar karlar altında kalmıştı hep; bir yere kıpırdayamıyorlardı. Kimse bir yerden bir yere gidemiyordu. Bununla birlikte, yine de çocuklar doğuyor, koyunlar kuzulamasını sürdürüyordu. Köylülerin varı yoğu çeşmeye dek kürüyebildikleri, su almak için açtıkları yol da

geceleyin karlarla tıkanıyordu yeniden. Angel'in ancak gündüzleri zar zor yapabildiği şeyler de yine, boz bulanık gökyüzünden habire yağıp duran, bazen bembeyaz un halinde yumuşacık, bazen büyük yumaklar halinde, yıldız ya da ipek ipliği biçiminde yağan karların altında kaybolup gidiyordu. Geceleri de yağıyordu. Hele o zamanlar kimse kendisini rahatsız etmediğinden, kimse en ufak bir tepki göstermediğinden daha bir canlanıyora benziyordu. Kimi el değince sönen, kimi düşünce fırtınaları gibi parıldayıp duran böcek gözlerine dönüşür gibi oluyordu gökten düşen binlerce ateş böceğini andıran bu kar taneleri. Gece, kar tanelerini yutuyor, yuttukça da aydınlanıyor, ışıyordu. Uğultudan geçilmez oluyordu ortalık. İpek böcekleri yaprak kemirmek için dut ağaçlarına tırmanıyordu sanki. Büyülü, büyüleyici bu canlı gece; kar taneleriyle yaptığı çılgınca danstan sonra, hayvanların kırılmasına, insanların kendisiyle baş edemeyişine aldırmadan tıkayıp duruyordu yolları. Angel, işte tam bu sırada hem kendisini, hem de başkalarını daha iyi anlamıştı. Bu amansız kışa karşı verdiği savaş ona insanları daha iyi tanıma olanağı sağlamıştı. Büyük bir özenle tutulmuş dosyalardaki notlar, insanlar hakkındaki kişisel izlenimleri hiç kalırdı bu olanağın yanında. Genç parti sekreteri için çetin bir okul olmuştu bu. Hiçbir yerde okumadığı bir yığın şeyler öğrenmiş, yaşamın, olağan akışındaki görünümünden çok daha karmaşık, çok daha zihin karıştırıcı olduğunu fark etmiş, bunlardan kendisine, başkalarına, dünyaya ve dünyanın değişimlerine ilişkin sonuçlar çıkarmıştı.

Parti sekreteri ortalığın yemyeşil otlarla kaplı olduğu bu ilkbahar gününde neden yıllar öncesinin kışını düşünüyordu acaba? İşte hazır bahar yağmurları yağıyordu. Onu yatıştırması, anılarını silip süpürüp tazelik, dinçlik kazandırması gerekirdi. Ne var ki hiçbir şey, kışın o dondurucu soluğunu ,ortalığı bataklığa boğan kar sularını, yollar boyunca köklerinden sökülmüş ağaçları, hendeklere doluşan köpüklü sel sularını unutturamazdı. Angel toplantıdan dönüyordu. Hani bulutları oradan oraya sürükleyen, yağmuru yağdıran, kendisini daha çok üşüten rüzgâr kadar yorgundu. Su baskınına uğrayan çayırlardan yükselen buğular, habire yağmura dönüşüyordu. Hiçbir şey ısıtamıyordu Angel'i. Üşümesi salt o şiddetli kışı anmaktan gelen bir soğukluğun sonucu değil, doğada olduğu gibi yaşamda da günden güne artan soğuğun gövdesine sızmış olmasından doğuyordu. Felakete yiğitçe katlanmıştı.

Ne var ki onu asıl rahatsız eden, elini kolunu bağlayan, önünü çığ gibi tıkayan bölge sekreteriydi.

"Seni bulunduğun yere getiren biziz. Bizim sözümüzü dinlemek zorundasın! Biz ne dersek onu yapar, gerisine karışmazsın. Üstüne düşmeyen işe burnunu sokmaz, kooperatifleşmemiş köylülerin dediklerini yapmazsın!"

Köy, tıpkı dolunun ardından daha gelişen, serpilen bir meyve bahçesi gibi canlanmıştı. Hareketlenmeye başlamıştı. Gelgelelim bölge komitesinde bu duruma sevinileceği yerde ona adamakıllı çıkışılmış, işitmediği laf kalmamıştı.

"Orda ne halt karıştırıyorsun yahu! Karıştırdığınız bu haltlar ne ha, bu haltlar ne?" demişti kendisine.

"Halkın yaşam düzeyini yükseltmeye çalışmak suç mu?"

"İyi ama sen özel tarlaların kapitalizme yol açtığını, kapitalizmi hortlattığını bilmiyor musun? Parti sekreterisin, bunu kimin söylediğini... kaçıncı ciltte... kaçıncı sayfada söylediğini bilmen gerekir!"

"Biliyorum. Lenin, tüm özel girişimlerin kapitalizmi doğurduğunu söylüyor. Ama Yeni Ekonomik Politika için kendisine eleştiriler yöneltildiğinde ne demiş biliyor musunuz: İnsanlara maddi mülkler yaratma olanağı sağlanmalıdır. Onlar bu işin dozunu kaçırıp bolca mülk biriktirdiler mi, ellerinden alıp bu malları kamulaştırmaktan kolay bir şey yoktur!"

"Sen hangi Yeni Ekonomik Politika'dan söz ediyorsun Allah aşkına? Biz sosyalizmi kurduk, komünizmi yerleştirmek üzereyiz, sen kalkmış Yeni Ekonomik Politika diye tutturuyorsun! Şunu bil ki, eğer yeni bir ekonomi politikası uygulamaya kalkışırsan, orası senin bileceğin bir şey! Benden bu kadarı! Köylülerin gücünü tanımıyorsun, onlara özel mülkiyet tanındığı zaman neler olur biliyor musun? Önlerine katar, sürükler götürürler seni, sürükler götürürler!"

Angel övgüye boğulacağını umarken bölge sekreteri Kalvaçev, onun ağzını açmasına bile fırsat vermeden, sözcüklerin üzerine bastıra bastıra:

"Önüme çürük teoriler atacağına, kişisel toprak sorununu bir yana bırak. Devletin çıkarlarıyla uğraş! Anlaşıldı mı?" dedi.

"İyi ama," diye geveledi Angel. "Kabul etmez köylüler... Yanaşmazlar buna. Hem sonra gelirlerle ilgili plan konusunda iyi olmaz bu."

"Onların görüşlerini mi alıyorsun yani? Bir de yönetici olacaksın ha! Oh, oh oh, işimiz iş desene! Sen köylüye ayak uyduracağına, sana söyleneni yapsana kardeşim! Onlara ne bakıyorsun sen. Köylü kısmı oburdur, açgözlüdür, küçük burjuvanın fideleridir onlar. Planı zorla, oldu bitti. Hepsi o kadar!"

"Ama planı uygulayacak olan yine kendileri!"

"Uygulamasına onlar uygulayacak ama, her şeyin tıkırında yürümesi için senin gözkulak olman gerekiyor."

"Ellerine bir şey geçmediğini görürlerse, sanıyorum daha önce yaptıklarımız da alt üst olacak. Bir çuval inciri berbat edeceğiz."

"Yeni kodamanlara ihtiyacımız yok bizim! Köylüden onu bunu almanın, adamları pazarlarda koşuşmaya iterek iktidarı küçük düşürmenin gereği var mı? Haydi bakalım, şimdi doğru git, kolları sıva!"

"Yapamayacağım! Bırakın ben kendi bildiğim gibi yapayım!"

"Ne? Bunun ne demek olduğunu biliyor musun sen? Daha işin başındayken kaçmaktır bu düpedüz! Haydi köyüne dön şimdi doğruca ve bir parti neferi gibi davran, dikkat et, gerileme sakın! Kaçakların sonunun ne olduğunu bilirsin!"

Bu konuşmalar soğuk duş etkisi yapmış, korkunç çökertmişti Angel'i. İki yakasını bir araya getirmek için büyük çaba harcıyor ama baş edemiyordu bir türlü. Kendisini, ters yönde ilerleyen iki deli ata bağlamışlar da atlar ilerleyip birbirlerinden uzaklaştıkça çekiliyor, her yanları geriliyor gibi hissediyordu. Bu toplantıda da onun sözlerine kulak asan olmamıştı. Onu destekleyip görevlerini yapmasını sağlayan çıkmamıştı.

Az sonra Ermenko babanın arabasının yanına ulaştı. Ermenko baba o bölgede çerçilik yapardı. Herkesin tanıdığı bir insandı. Kermesler sırasında köy köy dolaşır tarak, küpe, incik boncuk satardı. Adam arabasının renkli tentesinin altında sallanıp duruyor, taşıdığı renk renk oyuncakların ve ıvır zıvırın gürültüsü onda şarkı söyleme isteği uyandırıyordu.

"Yanılıyorsun, Ermenko baba," diye seslendi Angel. "Kermesin tarihi değişti. Güzün yapılacak."

"Her önüne gelen kimseye danışmadan etmeden, kendi kafasından bir şey yapmaya kalkışırsa, yandık. O zaman bir de bakmışsın köylerin yeri de değiştirilmiş. Eh, n'apalım! Geceyi Potop'ta geçirir, yarın

sabah erkenden Alino'ya giderim ben de. Orda da kermes var. Onlar sizden daha direngen çıktılar, kermes yapmaya devam ediyorlar. Hem eskisini, hem yenisini yapıyorlar. İki kermesleri var şimdi."

"Herkesin arabası var artık! Gıcır gıcır otomobili var! Sen ne zaman motorize oluyorsun bakalım?"

"Ohoo, ben serserilerin en sonuncusuyum! 'Mohikanların Sonuncusu'nu okudun mu? İşte o oymaktanım ben. Dur. Sizin kermesin tarihini de not edeyim bari. Al bak işte. Değişen kermeslerin listesi bu! Yeni takvim, değişiklikler takvimi. Papazın takvimi işe yaramıyor artık. Ben hareketten yanayımdır. Durmasını hiç sevmem. Bunaltır beni hareketsizlik. Sizin orada bir iki kadeh bir şeyler atar, yukarı köylere çıkarım. Onlar daha zor değişirler. Taşa basar onların ayakları. Oysa sizinki öyle mi, kara toprağın üzerine basıyor ayaklarınız. O da sizi gevşetip yumuşatıyor!"

"Seni gidi çokbilmiş seni!"

Çerçinin arabası yokuşu güçlükle tırmanıyordu. Küçük at, tıpkı bir put gibi, dizi dizi incilerle, boncuklarla süslenmiş, kulaklarına kırmızı kordelalar, boynuna çıngıraklar asılmış, yelesiyle kuyruğu tel tel örülmüştü. Arada bir duruyor, kişniyor, sonra yeniden yola koyuluyordu.

"Niye yanıma atlamıyorsun sekreter yoldaş. Yağmurdan korunursun," dedi iki üç kez Ermenko baba.

Maksadı, Angel'i yanında görsünler de, "sekreter yanına oturmuş" desinlerdi. Köylülerin sekreteri onun arabasında yanıbaşında görmelerine can atıyor, o yüzden de Angel'i arabasına bindirip bürosunun kapısına dek götürmek istiyordu.

"Korkma, otobüslerde olduğu gibi bilet falan kesmem ben öyle," diye diretti. "Benimki bedava. Halktan geliyor ve halk yararına!"

Angel Çernovejdovski arabayı süzdü. Binerse, arabanın oyuncak gibi dağılacağını, paramparça olacağını sanıyordu.

"Sana uğurlar olsun. Ben şöyle tarlalara bir bakayım. Yağmurlar başlayalı..."

"Haydi, haydi. Gerçek neden bu değil ama, öyle olsun! Dostlarının küçük "kapitalistler"le ortaklaşa ne işler çevirdiğini soracaklarından korkuyorsun, bilmiyor muyum sanki! Ama bak, şurasını söyleyeyim, her şey ha deyince kamulaştırılıp ortak mal durumuna getirile-

mez. Fabrikalar özel ellerden kolayca devletin eline geçti. Toprak daha zor kamulaştırıldı. Gelgelelim kolektif çiftliklerde ya da devlette, haya denen bir şey kalmadı, öyle olması gerekiyordu. Söylesene bakalım, insanların neşesini nasıl kamulaştıracaksınız? Bak ben onlara tarak falan satıyorum, onlar da seviniyorlar. Bu neşe, bu sevinç kişiye özgüdür. Ancak tarağı kim alıyorsa o hoşnut oluyor, o seviniyor. Başkası değil!"

"Vay canına! Sen ne zamandan beri filozof oldun böyle, Ermenko baba?"

"Biliyorsun, bu gövdeyi az buz zamandan beri sürüklemiyorum. Bu saçları değirmende ağartmadım. Bir yığın iyi kötü şeylerle karşılaştım. Şimdi soruyorum sana, sahi komünizmde kişisel sevinçler de olacak mı?"

"Elbette, Ermenko baba, olmaz mı hiç! Herkesin gözleri, istekleri, gönlü kendisine ait, kim ne diyebilir ona!"

"Oh! Oh! İşte buna çok sevindim doğrusu! Herkesin ruhu kendi malı olarak kaldıkça incik boncuk satmalar da sürüp gidecek desene!"

"Haydi bana eyvallah. Gidip şöyle tarlalara bir bakayım ben. Şu yağmur planlarımızı alt üst etti. Her şey suya kesti. Mahvoldu!"

"Dikkat edin siz de boğulmayasınız. Çünkü tuttuğunuz yol..."

Angel seçtiği en kestirme yola saptı. Bu yağmurların, azgın sel sularının Yağmurlar Cumhuriyeti haline getirdiği köye ulaşmanın hiç de kolay olmayacağını düşünüyordu.

Adımlarını sıklaştırdı. Meşin ceketinin yakasını kaldırdı. Kocaman ayakkabılarının ökçeleri çamurun içinde tıpkı nal izini andırır izler bırakıyordu. Bir zamanlar tepelerin yamacında bembeyaz lekeler halinde parıldayan evler yerle bir olmuştu şimdi. İçlerinden tek bir tanesi ayakta kalmış, o da şaşkın ördek gibi ne yapacağını şaşırmış, üzgün görünüyordu. Gerçi köhneleşmiş, sallanıp durmaya başlamıştı ama, yine de herhangi bir fırtına ya da yağmur anında on kişi kadar barındırabilirdi incecik kirişleri altında. Mirka'nın evi diye adlandırılan ev, ırmağın kıyısında çilek tarlasının ortasındaydı. Mirka sırtına eski bir entari geçirmiş, omuzlarına da eski bir entariyi atkı gibi atmış, bir ağaç gövdesinin üzerinde oturuyordu. Tek başınaydı. Yağmurdan ıslanan saçları pırıl pırıl parıldıyordu. Alnına iki üç saç lülesi yapışmış, diğerleri ensesinde uçuşuyordu. Ara sıra düzeltiyordu saçlarını.

Çünkü okuduğu kitabın üzerine ara sıra damlalar düşüyordu. Kulübenin içerisi karanlık olduğundan, dışarısı aydınlık diye kapının önüne oturmuştu. Derken, iri kıyım, boylu poslu Balio ansızın içeri dalıverdi. Mirka apar topar geriye çekildi, tahta karyolanın yanındaki süslü kilimle örtülü köşeye sıçradı. Gözlerinde bulanık bir alev parıldıyordu. Dolgun, etli dudakları kıpırdıyordu. Beyaz yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

"Korkma! Niye öyle köşeye kaçtın?" dedi Balio tatlılaştırmaya çalıştığı bir sesle.

Ortaya çıkmış olan bu ani sessizlikte zehirli bakışları yöreden hiçbir yardım bekleyemeyen Mirka'ya dikildi. Kızcağızın üstündeki entari öylesine eskiydi ki değil Balio'nun eli, usta bir kadın eli bile hiç güçlük çekmeden çekip alabilirdi sırtından.

"Ne okuyorsun bakalım?" diye sordu genç kıza.

Yanına yaklaştı. Çam yarmasını andıran gövdesi ışığı kapatmıştı. Kitap, sayfalar arasına kıstırılmış olan Mirka'nın parmağının üzerine kapandı. Genç kız sessizce, en ufak bir tepki göstermeden, olduğu yerde kalakaldı. Daha da büzüldü. Adamın hareketlerini gözden kaçırmamaya çalışarak:

"Güzel bir kitap. Bu kitaptaki insanlar daha iyi yaşıyorlar..." diye mırıldandı. Güzel, sevimli yüzü, uzadı, çirkinleşti. Korkudan tüyleri diken diken olmuştu. Yumruklarını sıkmış, tetikte bekliyordu. İnsanın içine işleyen sert, delici bakışları karşısında, Balio kendini dizginlemek zorunda kaldı. Kendisini kulübeye sürükleyen dürtüleri yatışıp hayvansal duyguları yok oldu.

"Demek orda insanlar iyi yaşıyorlar ha?" dedi gülerek.

Mirka'nın gözlerinin içine sert sert bakarak yatağın üzerine oturdu. Paketini çıkardı, bir sigara yaktı. Sinirleri yatışsın diye bir sigara da kıza uzattı.

"İç haydi, zehirlenmezsin korkma!" dedi genç kızı yukardan aşağıya süzerek. Sonra bakışlarını onun dolgun kalçalarından iri, taş gibi sert memelerine kaydırdı. Sigarayı ak, parlak dişleri arasında geveliyordu.

"İçip de ne olacak?"

"Kanser falan olurum diye mi korkuyorsun yoksa? Dedem daha el kadar çocukken başlamış, ölünceye dek içti, yine de yüzyıl yaşadı! N'oldu Petr Amca, zavallı ağzına ne tütün koyardı, ne içki, yine de on-

dan önce öldü... Hem de kanserden! Dene hele, hoşuna gider belki!"

Mirka kasten kitaba eğmiş olduğu bakışlarını kaldırdı.

"Benim böyle şeyleri denemekle öldürecek zamanım yok. Deneyeceklerimi denedim ben," dedi yağmurların altında çileklerin eriyora benzediği tarlaları göstererek.

"Aman Mirka! Gençliğini ne yapıyorsun?" diye iç çekti Balio, iki yüzlüce dalgın dalgın pencereden dışarı bakıyormuş gibi yaparak. Ama bakışları genç kızdan ayrılmıyordu bir türlü. "Sigara içmiyorsun... Tamam onu kabul ettik diyelim. Ama olmaz ki. Hakkında hiç de iyi şeyler söylemezler. Senin yaşındaki kızlar neşeden dört köşe oluyor, cıvıl cıvıl kaynıyorlar. Marta bile içki içiyor, sigara içiyor, modern dansları biliyor..."

"Her koyun kendi bacağından asılır. Orası Marta'nın bileceği iş."

"Peki, üniversiteye gidenlere ne buyrulur? Yüksek öğrenim görüyor ama, sigara, içki içiyor, dans ediyorlar. Onlar da kız. Sek içiyorlar hem de! Hem öyle bizim gibi rakı, şarap da değil! Konyak, vermut, rom, viski, cin... Arar mısın, saymakla bitmez! Onların ne güzel gençlik anıları olacak. Oysa senin öyle mi? Söylesene, kimi güçlü kuvvetli, kimi büyük buldun, kimin koynunda heyecanlandın, kim zevkten titretti seni. Tarla faresinden farkın yok. Bir erkek sana elini uzatıverdi mi fare gibi kaçıp kurtuluveriyorsun. Söylesene, genç olduğunu, güzel olduğunu nerden anlıyorsun, neye yarıyor bütün bunlar, ha?"

Mirka güldü. Durumunu değiştirmeden gevşeyip yatıştı:

"Bana da gençliğin zevklerini tattıracak biri bulunur elbet! Durup dururken her önüme çıkanın altına yatacak değilim a!"

"Hey! Ne diyorsun sen! Ben 'her önüne gelen'den falan söz etmiyorum," dedi Balio genç kızı sinsi sinsi süzerek. "Beklediğin elbette günün birinde olacak. Ama daha önce nasıl yaşamayı düşünüyorsun, hep böyle tarla faresi olarak mı kalacaksın yoksa?"

"Bütün genç kızlar gibi namusumla çalışarak yaşamak istiyorum."

"Hımmm... Namusuyla ha" diye güldü kahkahayla. "Namuslu oldun da ne geçti eline? Ne kazandırdı namusluluğun sana ha? Günahkâr bir sürgün gibi tıkmışlar seni bu kulübeye. Ama arkadaşların gününü gün ediyor, yaşamın tadını çıkarıyor onlar. Başörtülerini değirmenlerin üzerine fırlatıyor, arabalarla gezip tozuyor, canlarının istediğini yapıyorlar."

"Saçmalama Balio!" dedi Mirka sert bir sesle Gözlerini öylesine kısmıştı ki, incecik kaşları altında yok olmuşlardı sanki.

"Gerçeği söylüyorum. Neden saklamalı? Bizleri baskı altına aldıkları sürece, daha bağımsız, daha özgür yaşamak isteriz. Hem gençler bunun bir yolunu buldu. Önyargıları ilk püskürten onlar oldu. Eski namusluluğun üstüne tükürüyor, kendileri için moral bir kurtuluş olan ahlaki düzensizlikle suçlanmaktan korkmuyorlar. Kimse onları yollarından alıkoyamaz. Budala değilsin. Bunları anlaman gerekir."

Mirka başını çevirdi.

"Bak Mirka, şu uğursuz yeryüzünde aynı çetin işlerin birbirine yaklaştırdığı insanlardan söz edelim istersen. Şurası kesin ki bir erkekle yatmaktan kaçınamaz, kendini bundan uzun süre alıkoyamazsın. Sahi söylesene gönlündeki Angel mi yoksa?"

"Angel, senin bildiğin insanlardan değil!" dedi Mirka boğuk bir sesle. Gözleri iri iri açılmış, dolu dolu olmuştu.

"Ona bakma sen. Köylünün gözünde evliyalık taslar ama, biz erkekler elimize bir fırsat düşmeye görsün, kaçırmayız!"

"Hiç bile değil. Angel dürüsttür. Hem rica ederim, ondan söz etme artık. Çiftlikteki işlerden söz etsene sahi. Yağmura baksana bir yol, ortalığı sel bastı. Çok zarar verecek bu yıl!"

"Bırak yağmuru! Kimse durduramaz onu! Başka şeylerden söz et sen. Yüreğim yaşamın kaynağına doğru çekiyor beni..."

Mirka kulübeden dışarıya bir göz attı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Çilek bahçesindeki çamurlu karıklar, kökleri, yaprakları ve sudan çıkmaya uğraşan kelebekleri andıran meyveleri kemirerek çağıldayıp duruyordu.

"Bu yağmur böyle sürerse, her şey mahvolacak. Yazık oldu o güzelim çileklerime. Çamurlara bulandı yavrucaklar!"

"Çilek milleti de tıpkı kadın milleti gibidir! Çamurları çabucak yıkanır, temizlenir," dedi Balio. Sigarasını bir su birikintisine fırlattı. Sonra içini çekti: "Yazık! Sonunda beyinlerine bir kurşun yerler! İnsan dediğin yalnızca çalışmakla olmaz ki, yaşamalı biraz da. Toplantılarda falan kaç kez söyledik, dilimizde tüy bitti ama, dinleyen kim! İnsanoğlu yaşamın tadını çıkarmaya bakmalı..."

Sustu. Gözleri yeniden genç kızın üzerine dikildi.

"Burada rahibeler gibi yaşayan bir tek sensin galiba... Neden?

Anıtını mı dikecekler yoksa? Akşam eve döndüğünde biri çıkıp da seni okşayıp, tatlı sözler edecek mi sana? Yüreğini ısıtıcı sözler işitmeye ihtiyacın olmayacak mı hiç?"

Mirka, ensesinden serin bir soluğun geçtiğini duyarak yüzünü çevirdi.

"Gençsin, güzel düşler kuruyorsun. Gelgelelim 'planı gerçekleştirmek, hatta daha da ötesine geçmek için biraz daha fazla üretim yapın!' demekle ömür geçiren insanlarca bir düşünce kasırgasına atılmışsın. Ama senin bir kalbin varmış, yakışıklı bir erkek gördüğün de gümbür gümbür atıyormuş. Umurlarında bile değildir onların! İçin, bir erkeğin seni şöyle sarıp sarmalamasını istiyormuş kimin umurunda..."

Elini yavaşça uzatıp sakınarak genç kıza dokundurdu ama kız geri çekildi. Yağmur sağanak halinde indiğinden, tekrar ondan uzağa, bu hareketi bir daha yineleyecek olursa kolayca kaçabileceği köşesine çekildi. Oturdu.

Balio'nun onunla bu tür şeyler konuşması ilk kez oluyor değildi. Böyle gamsız gamsız konuşur, geleceği hiç umursamadan, aklınca gününü gün etmeye bakar, iki de bir sözümona istemeden olmuş gibilerden kıza dokunurdu.

Genç kız azarlamasına azarlıyor, reddetmesine ediyordu onu ama aldırmıyordu ki. Bir daha yapıyordu aynı şeyi. Genç kız soğuk ve çamurlu elleriyle dokunduğu kolunda lekeler bıraktığını sanıp kolunu temizler gibi yaptı.

"Utanmıyor musun? Gençlere, toplantılara dil uzatıyor, sonra kendin yapıyorsun aynı şeyi. Demek senin için söylenenler doğruymuş."

"Ne?" dedi beriki neşeyle. Kızın konuşmaya koyulunca yumuşayacağını, böylece ona yeniden yaklaşabileceğini umuyordu. Ama Mirka sustu. İğrenmişti ondan. Beriki sürdürdü:

"Ne dediklerini biliyorum. Çapkın olduğumu söylüyorlar değil mi? Tabii doğru. Güzellere tutkunumdur, ne yalan söyleyeyim. Güzel bir kadın görünce dayanamıyorum n'apayım. Güzelden kim kaçar? Hiç kimse kaçmaz. Ne var ki ben samimiyim. Öyle başkalarına benzemem!"

"Denka bunları duyarsa görürsün o zaman! Deliye döner, hastanelere düşer yine. Sinir denen bir şey bırakmadın o güzelim kadında!"

"Ah, Denka! O, bu işleri gittikçe az düşünüyor! Sararıp solmaya başladı... Gardrop diye tutturmuştu, aldım. Servis takımı dedi, onu da aldım. Evini kent evleri gibi döşettim. Yemek odası, yatak odası... Canı istediği zaman radyo dinleyebiliyor, benim istediğimi mademki veremiyor bana, niye sinirlensin ki o zaman?"

"Sen de komünist olacaksın ha! Şu güzel anlayışına bak hele... Tevekkeli onun için de herkes Angel'i yeğliyor!"

"Sana göre Angel, ideal bir tip! Neden atbaşı gittiğinizi anlıyorum! Sen dilediğin kadar sev onu! Bizim artık ona katlanacak yanımız kalmadı!"

"Sen neler söylüyorsun Allah aşkına!.." dedi Mirka yerinden fırlayarak. Avcundaki kitap şişkin, ağır ve köşeli bir kaldırım taşı biçimini aldı. Kocaman oldu.

"Bir erkek ve bir kadının aklına gelen en doğal şey olmalı bu," diye atıldı Balio, başını gülünç bir biçimde önüne eğerek. "Bak Mirka, sen eğer bütün gün bu tür şeyler düşünmeden, başını önüne eğip çalışıyorsan, bu senin normal olmadığını gösterir. Her sağlıklı kadın bir erkek bulur. Ama görüyorum ki sen bunu istemiyorsun. Söyleyince de tepen atıyor. Marta'yı gördün, zooteknik uzmanını ne de kolay aldı avcunun içine? Artık, bakışma, gülüşme, mektuplaşma, aşk ilanları çağı geçti. Çok da iyi oldu. Bu da en çok kadınlara yaradı. Onlar artık dolambaçlı yollara katlanamıyorlar. Marta'nın Dico'yu kafeslemesi öyle olmadı mı? Sağlıkçı kız veterineri öyle bir çarpış çarptı ki, şimdi herif haftada iki kez onunla buluşuyor. Sevişmeyi bilen kadın kazanıyor. Şimdi böyle artık. Kaçırılan kızlara hiç dikkat etmedin mi? Kapasiteleri için mi onları aldılar sanıyorsun? Yook, başka şey için. Zeki olan, kafası çalışan hızla ilerliyor. Tek enayi sen kaldın. Bu kulübede ömür tüketiyor, kendini çürütüp gidiyorsun. İyi ama neden? Kimi bekliyorsun? Parti tarafından gönderilen ve gelip seni götürecek olan öğretmeni mi bekliyorsun yoksa romanlarda olduğu gibi? Boşu boşuna bekleme hiç! Gözünü aç da çevrene bak bir yol!"

"Benim yaptığım da o zaten. Çevreme bakıyorum ve maskara durumuna düşen yaşlı başlı insanlar görüyorum."

"İşte bu noktada aldanıyorsun tatlı çileğim. Bu işin hiç de gülünç bir yanı yok. Bundan ancak burjuva yardakçıları toplantılarda söz eder. Gelgelelim uygulamada, herkes yapar bunu. Bölge sekreteri

Kalvaçev'in elinin altında az mı kadın var sanıyorsun sen? Günden güne de çoğalıyor, hepsi de birbirinden güzel. Onlara yardım etmeden kendilerinden yararlanmak ancak ahlaksızlık olur olsa olsa. Ben kadın olsaydım da görseydin, ne yükseliyordum. Ohooo. Sahi doruklara yükselenler konusunda ne düşünüyorsun sen? Onların senden farkı var mı dersin?"

Mirka her ne kadar böyle şeyleri dinlemek istemiyorsa da yine de için için hoşlandığını, gizli bir coşkunlukla koltuklarının kabardığını duyuyordu. Yüreği iki karmaşık duyguyla dolup taşıyordu. Bir yandan üst akım onu sarıp sarmalamış, arılaştırmış; bir yandan da, çamurlu, bulanık alt akım bir kadın olarak, dar erkek temasını hissetmenin utanç verici duygusunu doğurmuştu onda. Bu gevezeliklerden sonra kendisini sevdiği bir erkeğe vermenin tatlılığını, ılıklığını, yakıcılığını düşündü uzun uzadıya. İmgelemi yüreğini kesin, tartışma götürmez bir zevkle dolduruyordu. Gelgelelim karşısında baştan çıkarıcı, çapkın bir tavırla yılışan Balio'yu görünce kendisini utanma duygusu ve aşağılanma içinde hissediyordu. Güzel düşlerini bulanık bir akım sürükleyip götürmüştü. Kendisini tiksintiden kötürümleşmiş hissetti yeniden.

"Yaptığın rezaletleri anlatmaya utanmıyor musun? Boyunca çocukların var bir de!"

Mirka, liseye giden kızı olan bu geveze ekip şefini en sonunda susturduğunu sanıyordu. Gelgelelim beriki hiç oralı olmamıştı:

"Çocuklar mı dedin? Ohoo, onlar daha gözleri açılır açılmaz bu işleri öğreniyorlar. Kentte kültür ve eğitimle ilgili bir arkadaş bana ne dese beğenirsin? Geçen yıl kızlar eğer tıbbi bir incelemeden geçirilseymiş, içlerinden hemen hemen tek bir bakire bile çıkmazmış. Şimdiden her şeyin tadını almış onlar. Gizli kapaklı bir şey kalmamış artık onlar için. Sen de kalkmış kaygılanıyorsun! Onlar her şeyi senden iyi biliyor! Kızlık da ne demek şimdiki zamanda? Gülünç bir şey. Kimin aldırdığı var ki? Bugün bunun hiç önemi yok artık. Uygarlığın, güncel dinamizmin önyargıları yıktığı, kadını o eski ağır giysisinden ve onu bunaltan her şeyden kurtarıp: "Özgür ol! Yaşamın tadını çıkar!" dediği bir dönemde, bir genç kızın yirmi yaşına hatta daha ileri yaşlara dek böyle kız oğlan kız kalması için, o kadının anormal olması gerekir. Başka yolu yok bunun. İki kere iki dört. İşte bu kadar!"

Genç kız ürkmüştü, yakıcı bir biçimde onu süzüyordu.

"İşte böyle! Diyelim ki aradığını buldun, onun sana bu konuda nereye dek ilerlediğini soracağını mı sanıyorsun? Ya bu iş olmadığı, her şey daha önce yoluna girmediği için bozuk çalarsa sana? O zaman ne yapacaksın? Seninle evlenecek kimse, senin güzel olup olmadığına bakar. Değilse, gerisi boş. Eh, sen de güzelsin nasıl olsa. Erkekleri çekersin kendine. 'Hadi gelsene, ne duruyorsun!..' diye fısıldayan bir çekiciliğin var." Kızı kollarına alacakmış gibi yaptı. "Gerisini o da bilir nasıl olsa. Kendisi bakir değildir ki sende de bakirelik arasın. Korkma sana bu işi nerde, ne zaman, kiminle yaptığını sormaz. Bir zamanlar, koca, eğer karısı kız çıkmazsa eşek sudan gelinceye kadar dövüyor, kovuyormuş onu evinden. Şimdi bütün bunlar tarihe karıştı artık!"

"Kırkını aşkın adamsın, nerden biliyorsun bunları?"

"Bir erkek için benim yaşım, bir kadın için seninkine denktir. Ben yaşlı değilim ki. Anlıyor musun Mirka? Mutlu olmak isteyen bir kadın kendisinden en azından şöyle bir on yaş büyük bir erkekle evlenmelidir. Gençlere kulak asma. Al işte şu, yörende fır dönen, kuzu gibi mayıl mayıl gözlerinin içine bakan toy Nayo ile evlenmiş olsan ne hissedebilirsin ki? Hiçbir şey. Oysa erkeğin olgunu bir tatlılık, yakıcı bir ateş getirir sana. Bu yüzden de genç kızlar sevişmeyi yeni öğrenen acemi çaylaklarla değil, kendilerine sevişmeyi öğreten, onlara tezelden en iyi sevişmeyi tattıracak olan görmüş geçirmiş erkeklerle evlenmek isterler."

"Bu nedenle de doğumevleri yasadışı çocuklarla, piçlerle dolu ya..." dedi Mirka yüzünü elleriyle gizleyerek, bakışlarını soğuk toprağa dikmişti.

"Bu da artık eskisi gibi bir utanç değil. Eskiden neydi öyle! Bir kız evlenmeden çocuk doğuracaktı, ohooo tefe kor öttürürler, kızcağız da utancından girecek delik bulamazdı. Şimdi öyle mi, devlet koruyor bu durumda olanları. Ayrıcalık tanıyor onlara. Şimdi yasadışı çocuk kıtlığı var biliyor musun? Çünkü bir yığın kısır kadın var ülkede... İneklerdeki gibi korkunç bir kısırlık! Bu yüzden de babasız bir çocuk sahibi olmak utanç verici bir durum değil artık. Daha güzel, daha hoş bir şey."

Mirka kaçmak istiyordu ama yapamıyordu. Yağmur engelliyordu kaçmasını. Ara sıra başını dışarıya uzatıyor, sonra yeniden geri çekiyordu hemen.

"Bölge komitesinde bile, evlenmemiş ama çocuğu olan bir kadın var. Kimse de kınamıyor kendisini. Çok da saygı görüyor üstelik. Kimse ağzını açıp da kaşının altında gözün var demiyor. Çocuk belki Kalvaçev'den, belki de yardımcılarından. Ama kimsenin alay ettiği yok kadınla. Kadın da kendisi gibi babasız çocuk sahibi olan genç kızları savunuyor. Hem de yasal yolla. Hatta böyle kızlar normal annelerden bile namuslular. Oysa sen, birtakım duygular geliştirmişsin. Utanıyor, korkuyorsun, ne bileyim! Doğru değil bu yaptığın. Her kadın canının çektiği erkekten bir çocuk alabilir. Özgürlük budur. Kocan belki de kalpsizin biri çıkar. Daha güçlü, daha iktidarlı birinden çocuk sahibi olacak yerde bir vicdansızla niye uğraşasın! Elindelik denen şey budur işte."

"Yapsa yapsa hayvanlar yapar senin bu dediğini. Kalbi olan bir insan yapmaz."

"Ben de kalpten söz ediyorum zaten. Hayvanlar doğa yasalarına göre yaşadıkları sürece, her şey yolunda gidiyordu. Gelgelelim işin içine baytar karışınca bombok etti bıraktı her şeyi. Sana yapay tohumlama uygulasınlar ister misin sen?"

Mirka güldü. Sonra bu söz ona utanç verici, yüz kızartıcı geldi, öfkelenmeye başladı.

"Azgın boğa, erkeğin yokluğundan yararlanıyor, fakat günün birinde elbet yakalarlar seni, fitil fitil getirirler burnundan. Ben..."

Genç kız dışarıya fırladı. Bir daha da dönmedi. Sözleriyle kendisini kirleten bu herifle aynı çatı altında kalmaktansa dışarda yağmurun altında ıslanmayı yeğ tutuyordu. Onun leş gibi tütün kokan soluğuna dayanamıyordu artık.

"Ben kimseyi zorlamıyorum, bunu iyi bil," diye sürdürdü beriki dışarı çıkarak. "Kendileri geliyor tıpış tıpış. Hoşlarına gidiyor, canları istiyor. Ben de bir şey demiyorum."

"Çamurlu'nun Malinka da mı tıpış tıpış geldi sana?"

"Aman canım, Malinka eski hikâye!"

"Çamurlu bir eline geçirirse gırtlağını koparacak senin. Herkesin içinde söyledi!"

"Meramımızı anlatamadık bir türlü birbirimize. Bunun doğru olmadığını domuz gibi biliyor. Hiçbir şey yok aramızda, hiçbir şey de geçmedi. Malinka'nın palavrası bunlar hep. Ben senden hoşlanıyorum

Mirka, senden hoşlanıyorum!" diye ekledi, onu kulübeye doğru çekerek.

"Defol başımdan, defol!" dedi genç kız küplere binerek. "Gösteririm ben sana hoşlanmayı falan şimdi. Hepsini fitil fitil burnundan getireyim de gör!"

Yağmur genç kızın yüzünü kamçılıyor, düşüncelerini aydınlatıp artırıyordu. Soğuk damlalar alev alev yanan gövdesini serinletiyor, Balio'nun bıraktığı çamur lekelerini temizliyordu.

"Şu anda kabul etmeyebilirsin Mirka. Ona bir diyeceğim yok. Orası senin bileceğin iş. Ama şu kadarını söyleyeyim ki eninde sonunda bunu kendin isteyeceksin, bunu iyi bil. Hem ben sana yaşamın ne olduğunu göstereceğim. Gençliğin zevkini tattıracağım," diye söylenip duruyordu kızın arkası sıra. Mirka'ya gelince, hiç aldırış etmiyor, adamın sözlerine kulak asmıyor, ama beriki habire söylenip duruyor, bıktırıyordu insanı. "Pis, aylak diyebilirsin bana, istediğin gibi davranabilirsin. Kızmam. Gelgelelim senin için yapamayacağım hiçbir şey yok, bunu bilmeni isterim. İlerlemene, göze girmene yardımcı olurum. Koca bulurum sana. Koca bulamayacak kız değilsin. Beni dinlesen, sözümü yapsan herkesi geride bırakır, hızla ilerlersin."

Genç kızın giysilerinden şıpır şıpır sular damlıyordu, sırılsıklam olmuştu. Ama Balio, sırtında siyah yağmurluğu, yağmuru falan umursamadan onu ayartmaya çalışıyordu.

"Gelsene, hazır biz bizeyiz. Kimsenin ruhu bile duymaz. Ne istersen veririm. Gerçi karım bizim için bir dert değil ama istersen ondan bile ayrılabilirim. Öylesi daha iyi olur. Birlikte yaşarız. Hem göreceksin, birkaç ayın içinde ne kadar serpileceksin. Belin incelecek, gözlerin alev alev yanmaya başlayacak. Gelen şeflerin dikkatini çekeceksin. Gel haydi, nazlanma. Kimsecikler yokken hazır..."

Mirka titremeye koyuldu. Orada kalamazdı artık. Yağmura falan aldırmadan, çamurlara bata çıka kaçıp kurtulması gerekirdi bu herifin elinden.

Birden yokuşun başında Angel göründü. Balio kızın arkasından seslendi:

"Bana bak. Tek laf çıtlatmayacaksın, tamam mı? Milletin diline düşersin sonra, karışmam ha... Ben sana bu akşamki toplantı konusunda bir şeyler sormaya geldim, anlaşıldı mı? Ben şimdi Grabço babanın

oraya gidiyorum.. Artık dur demek gerekiyor bu anarşiye. Ne bu be, bir keşmekeştir almış gidiyor. Şefimiz var mı, yok mu belli değil."

Şoseye doğru indi, büyüyen bir aydınlığın önünde şeytan gibi uzaklaştı. Er geç filizlenecek olan bir eğilimin tohumlarını saçmış olmaktan hoşnut, en ufak bir pişmanlık duymadan yürüyordu. Mirka sanki utanmaz ekip şefinin kendisine bulaştırdığ çamuru götürmesini istercesine, olduğu yerden kıpırdamıyor, yağmurun altında bekleyip duruyordu. Yağmur, genç kızı üşütüyor, ama gövdesini yakan ateşi söndüremiyordu. İçinde öyle bir duygu vardı ki, kendisini ele verecek, kuşku uyandıracaktı. Her ne kadar elini eline değdirtmediyse de sözleriyle kızı eli kolu bağlı, kendini savunamayacak hale getirmişti. Üstünden başından kirli, bulanık sular yayılıyordu. Kendisini itilip kakılmış, çamura bulanmış, suyun getirdiği çamurlarla, balçıklarla utanma duygusunu yitirmiş, bir çileğe benzetiyordu. Eğer bu durum biraz daha böyle devam etmiş olsaydı, sele kapılıp gideceğini, kendisini akıntının önüne bırakıvereceğini düşünüyordu. Eli erkek eline değmeden her bir şeyin tadını tatmıştı. Bu zorlamaya, özellikle yüreğinin derinliklerinden fışkırmış olan duygulara acı acı sitem ediyor, utanç duyuyordu. Genellikle duygularını kovar, uzaklaştırırdı ama şimdi bu duygu ve düşünceler birden uyanıvermişti içinde. Önceleri tiksindiriciydi bu duygular. Sonra nasıl olduğunu kendisi de anlamadan birden hoşlanmış, sevimli buluvermişti. Kendisini baştan çıkarmaya kalkışan erkeğin karşısında büzülüyor, kıvranıyor, mahvolup tükeniyordu. Yüzünü kuruladı ama Angel'in kuşkulanacağını düşününce, içindeki utanma duygusu daha da ateşlendi. Ne deseydi acaba ona? Her şeyi bir bir anlatsa iyi olacaktı ama, belki de kötü düşünürdü hakkında. Birtakım şeyler gelirdi aklına. En iyisi Balio'nun dediği gibi dilini tutmalıydı. Şimdiye dek kimse bir şey yapmamıştı, bundan sonra da kimse bir şey yapmazdı. Balio öteden beri tarlalara gider, kadınlarla kızlarla çalışırdı. Kaç kez onunla çalışmaya giderken içine bir kurt düşmemiş miydi? Gelgelelim, adam ne yapıp yapmış, bir punduna getirip yolunu değiştirmiş, yanma sokulmuş, bazen de yalnız kıstırdığı olmuştu onu. Her zaman yanında bekçi taşıyacak hali yoktu ya. Kadınlar şimdi artık tek başına dışarı çıkmaya, işe gitmeye alışmıştı nasıl olsa. Kimsenin de onlardan hesap sorduğu falan olmuyordu. Kendisi de alışkındı buna. Ne var ki, alışamadığı tek şey iki de bir kendisine saldırmak için fırsat

kollayan ekip şefinin bu tavırlarıydı. Gitgide korkmaya başlıyordu. İçinde, bir türlü engelleyemediği bir şeyler oluyor, direnci azalıyordu. Onu ayartmak için her geçen dün daha da arsızca yollara başvurduğu halde, genç kızın Balio'nun bu davranışlarından artık yüzü kızarmamaya, utanmamaya başlamıştı. İşin kötüsü adamın sözleri bazen hoşuna bile gidiyordu Mirka'nın. Ancak bunu salt kendisine yapmadığını, herkese aynı şeyi yaptığını tüm kadınlara, kızlara böyle avuntu olduğunu, bu işi huy edindiğini düşününce içi rahatlıyordu. Ne var ki kendisini bu aşağılayıcı, küçük düşürücü tehlikeden kurtaracak olan bir başkasının gelmesini bekliyordu dört gözle. Bu kurtarıcının kentten arabayla gelip kendisine: "Haydi bakalım yavrum. Yalnızlık, kirlilik bitti artık! Gel benimle!" diyeceğini umuyordu. Onunla dünyanın öbür ucuna bile olsa gitmeye hazırdı. Ne ki, bu beklenen sevgili elini çabuk tutup tezelden gelmeli, bu tehlikeli kalleşi bir an önce başından defetmeliydi artık. Eğer Angel dediği gibi istifa eder de yerine Balio çiftlik şefi olursa yandığının günüydü. Hapı yutardı o zaman. Bu herif ne yapar yapar, ona sahip olurdu... Annesine de söz edemezdi bundan. Öfkelenirdi kadın, küplere binerdi. En iyisi kaçmalı, kurtulmalıydı.

Kafası karmakarışık, ne yapacağını bilemez bir halde gülümseyerek Angel'e döndü. Kulübesine girdi. Olup bitenleri unutmak için kitap okumaya koyuldu. Angel ayakkabılarının çamurlarını silkeledi, eğilerek içeri girdi. Odaya onun girişiyle birlikte, Balio'nun bıraktığı o zehirli dumanı kovan, insanı canlandıran bir esinti girmişti.

"Selam Mirka..." dedi gülerek.

Mirka kendisini toparlamıştı. Onun: "Balio'nun burda ne işi vardı? Niye gelmişti? Ne dedi sana? Beni görür görmez neden sıvıştı öyle?" diye soracağını düşünüyordu. Gelgelelim Angel'in tatlı tatlı gülümsediğini görünce rahatladı, yüreği ısındı.

"Her zaman iyi haberler getirirsin, ama..." diye içini çekti, elindeki kitabı yatağın üzerine bırakırken.

"Ama bu kez şaka değil. Öğretmenin hoşuna gidiyormuşsun. Ve 'hayırlı haber' bu kez çok anlamlı."

"Peki, kendisi neden gelmiyor da selam gönderiyor? Biliyorsun selam insanın gönlünü doldurmuyor."

"Gelecek, gelecek. Çilleklerini görmeye gelecekmiş, öyle söyledi."

"Görür çilekleri," diye mırıldandı Mirka. "Sonra da çeker gider.

Buralardaki tüm çilekleri görmesi gerekir. Yol boyunca çilek görebilir."

"O senin çileklerini görmek istiyor. Tanırım onu, hem de iyi tanırım. Senden söz ettik."

"Aman Angel, bana takılmasan olmaz sanki!" dedi Mirka, üzgün üzgün gülümseyerek.

Yalan söylemiyordu Angel. Mirka'nın bir erkek arkadaş bulmasını yürekten istiyor, onu konferanslara götürüyor, ön taraflara oturtuyor, genç kızı yalnızca köylülerin gözünde yükseltmekle kalmıyor, yukardakilerin gözünde de yükseltiyordu. Ona hep güzel, iyi şeylerden söz ederdi. Mirka da yüreğinin tertemiz bir umutla dolduğunu hissederdi. Beklediği kişinin günün birinde geleceği inancı vardı. Ama bir türlü gelmiyordu işte. Şuralardan yığınla insan gelip geçiyor, hepsi de köylerinde konaklamadan çekip gidiyordu. Büyük bir dikkatle tetikte bekliyordu. Kulübe, yolun hemen yanıbaşındaydı. Bir araba klaksonu işitmeye görsün, hemen ayağa fırlıyordu kızcağız. Yeni bir soluk duymak, yeni bir ses işitmek istiyor ve arabanın duracağı, içinden birinin çıkıp kendisiyle konuşacağı umuduyla apar topar dışarı fırlıyordu.

"Kurul bugünlerde gelir artık Mirka. Senin, benim, tüm köylüler için," dedi Angel.

Genç kız kitabı yine elinden bıraktı, şaşkın bakışlarla onu süzmeye koyuldu.

"Eninde sonunda sesimizi duyurabildik demek. Gelsinler de görsünler bakalım, haklıymışım, değil mi?" diye mırıldandı Angel.

"Aman Angeeel! Niye bu kadar acele ediyorsun ki?"

"Acelesi var mı! 'Kurul gelsin, kurul gelsin' diye başımın etini yediniz. İki ayağımı bir pabuca soktunuz. N'apayım, ben de acele etmek zorunda kaldım!"

"Gelmesine gelsin ya birkaç gün daha beklese de sonra gelseydi iyiydi. benim daha şurda burda birtakım işlerim var... Şu kahrolası yağmur bırakmadı ki..."

"Haydi, haydi! Bilmez miyim ben seni! Hiçbir zaman hazır hissetmezsin kendini. Hem sonra üç gün içinde geleceğiz dediler diye üç günde gelirler mi sanıyorsun? Onların üç günü Makedonyalıların yarım saatinden farksızdır. Sahi o hikâyeyi biliyor musun sen?"

Mirka olumsuz anlamda başını salladı. Beklemeye koyuldu. Me-

raktan faltaşı gibi açılan gözlerinin akı, simsiyah iris tabakasını örtüyordu.

"Köylünün biri, Makedonyalılara kendi köyleriyle bir başka köyün arasının ne kadar çektiğini sormuş. 'Yarım saatten biraz fazlaca' demiş Makedonyalılar. Köylü yürümüş, yürümüş. Dağlar, ovalar aşmış, yedi saatten fazla yol tepmiş, köy möy göründüğü yokmuş hâlâ ortalıkta. Şimdi onlarınki de Makedonya usulüdür mutlaka. Kaygılanmana gerek yok, hazırlanacak zaman bulursun nasıl olsa."

Mirka, Angel'in en büyük kaygılarından biriydi. Bu kaygının nedeni yalnızca kızcağız bu gencecik yaşta köyde hemen hemen kimsiz kimsesiz kalmış olduğundan değil, kendine uygun iyi bir arkadaş bulamamış olmasından ileri geliyordu. Hanım hanımcık, hamarat, son derece utangaçtı. Kendini değerlendirmesini bilmiyordu. Bir nişan hak ettiği halde verilmemişti kızcağıza. Bölge yönetiminin aldırdığı yoktu, ruhu bile duymuyordu. Oysa ondan daha az çalışan, daha az verimli olanlar bile ödüllendirilmişti. Bu toplantıda bu sorunu yeniden dile getirmişti Angel. Mirka tek bir acı söz söylememiş, tek bir kez olsun yakınmamıştı. Şimdi de çalışmasını denetlemek için kurul geleceğini duyunca, ürpermişti. Sevineceği yerde, korkuya kapılmıştı. Yanakları neden bu denli kızarıktı? Onu yakan kimdi acaba?

"Biliyorsun Angel, ben bana nişan versinler, beni ödüllendirsinler diye çalışmıyorum."

"Elbette biliyorum. Burada maddi bir ödül söz konusu değil zaten. Önemli olan senin hak etiğin değeri bulman, hak ettiğin ilgiyi görmen. Gerçi paranın da önemi yadsınamaz ama, nişan sana bir yol açar, saygınlık kazandırır milletin gözünde."

Kulübe ıslak ot kokuyor, yağmurun ninniyi andıran şarıltısı Angel'de uyuma isteği yaratıyordu.

"Haydi, gidelim artık! Nerdeyse davetliler gelir! Kermes yasaklandı masaklandı ama, millet durmaz ki yapar yine de. Ermenko baba daha şimdiden bileziklerini, küpelerini toplayıp gelmiş."

"Ben biraz bekleyeyim, yağmur biraz hafifleyince, geride kalanları da sular götürmesin diye ark kazayım yöresine bari," diyerek çapayı eline aldı. "Yoksa uyku tutmaz bu gece artık beni!"

"Eh artık. Orası senin bileceğin iş. Ben çiftliğe gidiyorum öyleyse."

Mirka sağa sola dönerek giysisindeki çamurlarını oğuşturuyordu.

"Kendinden hiç söz etmedin Angel. N'oldu. Kalıyor musun yoksa?"

Angel acı acı gülümseyerek başını çevirdi.

"Şimdilik salmıyorlar."

Mirka derin bir "oh" çekti. Hafiflemiş, büyük bir yükten kurtulmuştu.

"Benim de aklım fikrim bundaydı hep. Eğer bizleri yüzüstü bıraksaydın ya halimiz dumandı. Her şey gümbürtüye giderdi."

"Öyle söyleme. Bizler savaşçıyız. Herkes görevinin başında olmalı. Komutanlar yanılabilir ama ordu asla yanılmaz."

İyi ama sen kılavuzluk etmesen nasıl mücadele edebilirdik biz?

"Hele gelsinler de, gerisi kolay. Toplanır, bir bir iletiriz dertlerimizi onlara," dedi Angel. "İsterse dinlesinler. Bu böyle sürüp gidemez artık. Sen de susma. İçinden ne geliyor, neler düşünüyorsan, çekinmeden olduğu gibi söyle. Önemli olan gerçeğin başarıya ulaşması!"

Kulübeye ısı ve inanç doldurmuştu Angel. Arındığını, hafifl ediğini duyar gibi oldu Mirka. Neşeyle ak köpükler çıkara çıkara fokurdayan üst akım alıp götürdü onu.

Angel tam dışarı çıkıyordu ki soran gözlerle genç kızın yüzüne baktı. Yerdeki sigara artığını gösterdi.

"Ne zamandan beri sigara içer oldun?" dedi ufak yollu acı acı gülümseyerek.

"Ben mi?.. Ömrümde sigara koymadım ağzıma ben!"

Gerçekleşmeyen öteki şey konusunda sessiz bir soruya karşılık veriyora benziyordu.

"Ekip şefinin sigarası. Çileklere bakmaya gelmişti. O içti, o. Ben içmedim."

Böylece Angel oradan üzgün, eli böğründe ayrıldı. Birkaç kez geri dönüp baktı arkasına. Genç kız, Angel'in kapıldığı kuşkuyu yok etmek istercesine çapa sallamaya başlamıştı. Solgun bir güneş belirmiş, genç kızı beyaz bir lekeye dönüştürmüştü. Ama bir süre sonra kayboluverdi bu aydınlık.

"Duygularınla bize zaman kaybettirmekten vazgeç artık. Şurda şu olmuş, burda bu olmuş. Bir tutkudur kemiriyor içini. Başkalarının yazgısına kendini kaptırıp onların acısına ortak olacağına, tepki göstérme-

sini öğret onlara, karşı koymasını, direnmesini öğret! Eğer doktorlar da hastalarıyla birlikte acı çekse, gözyaşı dökselerdi işimiz işti artık. Doktor hastasından önce ölüp giderdi."

Angel şu acıma duygusundan vazgeçmeyi çok istiyordu. Kendisini artık yorgun hissediyordu ama elinde değildi, yapamıyordu bir türlü. Örneğin Mirka. Kızcağızın kafasını kurcalayan bir şey vardı, üzgündü, bakışlarında özel bir acı okunuyordu. Ama yine de ağzını açıp bir şey söylememişti. Neden ses etmemişti, neden bir şey söylememişti acaba? Her genç kız gibi onun da bir sırrı mı vardı, yoksa başka bir şey mi vardı işin içinde?

Başkalarının dertlerine yanmamaya karar verdiğini unutmuştu. Akşamleyin ne pahasına olursa olsun Mirka'yı bulup onunla konuşmaya, kızcağızı üzen şeyi öğrenmeye karar verdi.

Toplantıya gittiğinde tarlalar çiçekten geçilmiyordu. Irmak boyunca bahçeler, bostanlar renk renk çiçeklerle bezenmiş, gelinler gibi donanmıştı. Çiçek tozlarının uçuştuğu gökyüzünde küçük bulutlar döneniyordu. Hava türlü türlü kokularla burcu burcu kokuyordu. Tarlalar bol bir ürün bekleyişi içinde şen şakrak gülümseyip duruyorlardı sanki. Şimdiyse Angel bu rengârenk toprağın yağmurlara çamurlara bulanıp sellerle yarılmasına katlanamıyor, çok zor geliyordu ona.

Kafası düşüncelerle dolu halde ırmak geçitine varmıştı. Birden ırmağın coşmuş olduğunu, örttüğü taşların üzerinden fokur fokur aktığını gördü. Irmak kendisini engelleyecek bir setle karşılaşamadığından çayırların ötesindeki çakıllı kum şeridine dek uzanıp yayılmıştı. Yağışsız havalarda, boğaz boyunca ışıldayıp duran ince şerit yıpıl yıpıl küçük aynacıklara bölünürdü. Gelgelelim şimdi, yamaçlardan aşağı bir sürü dere inmişti: Birbirini geçerek, birbirinin yolunu keserek, bazen birlikte akıp sonra yeniden ayrılarak akıp duruyorlardı boyna. Sel suları ırmağı yarıp öte yakasına geçmek istercesine yataklarından aşağı hızla yol alıyor, ama ırmağa yaklaştıklarında kırılıyor, ırmağın yatağı tarafından yutularak gözden kayboluveriyorlardı.

Angel şöyle bir göz gezdirdi. Köyün en güzel göründüğü yer burasıydı. Yukarda, iki tepenin arasında yer alan vadide baraj bulunuyordu. Boğaz boyunca dizi dizi sıralanmış evler, çatılarına merdiven gibi basa basa aşağı inilebilir gibi görünüyordu. Halka gibi yan yana sıralanmış okul, postane, kooperatif binası ve ırmağın ikiye böldüğü ya-

rım ekmeği andıran köy alanı açık seçik görülebiliyordu. Yüksek yerler, sanki eski köye sırt çeviren, onunla artık hiçbir ortak yanı bulunmadığını açıklamak isteyen yeni evlerin baskınına uğramıştı. Bahçeler, aynı okullar gibi çevre duvarıyla çevrilmişti.

Angel ırmak boyunu izleyerek Hanımın Köprüsü'nden geçti. Farkında olmadan düşüncelere daldı. Beyin konağına götürülmektense ölmeyi yeğ tutan, yolda kendisini ırmağa atan Bulgar kızının efsanesini yorumlamaya çalışıyordu.

Mirka, bir yandan suların yolunu değiştirmek için arklar açıyor, bir yandan da Balio'nun karıştırdığı haltı Angel'e söylemediği için kendi kendine kızıyordu. Çapası elinden düşmüyor, kazıp duruyordu habire. Kendisini en yürekten, en candan savunan varı yoğu bir Angel vardı. Ona da dürüst davranmamış, açık sözlü olamamıştı. Keyfini kaçıran olayı gizlemek, Angel'e söylememek, ne kadar kabul etmeye yanaşmıyorsa da, ister istemez o herifin sözlerinden zevk aldığına, tavırlarından hoşlandığına inandırmaya sürüklüyordu kendisini. Öbür kızlar heriften hoşlanmadılarsa neden susmuşlardı peki? Bunlar öyle herkese anlatılacak şeyler değil miydi yoksa? Orası öyleydi. Anlatılacak şeyler değildi bunlar. İyi ama ya Angel'in sitemlerine ne demeliydi! Bu sitemler içerisine işleyip onu içten içe kemirmeye başlıyordu. Hiç değilse birazcık çıtlatması gerekirdi. Balio'nun, onun yüzünden kendisine takılıp alay ettiğini ölse söyleyemezdi. Ama Angel'i en azından kendisi kadar çıkarcı bulduğunu, onu sevmediğini, onu gözden düşürmek istediğini söyleyebilirdi bal gibi. Söylemeliydi de. Hepsi bir yana, adam neden kalkıp da tam akşamüstü, tam Angel'in konferanstan döneceği saatte gelmişti acaba? Başka bir amacı olamaz mıydı? Onu kendi tarafına çekmek istiyor olamaz mıydı? Angel'in karşısına çıkarak Mirka'yı kazanmak mı istiyordu acaba? Angel'in yerine geçmek istediğini gizlemiyordu zaten, açık açık söylüyordu bunu. Angel'in gelip "İstifa ettim. Görevimden ayrıldım," demesini bekliyordu hepsi o kadar. Belki de Angel hakkında açtıracağı kovuşturmanın hazırlığıyla uğraşıyordu. Kendisini silah olarak kullanacaktı. Bu bir kozdu elinde. Aklındaki buydu belki de. Belli ki, gözünü külleyip, toplantıda kendisini desteklesin diye onu kazanmak istiyordu. Onun sinsi niyetini yeni anlamıştı Mirka. Kendi kendine sitemler yağdırdı. Köye döndüğünde ilk işi, her şeyi olduğu gibi Angel'e anlatmak olacaktı.

Kemiklerine dek suya batmış, üstü başı sırılsıklam olmuştu. Yine de çalışıyor, arklar açarak suyu başka yönlere akıtmaya, çamurlu suyla yiğitçe uğraşmaya devam ediyordu. Kendisini bir dolabın, düzenin yardakçısı olarak görüyordu. Angel'in kamçıladığı güzel duygu yeniden kirlenmişti içinde. Angel'le her zaman böyleydi. Onunla birlikte olduğu zamanlar yüreğinde erdemli atılımlar doğuyor, her şey yolunda gidiyor, sonra ansızın, bir şey gelip her şeyi allak bullak ediyordu. Başlangıçta: "Eğer iyiliğin meyvesini alamıyor, bundan yararlanamıyorsam bu benim kusurum!" diye sitemler ediyordu kendi kendine.

Yolun dönemecinde bir motor homurtusu yükseldi. Araba tam Mirka'nın kulübesinin karşısında durduğunda karanlık basmak üzereydi. Motor duruverdi. Genç adam kaputunu çıkardı. Uzun uzadıya inceledi, evirdi, çevirdi. Çırptı epeyce bir süre. Sonra yeniden direksiyon başına geçip, arabayı çalıştırmaya çalıştı. Motor nazlı bir tavuk gibi gurk gurk edip duruyor, ama araba ilerlemek şöyle dursun, yerinden bile kıpırdamıyordu. Genç adam yeniden arabadan inip şöyle bir göz attı yöresine. Mirka çapasının sapına dayanmış kapının önünde bekliyordu. Genç adam onu görüp el etti. Genç kız üstünün başının çamurlarına şöyle bir bakıp içeri daldı. Hemen kuru bir giysi geçirdi sırtına. Genç adam çamurlara bata çıka kapının önüne geldiğinde Mirka bir ağaç kütüğünün üzerine oturmuş, elindeki kitaba dalmış gibi yapıyordu.

"Merhaba!" dedi genç adam gülümseyerek ve çamurlu parmaklarını göstererek. "Kusura bakma, elimi uzatamıyorum. Çok kirli. Yine de böyle güzel bir kızla tokalaşmayı çok isterdim!"

Teslim olmuş bir tutsağı andıran kalkık kolları gülünç gösteriyordu genç adamı. Mirka ayağa öyle bir fırlayış fırladı ki, gövdesine yapışan Hint usulü hafif giysisi koluna takıldı, bembeyaz baldırları çıktı ortaya, utanıp büzüldü.

"Burada bir erkek bulabilirim sanmıştım," dedi genç adam.

İçerde başkasının olup olmadığından emin olmak için, başını uzatıp içeriye bir göz attı.

Bu havada, böyle güzel bir genç kızın biriyle buraya saklanması ve bu birinin de bir erkek olması doğal bir şeydi. Oysa Mirka yapayalnızdı.

"Bir erkek olsa çok iyi olacaktı. Arabayı iterdi. Ne yapsak acaba?

Bir hayli geciktim zaten."

Mirka kötürümleştiğini, dizlerinin bağının çözüldüğünü hissediyordu. Genç adamı görür görmez beti benzi atmış, gözlerini üzerinden ayıramaz olmuştu. Yüzünde tuhaf, sarhoş edici bir şey, konuşmasında belirgin bir aşağılık vardı. Ama önemli olan varlığıydı. Varlığı dışında sözcüklerin, şunun bunun önemi yoktu. Bu genç adam Mirka'nın kulübesine hafif bir benzin kokusuyla birlikte büyük kent insanlarına özgü, güzel bir şey de getirmişti. Beklediği genç buydu belki de. Hoşlandığı ve Angel'in çoktandır sözünü edip durduğu kişi buydu belki de. Tüm özlemleri içine üşüştü birden. Tıpkı birdenbire durdurulmuş bir atlı karınca gibi bütün yaşam öyküsü gözlerinin önünden geçti. Artık yapacağı tek şey, fırsatı kollayıp en güzel anıları da kendisiyle birlikte yedeğine alarak mutlu olarak çekip gitmekti. Öylesine beklemediği bir durumdu ki, ne diyeceğini bilemiyordu.

"İyi ama, ben yapamaz mıyım bu işi?" dedi.

"Ah! Elbette, elbette... Şimdiye dek hiçbir kadın itici kullanmadım ama deneyebiliriz..." dedi genç adam, gevrek gevrek gülerek.

Mirka çabucak eşyalarını torbaya tıktı.

"Dur bakalım, motoru çalıştırabilirsek eğer... Köye kadar parasız götürürüm seni. Sahi sen yalnız başına ne yapıyorsun burada? Bu dağ başında işin ne senin kız halinle?" diye sürdürdü adam köylü ağzıyla konuşmaya çalışarak. "Çileklere sen mi bakıyorsun yoksa?"

"Evet çileklere ben bakıyorum!" dedi Mirka, onun çileklere değil de göğüslerine baktığını fark ederek. "Yeni yeni olgunlaşmaya başladılar ama yağmur koymuyor ki, mahvedecek hepsini."

Genç kız içini çekti. Genç adam onu sürükledi. Ve kız bir daha yinelemedi bu iç çekişi.

"Ben direksiyona geçer, motoru çalıştırırım. Sen de arkadan itersin," dedi genç adam. Baştan aşağı çamurlara bulanmış arabaya bindi, direksiyonun başına geçti.

Mirka kolunda çantası sallanarak, avuçlarıyla dayandı arabanın arkasından. Araba ufak yollu kıpırdandı ama motor çalışmadı. Genç kız sessizce iteklemeyi sürdürdü. Sonra bir tekerlek izine gelince hareketsiz kalakaldı. Genç adam direksiyonu bırakıp motoru kurcalamaya başladı. Yağmurun altında bekleyip duruyordu Mirka. Yağmur damlaları elbisesinin üstüne sanki parmakla tıp tıp ediyor, sonra damla dam-

la akıyordu. Genç adam onun arabayı itemeyeceğini düşünmesine şaşmıştı.

"Girsene içeri. Yağmurun altında eriyeceksin. Baksana şu yağmura!" dedi genç adam, arabanın kapısını açarak.

"Sırılsıklam oldum. Arabanın içini berbat ederim!"

"Önemli değil. Muşamba kaplı zaten."

Mirka hafifçe gülümsedi. Üstünün suyunu silkti. Sonra ıslak eteğini kaldırarak oturdu. Adam kapıyı kapattı. Genç kız kristal vazodaki yabani kır çiçeklerini, körpe bir sera bitkisini andırıyordu. Kendisini son derece körpe hissetti. Adam telleri, kabloları topluyordu. Elleri kir pas içinde kalmış, çamurlara bulanmıştı. Camdan gümüş renkli yağmur sızıntıları arasından ona bakıyordu Mirka. Bulanık bir ekran üzerinde bir görünüp bir kaybolan silik bir görüntüyü andırıyordu. Bazen yakın, bazen uzak görünüyor, bir gerçek, bir düş oluveriyordu.

Sonunda yine direksiyon başına geçti adam. Arabayı çalıştırmaya çalıştı. Bu kez daha beter olmuş, ses bile çıkmaz olmuştu motordan.

"Yapacak bir şey yok. Hiçbir şey gelmez elimizden..." dedi adam boğuk bir sesle. Ve birden bu güçlü ve parlak adam ona bir çocuk gibi güçsüz göründü. Ona yardım etseydi ama nasıl? Başlangıçta olduğu gibi onu kendinden emin görmek isterdi.

"Kamyon bekleyeceğiz. Sizin çiftlikten bir kamyon gelir, bizi köye kadar çeker. Başka yolu yok bunun," dedi omuz silkerek.

Tam o anda Deko Şebeko göründü.

"Ne var? N'oldu?" diye sordu neşeyle. "Tekledi mi? Hay Allah! Sıkıntı sıkıntı üstüne! Havaya baksana, felaket, felaket!"

Deko gülerek arabanın camından baktı.

"Aaa, sen miydin Mirka? Üstelik de bir kadın var."

"Yardım eder misin biraz? Beni şu yamaca dek iter misin?" diye sordu genç adam.

Makinesi bozulmuş traktörcüler gibi küfretmeyişi, kızıp köpürmeyişi, çok hoşuna gitmişti Mirka'nın.

"Madem akün berbat, ne işin vardı senin kermeste?" diye takıldı Deko. "Bilmiyor musun kardeşim makinenin huyunu?"

"Nasıl? Kermes mi var? Oh, şansım varmış! Hadi it bakalım!"

Deko, yolun üzerine yuvarlanmış, geçidi tıkamış kocaman bir kaya parçasını itercesine omzunu vermiş itip duruyordu arabayı. Araba

çamur çukurundan çıkıp yamaca yöneldi. Genç adam el kol işaretiyle arabayı durdurup kendisini alamayacağını söyledi Deko'ya. O da tutup sanki atın terkesine atlarmışcasına arabanın bagajına atıverdi kendini. Moskoviç hızlandı. Motor kendiliğinden hareket etti. Köprüye gelince genç adam durmuş, Deko'yu arabaya almak istemişti ama, Deko inmiş, bardaktan boşanırcasına inen yağmurun altında bata çıka yürümeye koyulmuştu.

"Akü berbat olmasaydı, radyoyu açardık. Geceleri farsız araba kullanmamam gerekiyor. Neyse yarın aküyü doldurmak için şöyle bir tur yaparız. İstersen sabah erkenden gel. Birlikte çıkarız."

"Gelemem," dedi Mirka irkilerek. "Şu sıralarda şurdan şuraya bile kıpırdayamam."

"Nişanlı mısın? İmza atmaya belediyeye mi gideceksin yoksa?"

"Yok canım, ne nişanlıyım, ne de belediyeye gideceğim," dedi genç kız. Delikanlının bunu düşünmesine sevinmişti. "Çalışmamı değerlendirmek için kurul gelecekmiş. Normalin üstünde ürün verdik ama, 'yukardakiler'in aldırdığı yok."

"Hah, hah, ha! Yıldız mı bekliyordun yoksa! Kızıl yıldız nişanı vermelerini mi bekliyorsun! Benim derdim de başka, ay çıksa da yolumu seçebilsem diyorum, karanlıkta far yakmadan gidilmez biliyorsun!"

Kimdi bu adam? Genç kız yüzündeki her kımıltıyı dikkatle kollayarak, göz ucuyla onu süzüyordu. İyi giyinmişti. Parfüm kokuyordu. Galiba pudra da sürmüştü yüzüne. Yola çıkmadan önce en iyi bir berbere gidip sinek kaydı tıraş olmuş, tepeden tırnağa kolonyayla yıkanmıştı sanki. Araba zar zor yol alıyor ama Mirka'ya uçuyormuş gibi geliyordu.

"Kusura bakma, ağır sürüyorum," diye özür diledi. "Çukurlarda makaslar kırılabilir. Neme gerek, spiral makas bunlar."

Araba sarsıldı. Bir çukura girmişti. Genç adam kazayla Mirka'nın bacağına çarpınca gülümseyerek özür diledi.

"Bu çukurlarda insan değil yanındakilere çarpmak, öyle bir çamura gömülür ki, çabala dur işin yoksa. Traktör çekmeden çık bakalım çıkabilirsen!"

"Dikkat et, arabaya birşey yapma. Yoksa kızarlar sana," dedi genç kız.

Yol engebeli olduğundan araba yeniden sarsıldı. Ve adam yeniden dokundu kıza. "Kimsenin bana kızmaya hakkı yok. Çünkü araba benim, kendimin."

Yanında otururken küçükmüş gibi gördüğü bu adam birden bu sözleriyle büyüyüvermişti Mirka'nın gözünde. Genç adamı hemen oradan alıp, büyütüp, kulübesinin karşısından hışımla geçip öteberisinin üzerine çamur sıçratan büyük adamların arasına yerleştiriverdi. Çalışmasını incelemeye, işini denetlemeye, kendisine yıldız vermeye gelenlerden biri... Gelgelelim, yanında oturan delikanlı, ne önemli, ne de ürkütücü biriydi. Bir insandı yalnızca. Alacakaranlıkta sigarası ateş böceği gibi parıldıyor, kuzu tüyünü andıran kıvırcık saçlarından buram buram esans kokusu yayılıyordu. Çok iyi giyimli ve arabalı olan bu genç kentlinin kendisine dostça davranışı, hatta ertesi gün onu arabayla gezmeye çağırması karşısında sevincinden uçuyordu Mirka. Büyük bir kıvanç duyuyordu bundan. Etekleri zil çalıyordu adeta. Baş başa gezer, radyo çalarlardı. Yağmur istediği kadar yağsındı. Şarıl şarıl insindi isterse. Aldırmazlardı bile. Gezmek ne güzel şeydi! Yağmurun kulübesinin yakınlarında açtığı zararları düşünmez olmuştu Mirka.

"Ben kendimin efendisiyim hayatım. İstesem, arabamı kaldırıp ırmağa bile atabilirim! Kimse de bir şey diyemez! Neden arabayla ırmağa giriyorsun mu diyecekler! Hah, hah, ha! Anıma da güzel olur ha. Düşün bir kez, arabayla ırmağa giriyoruz. Sular bizi önüne katıp istediği yere sürüklüyor. Ben, bağımsız, özgür bir insanım, hava gibi özgür! Ya sen?" Güldü genç adam.

"Ben..." diye geveledi genç kız da, gülerek. "Ben de öyle!"

Genç adamın her sözü, Mirka'yı şaşırtan parıltılı bakışının gizlendiği boz perdeyi yırtıyordu. Köyde kızlar genellikle erken evlenirlerdi. On yedi-on sekiz yaşlarında. Mirka yirmisine basmıştı, yaşlı bulmaya başlamıştı kendisini. Hatta evlenemeyeceğini, evde kaldığını düşünüyordu. En genç, en gözde delikanlılar kentlere kaçmış, öğrenim yapmaya başlamışlardı oralarda. Yavuklusu falan yoktu artık. Gönlünü kaptıracağı erkeğin salt öğrenim bakımından değil, görgü ve eğitim bakımından da kendisinden üstün olmasını isterdi. Gizliden gizliye, ondan bundan duyduğu, değer verdiği üst olmasını isterdi. Gizliden gizliye, ondan bundan duyduğu, değer verdiği üst tabakadan bir erkek düşler hale gelmişti. İşte bu adam birdenbire ortaya çıkmış, kendisini

arabasına almış, köye doğru götürüyordu şimdi. Arabanın üzerine düşen yağmurun şakırtısı, camlara çizdiği yollar tıpkı bir eliyle direksiyonu yönetirken öteki eliyle de sigarasını tüttürerek keyifsizce gülümseyen bu adamın aşkını dile getiriyordu. Büyüleyici sözlerle genç kıza kur yapıyordu sanki. Yüzünde bir çeşit güzellik parıldıyordu genç adamın. Çekici bir gülümsemesi vardı. Hiçbir şey vaat etmiyordu. Mirka da hiçbir şey vaat etmiyordu. Ne var ki gizli bir araştırmanın başladığını sezinliyordu.

"Nerde bırakayım seni Mirka?"

Genç adam onun adını Deko Şebeko'dan işitmişti.

"Burada bırak" diye rica etti genç kız. Ama delikanlı durmadı.

"Burası çok çamur. Üstün başın berbat olur."

Kendisini düşünmesi genç kızın gururunu okşamıştı.

"Aldırma. Biz buralılar asfaltta yürümeye alışkın değilizdir nasıl olsa."

"Öyleyse köyün merkezine kadar götüreyim, ister misin?"

Ama Mirka merkeze inmek istemiyordu. Bütün köyün dikkatini çeker, sonra herkes, "Ohoo bakın Mirka birini kafeslemiş!" derdi.

"İstersen evine götüreyim."

"Aman, aman. Daha neler! Araban o yokuşu nasıl çıkacak. Manda gibi balçığa bulursın arabayı. Ta yukarda, tepenin yamacında oturuyoruz. Araba falan çıkmaz oraya. Patinaj yapar tekerlekler."

"Arabam tıpkı bana benzer. Hiçbir zaman kaymam ben."

Aslına bakılırsa nazlanıyordu genç kız. Kendini göstermeye can atıyordu. İçinden: "Görsünler bakalım, öteki kızlardan nerem eksikmiş, nerem aşağıymış onlardan!" diye geçiyordu ama, annesinin, özellikle de konu komşunun onun böyle arabalarla eve geldiğini görmelerinden çekiniyordu.

"Eviniz nerede?"

"Nah şurda, tepenin başında. Hani şu, tek başına duran mavi ev var ya, o işte."

Delikanlı, hiç ses etmeden, ona danışmadan, havadan sudan konuşarak evin bulunduğu yokuşa doğru sürdü arabayı.

"İstersen hiç durmaz, devam ederiz yolumuza."

"Nereye kadar?"

"Benzinimiz tükeninceye kadar."

Evinkinden daha koyu mavi boyalı kanatlı bir kapının önünde durdu. Mirka sepeti elinde, görünmeden usulca indi arabadan. Sonra genç adama döndü.

"Madem para almıyorsun, çilek al bari biraz. Daha bugün topladım. Bu yılın ilk ürünü."

Delikanlı, sert, kırmızı, diri diri körpe çileği alırken kızın elini yakalayıp parmaklarını okşadı. Bu, hoşlarına gitmiş olmalıydı ki, ellerini ayırmaksızın ikisi de gülmeye koyuldular.

"Sağol, sağol," dedi Mirka.

Sonra elini okşadığı için teşekkür ettiğini düşünerek sıkıldı, kıpkırmızı kesildi.

"İlk kez bir bahçıvanın elinden çilek yiyişim oluyor bu," dedi genç adam, genç kız yanağını andıran kırmızı meyveyi üfleyip ağzına atarken. "Ne kadar tatlı, ne kadar suluymuş böyle!.. Haydi hoşça kal! Yarın sabah saat altıda burda olurum."

Elini kaldırarak veda işareti yaptı.

Genç kız hiç ses etmeden kapıya doğru koştu. Sonra sekreterin evine bakarmış gibi yapıp geri döndü. Arkasında benzin kokusu, kısa süreli bir yolculuk ve gerçekleşmeyen bir yığın şey bırakarak çekip giden arabaya döndü.

Köyden bir orkestra sesi geliyordu. Potoplular, yeni kararı kabul etmemiş, kermesi yapmayı sürdürüyor olacaklardı ki, ortalıkta bir bayram havası esiyordu.

Girişi güneye açılan ağıl nal biçimini almıştı. Yapılışı bir dert olmuş, bir sürü hır güre yol açmıştı! Grabço Baba seçilen yerin çok alçak olduğunu söylemiş, ağılın karaağaç koruluğuna ya da öteden beri ağılların bulunduğu yere yapılmasını önermişti. Gelgelelim gençler yaman çatmışlardı adamcağıza.

"Aman Grabço Baba! Senin de işin gücün hep eskiye dönmektir! Bir zamanlar kendi ağılın ordaydı, şimdi kalkmış çiftlik ağılının da oraya yapılmasını istiyorsun!"

"Ağılım falan kalmadı artık. Ama orası otlak. Suyu bol. Baharda otlar fışkırır orada. Kırağı da başka yerlerden güç düşer. Bu yüzden de bildim bileli ağılları oraya yapmışlardır hep."

"Hayır, ne derseniz deyin, yeni ağılın yeni bir yere yapılması gerekiyor. Eski mülk güdülerini yeniden uyandırmamak için zorunlu bu.

Herkes kendi mülkünün bulunduğu yerleri görmeye kalkışırsa, kolektifleştirmeyi nasıl gerçekleştirebiliriz sonra! Ağılı buraya, köyün hemen çıkışına yapacağız. Böylece her zaman gözümüzün önünde olur. Hem bizim için, hem de çobanlar için iyi olur bu."

"İyi ama ya koyunlar... Onlar ne olacak... Koyun kısmı sırf yemlikten yemekle yaşar mıymış..."

Angel, sürülerin uykuya yattığı, halk düşmanlarının kendisini yargıladıkları meşenin altında durdu. Alacakaranlıkta, koyunların yaladığı tuz kalıpları, çatal bir kazığın başına dikilmiş at kafasını andırıyordu. Güneşte parıl parıl parıldardı bu tuz parçaları. Billur gibi.

"Hımm," dedi başını öteye beriye çevirerek. "Kim bilir yağmur onu nerede kısırmıştır. bu karanlıkta nasıl dönecekler şimdi. Ortalık çamurdan, bataktan geçilmiyor. Kazandıklarını da yitirirler, bu ise sütte büyük verim sağlar!"

Sel suları karşı yamaçtan, ıslak, ağır, yağmuru güç bela yarıp bir anda kaybolan bir çıngırak sesi getiriyor gibiydi. Grabço Baba'nın sürüsüydü bu. İyi tanırdı onu Angel. Çıngırakları falan olan tek sürü olarak yalnızca onunki kalmıştı. Grabço Baba bu çıngırak seslerinin ezgisiyle yaşıyor, bütün bu çıngırak sesleri tepeden tepeye yayılıp duruyordu. Angel onu beklemeye karar verdi. Bu yaşlı adamla her karşılaşması onu düşündürüyor, bazen ona birtakım güçlüklerden sıyrılabilmesi için nasıl bir yol izlemesi gerektiğini gösteriyordu. Oysa, Angel'in hiç böyle bir sıkışıkta kaldığı olmamıştı. Konferansa gitmeden önce, olup bitenleri allayıp pullayacağını, olduğu gibi söylemeye karar vererek gidip kendisiyle görüşmüştü:

"Sen onlara, her şeyi en ufak ayrıntılarına dek bir bir anlatırsın. Gerisi onların bileceği iş artık. Ne yapıyorlarsa yapsınlar. Grabço Baba bütün bunları size iletmemi istedi, dersin. Olumlu öğütlere boş vereceklerini sanmıyorum. Neden versinler ki!"

Angel de onun dediğini yapmış, söylediklerini noktası noktasına aktarmıştı onlara. Ne olacağı da bir süre sonra görülürdü artık. Grabço Baba koca bir yüzyılın yükünü omuzlarında taşıyordu, ikinci yüzyılına girmişti. Gelgelelim bu onun "ı" gibi dimdik durmasını engellemiyordu. Torunu Velin'den bile dikti. Yüzündeki kırışıklıklar asırlık bir ağacın kabuğundaki çatlaklar kadar çoktu. Üst üste yığılıvermişti yılların kırışıklıkları. Sayılması olanaksızdı. Hiçbir babayiğitin harcı değildi

onları saymak. Çünkü yaşam, bu kırışıklıkları birbirine karıştırmıştı. Gözleri kırışıkların arasında kayboluyordu. Kendisine doğum tarihi sorulduğunda Grabço Baba:

"Bana ne soruyorsunuz, karaağaca sorsanıza!" diyordu.

Annesinden işittiğine göre, bu karaağaca bakan ağılda dünyaya gelmişti. Annesi ilk kez, tam sürüler ağıla dönerken sancılanmıştı. Belki de ağılda doğmuş olduğundan olacak, ömrü boyunca koyunlara bağlı kalmıştı. Okur yazar değildi ama belleğine diyecek yoktu.

"Botev'in buraya uğrayacağı işitildiğinde, koyun kırkıyordum ben. Stoyanço yeni doğmuştu daha. Karaağaç dalından bir sopa yaptım kendime ama neye yarar ki! Kimse nereye gittiklerini söylemedi. Söylemezdi de zaten."

Grabço Baba Rusların gelişini günüyle, saatiyle bugün gibi anımsıyordu. Havanın nasıl olduğundan tut da, karısının o arada ne işle uğraştığından, en büyük koçu nasıl boğazladığına, karısının ağıldan köye kadar uzanan koskoca bir sofra donatmak için onca ekmeği nasıl pişirdiğine varıncaya kadar, her şeyi bir bir anımsıyordu. Stoyanço yanmıştı o zamanlar. Bu yanığın izi de bugün bile vardı hâlâ yanağında. Grabço Baba çok yaşamış, çok şeyler görmüştü! Neler neler geçmemişti ki başından! Balkan Savaşı'ndan, kolera salgınından, o sırada ormana kaçışlarından, Asenco ile Deço'nun ölüşlerinden teker teker söz edebilirdi hep. Eylül 1923 ayaklanması sırasında tüfek sesleri işittiğini, büyük bir ateşin yakıldığını gözleriyle gördüğünü anımsıyordu. Yangın sanmış da, hangi ev yanıyor, kimin evi yanıyor acaba diye karaağaca tırmanmıştı. Elinde sopası yel yeperek köye koşmaya başlamış, ama yolda bayrak taşıyan birkaç delikanlıyla karşılaşmıştı.

"Aa! Sen miydin öğretmen bey oğlum?"

"Benim Grabço Baba! Zalimliğe paydos! Yaşasın eşitlik ve kardeşlik!"

"Durun bakalım delikanlılar, durun hele," demişti adamcağız şaşkın şaşkın. "Nereye böyle, krallığı boş ellerle devirmek istiyorsunuz?"

Karaağacın tepesinden insanların asma kütüklerinden olgun üzümlerin döküldüğü gibi sapır sapır döküldüğünü tüyleri ürpererek görmüştü. On kişinin, öğretmene bir halatla bağlanarak ırmak kıyısında öldürülüşlerine tanık olmuştu. Köyde onların nerede öldürüldüklerini bilen yoktu, bir tek kendisi görmüştü. Ölülerin üzerinin otlarla ör-

tüldüğünü görünce çabucak gitmiş, öldürülenlerin yakınlarına durumu anlatmış, herkes ölüsünü götürüp gömsün diye cesetlerin bulunduğu yeri göstermişti.

Köyün canlı tarihiydi Grabço Baba. Öğretmenler kimi bölgeler konusunda onun bilgisine başvuruyor, falan yere neden Ali'nin Çayırı demişler? Ali, Türk adı, ya Hanım'ın Köprüsü? Ya Memişoğlu Değirmeni? Niye bu ad verilmiş, neden böyle denmiş, diye soruyordu.

Bucak memurları kimi zaman onun "kütük"üne danışmaya gelirlerdi. Kimin ne kadar malı olduğunu, kimin kaç baş koyun ,kimin kaç baş sığır otlattığını bir bir biliyordu. Örneğin birinin koyunu kayboldu mu, kulağındaki nişanlara yün püsküllere bakarak kimin koyunu olduğunu bir bakışta söyleyebilirdi. Bunca şeyi nasıl olup da aklında tutabildiğini soranlara da:

"Karaağaca yazdım!" diyordu.

Eğer bir belediye başkanı ya da komün kuruluna onur üyesi seçilmesi söz konusu olsaydı, Grabço Baba seçilirdi kuşkusuz. Bu haliyle bile, herkes gidip ona akıl danışıyor, başı darda kalan her konuda onun deneylerinden, öğütlerinden yararlanıyordu. Kendisini bulmak, konuşmak, dertlerini döküp, çare bulmasını istemek için kalkıp kış falan demeden ağıla gittikleri bile oluyordu. Köye hiç inmiyordu. Bayramda seyranda falan binde bir indiği olursa o kadar. Bir de seçimlerde iniyordu. Başka zamanlar ömrü ağılda, dağlarda geçiyordu. Azığını, tütününü gelinleri, torunları ağıla götürüyorlar, o orada kendi kendine idare ediyordu. Güneşli yerlerde ilk kardelenleri toplayan, çalıların, fundaların dibinden burcu burcu menekşeler bulan oydu. Çayırlarda köpeköldüren otları görünür görünmez sırtına kürklü gocuğunu geçirir, bir daha da koyun kırkımına dek çıkarmazdı. Kendi adını alan tepede onu her zaman böyle kürklü gocuğu sırtında bulmak olasıydı. Grabço Baba, sırf oraları bir zamanlar kendi toprağı olduğu için değil, koyun otlatırken tüm tepenin ıssızlığıyla da ilgilenmek için orasını yeğ tutuyordu. Başkalarının toprağını, kendi sahiplerinden bile daha iyi koruyordu. Korucular pek uğramazdı oraya. Binde bir şöyle bir ayakları düşerdi. Nasıl olsa Grabço Baba'nın orda olduğunu, doğal görevini sektirmeden yerine getirdiğini bilirlerdi. Biri kalkar koyunlarını başkasının çayırında otlatmaya, kendisinin olmayan yerden ot götürmeye kalkışırsa, "Hey! Hey! N'apıyorsun hemşerim!.." diye bağırırdı Grab-

ço Baba ağılından. Biri bir yerden ağaç kesti mi hemen mimlerdi. Çünkü koyunları da ağaçları da çok iyi tanırdı. Ertesi gün de sahibine söylerdi. "Falan serseri oralarda dolanıp duruyordu dün. O yapmıştır mutlaka!" derdi. Karaağacın içine bir kürsü yerleştirmiş, oradan, gelip geçenlerin nerden gelip nereye gittiklerini gözlerdi. İlkbahardan başlar, kar yağana dek de dışarda yatardı. Kışın penceresi kapanmak bilmezdi. Kendisini çoğu kez hasırın üzerinde göğsü karlarla örtülmüş ya da saçlarına kırağı düşmüş bir halde yatar bulurdu herkes. Ama hiç de önemli değildi bu onun için. Giysilerini karaağaca asar kuruturdu. Azık çıkınını da oraya asardı. Çit çekmek, değneğini kavurmak, bastonunu bükmek için kullandığı çalı çarpıyı, körpe sürgünleri de karaağaçtan keserdi hep. Karaağacın dallarından kocaman saman çetenleri, balık avlamakta kullandığı geniş dipli, kar ağızlıklı küçük sepetler örerdi.

Kendisine yapayalnız bu tepenin başında canının sıkılıp sıkılmadığını soranlara da:

"Niye yalnız oluyor muşum ki! Karaağaç yetmiyor mu!" der keser atardı.

Şaka yollu söylenilmiş bu sözler faşist dönemde çok derin anlamlara yorulmuştu. Almanlar için hayvan toplanmaya başladığında herkes ona:

"Karaağaca yaz Grabço Baba, karaağaca yaz. Faiziyle ödeyecekler bunları!" diyordu.

En kanlı çatışmalar sırasında çoğu kez sorarlardı kendisine:

"Ne haber Grabço Baba? Ne var, ne yok?"

"Akşam karaağaca sorar söylerim size!"

Gece gündüz demeden, hele ki geceleri bir gırç gırç sesidir, çıkarır dururdu kocamış karaağaç. Grabço Baba işte bu gırç gırçlarla cepheden haber aldığını söylerdi.

"Kim kazanacak Grabço Baba? Hangi taraf kazanacak?"

"Kim olacak, bizimkiler!" derdi gülerek. "Gece karaağacı dinledim. İşler kızışmış, Moskova yakınlarında... Bir yığın Alman düşmüş!"

Bazen kış ortasında koyunlarını önüne katıp yukarıya, ormana götürür, Angel'e jandarmaların geldiğini bildirirdi. Yaşlısı genci tüm köylü karaağaçtan haber almak için adamın yanına üşüşürdü. Ağacın

çıkardığı gıcırtı gerçekten özel bir gıcırtıydı. Alışılmış ağaç gıcırtılarının dışında bambaşka bir sesti. Gövdeyle dalların birleştiği yer yarılmış olmalıydı, yel estikçe gıcırdayıp duruyordu. Sanki gizli radyo vericilerinin yayınlarını almak için gerilmiş özel antenleri andırıyordu dallar. Fısıldaşıp duruyordu habire. Kızıl ordu, Volga boyunda Almanları kuşatıp tutsak ettiği zaman, karaağacın bunu da kendisine haber vermiş olduğunu söyledi Grabço Baba. Böylece Grabço Baba'nın "özel bir aygıtının" bulunduğu haberi kulaktan kulağa, ağızdan ağıza yayılmıştı.

Günün birinde koca bir kamyon dolusu jandarma çıkageldi. Ağılın yöresini kuşattı. Ortalığı didik didik etti. Ne tuğla bıraktı, ne ot demetleri, ne yağmur olukları, hepsini birbirine kattı. Bir şey bulamadı bir türlü.

"Nerde senin şu aygıt?" diye sormuşlar.

"Orda, dışarda!"

"Baksana ihtiyar, bizimle dalga geçmeye kalkışma şimdi. Nereye sakladın o zımbırtıyı? Allahıma, karda yalınayak soyar hopur hopur hoplatırız seni! Hangi deliğe soktun o komünist alıcısını söylesene?"

"Bak," demiş Grabço Baba, karaağacı göstererek. "Görmüyor musunuz bir sürü teli var!"

"Bizi enayi yerine koyuyorsun ha!"

Veryansın etmişler adama. Bir iyice tartaklamış, iyice bir ıslattıktan sonra nesi var nesi yok, sırtındaki olanca öteberiyi çıkarıp kovalamış durmuşlar adamcağızı karların üstünde.

Dondurucu karların üzerinde, kızgın ızgaranın üzerinde gösteri yapan dansör örneği, deliler gibi ordan oraya koşup duruyormuş Grabço Baba. Jandarmalar üsteledikçe de:

"Siz Bulgar dölü müsünüz, yoksa gâvur dölü mü?" demiş. "Şu anda bile bize haber ilettiğini işitmeyecek kadar sağır mısınız be!".

Kulakları tetikte, didik didik etmişler karaağacı. Dallar çatırdamış. Koca karaağaçtan gizli radyo vericisinin gürültüsüne benzer bir ses çıkıyormuş. Gelgelelim kimse sesin nerden geldiğini kestiremiyormuş bir türlü.

"Buralarda bir yere verici gizlenmiş!"

"Elbette!" diye diretiyormuş Grabço Baba kıllı kulağını ağacın yarıklarına dayayarak "Gırç, gırç! İşitmiyor musunuz?"

Ağacın kovuğuna bir komünist vericisinin yerleştirilmiş olmasından kuşkulanıyorlarmış. Kovuğu genişletmişler ama hiçbir şey bulamamışlar. Ağacın dal kısmına çıkmışlar. Kocaman bir evi andırıyormuş burası. Aramış taramışlar ama bulamamışlar gürültünün nereden geldiğini.

"Sen bunamışsın ama biz henüz bunamadık! Söyle bakalım yaydığın o haberleri nerden alıyorsun!"

"Nerden olacak, karaağaçtan! Bak şimdi bile konuşuyor ama, siz kim onun dilini anlamak kim!"

"Ne diyor peki?"

"Ne diyecek, bizimkilerin galip geleceğini söylüyor!"

"Sizinkiler kimmiş?"

"Bunu bilmeyen kalmadı, siz nasıl olur da bilmezsiniz?"

"Deli be bu herif!" diye bağırmış çavuş yaşlı adamı karların içerisine itekleyerek. Sonra kamyona atlayıp çekip gitmişler.

Ne var ki köylülerin ayakları kesilmemiş, akın edip duruyormuş herkes Grabço Baba'yı görmek için. Gece gündüz demeden birbiri arkası sıra oraya üşüşüyor, karaağacın ne haber verdiğini öğreniyor, köye dönünce de haberi bir biçime sokup, allayıp pullayıp evden eve iletiyorlarmış. Aç kalmış bir çocuk gibi, bütün köy tarafından beslenerek büyüyor, daha akla yakın, daha belirli oluyor, yüreklere inanç dolduruyor, insanları uyanık tutuyor, kendisini savunmak için onları birleşmeye çağırıyor, zaferi düşünmeye ve tıpkı karaağacın kasırgalara direndiği gibi zorlamalara direnmeye çağırıyordu. Grabço Baba, kâhin karaağacıyla bir peygamber ünü yapmıştı. Köylüler birbirleriyle karşılaşıp söyleyecek söz bulamadılar mı, karaağaca doğru dönüyor iç çekiyorlardı. Kış fırtınaları başlamıştı. Karaağaç gıcırdıyor, dalları ıslık çalıyor, kimileri de kırılıyordu. Ne var ki bu kez öbür dallar daha fazla çınlıyor, haber üstüne haber veriyorlardı. Gecenin birinde Grabço Baba kulübesinden atıldı, sürüsü köye kovuldu. Tepeye gitmesi, karaağaca yaklaşması yasaklandı. Gelgelelim hepsi boştu. Hiçbir güç asırlık karaağacın haber yaymasını önleyemiyordu. Polisin geceli gündüzlü yörede partizanları araması, gizli yayın yapan istasyonu bulmaya çalışması da bir sonuç vermedi. Karaağaç bir bayrak olmuştu. Tüm köyün içten dileklerini, umutlarını, düşünce ve sarsılmazlığını üzerinde topluyordu. İnsanları daha yiğitçe eylemlere, evlerini, canlarını hiçe

sayarak kavgayı sürdürmeye çağırıyordu. Ve sonunda gecenin birinde polisler geldi, öfkeden küplere binmiş bir halde karaağacı incelediler ve sonra kesmeye giriştiler. Baltanın uğursuz darbeleri, köyün tüm evlerini bir baştan bir başa titretti. Tepeden haydutlar tarafından parampara edilen bir adamın çığlıklarını andırır sesler geliyordu. Bu doğu cephesinden değil, kesin savaşın olduğu Grabço Baba'nın tepesinin üzerinden gelir gibi oluyordu.

Jandarmalar ağacı kesmek için sahanın köründen gece yarısına dek uğraşmışlar. Akça yongalar uçuşuyor, gidip çamurlara gömülüveriyormuş. Hava yarılmış gibiymiş. Karaağaç gökyüzünün dallarını kapıvermiş gibi oluyormuş. Karaağaç o koca gövdesiyle yere düşünce de gökyüzünün bir parçasını da kendisiyle birlikte sürüklemiş, yere düşürmüş gibi olmuş. Yer derinden yaralanıp yarılmış. Koca karaağaç artık ayakta değilmiş ama köylüler onun yüzyıllık görüntüsünü, kimsenin kesmeye gücü yetmeyeceği anten ağlarını andıran birbirine dolaşmış dallarını görmeye devam ediyormuş. Askerlerin fellik fellik araştırdıkları gürültü ağacın kökündeki bir karış büyüklüğündeki bir yaradan çıkıyormuş meğer. Tıka basa doldurulmuş oldukları halde katledilmiş olan insanların kanını emmiş olan toprak konuşmasını sürdürecekti. Halk işine gücüne giderken, oraya uğruyor, karaağaçtan bir yonga, küçük bir kabuk parçası alıyor, yasak bir gazete, kitap götürüyorcasına, köylerine, evlerine götürüyor, kapıyı örtüp, götürdüğü bu ağaç parçasının karşısına geçip, mum ışığında, gaz lambası ışığında sabahlara dek karaağacın sırlarını çözmeye çalışıyormuş.

Karaağaç artık orda değildi ama söyledikleri gerçekleşmiş, biz kazanmıştık!

Angel'in Grabço Baba'yı beklemesi gerekiyordu. Tasarılarını yalnızca ona açabilir, iyi yapıp yapmadığını ve olacakları yalnız ona söyleyebilirdi. Bölge sekreterine karşı gelmek bir kusur değilse kuşkusuz. Koca köy onun ataklığının ceremesini çekmeyecek miydi? Vedalaşmak istercesine ağıla döndü. Tüm bunları bir daha kendisine dert etmemeyi kararlaştırmıştı ya kendisi istifa edip işi bıraktığı zaman köylülerin, çocukların, hayvanların, tarlaların düşeceği durumu düşünerek kaygılanmaktan alamadı kendini. Kükürtlü yün, nemli saman kokusu her zamankinden daha bir keskin, daha bir buruktu. Gerçi Angel kokuya karşı pek duyarlı değildi ama analarının ardı sıra üzgün üzgün me-

leşen, ağıla kapatılmış kuzuların sesini işitince, bu yağmurda başlarına bir şey gelmesinden korkarak, bu gittikçe pisleşen ve keskinleşen kokuyu fark etti. Ansızın esmeye başlayan rüzgâr ona çocukluk anılarını getirdi. Koyunculuğun ne olduğunu biliyordu. Daha çocukken ilkin Grabço Baba'yla birlikte çoban yamaklığı yapmış, daha sonra sağım işlerinde çalışmış, en sonunda da çoban oluvermişti. Akşam üzeri böyle birdenbire yağmura tutulup sığınacak bir yer bulamayışın ne denli zor, ne denli çetin bir şey olduğunu bilirdi. İnsan öyle anlarda yağmur gürültüsünden, su birikintilerine düşen damlaların şıpırtısından başka bir şey işitmez olurdu. Çoğu zaman havanın nasıl olduğunu kestirmeye çalışırdı ama boşuna. Damlalar irileşmeye, koca koca olmaya başlamasın bir yol, kolay kolay dinmezdi artık yağmur. Bulutlar yüksek olunca ardı arkası gelmezdi şarıltıların. Damlalar fazla iri değil de ufaksa alçak yağmur demekti ki, kısa bir süre sonra dinecek demekti. Az mı, değneğine yaslanmış, iliklerine dek ıslanmış bir halde sırılsıklam paltosunun içinde uyuşup, uyuyakalmıştı?.. Galiba yağmur yağarken daha çok uykusu geliyordu. Yoksa şu anda uyukluyor muydu çobanlar'?.. Not defterlerini dalladı, son hesaplarını gözden geçirdi. Her yatak yapılış biçiminden, yerleştiriliş biçiminden her yastığı ,havlunun asılış biçiminden kime ait olduğunu kestirebiliyordu. Köşesi genç çoban Nayo'nundu. Düzenli bir öğrenci gibi öteberisini masanın üzerine yerleştirmişti. Duvarda, üzerinde bir bez parçasının asılı olduğu dar aynanın üstüne, güzel bir kız resmi bulunan bir gazete kupürü tutturulmuştu raptiyeyle. Bezin bir köşesinde de Maritza asılı duruyor, yastığın altından beyaz bir zarfın kenarı gözüküyordu. Gülümsedi. Zarfı alıp adrese baktı. Kendisinden büyük bir ustalıkla saklanmış olan bir sırrı öğrenivermişti. Genç çoban, Mirka'yı seviyordu. Mektubu ona yazmıştı. Her ne kadar birbirlerinden uzakta yaşamıyorsalar da mektup yazmıştı kıza. Mirka'nın bahçesi ağılın karşı yamacında, tam karşıya düşüyordu. Mektubu yazıp da göndermemiş olması duygularında utangaç olduğunu kanıtlıyordu. Angel, Nayo'nun duygularını yağmura bağladı. Kendisi de çoban yamaklığı yaptığı sıralarda yağmurlu günlerde aşkı düşlemişti sık sık. Aklına sevgi imgeleri gelmiş, yüreğine ıslak gövdesini ısıtan bir tatlılık yayılmıştı.

Angel bu ağılda rahat bir soluk alabilmişti. Yağmur büyük bir sessizlik getirmişti. İnsanlar yatışmıştı; bu kudurganlığa, bu haykırışlara,

bu açgözlülüklere, bu yaman yırtınışlara bir son vermek için neden daha çok yağmur yağmadığını sorup duruyordu kendi kendine. Yağmur insanı iyileştiriyormuş gibi geliyordu. Baş ağrısına, tansiyon yüksekliğine, bire birdi. Bu dertlerden yakınanları hemen yatıştıriveriyordu yağmur.

Masanın önüne oturmuş, uyukluyordu Angel. Grabço Baba'nın çıngırak sesleri kendisini uyandırıncaya dek temiz, deliksiz bir uyku çekmişti. Yünleri sırılsıklam olmuş, her yanları çamurlara bulanmış koyunlar ağır ağır ağıla giriyordu. Kuzular mahkûmlar gibi tepinmeye, inceden inceye meleşmeye koyuldular.

"Bakıyorum fırçayı yemişsin," dedi Grabço Baba. Yağız suratından su damlaları akıyordu. Kırış kırıştı yüzü. Günlerce leğene basılıp ıslatılmış gibi sırılsıklam olmuş başlığından sular sızıyordu yanaklarından aşağı. Paltosundan buğular çıkıyordu, lastik pabuçları vıcık vıcık çamur olmuştu.

"Senin dediklerini olduğu gibi aktardım kendilerine. Kızdılar bana. Üç gün boyunca suçluymuşum gibi davrandılar, soğuk karşıladılar."

"Neyse, başka şeyden dolayı kızmasınlar da! Sorun değil o! Pırr..." dedi yaşlı adam sürüyü toplamak için atılarak.

Angel sitem etti yaşlı adama. Kendisine zaman öldürtmüştü. Bunun için beklemişti onu. Nasıl ki bir zamanlar jandarmaların kendisine yaptıklarını anlatmışsa, o da olup bitenleri birer birer anlamak için beklemişti Grabço Baba'yı. Ona dert yanmak, ne yapması gerektiği konusunda kendisinden akıl danışmak istiyordu. Ama titrek ellerine, bacaklarına aldırmadan büyük bir sevgi ve azimle sürüsüyle ilgilenmeyi sürdüren bu tirit ihtiyarı görünce, kafası karışmıştı birden. Şu son günlerde yaşadığı her şeyi ona aktarmaya, bir bir anlatmaya değer miydi acaba? Her şey kararlaştırılmış olduğuna göre, bir şeyin değişeceği yoktu nasıl olsa. Hem kurul eğer gelirse, onlara da: "Elimden fazlası gelmez... İki ateş arasında kaldım. Cezalandırın beni. Cezam neyse çekeyim. Ne yapayım gücüm kalmadı artık... Gücüm bu kadarına yetiyor!" diyecekti.

Angel böyle düşünmüş olmaktan yine de belli bir acı duyuyordu. Kafasını kurcalayıp duruyordu bu durum. Kolay değildi hani, bunca yıl yaptıklarından sonra ha deyince sıyrılıp çekilemezdi bir köşeye.

Gerçi Mirka'ya bir şey dememiş, içini dökmemişti ama, artık tutamıyordu kendini.

"Haydi Grabço Baba. Sen işine bak, akşam görüşür, bol bol konuşuruz."

"İyi ama millet kermes yapıyor... Bütün köyü cezalandırmak gerek. Orkestra davetlileri karşıladı bile."

Ayak seslerine, koyun melemelerine keskin, yırtıcı bir öksürük karışıyordu. Adamcağızın sağlık durumu pek iyi değildi. Ateşi vardı galiba. Angel ona danışıp öğüdünü alamadan ayrıldı. Kendisini bomboş hissediyordu ama gerisin geri oraya dönmek için de bir harekette bulunmadı. Ne ki epeyce bir yol aldıktan sonra adamcağızın kapının eşiğinde belirdiğini gördü. Kendisine önemli bir şey söylemek, bir öneride bulunmak ister gibiydi. Ama gecikmişti, kaçırmıştı fırsatı. Koyun, kuzu gürültüleri arasında sözü kesilmiş, konuşması yarıda kalmıştı. Domuz ağıllarına giden yolda belki de bu yüzden sinirli hissediyordu kendisini. Ağıllarda kimseyi göremeyince öfkelendi. Seslendi. Ama kafesli bölmeden yapılmış beyaz badanalı uzun yapıdaki domuz yavrularının bağırtılarından başka ses veren olmadı sesine.

"Domuz yavrulamış!" dedi öfkeyle. "Çekil ordan çılgın," diye itekledi anaç domuzu. Domuz nerdeyse o koca karnıyla yavrularının üzerine yatmak üzereydi. Sonra bir süre orda kaldı, bekçilik yaptı. "Eğer ağıl domuzcunun kendisinin olsaydı ya da ona, her on yavrudan biri senin, denseydi, gece gündüz aklı burda olur, geceyi burda geçirirdi. Gelgelelim bölge sekreteri ilerlemeyi düzenleyen bu yasayı çiziktirdi" diye geçirdi içinden.

Sinirlenme duygusu bir anda yeniden ıslak bir başlık etkisi yapmaya, kafasında kocaman bir ağırlık olmaya başlamıştı Angel'in. Terk edilmiş domuz ağılının kokusu kafasını kurcalayıp duruyordu.

"Sekreter burda olsaydı ne kadar haklı olduğumu anlardı," diye düşündü Angel. Adımlarını sıklaştırdı. Köyün yakınlarında zooteknikçiyle karşılaştı. Adam çocuk gibi koşturuyordu. Angel'i görünce olduğu yerde taş kesildi birden. "Merhaba sekreter yoldaş!" diye bağırmadı her zaman olduğu gibi. Angel kendi kendine delikanlıyı bu hale koyan, ne yapacağını bilmezleştiren şeyin ne olduğunu sorup duruyordu. Yanıldığı vakit pek öyle umursamadığını biliyordu. Yavan yavan elini uzattı. "Çabuk ol!" diye kestirip attı. Genç adamın önemli bir telefon

görüşmesi yapmak için köye gitmiş olduğunu bilmiyordu Angel. Marta'sı ona kesinlikle hangi saatte telefon edeceğini söylemişti. Oysa genç adam domuzların yavrulamalarını beklemek için ağılda kalmak zorundaydı. Bu arada, bir koşu köye, telefona çağrılıp çağrılmadığına bakmaya, çağrılırsa hemen kendisini çağırmaları için nerde olduğunu bildirmeye koşuyormuş.

Sekreter onun ağıla doğru koşuşuna baktı uzun uzadıya. Unuttuğu bir şeyi anımsayıp gülümseyiverdi. Konferansa gitmeden önce, Marta ile buluşmadan dönen ve gizli gizli reçel yemiş gibi dudaklarını yalayıp duran zooteknikçi: "Tanığımız olmaya hazırlan. Kermeste!" demişti ona. Marta'dan hoşlandığı için kızıyordu herkes kendisine. Bu galiba kızın biraz fazlaca özgür davranışlı olmasından ileri geliyordu. Genç kız, bu büzülmüş, içine kapanık delikanlının içindeki belli bir boşluğu dolduruyordu. Ona benzemeyi çok isterdi ama yapamıyordu. Onunla bir arada olmak kendisi için bir kurtuluştu.

Bir süre yağmur dinmiş, ırmak boyunca uzanan köy görünmüştü. Angel'e başkente bir Yağmurlar Cumhuriyeti katılıyormuş gibi geldi. Kilisenin yöresini saran, yamaca doğru kurulmuş yeni mahallenin yepyeni evlerinin üzerine günün son parıltıları düşüyordu. Ne var ki, az sonra ekşi suratlı, tüyleri diken diken eden, insanın içini karartan bir bulut çıkıverdi ortaya. Işıklar tıpkı ıssız bir yerde güneş banyosu yaparken erkek görüp de ne yapacağını şaşıran çırılçıplak bir kadın gibi kaçışıverdi bulutu görünce. Ermenko Baba'nın seyyar dükkânı, canlı bir adacığı andıran veteriner kulübesinin önündeydi. Papaz, çerçiyi karşısına almış, tartışmaya zorluyordu onu.

"Çekilmiyor musun sen? Beni kaçırtamazsın bilmiş herif sen de! De bakalım teneke bilezikleri, yüzükleri neden altın diye yutturuyorsun kızlara ha?" diyordu, şeytan kovalarcasına cübbesinin geniş yenini kaldırarak. "Milletin inançlarıyla oynayıp yolunu buluyorsun! Sahtekârın tekisin Ermenko! Başka bir şey demem!"

"İncik boncuk satmıyorum ben muhterem peder. Neşe satıyorum, neşe! Herkes parası karşılığında elbette ki bir şeyler alacak. Ya sen ne veriyorsun onlara? Hiçbir şey!"

"İnanç, avuntu," diye yanıtladı rahip kısa, seyrek sakalını hoşnut-

ça sıvazlayarak.

"Sen, bir kadeh rakıyla kocakarıların olanca inançlarını alt üst edersin. Sekreter yoldaş şuna bir şey desene Allah aşkına! Komünizmde küpe, yüzük gibi özel mülkiyetin olacağını, ama kendisinin gölgesinin bile kalmayacağını anlatsana şu kara cübbeliye!"

Genç papaz, Angel'i görünce sustu. İçinden tıpkı bir tazı ayağı gibi zayıf bir kolun çıktığı cübbesinin geniş yenini yukarı kaldırdı.

"İşi partiye dek götürmeye gerek yok. Biz kendi aramızda tartışıyoruz."

"Vay canına! Köyü dilenci çağına çevirip para toplamak istiyorsun. Ama milletin gözü açıldı artık. Şimdi kişisel işler de parti işi oldu artık."

Ötede, hangarın altında veteriner, sanki su içen bir hayvanı ıslıklarcasına ıslık çalıyordu. Sekreter ondan yana döndü. Veteriner bir sandık içersinde, bir karayılan getirmiş, evcilleştirmeye çalışıyordu. Bu adam çeşitli hayvanlar besler, onların üzerinde deneyler yapardı. Laboratuvara dönmüştü evi. Köylüler kendisiyle dalga geçer olmuş, bu zımbırtılar yüzünden köyün hayvanlarıyla ilgilenemeyişine kızıyorlardı. Tartışmaların yankısı ta bölge komitesine dek ulaşmıştı. "Hint fakirlerine ihtiyacımız yok bizim. Ne yapıyorsan yap şu yılanı. Yoksa gelir herkesin gözü önünde gebertirim o pis şeyi!" demişti bölge sekreteri.

"Hey! Ağır ol!" diye atıldı papaz. Ermenko, allı pullu arabasını bırakmış öksüre öksüre içeri girmişti. "Yavaş olsana biraz! Seansı bozacaksın."

Veteriner kapağı açmıştı. Sandığın dibinde çöreklenmiş olan karayılan, ısıracakmış gibi başını kaldırıyor ama sahibi onun dikkatini çeken sesler çıkarmaya başlayınca yılan birden kaskatı kesiliyordu. Bir anda veteriner ıslığı kesti. Eğildi. Yılan kaçmadı. Ard ayakları üzerinde doğrulmuş bir tazı yavrusu gibi bekliyordu. Veteriner elini değdirince, tıpkı okşanmaktan hoşlanan bir çocuk gibi başını önüne eğip ona sürtünmeye başladı.

"Haydi, hooop!" dedi. Yılan onun kaslı, kemikli iri eline tıpkı bir dala sarılırmışcasına dolandı. Angel titredi. Veteriner büyük bir soğukkanlılıkla, yılanı avuçlarına aldı. Küçük bir çocuk gibi bağrına bastı. Gömleğinin içine, koynuna soktu. Hayvan hareketsiz kaldı.

Ermenko, gözünü ondan ayırmıyordu. Papazın sakalları iyi çıkmamış tavuk kuyruğunu andırıyordu.

"Hey gördün ahbap! İnsanoğlu neler yapabilirmiş! Senin tanrılarının, şeytanlarının yapamadığını o yapıyor!"

"Orası öyle. Ama insanoğlu Tanrı'nın kuludur. Öyle olunca da Tanrı ondan üstün demektir," diye atıldı papaz iğneli bir dille.

"Veteriner yoldaş, hele bir ıslık çalsana. Bakalım Tanrı sakallı kulunun yardımına geliyor muymuş?"

Papaz veterinerin yanına yaklaştı.. Bir yabancının varlığını sezen yılan başını çıkardı. Oysa papaz aslında Ermenko'nun dırdırından kaçıyordu.

"Şimdilerde, Afrika'ya doktor gönderiliyor. Benim de niyetim var. Gideyim de çeşitli hayvanlar getireyim diyorum. Bu arada bir de Peugeot getirmek isterim tabii!" dedi veteriner. Yılanı ürkütmemek için kıs kıs gülmeye koyulmuştu.

"Bakıyorum, koyunu, domuzu boşlayıp papağanları, yılanları düşünür oldun. Senin işlerine kimsenin aklı ermiyor kısacası," diye söz attı papaz uzaktan. "Ben de işimi planladım. Bu yağmurda bir cenaze çıkar nasıl olsa. Meçkinlerin torununun vaftizi var. Gelinleri gebe."

Veteriner yılanı bıraktı. Hayvan tahta perdeye doğru tırmanmaya koyuldu. Papazın korkusu kalmamıştı artık. Yaklaştı ona.

"Ben ayıklanmadan yanayım. Tüm yaratıklar Tanrı'nın onları yarattığı gibi yaşamalı. Şu melezleştirmelerine öyle ifrit oluyorum bilemezsin. Irkçının tekisin!" diye atıldı papaz, zehirli bir dille. "Ondan ona kan aktararak türleri değiştirmek, yeni ırklar yaratmak istiyorsun!"

"Kurduma baksana!" dedi veteriner, hangarın altında zincirle bağlı sakin sakin yatan iri köpeği göstererek. "Anası kurt, babası köpek. Hayvanlarda kurt davranışlarıyla, köpek davranışları çatışır durumda. Kurtların indiği kışı biliyorsun değil mi? Ne kadar mutsuzdu zavallıcık! Kurtlarla bir olup koyunlara saldırsın mı, yoksa korusun mu; iki ateş arasında kalmış, ne yapacağını bilemiyordu. Marko Maslarski Baba'nın durumuna benziyor. Kızı bir komünistle evlendikten sonra adamcağız kimden yana çıkacağını, hangi yanı tutacağını bilemiyor. Kurt yavrusunu dişi bir köpekle çiftleştireyim, onlardan doğacak yavru daha sakin olur. Ona iyi bir cins kan vereceğim. Hani Marko Baba'nın davranışları gibi. Döllerinde, torunlarında tamamen ortadan kal-

kar."

"Şu deneylerden ne anlıyorsun Allah aşkına? Kimin nesine yarayacak bütün bunlar?" diye diretti papaz, sakalını sıvazlayarak.

"İnsanlığın işine yarayacak!"

Veteriner domuzların iğdiş edilmesinin insanlığa yararlı olduğunu ileri sürüyordu. "Millet yarın aya gidecek. İnsanlık yıllardır buna çalışıyor. O konuda da önceden kimsenin bir bilgisi yoktu."

"Ya, ya, elbette!" diye onayladı bir papağan veterinerin başının üzerindeki kafesini sallayarak.

"Bugüne dek insanoğlu doğayla başa çıkamamış. Sen de kıvıramayacaksın bunu! Birbirine karıştırma da nerden çıktı? Karıştırılsa karıştırılsa şaraplar birbirine karıştırılır, ki o da insanları daha beter sarhoş eder," diye sürdürdü papaz. Saçında ilk kırlaşmış teli yolmak istermiş gibi elini kafasına götürüyordu. Açıkça çatıyordu veterinere. Ve "yağın" geldiğini öğrenince gidip onu buluyor: "Şu deneyleri kesin artık! Köye korku saldığı yetişir!" diyordu. Ve acil işi olmadığı zamanlar, kendisi kente gidiyor, savlarının sağlamlığını kanıtlamak için: "Komünizmi hayvanlarla, yılanlarla kurmaktansa Tanrı'yla kurmak daha iyi. Tanrı'dan başka her şey yüceltiliyor, hayvanlarsa sizleri yırtıcılaştırıyor."

"Al işte yeniden başlıyorlar," diye düşündü sekreter bunları işitince. "Dırdırlarından usandım, her şey de beni buluyor, en sıradan işlerde benim kafamı şişiriyorlar! Aman iyi olsunlar, aman yanlış bir şey yapmasınlar diye kimseyi kırmamaya çalışmaktan, herkesi pohpohlamaktan bıktım. Kimsenin benim yorulmam falan umurunda bile değil. Zamanım boşu boşuna ölüyormuş, boşu boşuna emek harcıyor muşum, tınmıyorlar bile!"

Birden bitişik avluda bir çığlık yükseldi:

"Anne! Aman, aman! Uf, uf, uf!"

"Yılan! Karayılan!" diye bağırıyordu herkes sağa sola kaçışarak. Bir yandan da ellerine geçen tahta parçalarını, taşları atıyorlardı. Çocuklar bağırışıyordu. Bu da tartışmayı kesti.

"Eve girmeye çalıştı!"

"Öldürün şu zehiri, şu uğursuzu gebertin!"

"İnsanların yılanlarla yaşadığı görülmüş şey mi canım?"

Evcilleşmiş yılan yine de bir inek gibi boynuzlarından yakalanıp

sahibine teslim edilemiyordu. Otların arasına ustaca soküluyordu, bir köşeye büzülüp kalmış olmasa herkes parçalardı onu.

"Hey yılan mısın ne karınağrısı! Hangi cehenneme kayboldun yine? Buna da ne denir ki, nasıl seslenir ki yılan? Pıssst, pıssst, kuçu kuçu, geh kuçu kuçu!"

Veteriner kavalını alıp çalmaya koyuldu.

"Kaval sesini işitecek mi diyorsun yani? Hadi canım sen de! Kim bilir hangi deliğe aktı, çıkmaya cesaret edemiyor! Hey rahip, bi dua okusana şuna!" dedi Ermenko Baba, rahibi cübbesinden çekiştirerek. "Yılanlar müzikten hoşlanırmış işittiğime göre. Öyleyse ilahiler daha etkin olur desene!"

"Gebertsinler de köylü kurtulsun şu musibetten! Bir de yavru yapar, yavrular da bahçelere yayılırsa, düşünün siz artık! Çattık o zaman! Yılan üretme çiftliğinden farksız olur. Görülmüş şey mi hiç! Babil kulesini, Nuh tufanını işittim işitmesine ya böyle bir mucizenin dünyanın hiçbir yerinde olacağını sanmıyorum. Yılanlı köy! Öyleyse inek yerine hepimiz karayılan besleyelim, ha doktor?" diye sürdürdü papaz hınzırca.

"Biliyor musunuz, Afrika'da her toprak sahibinin yirmi metre uzunluğunda bir Afrika yılanı oluyormuş. Kimse de ürküp korkmuyormuş. Köpek gibi sadıkmış bu yılanlar. Orda herkes tıpkı, koyun kuzu besler gibi yılanı sütle beslermiş."

"O biraz sıkar. Bizim kendimize bile içecek sütümüz yok. Yılanlardan falan vazgeçelim şu halde. Süt 'yukarı'ya gönderiliyor, başka yılanlara!" diye lafa karıştı Topal.

Konuşma dönüp dolaşıp düzensizliğe geldi.

Veteriner, oraya toplanan kalabalığın konuşmalarına, tartışmalarına katılmıyordu. Kaval çala çala tahta perde boyunca ilerliyordu.

"Hımın! 'Pıssst, kuçu kuçu'larla yılanı çağırıyor aklı sıra! İstediğin kadar çağır veteriner arkadaş, istediğin kadar seslen. Yılan yılandır. Adam olmaz hiçbir zaman!"

Gelgelelim, döşemenin tahtaları arasından iki soğuk göz ile kemikli iri bir yılan başı beliriverdi.

"Bakın! Bakın! Kaybolan yılan değil mi bu?"

Baş uzandı. Değnek gibi dikilip kaskatı kesildi. Veteriner kavalının sesini kesmeden, usulca yaklaştı, yılanı büsbütün ortaya çıkardı.

Tıpkı önüne ekmek uzatarak köpek yakalar gibi elini açıp yılana doğru uzattı. Hayvan adamın avucuna sıçrayıp bileğine dolandı. O da götürüp sandığına koydu. Kapağını kapatıp, kilitledi.

"Hey, rahip efendi," dedi köylüler papaza yönelerek. "Görüyorsun ya, kaval sesi senin ilahinden falan kat kat daha eTkinmiş!.."

"Ne veterineri, düpedüz büyücü bu adam be!"

"Yılanları ayağa kaldırdığına göre, koyunlarla, domuzlarla niye baş edemesin ki! Papazlara gelince!.. İlkin senin defterin dürülecek, ama neyse şimdilik bağışlandın."

Bölge komitesine papazı şikâyet etmeye bir kurul gitmişti.

"Bizi şu dinin yüzkarası papazdan kurtarın! Kafayı çekip ne yaptığını bilmiyor. Takkesini tezgâhın üzerine koyup: 'Ben papazım. Burdayım işte. Doldurun bakalım bir kadeh!' diyor. Sonra yerleşiyor bir masaya, iç ha iç. Çamurlara, çaylara yuvarlanıyor, çoluk çocuk sakalını yoluyor."

Bölge sekreteri köyde Angel'e:

"Şunu değiştirseniz iyi edersiniz!" demişti.

"Papazımız fena sayılmaz. Biz hoşnutuz kendisinden!"

"İyi ama dinin yüzkarası o herif! Onun yüzünden kimse kiliseye uğramaz oldu!"

"İlla da din hizmeti yapmasına gerek yok. Bir kez adamın davranışları öyle güzel ki, kimse inanmaz, kimse kiliseye ayak basmaz oldu artık! Bizim istediğimiz de bu zaten."

Böylece papaz görevinde kalmıştı. Ama bölge sekreteri, Angel için de uyarılarda bulunmuştu.

"Ne yaptınız? Toplantıda ne karar aldınız?" diye sordular parti sekreterinin çevrisini kuşatarak. "Deneylerimizle ilgilendiler mi bari? Onlara bir sürü yılanlarımız var deseydin, oldu olacak!"

"Bilim her şeyin temeli olmalı," dedi veteriner şişine şişine.

"İnsanların nasıl uysal yılanlara dönüştürüleceğini bize bilim gösterecek," dedi rahip, Ermenko'ya göz kırparak.

"Gökyüzünün harikalarını indirse indirse bilim indirebilir yeryüzüne. Toprak ürününü iki katına çıkaracak, sığır iki kat, üç kat fazla et, süt verecek. Eğer devrimli bilime katılmazsanız yaptığımız birtakım planlar boşa çıkar..."

Angel, veterinere bölge sekreterinin sözlerini iletmedi. Bölge sek-

reteri, veterinerin deneyler için yaptığı giderlerin ücretinden kesilmesini tembih etmişti.

"Senin şu 'sabırlılar'ın sen yokken rejimi zorladıklarını biliyor musun?" dedi veteriner. Angel'i kolundan tutup kulübenin karşısındaki ağaca bağlı ineğin yanına götürdü. İnek iniltili bir sesle böğürüyordu. Ağacın altına keskin, buruk bir ilaç ve hayvan kokusu sinmişti.

Veteriner parti sekreterine 'senin sabırlılar' derken, Angel'in sık sık uğraşmak zorunda kaldığı köy asilerini belirtmiş oluyordu. Ne yapmış olabilirlerdi ki? Sakın Grabço Baba'nın söylemek istediği de bu olmasındı? Veteriner bu "hastalar" için bir teşhis yolu bulmuştu. Ekip şefi Balio'nun ardı arkası kesilmeyen megaloman saldırıları sürüp gidiyordu. "Geveze ateş" diye adlandırdığı Deko Şebeko'nun elinden az çekmiyordu.

Mağazacı Tuşe'nin yalnızca midesi değil, terazisi de 'duyarlı'ydı. Aşağılık zevklerini doyurmak için denemedik yol bırakmamış olan Çapkın Pasko onulmaz bir 'vicium kordis'e yakalanmıştı. Ayyaş Ristan ile Dudi 'in vino véritas'tan acı çekiyorlardı. Papaz ise dil tümöründen muzdaripti.

"Onları muayene etmem gerekecek," diye takıldı veteriner.

Angel ona kendisinin de bu kategoriden olduğunu söylemedi. Veterineri uzun uzun süzdü. Onulmaz bir hastadan başkaca bir şey olmayan bu adama işten el çektirmesi gerekiyordu. Aynen böyle söylemişti bölge sekreteri. Gelgelelim sekreterin bu emrini uygulayamıyordu bir türlü. Sürekli olarak yenilik peşinde koşan bu ilginç adamı sepetlemektense, kendisi işinden ayrılmayı yeğ tutardı.

Uğursuz bir baykuştan farksız olan, ağzını hiç hayıra açmayan papaz yelkenleri indirivermişti yeniden. İnekten yakınmaya başlamıştı şimdi de:

"Hayvana ne diye eziyet ediyorsun baytar efendi. Tosuna çek. Boğaya çek olsun bitsin bu iş. Tanrı'nın buyurduğu da bu aslında. Siz şu biliminizle korkarım yapay insan bile yaratırsınız yakında."

"Hah! Hah! Ha! Uzmansınız canım sizler! İncil'iniz, kendisi söylüyor, kulağına giren "Kutsal Zekâ"yı Meryem Ana kendisi doğurmuş... Hah! Hah! Ha! Demek kulakları bakire değilmiş desene!"

Oradakiler de veterinerin gülüşüne katıldı. Bir kahkahadır aldı yürüdü. Bu kahkahalardaki gizli anlam papazın gözünden kaçmadı. Karı-

sının yıllardır çocuğu olmuyordu. Ne zaman ki köye, Kutsal Cuma'da yanmış olan ikonları onarmak için genç bir ressam gelmişti, kadıncağız da birden gebe kalmış, doğurmuştu. Papaz hemen uzaklaşıverdi ordan. Ayakkabılarının çamurda açtığı derin izlerin içerisine çabucak sular doluveriyordu.

"Ee, bizim sorunlar ne oldu?" diye sordu Balio. Angel'le baş başa kalabilmek için, kendini tutup sabırla beklemişti son ana dek. Angel'in bölge sekreteriyle anlaşamadığını, aralarının şeker rengi olduğunu biliyordu. Komiteden atılması için elinden geleni yapmış, her şeyi birbirine katmıştı. Şimdi Angel'i atarlarsa yerine geçmeye hazırlanıyordu.

"Fazla umursamayacakmışım, deneylerinden yararlanmam gerekiyormuş."

"Peki senin şu istifa işi ne oldu? Kabul etti mi bari?"

"Beynime bir kurşun yiyene dek ya da artık başkalarına alet olmamayı öğrenene dek, ceza olarak beni görevimde tutacaklarmış. Yukardan ne buyurulursa onu yapacakmışım, kimsenin sözüne aldırmayacaknışım. Öyle dediler."

Ekip şefi hoşlanmamıştı bu sözlerden. Bir soru daha sordu ama Angel karşılık vermedi. Sustu. Bir süre birlikte yürüdüler. Sonra Angel kısım şeflerinin raporlarını dinlemek zorunda olduğunu bahane ederek ayrıldı. Angel kötü bir önseziyle tıpkı ülseri azmışcasına, sekreter seçildiği o korkunç kışın iri karları kendi kendine erimeye başlamış gibi, tek başına ilerliyordu. Güneş, yere ve kendisinin üzerine doğru inen, dağlardan aşağı akıp gelen dev su kütlelerine dönüşüyordu. Yasaları kimse tarafından değiştirilemeyen Yağmurlar Cumhuriyeti'nin tutsağı olmuştu sanki. Kaygı verici düşünceler geçiriyordu aklından. Geceye dönüşen bu yağmurlu akşamüstleri bunaltıyordu onu. İşi acele olduğu halde ayakları gitsem mi gitmesem mi diyordu. Şarıl şarıl sular akıyordu ortalıkta. Bazı sokaklar geçilmez olmuştu. Azgın sel suları doymak bilmezcesine çakıl döşemeyi oyuyor, çakılları, kumları daha kolay yiyip yutabilmek için ırmağa doğru sürüklüyordu. Angel bürosunun önündeki suların içinden geçmek zorunda kaldı. Daha da üşüdü. Üç gündür kimse uğramışa benzemiyordu pek. Birkaç mektup okudu.

Oda, içtenliğini, sıcaklığını yitirmiş, serinlemişti. Basık lamba bol bol ışık saçıyordu ya, pencereden gelen loşluk yine de baskın çıkıyor

gibiydi. Yanılmaz bir makinenin dişlilerine kapılmışa benziyordu, diyagramın okları ışık gibi gelip geçiyordu onu... Kendileri için çözüme bağlanmaz diye bir sorun olmayan, her şeyi gerçekleştirmişe benzeyen kimi parti sekreterlerinin o kendinden emin tavırları gerçekten ilginç ve şaşırtıcı bir şeydi... Oysa kendisi oldum bittim yapmak istediğinden azını yapabilmişti.. Kendisine verilmiş olan yetki onu güçlendireceği yerde, kendisini zayıf hissettiği tüm eksiklikleri bir bir gözünün önüne seriyordu. Angel sanki evrakları başkasına devredecekmiş gibi hepsini birer birer düzene koyup dışarı çıktı. Kapıyı kapadı. Lambaların göz kırpıcı ışığı altında, önünde Ermenko Baba'nın allı pullu arabasının bulunduğu hanın çok kalabalık olduğunu gördü. Açık kapıdan, cübbesinin geniş yenlerini öteye beriye sallayarak kendisini eğlenceye kaptırmış yarı sarhoş papaz ilişti gözüne. Bunca heyecan ve bunca uzun yolculuktan sonra serinlemek, böylece üzüntüsünü gidermek istedi. Ne var ki su birikintilerinin arasında kalmış taşların üzerinde seke seke gelen küçük bir çocuk bağıra bağıra bir şeyler söylüyordu ona.

"Ne var Tsoçko?"

"Çabuk, babam söyledi. Telefona çağırıyorlarmış seni."

Angel yorgunluğunu, bıkkınlığını vurgulayan bir el hareketi yaptı.

"Aman be! Ne diyeceklerse deseler ya!"

"İyi ama seni, parti sekreterini çağırıyorlarmış!"

Angel kendisini sekreterlikten kurtulmuş hissediyordu. Öyle ki bir an bu sözü yadırgadı. Bacak kadar çocuklar bile onu dikkatli, çalışkan, fedakâr bir insan olarak tanırdı. Oysa şimdiye dek hiç yapmadığı birşeyi yapıp bir çocuğun karşısında, ilgisiz, umursamaz, kendi dertlerinden gayrı hiçbir şeye ilgi duymayan bir kimse durumuna düşmüştür. İçinden kendisini böylesine değiştiren şeyin ne olduğunu sordu. Kırılmış, aşağılanmış olması mı?

Derin bir gurur kırılmasından mı, yoksa şu son yıllarda duyarlı bir biçimde demirlemiş olan iktidar sevgisinden korku olduğunu hissedişinden miydi bu? Ama görevinden ayrılıp, yeniden hiçbir sorumluluğu olmayan sıradan işçiler gibi bir yaşam sürdürmek niyetindeydi. Son zamanlarda edindiği bir alışkanlıkla midesini basturarak suların arasından çamurlara bata çıka uzaklaştı.

"Ülserim tuttu. Ama bu artık benim son telefon konuşmam oluyor."

Bunu yalnızca içinden söylüyordu. Hastalıklar, onu zayıflıklar kadar utandırıyor... Bölge sekreteri mi arıyordu acaba? Belki de toplantıdan sonra düşünmüş, daha önce de olduğu gibi, köydeki yasağı kaldırmaya karar vermişti. "Yarın seni ziyarete geleceğim. Tamam mı?"

Kar tanelerini andıran soğuk yağmur damlaları ona, bölge sekreterine son derece bağlı olduğunu, aralarındaki bağın güçlülüğü yüzünden ondan kopamayışını anımsattı. Yıllar öncesiydi. Askeri eğitimler sırasında, tüm genç yedeksubaylar askere, silah altına çağrılmıştı. Yurtseverler savaşı sırasında yedek subay rütbesi kazanmış olan Angel de bunların arasındaydı. Bir gün bölükleri Senovetz'e gitmişti. Orada haritada belirtilmemiş bir baraj görmüşlerdi. O sıralarda inşaatlar ne çabuk yapılıveriyordu öyle! Eğitimlere ara verildi. Kaldı ki askeri haritalar eskiydi. Sözün kısası kimse bir barajla karşılaşacağını ummuyordu orda! Angel, askerlerini durdurmuş, "Yıkanabilirsiniz. Ama suya girmeyin. Su soğuk. Siz ise terlisiniz, dokunur, zararlıdır," demişti. Kimileri yıkanmaya koyulmuş, bağıra çağıra su sıçratmaya başlamıştı. Birden çığlıklar yüselmişti: "Marin boğuluyor! Marin boğuluyor!" Verdiği emri işitmeyen Marin ve Velko adlı iki asker kıyıya doğru gelirlerken Marin birden görünmez olmuştu. Onun suya daldığı köşeye doğru koşuşmuştu herkes. Su Marin'i yutmuş, yatışmıştı. Ne yapmalıydı? Balık adamların, dalgıçların gelmesini beklemeyip kendi başlarına kurtarmışlardı onu. Hidroküsyon teşhisi koymuştu doktor. Terli terli suya girdiğinden, buz gibi su dokunmuş, derinliklere gömülmüştü. Suç kimdeydi?

Eğitimlerin yapıldığı bölgeyi denetleyen nöbetçi amir çıkagelmiş, verip veriştirmeye başlamıştı.

"Nasıl olur da izin verirsin böyle şeylere! Her asker ulusal bir servettir! Ülkenin değerlerini hovardaca har vurup harman savuruyorsun! Bir obüsü, bir el bombasını hafif çekip etkisiz hale getirenleri, onları ziyan etti diye hapislere tıkıyoruz, sen kalkmış... Asker be bu! Ha bunu yapmışsın, ha ordunun etinden bir parça koparıp balıklara yem atmışsın, hiçbir farkı yok! Ne eğitimi yapıyorsunuz? Haritanız nerede? Neden barajı daha önce saptamadınız? Haydi söyle bakalım!"

"İşte haritam komutanım. Baraj falan belirtilmemiş burada. Nerden bilebilirdik ki..."

"Nasıl, bilmiyor musun? Peki sen neyi bilirsin kuzum? Hiçbir şey

bilmeden kalkıp yola koyuldunuz öyle mi? Bilmiyorsun da askerlerini nereye götürüyorsun peki? Seni mahkemeye vereyim de gör! Gör bakalım o zaman... Parti üyesi misin?"

"Evet, komutanım!"

"Bu daha da kötü ya! Üye kartını hemen geri ver! Hapse atacağım seni!"

"Askerliğini nerde yaptın?"

Söyledi Angel.

"Ha, tamam! Yorgunlarınızı asıyordunuz siz!"

"Haberim yok komutanım."

"Nasıl! İyi ama orda bir asker asıldı!"

Orada bir askerin asılması doğruydu. Bir sabah belindeki palaskasından barfiks çubuğuna asılı bulunmuştu. Yapılan soruşturma sonucu onun geceleri dışarı çıkıp uzun süre avluda kaldığı anlaşılmıştı. Ve kışlada nöbetçiler geceleri de dışarı çıkanları kaydettiklerinden, bir iki saat dışarda kaldığı, normal olmadığı anlaşılmıştı. Gelgelelim kimse aldırış etmemişti. Çocuğun belki de bir mide rahatsızlığı vardı.

Doğduğu köyden gelen bilgilerden, dedesinin ve amcasının kendilerini astıkları öğrenilmişti. Suskunluğu, yalnızlıktan hoşlanması böylece açıklık kazanmış oluyordu. Ne var ki kimse, ne doktorlar, ne de subaylar şu çok önemli ayrıntıyı bilmiyorlardı. Oğlan akıl hastasıydı. İşte şimdi yine bunu hesaba katmadan ona çıkışıyordu!

"Önceleri asıyordunuz, şimdi de boğuyorsunuz! Subay değil cellatsınız, cellat... Ne zamandan beri parti üyesisin?"

"9 Eylül 1944'ten(*) sonra."

"Haa, şu mesele!"

"Ama ben..." Partiye katılmadan önce komünist gençler arasında yer aldığını açıklamak istiyordu.

"Söyleyeceklerin beni hiç ilgilendirmez! Durum açık. Çıkarcının tekisin! Dokuz eylülden önce aklın nerdeydi, neden o zaman katılmadın rezil herif!"

"Fakat ben..."

"Fakatı makatı yok bunun! Ordunun siyasi serüvenciler, kariyeristler için bir sıçrama tahtası olmadığını öğrenmen gerekir. Bana işin

(*) Sayfa 11'deki dipnota bakınız.

içinde başka şeyler var gibi geliyor... Yarın şefinizle birlikte gelip beni gör.."

Angel bu denetimden kârlı çıkmıştı.

"Neden bana bir uşak ailesinden olduğunu söylemedin be Çernovejdovski?" demişti komutan gülerek. Üye kartını geri vermişti ona. "Ben de tam senin gibi işçi kesiminden gelen insanlara gerek duyuyorum!"

Bölge sekreteri olduktan sonra onu harekete sürükleyen bu komutandı. Parti okulunu tutup kadroda yer almış, şimdi artık geri çekilemiyordu.

Angel telefonda kimin konuştuğunu, ne dediğini anlayamadı. Tek bir şeyi anlamıştı. Bölge sekreteri değildi telefondaki. Umduğu gibi çıkmamıştı. Telefonun öteki ucundaki ses, sanki şarıl şarıl inen yağmur ahizeyi dolduruyormuşcasına boğulup gidiyordu. Topu topu birkaç sözcük yakalayabilmişti yalnızca. "Sofya, bir otomobil..." Arkasından da bir çatırtı, homurtu, şarıltı. Ses birden kesilmişti. Artık törpüsüyle ince telleri, direkleri, izolatörleri hızarlayan yağmur duyulur olmuştu sadece. Yeniden ülseri sancır gibi oldu. Sancıyı bastırmak için hana yöneldi. Kapının önünde, bugün kendisini fırtınada geçen arabayı gördü. İçinden acaba telefon bu arabayla mı ilgiliydi yoksa, diye geçirdi. Gelgelelim onu arabasına alıp köye götürmek isteyen adamın öyle hırsıza benzer yanı yoktu. Şık giyimliydi. Kılığı kıyafeti yerli yerindeydi; tavırları, konuşması hiç de kötü bir izlenim bırakmıyordu insanda. Çevresini sarmış olan, kendisini eğlendiren insanlara içki ısmarlıyordu. Parası olduğuna göre neden araba çalsındı?

Havanın kötü gidişi nedeniyle köylüler kermesi öyle fazla tantanaya kaçmadan sessizce kutlamayı kararlaştırmışlardı. Yaşlı öğretmen, her yıl köyün tüm amatör sanatçılarının katıldığı bir gösteri düzenliyordu. Salondan halkı gösteriye çağıran müziğin sesi geliyordu. Evlerde de eğlenti vardı. Angel masanın köşesine oturdu. Çevik ve hizmetkâr hancı Tuşe herkese gülümseyen yüzüyle göründü. İri kıyım kalın bir gövdesi vardı. Yeni tıraş olmuş, bıyıkları özenle kırkılmıştı.

"Ee, ne zaman asıyorsunuz beni bakalım?" dedi saygıyla gülümseyerek. Gururlu ve kendinden emin görünüyordu.

"Kurul yakında geliyor," dedi Angel adamı rahatsız eden asık bir suratla.

Gerçekten onun eski hancılar kadar hınzır olduğu ileri sürülüyordu. Gelgelelim meyhaneden gelen kazancın vergisini düzenli bir biçimde ödüyor, bundan da gurur duyuyordu. İlk kez "seçkin işçi" olmuş, ödüller almıştı. Angel seçilmeden önce sekreterliğe aday gösterilmişti.

"Tuşe'ye baksanıza," diyordu herkes. "Gece bile çalışıyor!"

"İşi gereği öyle yapıyor. Keyfinden değil a!"

"Ona kalırsa çalışma saatleri belli. Sınırlı. Kooperatif mağazaları gibi kapatabilir ama öyle yapmıyor. Gece gündüz açık tutuyor hanı. Yine de bizimle aynı ücreti alıyor."

"İyi de kazanıyor ha!"

"Kazanıyor ama devlete! Siz de onun kadar yapsanıza!"

Yerel denetim kurulu, sonra bölgé denetim kurulu denetlemişti. Tuşe'nin defter tutması yerli yerindeydi.

"Dürüst adam. İçki satıyor ama kendisi ağzına koymuyor," diyordu herkes onun savunmasını üstlenerek. Oysa başkaları kuyusunu kazıyor, gizliden gizliye küpünü doldurduğunu söylüyorlardı. İki katlı bir ev yaptırmıştı. Şimdi kentte, bölge kooperatifleri yönetiminde çalışacağı söylentileri dolaşıyordu. "Yüksek verim sahibi"nin ilerlemesi, aşama yapması olağandı. Neden, ne pahasına olursa olsun düşünmesi gerekiyordu?

"Değil bir, on kurul bile gelse, umurumda değil," dedi parmaklarını boş şişe üzerinde tıpırdatarak. "Eksik değil, fazlalık bulurlar!"

"Ee, neden kaygılanıyorsun öyleyse?" diye sordu onun yine de telaşa kapıldığını görüp şaşırmış olan Angel.

Ama hancı boyna aynı konuya değinerek Angel'in çevresinde fır dönüyordu.

"Benden kuşkulanılması çok sinirlendirici bir şey! Ben ki en güç anlarda bile planı gerçekleştirmeyi başarmış bir insanım, sen de pekâlâ biliyorsun bunu. Adıma leke kondurulmasına dayanamam!"

"Neyse, kurul temizler bu lekeyi!"

"Temizlemesine temizler ama biliyorsun, yine de izleri kalır böyle lekelerin. Bu iftiralar insanı amma zor durumda bırakıyor ha!" diye iç çekti Tuşe. Kaygılarından kurtulmak için Angel'e çocukça bir gülümsemeyle bakıyordu.

"Yalnızca bir zan mı?"

Angel başıyla evet deyip, canlı adımlarla masaların arasına sokuldu.

"Belki de hırsız değil adam. Bazen insanların onurlarını çok ucuzlaştırıyoruz." Ve birden bölge sekreterinin onu suçlayışı aklına düştü. "Bölge planını mahvediyorsun!" diye çıkışmıştı adam.

Eğer yardımcısı Balio, onu görür görmez, ayağa fırlayıp o geniş kollarıyla masayı işgal etmese, başkaları kapmasın diye konuşmasını kesip masayı tutmuş olmasaydı ya, masa o anda dolar, yer kalmazdı. Balio o kadar fazla eğilmişti ki göğsü masaya değiyordu. Sekretere bir şeyler anlatmaya, o yokken işlerin iyi gittiği konusunda bilgi vermeye koyuldu. Herkes, işleri olduğunu kavrayıp rahatsız etmemişti onları. Angel, düş dünyasında yaşarmış gibi dalgın dalgın dinliyordu yardımcısını. Sancıları, midesini, aklını zorluyor, düşünmesini engelliyordu. Gözleri aklaştı, büzüldü. Rakısı gelir gelmez, dikledi. Bir hamlede yuvarlanan rakının keskinliği sancılarını bastırmıştı. Alnının ortasındaki kırışıklık silinmişti.

"Ee, sen neler yaptın bakalım? Anlat hele neler oldu?" diye sordu Balio. Sekreter gibi o da rakı ısmarlamıştı. O da rakısını bir dikişte yuvarladı.

Bu toplantıda alınacak kararın köyün değil de kendi geleceğini saptayacağını düşünerek üç günü ateşli bir bekleyiş içerisinde geçirmişti. Yıllardır, toplantılarda onu çiftlik başkanlığına önermek için birtakım girişimler oluyordu. Gelgelelim köylüler bu konu üzerinde azıcık kafa yordular mı bütün hesaplar suya düşüyordu. Parti sekreterinin toplantıda işi yoluna koyacağını umarak, kendini parti başkanının yerine koyuyor, kurslara katılıyor, kendini çok mutlu hissediyordu.

"Ya benim yerime Balio geçseydi ne olurdu o zaman?" diye düşünüyordu Angel.

"Bölge sekreteri nasıl karşıladı seni?" diye sordu Balio.

Ağır gözkapakları altındaki gözleri yuvalarından fırlar gibi oluyor, sonra yeniden düzeliyordu.

"Adımını atar atmaz, ne dese beğenirsin? 'Plan nasıl gidiyor bakalım?' diye sormaz mı! Oysa insan birisiyle karşılaşınca önce onun sağlık durumunu, ailelerinin, çocukların durumunu sorar. Ama Kalvaçev yoldaşın aklı fikri planda."

"Eee, senin şu istifa işin ne oldu? Kabul etti mi bari?"

Sözünü bitirir bitirmez tirşe rengi gözleri iri iri açıp kımıldamadan beklemeye koyuldu.

"Edilsin edilmesin, bitti nasıl olsa. Hiçbir şeyle uğraşacak halim yok artık! Başkan kurstan döner dönmez, ne yapıyorlarsa yapsınlar!"

"Şu insanlara ne denir bilmem ki! Hastalıkmış, şuymuş buymuş umurlarında değil! Aslında onlara rica etmeye falan da gerek yok. Yapmayacaksın işi. Yüzüstü bırakacak arkadaşına da 'Yapamıyorum ne yapayım!' diyeceksin! Öylesi yaraşır onlara."

"Demesine dedim ama..."

"Ülserinin kansere çevirmesini istiyorlar galiba! Artık eski hızın kalmadığını, eskisi gibi çalışamayacağını görmüyor musun! Bu gerilime kol kalınlığında koca bir kablo olsa dayanamazdı. Ne zaman ki şuraya yığılıp kalacaksın, o zaman: 'Yazık oldu çocuğa, adamın sağlığını mahvettik! Daha iyi yaşayabilirdi. Ona nişan verelim bari,' diyecekler. Nişan nişandır ama, sağlık elden gittikten sonra ne yapayım ben böyle nişanı. Milleti böyle pestili çıkıncaya dek çalıştıracaklarına, şuraya tezelden birini atasalar kıyamet mi kopar yani! Aslına bakılırsa insanları mahveden de bu zaten. Demir demirken yıpranıyor, insan nasıl yıpranmasın! Yıllardır aynı insanları, on beş yıl boyunca yerlerinden ayrılmayan yöneticileri görmekten elbette ki bıkacaktır canım insan! Ölüyor da koltuklarından ayrılmak istemiyorlar... Bir toplantı falan yapsak da seni görevden alıp yerine bir başkasını seçsek nasıl olurdu ki?" diye iç çekti Balio koca kafasını sallayarak.

Angel, Balio'nun köylülerin gözünde onun itibarını sarsıp, üstlerin kusurlarını ona yüklemek istediği söylentilerini işitmişti ama beriki bunu henüz açık bir biçimde vurmamıştı ortalığa.

"Demek, daha beklemek gerekiyor öyle mi? Peki, ne zamana kadar? Mademki sözlerine kulak asmıyorlar, ee neden çağırıyorlar öyleyse seni toplantıya?"

Gözlerinde belli belirsiz parıltılar geçiyordu. Ama Angel susuyor, adamın sabırsızlıkla beklediği haberi bir an önce iletmemek için dudaklarını ısırıyor, ara sıra pencereden dışarıya bakıyor, Balio'nun sesinden çok, yağmurun tıpırtısına kulak veriyordu.

"Daha ne kadar sürecek bu böyle? Daha ne kadar toplantılara katılacak ama kimseye söz geçiremeyeceksin? Yoksa konuşmaktan kor-

kup, oylamalarda el kaldırmakla mı yetiniyorsun? İyi ama niçin seçtik seni biz? Zaten seçimden de söz edilemez ya! Yukardakiler seçti. Bize de: "Şunları, şunları seçeceksiniz" dediler oldu bitti. Bana kalırsa, seçim demek, insanın seçme hakkına sahip olması demektir. Bu sizinki seçim değil, basbayağı atama! Hem de tepeden inme! Sen de bu yüzden sesini çıkaramıyorsun. Bir şey diyemiyorsun zaten. Sesini çıkarsan, tekmeyi basıverirler kıçına. Aynı senin gibi; Kalvaçev seni plenuma sundu, evveet. Neyi merak ediyorum biliyor musun, seni uzun süre görevde tutmakla ne çıkarları oluyor! Genel sekreter onun nikâhında tanıkmış diyorlar."

"Billem, ben yoktum" diye omuz silkti Angel.

"Sizleri uşak yerine koyuyor, siz de ağzınızı açıp bir şey söylemiyorsunuz!"

Yağmurun sesi, gökten yağan kalın sicimler halinde, insanın ayakları sürçüp düşmeden geçemeyeceği yumaklar halinde ökçeye tırmanan binlerce yılanın sesini andırıyordu.

"Şu havaya baksana, ne berbat," dedi Angel titreyerek, kaşları çatılmıştı. "Sürüler nasıl dönecek bu havada?"

"Döndüler bile," diye yanıtladı Balio, kaygılı gözlerini iri iri açarak. Ekmeği andıran uzun, kireç gibi yüzü kıpkırmızı olmuştu. "Grabço Baba'nın çıngıraklarını duydum. Şu Nayo beyinsizi dönmedi hâlâ. Bir o kaçık kaldı."

"Dönmese iyi eder, ırmak kabarıyor!"

"Bak işte görüyor musun! O da planı uygulayacak ille!"

"Öyle sanıyorum ki, yağmur dinmezse setten geçer bu da hiç iyi olmaz. Gör bakalım kimin canı yanacak?"

Eski adı "Moruk" olan barajın üstündeki yere demir kuleler dikildikten sonra "Sondaj" denilen yerde sondaj işçileri Angel'in masasına yaklaşıyorlardı. Sondajcılar bir yıldan beri ne aradıklarını kendileri de bilmeden dönüp dolanıyorlardı. Potoplular ilkin onları alaya alıyor, 'yedi kat yerin dibine iniyorlar' diye takılıyorlardı. Ama günün birinde Deko Şebeko bir avuç yağlı ve kokulu çamurla koşup gelince, herkes petrolü koklamak için yamaca koşuşmuştu. Önceleri alay parıltılarıyla dolu olan gözler, bu ağaç hatta ot bile bitmeyen verimsiz topraktan bir süre sonra servetin fışkırdığını görmek isteği ve umuduyla kıvılcımlar saçmaya başlamıştı. Bu onlara büyük bir canlılık sağlamıştı. Toprak,

tıpkı altınlarını, kimsenin hiçbir şeyden kuşkulanmaksızın gelip geçtikleri eşik altlarına gömen birtakım yaşlılar gibi yıllar yılı sakladığı hazineleri gün ışığına çıkarıvermişti. Sondajlara lanet falan yağdırmıyorlardı artık. Orası onlar için artık, hani tuzun sığırı çektiği gibi çeker bir yer olmuştu. Henüz ortalıkta bir şey yoktu ama alevlerin loş derinlikleri arasında, eşkıyaların baskısına uğrayan Türklerin kaçmadan önce gömdükleri hazineyi görüyorlardı Grabço Baba'ya göre. Bu hazinenin köyü ışığa boğacağı o gözalıcı an yakındı.

"Ne haber, iyisiniz ya?" diye sordu Angel onlara.

Sık sık onlarla uğraşmak zorunda kalıyordu Angel. Sık sık erzakları, araç gereçleri gecikiyor, gelip onun yakasına yapışıyorlardı. Angel tüm formaliteleri bir kıyıya itip, çiftliğin olanaklarına göre onlara yardımda bulunuyordu.

"Şu kermeste bize neşeli bir haber duyurmak istemediniz ha? Nasıl sonbahara oluyor mu ha? Buyrun, oturun!"

Deldikleri taşlaşmış toprak sondajcıların üzerine damgasını kazımaktan geri kalmamıştı; yüzlerinde sarsılmaz bir güven ve her şeye katlanırlık okunuyordu. Angel onlardan güç ve dayanıklılık alıyordu. Onlarla yaptığı konuşmalar, yaralarını iyileştiriyordu. İkircikli oturdular. Balio zor durumda kalmış, ne yapacağını bilemez hale gelip gerilemişti. Bu masada onun yeri yoktu artık. Bu adamlar kolay kolay çekip gitmezdi. Sekreter onlara içki de ısmarlamıştı. Öyle sanıyordu ki sekreter onlarla konuşmayı kendisiyle konuşmaya yeğ tutuyordu. Bu bir bakıma: 'Birbirimize söyleyeceklerimizi söyledik,' anlamına geliyordu. Tuşe herkese bir kadeh verdi. İşçiler kadehlerini gürültüyle, şamatayla tokuşturmaya başlayınca, Balio gitti.

"Umut var," dedi ağızlarından dirhemle laf çıkan sessiz adamlar. "Bin yedi yüz metreye ulaşıldı. Yeraltı nehri aşıldı... Yakında daha derinlerden örnekler alacağız."

"Ee, kömür tabakası kalın mı bari?"

"Ne yazık ki çok ince!" diye iç geçirdiler. "Mühendisler verimli olmadığını söylüyor. Başka şey aranıyor."

Burgucuların yüzünde parlak ama aynı zamanda da kesici ufak yollu bir gülümseme belirdi. Devam ettiler:

"Herhalde bizim yazgımız olsa gerek bu. Delmek ve ummak! İşi hiçbir zaman yarıda bırakmamak! Habire çalışmak! Yüz metre daha

aşağıya indiğimizde bir şey bulamayacağımızı kim söyleyebilir? Şef habire: 'Yetişir! Toparlanın bakalım. Toplayın haydi pılınızı pırtınızı! Kıymetli vakitlerimizi, paramızı burada çarçur etmeye gerek yok!' diyor."

"Şefler birbirine benziyor hep," dedi Angel acı acı gülümseyerek. "Bir de bize 'yarın eğlenmeniz yasak! Kermes falan yok!' diyorlar."

"İnsanların eğlenmesini engellemeye kalkışmak hiç de iyi bir şey değil! Eğlence de neymiş, başka şeylerle uğraşsınlarmış! Geçenlerde Sovyet uzmanı uğradı, onlara devam etmemiz gerektiğini söyledi. Bir baraj için tehlikenin söz konusu olduğunu söyledi. Ama ona da kulak asmadılar. Demin geçerken baktık, yarıklardan sular fışkırıyor. Hani delinmiş fıçıdan sular fışkırır ya tıpkı öyle."

"Bir şey yapamaz mısınız?"

"Düşünmesine düşündük. Denedik bugün. Şimdi yine oraya gidiyoruz. Ne yapıp yapıp duvarı onarmayı düşünüyoruz. Savağı olmadan yalnızca dayanma duvarıyla baraj mı yapılırmış hiç?"

Yanlarına yerleştirdikleri büyük gemici fenerleri, sahiplerinin ayakları dibinde sadıkça bekleşen köpekler gibi sabırsızlıkla yola koyulmalarını bekliyor gibiydiler.

"Emir falan fasarya. Emir ne ki kapasın savağı. Emir savağı kapar mıymış hiç! Yazılan yazıyı gördünüz oraya: "Korkusuz yaşamak!"

"Kim yazmış olabilir ki?" diye homurdandı Angel. Adam kalkmış duvara yazı yazmakla Bölge Komitesi'ndekilerin akıllarını başlarına getireceğini sanıyor! Bilmiyor ki böyle şeyler ilk kez olmuyor!"

"Kiminle karşılaşsak ilk sözü: 'Şu deliği kapayamaz mısınız? Millet ağzının tadıyla bir kermes yapsa bari' oluyor. Söz verdik. Şimdi de oraya gidiyoruz. Bu gece duvarı sağlamlaştıracağız."

Tokuşturduktan sonra kadehlerini boşalttılar, sonra da çekip gittiler. Üç kişiydiler. Köylülerin isteği üzerine lambalarını almış, yele, yağmura, çamura aldırmadan, insanlara yardım etmek düşüncesiyle gecenin karanlığında sularla boğuşup didişmeye gidiyorlardı. Meşinleşmiş, gün yanığı yüzleri, toprağın sertliğini yenmiş çatlak nasırlı elleri, yiğit, korku bilmez gözleri, umut dolu yürekleriyle Angel'in kafasına kazınıp kaldılar. Yaydıkları umut oları akranlaştırıyordu. İşçi sınıfından üç erkek. Halkın define arayıcıları gözüyle gördüğü bu üç insan, barajın yarığını kapatmak, başkalarının rahatını güvence altına al-

mak için gitmişlerdi. Bereket böyle insanlar da vardı!

Angel parlak gözlerle, ta ki tehditkâr duvarın altında, karanlığın, fenerlerinin ışığını yuttuğu derin boğazda kaybolunca dek izledi onları.

Yağmurun korkunç şakırtısını dinliyor, geceden adeta kendisini ilgilendiren en önemli şeyin yanıtını bekliyordu. Son zamanlarda her gece kendisi için bir bilmece olmuştu. Bu bilmecenin onu gecenin neresinde uykudan uyandıracağını bilmiyordu. Gündüzlerden çok geceleri çözmeye çalışıyordu. Belki gündüzleri eni konu işe dalıp şunu bunu düşünecek zaman bulamıyordu. Angel yaşamın gizlerini bambaşka bir coşkunluk ve canlılıkla geceleri irdeliyordu. Her gecenin kendine göre bir yüzü vardı. Her gece gizli bir bilgelikle doluydu. Bu bilgeliği sezmekte güçlük çekmiyor, bu sezgi yordamıyla ne yapacağını, neye neresinden başlayacağını kolayca kestiriyordu. Her gece bir anahtardı, gündüzü açıyordu. Ama kendisini yukardan daha çok yüklenerek sıkıştırmaya başladıklarından bu yana, geceler de kendine özgü yüzünü yitirmiş, gündüzler gibi birbirine benzer olmuştu. Ve gecenin içinde Angel kendisini soyulmuş hissediyordu sanki. Kendisine özgü her şeyi yitiriyordu. Üç gün, üç gece toplantılar, oturumlar, bir de şu il konferansı... Ve eski hamam eski tas. Onu ve köylüleri üzen sorun çözülmeden yine aynı kalıyordu. Örsle çekiç arasında kalmış gibiydi. Nice önemli sorunlar konusunda sözümona kararlar alınıyor, sonunda hiçbir şey çıkmıyor, istenilen sonuca varılmıyordu. Köylülerin istekleri bir türlü gerçekleşmiyordu. Potoplular Angel'den, Angel de il komitesinden hoşnut değildi. Ve hep böyle örsle çekiç arasında kalıyor, geceleri dolaşıp duruyor, ağzını bıçak açmıyor, kendi kendini yiyip bitiriyordu. Ana sorun ne zaman çözümlenecekti?.. Bazen ona öyle geliyordu ki, asıl ana sorun kendisini özgür bıraksınlar yeterdi. Bıraksınlar köyün iyiliği için bildiği gibi çalışsındı o. Herkes ona bölge yöneticilerinin görmedikleri ya da görmek istemedikleri bir yığın şeyler anlatıyordu. Eskiden ana ilke kolektifleşmiş köylü yaşamının ayrıntılarında temellenirdi... Angel kendisinden ve başkalarından hoşnut olmamaya devam ediyordu. Bölge sekreteri bağırıp çağırıyor, tehditler savuruyordu kendisine. Tıpkı bir yük hayvanı gibi kendi belirttiği yolun dışına çıkmaması için dizginlerini iyice germeye çalışıyordu. Angel bu baskıya artık dayanamıyor, başına bir felaket gelmeden bu işten sıyrılmak isti-

yordu. Şimdi de yine, ola ki gece ona bu sıkıntıdan nasıl kurtulacağını fısıldar umuduyla pencereden dışarıya bakıp duruyordu. Gelgelelim beklediği şey bir türlü gelmiyor, gecikiyordu.

Dışarı çıktı. Karanlıkta belleği açıldı birden. Köyü sarıp sarmalayan yoğun nemli karanlık perdesi ona yüzyıllık oyuk karaağacı, tipiye tutulan sürülerin çoğunlukla altına sığındıkları kocamış karaağacı anımsattı. Ağaç dövdesinin yarıklarından şarıl şarıl yağmur suyu akıyor gibiydi. Gecenin karanlığına binlerce dal yayılmış, her biri bir ses yayıyordu sanki. İşte Angel'e zaman zaman yüreğini saran bu belirsiz duyguyu bu sesler ilham ediyordu.

"Yağmur dinmezse tüm planlarımız alt üst olur!" diye düşündü, yeniden masasının başına geçerken. Bir kadeh rakı daha ısmarladı. Sonra köyün öte berisinin, malının, mülkünün ya da insanlarının zarara uğraması konusunda bir sorumluluk duyup acı çekmeyişine kendisi de şaştı. Bir bakıma hani şu korkunç kış sırasında olduğu gibiydi bu. Yorgunluk bir anda onda kök salıvermiş, bir anda yaşlanıp çöküvermişti sekreter. Çok erken yıpranmıştı. Hele bir bölge sekreteri gelsin, herkesin gözü önünde:

"Alın işte istifa dilekçem! Ne yapıyorsanız yapın. Yapamayacağım artık! Hastayım ben, gönlüm hasta. Bırakın kendimi dinleyeyim biraz. Balio geçsin yerime. Nasıl olsa can atıyor bu işe!" diyecekti.

Sancısını bastırmak için bir kadeh daha yuvarladı. Gövdesi yatıştı. Başını ağırlaştıran yük hafifleşti. Tüm kaygılarından arındığını hissetti. Kendisi için başkalarının ne diyeceğini düşünecek durumda değildi artık. Parti sekreteri falan değil, kimseye verecek hesabı olmayan sıradan bir yurttaştı artık.

"Yetişir," dedi, Tuşe'nin getirdiği yeni kadehi geri çevirerek.

Duvarı, herkesin korkudan bütün gece gözünü kırpamayacağını kanıtlayan yazılı duvarı sağlamlaştırmaya giden o üç adamı düşündü yine. Ayağa kalktı. Kendisini sorumluluklarından kurtulmuş hissettiği halde yine de: 'Gidip bakayım, ne yapıyorlar?' dedi. Dışarı çıktı. Yüreğinde sondajcıların bırakmış olduğu ışıkla aydınlanan karanlığa daldı.

Büyük masada genç yabancının yanında, hiçbir yabancının yakasını bırakmayan Deko Şebeko oturmuştu. Ekmediğin yerden biterdi adam. Birtakım saçma sapan yolculuk hikâyeleri anlatıp duruyor, delikanlı da ona içki ısmarlıyordu. Ne ki, 9 Eylül 1944'ten önce Sofya'ya

bile adım atmamıştı... Şimdi de sıra, bir Edirne yolculuğu sırasında, önemli bir paşayla tanışmış olan büyük duvar tüccarı büyükbabasının yolculuklarına gelmişti.

"Paşanın parmaklarında öyle çok yüzük varmış, öyle çok yüzük varmış ki, elleri soyuk soyuk olmuş, çatlak çatlak yarılmış, podagra yakalanmış!"

Deko sözünü yarıda keserek içkisinden bir yudum aldı. Genç adam güldü.

"Etleri toz toz olup dökülüyor, pul pul dökülen parmaklardan yüzükler aşağı kayıyormuş. Dilenciler sürüler halinde yüzükleri toplamaya koşuşuyorlarmış. Ama paşa kurnazmış. Cebindeki pirinç yüzükleri düşürüyormuş. Ve bizim saf büyükbaba da buna kanarak altın sandığı yüzüklerden bir tanesini almış. Sakın lakabımın maymunla ya da şebekle ilgisi olduğunu sanma. Hayır, Karadeniz kıyısında Şebekos adı verilen bir kasabadan geliyor adım. Rahmetli dedem, zamanında zeytinlik alınış ordan... Gelgelelim yurtseverlik her şeyden baskın çıkmış. Zeytine, portakala bakmayıp dönmüş."

Habire anlatıp duruyordu Deko. Üstelik de anlattıklarının sonunu öğrenmek için yabancının meraktan patladığını görmek istiyordu. Gelgelelim genç adamın ilgisizce dinlediğini görünce, düş kırıklığına uğrayıp sustu. Sonra içini sevince boğan, ne yapıp yapıp birine anlatmak istediği başka bir fikir geldi aklına.

"Karısını yitiren papazın hikâyesini bilir misiniz siz?" dedi, haşlanmış mısırın balıkları oltaya çekişi gibi dinleyicilerin dikkatini çekerek. "Eh öyleyse, anlatayım bari, madem bilmiyorsunuz... Adamın karısı ölmüş. Adam da ne yapsın. Çapkınlığa dökmüş işi. Dedikodular, söylentiler yayılmış. Başpiskoposun kulağına varmış. O da papazı çağırmış! Papaz efendi başpiskoposun elini öpüp diz çökmüş. Başpiskopos eni konu azarlamaya başlamış adamı:

'Böyle kan kız peşinde koşmaya utanmıyor musun! Papaz olacaksın bir de! Papazlığın adını da beş paralık ettin!'

"Papaz, adamın dizleri dibinde başı öne eğik, sessiz sessiz oturuyormuş. Ağzını bile açmıyormuş. 'Sükût ikrardan gelir,' diye düşünmüş başpiskopos. 'Sustuğuna bakılırsa, suçunu kabulleniyor.' Ve birden yumuşayıvermiş. Başlamış öğüt vermeye:

'Şöyle ellilik bir kadın bul. Ev işlerine baksın.'

"Papaz hiç istifini bozmadan, kuzu kuzu başını kaldırıp Tanrı'nın meleğiymişcesine masum masum:

'Hazretleri, bir tane ellilik kadın yerine iki tane yirmi beşlik alsam olmaz mı?"

Millet katıla katıla güldü. Deko handa yeniden onurlu bir insan olmuş, eski saygınlığını kazanıvermişti.

"Hadi sağlığına rahip. Karın hasta masta olmaya, sonra sen de öyle yaparsın karışmam ha!" dedi kadeh tokuştururken.

İçkisini diktikten sonra kadehi gürültüyle masanın üzerine bıraktı.

"Biliyor musun bizim papaz delege olarak nasıl Sofya'ya gitti? Anlatayım mı ha rahip?"

Papaz da kadehini boşaltıp gürültüyle masanın üzerine koydu.

"Madem istiyorsun, anlat hadi. Bütün köy bir araya gelse senin çeneni kapatamaz zaten!"

Deko eğildi. Hafif bir gülümsemeyle çevresindekilere alçak sesle anlatmaya başladı.

"Bizim millet Sofya'ya delege gitmiş. Papaz da onların arasındaymış. Otele yerleşmişler. Bizimki hemen cübbesini atmış, sivil bir giysi geçirmiş sırtına, sekretere dönerek:

'Bizi eğlenmeye götürsene!' demiş.

'Sinemaya mı gitmek istiyorsun?' diye sormuş sekreter.

'Sinemayı ne yapayım. Sinema köyde de var.'

'Ee, tiyatroya mı öyleyse?'

'Tiyatroyla ne işim var. Ben her gün tiyatro yapıyorum. Her gün rol yapıyorum. Şimdi seyirci olayım istiyorum.'

"Ne derlerse reddediyormuş. En sonunda dayanamamış:

'Bizi düşüşün başladığı yere götür!' demiş."

Masanın yöresinde bir kahkahadır koptu.

"Böylesi iyiydi," diye onayladı papaz gülerek, Sofyalıya döndü.

"Bir bara gitmişler," diye sürdürdü Deko ilgiyi daha da artırarak. "Orada gördüklerini geç bir kalem de, dananın kuyruğu ertesi akşam kopmuş. Akşam otelden kaybolmuş papaz. Ararlar tararlar yok. Bulamazlar bir türlü. Yer yarıldı yere girdi. Kafayı çekip delegelerin adını beş paralık etmesinden korkuyorlarmış. Beklerler beklerler gelmez. Beklerler beklerler gelmez. Gece de dönmemiş. En sonunda sabahleyin, çiğ gibi gencecik, körpecik bir halde dönmüş.

'Nerelerdeydin hınzır herif? Hangi cehenneme karıştın?' diye sormuş arkadaşları.

'Dünkü cennetteydim! Dünkü cennette!' demiş. Cennet de cennet ha rahip, kıyak ha rahip? Ondan sonra da yatağında mutlu mutlu horuldamaya başladın öyle mi!"

Deko, Sofyalı delikanlının yeniden ısmarladığı bir kadeh içkiyi de gövdeye indirdikten sonra sözünü tamamladı:

"Merak ettiğim ne, biliyor musun? Böyle yerler var mı acaba hâlâ? Varsa ben de gitmek isterim!"

Kendisinden söz etmeye başladığında rahip çıkagelmişti. İğneleyici laflar atıyordu hasımlarına.

"Gülme Şebeko! Kültürün gittiği trende, burada, köyde bize de bir bar açacaklar!"

Dumana boğulmuş, gürültülü, alkol buharı dolu handa Mirka göründü birden. Başına eşarp yerine eski bir entari saran o yırtık pırtık giysili genç kız değildi artık. Çok şık giyimli, çenesinin altından kıstırılmış ipek bir eşarp, alnının üzerine düşen düzgün, lüle lüle saçlarıyla hindi gibi kabarıyor, kas kas kasılıyordu. Yüksek topuklu uzun beyaz çizmeleri onu daha da büyük gösteriyordu. Girerken kapatmayı unuttuğu allı güllü şemsiyesi içerdekilerin dikkatini çekmişti. Özellikle de kendisini arabayla köye getiren delikanlının. Bu şemsiye çileğin çiçeği yeni dökülmüş halinden en olgun, en lâl dönemine dek geçirdiği tüm renkleri üzerine toplamıştı. Mirka genç adamın kendisini baştan aşağı süzdüğünü şöyle gözucuyla görünce şemsiyesini kapattı. Sonra büyük masadakileri başıyla selamlayıp tezgâha yöneldi. Güzel kızlara karşı büyük bir zaafı olduğunu kimseden gizlemeyen hancı hemen tezgâha koştu. Mirka eğilip adamın kulağına alacağı şeyleri fısıldadı. Sanki utanç verici, yüz kızartıcı bir şey istiyormuşcasına açıkça söylemiyor da adamın kulağına fısıldıyordu. Arkasından da ilkin parayı, daha sonra da fileyi uzattı. Tuşe fileye birkaç gazozla bir kangal sucuk koydu. Konukları vardı galiba genç kızın, bu kesindi.

"İki şişe de misket koyayım mı? Fırsat bu fırsat... Veresiye veririm. Gelmediyse bile, gelir bir misafirin," dedi Tuşe.

Mirka olmaz gibilerden başını salladı:

"Biliyorsun, biz gazoz içiyoruz!"

Genç adam ayağa kalktı. Hancıya bir şeyler mırıldandı. Parayı

ödedi mi ödemedi mi, kimse anlayamadı. Delikanlı arka kapıdan dışarı çıktı.

"Mirka bu akşam oltayı yutacak!" dedi Deko hancıya göz kırparak. Beriki hınzır hınzır güldü ama başkalarının yüzünde beliren kuşkuyu dağıtması gerekiyordu.

"Hadi canım! Bu çocuk öyle senin bildiğin adamlardan değil. Bana arabasını avluya park edip edemeyeceğini sordu. Çünkü biliyorsunuz, herkes buraya uğrayınca... İşte buranın insanları canım!.."

Durmadan yağan yağmurun gürültüsü, genç kızın çekimser adımlarıyla genç adamın aceleci adımlarının arabanın hemen yanında birleştiğini maskelediğinde, handaki alışılmış yaşam yeniden başlamıştı.

"Nerde kalacaksın?" diye sordu Mirka.

"Burda, arabanın içinde!"

"İyi ama burası, han. Ana yol. İşlek yer. Neden arabayı bizim avluya çekmiyorsun? Bir sürü boş yer var!"

Parlak gözlü araba, yokuş yukarı yınlamaya koyuldu. Avluya girdi. Mirka kocaman kanatlı kapıyı arkasından örttü. En dipte, meyve ağaçlarının arasında ek bir yapının orada bir ışık parlıyordu. Yandaki koskoca ev ise bomboş, kapkaranlık bekleyip duruyordu öylece.

"Annem fırında kalır çoğu zaman," diye açıkladı. "Ne zaman, ki bir konuk falan gelecek de ancak o zaman eve gidecek. Şurdan gel de köpek ısırmasın."

Genç adam "iyi ama bu insanlar madem ki oturmayacaklar, yine ömürleri şu isli fırınlara sıkışıp kalmakla geçecek de neden bu denli büyük evler yaptırırlar ki?" diye düşünüyor ve bir türlü anlam veremiyordu köylülerin bu davranışlarına. Gelgelelim ev, yalnızca bir konuk falan geldiğinde onun ağırlandığı yerdi. Bir süstü, bir lükstü.

Mirka yolu göstermek için genç adamı kolundan yakaladı. Delikanlı onu yanında hissedince, yüreğinden bir şeyler koptu. Mirka kendisini ıslak çiçekler arasındaki taşlıktan koşturarak, avlunun elektrik düğmesini çevirmeden, el sürülmemiş asmanın sarkan dalları altına götürdü.

Genç adam kenarları çiçekli dökme demirden yapılmış ayak sileceğinde ayaklarının çamurunu kazıdı. Saçlarını tarazladı, suları silkeledi. Kendisini ilmik ilmik dokuyan ellerin aynı özen ve titizliğiyle de korunmuş olan süslü, güzel kilime yöneldi. Kendi eviymişçesine içeri

daldı. Üzerine su damlaları düşen ve genç adamın adımlarının loşlaştırdığı sarı, parlak döşemenin tahtaları ilk kez olarak gıcırdıyordu. Döşendiğinden beri kimse eşyalara el sürmemişti sanki. Kışın soba falan yakılmadığı daha ilk anda anlaşılıyordu. Duvarlardan soğuk, dondurucu bir hava yükseliyordu. Hafif yollu toz kokusuyla, uzun süre dolaplarda kapalı kalmış meyve kokusu sinmişti ortalığa. Ev sahipleri uzun süre buraya adımlarını atmamış, tarlaların sıcaklığını getirmemişlerdi oraya. Perdeler bırakmıyordu ki güneş gire de biraz bir şeye benzeye oda. Odada egemen olan karanlık yok edilecek gibi değildi. Pencerelerin önü sık ağaçlarla çevriliydi. Dal ve yaprakları tıpkı kadife örtüler gibi kalın perdeler oluşturuyordu. Evin içi bir müze gibi döşenmişti. Bu cansız, sıkıcı, iç bunaltıcı evde, delikanlı bir süre kendisini de eşya gibi hissetti. Mirka da onun ziyaretinden şaşkına dönmüştü, ne yapacağını bilemiyordu. Belki de şaka yollu, şöyle bir yarımağız çağırmıştı, o da kalkıp gelmişti. Genç kızın neşesi kaçtı. Yenilmez bir utanç duygusuna kapıldı. Annesi için de durum aynıydı. Bir telaştır başlamıştı evde.

"Anne kül tablası nerde?"

"Mirka, muşamba örtüyü nereye koymuştun?"

"Anne..."

"Mirka..."

"Anne be..."

"Aman Mirka..."

Gittikçe de ev sesten, gürültüden, sıcaktan geçilmez olmaya başlamıştı.

"Şu köylü milleti hâlâ ne kadar konuksevermiş meğerse," diye geçiriyordu içinden genç adam. "İyiler ki ne iyi, aptallık, enayilik derecesine vardırmışlar artık! Bön ama iyi oluyor köylü kısmı! Burası araba için arayıp da bulamayacağım bir yer. Sanki onlara konuk gelmişim gibi, öyle sanır herkes. Hanın önünde olsa, herkes arabanın orada ne aradığını sorar durur artık. Hatta bana öyle geliyor ki sekreter, arabaya bayağı dikkatli baktı. Al işte üç gündür yokum ortalıkta. Gerçi bizim salak amca bir öğretmen gibi sabırlıdır ama, yine de durumumdan kaygılanıp yol polisini uyarmıştır mutlaka. Buralarda tutuklamadıklarına bakılırsa, demek ki taşraya bildirmemişler henüz. Sofya'da aranıyorum. Yazık ki şu Vesselka kazı, annesinden yakayı kurtarama-

dı enayi. Şimdi o ıslak kozayla birlikte olsaydım amma da iyi olurdu ha!.."

Zahmet etmesinler diye tok olduğunu, handa bir şeyler atıştırdığını söylemişse de yine de muşamba örtülü masanın üzerine bir yığın yiyecek yığdı kadınlar.

"Tarihi değiştirilmiş olsa da kermes kermestir bizim için. Aziz Dimitri'de de yaparız n'olacak. İki kermesimiz olur. Göreceksiniz yarın, yağmura falan aldırmayacak kimse, bir yığın insan olacak!"

"Aman anne! Kaç kez söyledim sana hepsi birden gelir mi öyle! Önce çorbayı getir."

Ve Mirka üzerinde, sarı, yağlı beneklerin yüzdüğü, buğuları tüten haşlamayı getirdi süslü bir çanak içinde. Çorbanın üzerini süsleyen maydanozun kokusu ona bir bostanı anımsattı. Ama daha ilk kaşıkta haşlamanın biberli tadı dilini yaktı. Sonra paprikaya bulanmış, bütün bir haşlanmış piliç getirdiler. Annesi pilici almış eliyle parçalamak üzereydi ki Mirka engel oldu. Kara, çatlak elleriyle bugün hâlâ bazı köylü kadınların işlerini bitirdikleri zaman konukları önünde yaptığı gibi yapmasından korkmuştu.

"Yoldaş kendisi alır, canının istediği gibi yer!"

'Yoldaş' kahkahalarla güldü. Ağzından fırlayan bir lokma tam yere düşüyordu ki peçetesiyle yakaladı. Piliç önündeydi. Butları havada, parçalanmasını bekliyordu. İlkin bıçakla yana saldırdı. Beyaz bir parça kesmeyi başardı. Ama ev sahibeleri "Elinle! Elinle!" deyince eline aldı. Daha önce, yemek yedim ben, diyen 'yoldaş' tıka basa doyurdu karnını. Onun iştahının yerinde olduğuna sevinen Mirka uzun süre kanatları kemirip durdu. Bir yandan da annesinin çatal bıçak kullanışını izliyor, kadıncağızın beceriksizliği karşısında renkten renge giriyordu. Çatal bıçak kadının eline öyle yabancı, öyle uzaktı ki, bir türlü kotaramıyordu bu işi. Eti keseceğim derken bıçağı tabağa öyle çarpış çarptı ki az kalsın kırılacaktı. Kadın da piliç yemekten vazgeçti. Nasıl olsa fırında, köpeğe atmadan önce şöyle bildiği gibi güzelce kemirirdi pilicin kemiklerini Kata Ana. Başka türlü de olamazdı zaten.

"Anne, tatlıyı getirsene," dedi Mirka.

Masanın üzerine yoğurt konmuştu. Süslü porselen çanakta, olduğundan daha da beyaz görünüyordu yoğurt.

'Yoldaş' yoğurttan da tattı. Bir yandan da diller döküyor, övgüler

yağdırıyordu kadınlara.

"Sofya'da nerde artık böyle süt, yoğurt! Soya yağı, un mun katıyorlar içine..."

Genç adam bu köylü kızını aşk işleri konusunda hayli geri buluyordu. Epeyce gaza basması gerekiyordu. Daha kırk tekne ekmek yemesi gerekiyordu bu işlerden anlaması için. Kent kızları olsa, bir bakışla 'evet' der, her şeyi bir anda yoluna koyuverirdi. Hem hepsi bir yana, onlar öyle sonsuz bağlılık falan gibi şeylerden dem vurmaz, sızlanmazlardı. 'Güle güle', hepsi o kadar! Gerçi kız kendisini öptürmemek için direnmişti, ama, yine de eve girmeden önce öpmeyi becermişti. Gelgelelim duya duya bir balığın bıraktığı soğuk ıslaklığı duymuştu dudaklarında. Bu da kendisini tiksindirmişti. Fakat zaman zaman da gözlerinin gizli parıltısı yakıyordu içini. Kız eğildiğinde açığa çıkan baldırlarının aklığı karşısında büyülenip kalıyordu nerdeyse. O saat alevleniyor, gözlerinin önünü bir ses perdesi kaplıyordu.

"Sizler saf insanlarsınız. Her şeyiniz var ama yaşamasını bilmiyorsunuz. Oysa insanoğlu ne için çalışıyor, ne için didiniyor? Rahat yaşamak için... Elimde olsa da, Sofya'ya götürüp bütün bunları gösterseydim size. Görseydiniz bakalım nasıl yaşanıyormuş..."

Öylesine güzel konuşuyordu ki yalnızca Mirka değil, annesi de ağzı açık dinliyordu onu. Ara sıra sözde kazayla olmuş gibilerden Mirka'ya dokunuyor, kız da artık geri çekilmiyor, gülümsüyordu.

Birden kilisenin çanı çalmaya koyuldu. Anne apar topar, telaşla dışarı fırladı. Genç adam da ayağa fırlamıştı. Az daha gerisin geri içeri dönen kadına çarpacaktı. Bu çan sesinin onun tutuklanmasıyla ilgili olduğunu sanıyordu.

"Irmak taşmış, aşağı mahalledeki evler uyarılıyormuş."

"Teyzem!" diye korkuyla haykırdı Mirka.

"Çabuk Mirka, gidip yardım edelim!"

Annesi uzun ve eski bir elbise giydi. Mirka ise üstünü değiştirmeden kolları sökük eski yağmurluğu sırtına geçirip genç adama özür dileyen gözlerle baktı.

Genç adam şaşırmıştı. "Ne kadar temiz yürekli insanlar bunlar böyle! Tanımadıkları adama evlerini teslim ediyorlar! Bizim haydutlara anlatsam ağızları açık, apışıp kalırlar!"

"Hayır ben de sizinle geliyorum. Bakayım ne olmuş," dedi merakla onlara ayak uydurmaya çalışarak. Hoşuna gitmişti bu durum. Bu taşkın olayı onları oyalar, bütün gece canlarının sıkılmasını önlerdi.

"Arabanın yerini değiştirmekle iyi etmişim," dedi genç adam yolda kadınlara. İkisinin de koluna girmeyi akıl etmişti. Fakat aslında bu öneri daha çok, çukurlara kaymamak için kendisine yardım eden kadınlardan gelmişti. Azgın dalgaları sürükleyen taşmış ırmak Mirka'nın teyzesinin evine ulaşmıştı. Bir kargaşadır almış gidiyordu. Millet sağa sola koşuşuyor, ortalık bağırtı, çağırtıdan geçilmiyordu. Gelenler de tam zamanında ulaşmışlardı. Yangın varcasına Mirka apar topar kalabalığın arasına katıldı. Anne o kadar gücü nerden bulduysa, koca bir sandığı sırtına almış taşıyordu. Bu köylü iyiliği genç adamı şaşırttı. Kendisini artık kentlilerin arasından ayrılmış, uzaklaşmış hissetti. Bu tasanın nerden geldiğini ve neye kaygılandığına anlam veremiyordu bir türlü. Çevresinde çağıldayan suyun şarıltısı hoşuna gidiyor, eğlendiriyordu onu. Şimdi Sofya'da telefonların boyuna çalıp her yerde 6129 plakalı arabanın arandığını, kendisine ait olmayan bir arabayla kaçan bir serserinin yakalanmasının istendiğini düşünüyordu. Gelgelelim şu anda öyle bir yerde bulunuyordu ki, kimse onu bulamazdı. Onu koruyan ise şu azgın ırmaktı.

"Yol polisi her şeyi yapabilir," diyordu karanlıkta gülümseyerek. "Ama bu selde, bu taşkında şurdan şuraya adım atamaz."

Birden, ani çığlıklarla yerinden sıçradı.

"Boğulacaksın Mirka!"

Genç kız dizlerine dek suyun içindeydi. Eteği yukarı kalkmıştı. Bir güdü onu kıza doğru sürükledi. Kızın çıplak olup olmadığı umurunda bile değildi, o hayhuyun içinde çıplaklığını düşünecek hali yoktu ama genç adam kendisini suya doğru çeken şeyin kızın ak baldırları olduğunu sezinliyordu. Ne olduğuna bakmadan suyun içerisinde eline ne gelirse çıkarıyordu. Bir leğen ilişti gözüne. İnsanların böyle eskimiş, hurda, köhne şeyleri saklamalarına anlam veremedi. Şu leğeni kurtarmanın ne gereği vardı şimdi? Her yanda sular gürüldüyordu. Kıyısına köşesine bakmadan eline geçeni çıkarıyor, neşeleniyordu genç adam.

"Beni bu halde görseler ya, amcam hemen bağışlar, milis bile acırdı bana. Ah, bir ehliyetim olacaktı ki, o zaman görecektin! Neyse

bizim amca düzeltir durumu nasıl olsa. Yoluna koyar işleri. Kampa gönderilmişim gibi aynı. Burada insanların canını, kamu mallarını kurtarıyorum."

Neşe içerisinde canla başla çalışmayı sürdürdü. Köylülerin telaşı, uçarılığını üzerinden atıp, kim olduğunu unutup herkes gibi çalışmasına yol açmıştı. Şimdiye dek yapmadığını yapıyordu. Hamal gibi, ne verdilerse taşıyordu. Hem yalnızca eşya değil, ıslak, kokmuş, her yanları sidik içinde, sümüklü çocukları da taşıyordu. Kaç kez çocukları kucaklayarak Mirka'lann evine gidip geldi.

Ama bu onun Mirka'nın gözünde yücelmesini sağladı. Anne bir iki parça eşya daha kurtarabilmek için geri döndü. Mirka çocukları kurutmak için evde kaldı. Çocuklar çabucak uyuyuverdiler. Mirka genç adamın yanına gitti hemen.

"Ne yapacağız şimdi? Üstün başın battı. Evde erkek elbisesi de yok?.."

"Seninkileri verirsin. Yorganın altında kim görecek. Sen de Sofya'ya gelince benimkileri giyersin."

Ömründe ilk kez kadın giysisi giydi. Ve düşünmeye başladı:

"Korkunç bir şey bu be! Son derece tuhaf! Gülmekten katılır herkes! Kimse benim gibi bu kadınların gözbebeği olmamıştır!"

Biraz ısınınca neşesi arttı. Baskı altına alınan güdüler su yüzüne çıktı. Genç adamın üzerine sevimli, canayakın bir hava gelmişti.

"Sen var ya Mirka, pırlanta gibi kızsın ha! Çöplerin arasında kalmış bir altın külçesine benziyorsun. Seni oradan çıkarıp parlatmak gerekiyor. Sofya kızları senin yanında beş para etmez. Onlar lastik, naylon onlar. Daha şimdiden yıpranmışlar! Oysa sen onların hepsinden üstünsün! Tırnağın olamaz onlar senin! Eline su dökemezler! Analar senin gibi bir kız doğurmuş mudur?"

Mirka kurusunlar diye çamaşırları astı. Soğukluğu gibi sakınırlığı da nemleriyle birlikte buharlaşıyor gibiydi.

"Sen en iyi şeylere layıksın! Bu güzel eller direksiyon tutmalı. Bir seraya kapanıp kalacağına mutluluk yolunda uçmalısın!"

Bu adam yalnızca sözleriyle değil, boynuna dek köyün çamurlarına batarak kent yaşamının temizliğiyle bağını koparmasıyla da kızı alt etmişti. Onun düzeyine inmek, kendisiyle denk olmak için çok şeylerden feragat etmişti. Yine de, tüm çılgın düşünceleri kafasından kovdu,

çok haşarı bir çocuğunki gibi güm güm çırpınan yüreğini bastırdı. Gövdesini saran alevleri söndürdü ve direndi genç kız. Gelgelelim delikanlı onun kışkırtmalarına ilgisiz göründükçe, kız daha da kızıyor, kendini tutma gücünü yitiriyordu. O öyle kimi gençlerin ekmek su ister gibi hiç sıkılmadan istediği şeyi istemiyordu. Kendi erkek gücünden de yararlanmaya kalkışmamıştı. Tutkudan ya da vaatten çok, onun o özgür ve savsaklayıcı cümlelerinin büyüsü çekiyordu kendisini. Genç adamda düş kurduğu dünyadan gönderilmiş bir erkeğin kişiliğini bulmuş, hemencecik kabullenmişti onu. Her şeyinden hoşlanıyordu. Şıklığı, temizliği, üzerine hokka gibi oturan çizgili gri giysisi, düzgünce taralı saçları, konuşma biçiminin kendisi için çok yeni ve çok derin oluşu, ışıltısı, bütün bunlar Mirka'yı bir kumru gibi göğün maviliğine sürüklüyordu. Genç adamın sözleri ona bir inci gibi geliyordu, delikanlı da bu incileri, genç kızın boynuna asacağı bir kolye yapmak için dizi dizi diziyordu adeta. Neşesiyle, ilginç gülümsemesiyle, tüm tavırlarıyla genç kızı çekiyordu. Elini uzatıverse hiç direnmez olgun bir çilek gibi avuçlarına düşüverirdi genç kız. Önceleri ona yıldırım aşkın var olup olmadığı sorulsa, kaşlarını çatar: 'Hayır, yalnızca yeni yetme genç kızlar için vardır o,' derdi. Ve işte yadsıdığı, önceleri kötülediği şey kendi başına gelmişti şimdi. Güya istemeyerekmiş gibi dokunmaların kendisini nasıl yaktığını, ona ne kadar düşkün olduğunu, ne kadar tutulduğunu bilmiyordu. Yapmaması gerektiği halde, hem de hiç kimsenin direnemeyeceği bu güçlü akıma kapılmaya bıraktı kendini genç kız. Oysa onunla ilk kez karşılaşıyordu. Hakkında hiçbir şey bilmiyordu, kim olduğunu, nerden gelip nereye gittiğini anlamak için beklemesi gerekiyordu. Oysa, sanki onu uzun zamandır tanıyor, yıllardır yolunu gözlüyor gibi olmuştu bir anda.

Genç adam onu yakalayıp, masanın üzerinden bir şarap sürahisi kaldırır gibi kaldırdı. Genç kız, başını geriye atıp şaşkınlıkla dik dik gözlerinin içine baktı. Sonra sanki bu gözlerde aldanmamanın güvencesini okumuşcasına, uzun yıllar uykusuzluktan, bitkinlikten mahvolmuş da kuştüyü bir yatağa uzanıyormuşcasına kendini bırakıverdi genç adamın kollarına. Olağanüstü bir şey olmuştu. Elalem korkudan çığlık çığlığa bağırıp canını kurtarmayı düşünürken o mutluluktan bağırdı. Gövdesi salt tuhaf bir parfüm kokusu değil, köyün nehrinin balçık kokusunu da yayan genç erkeği kolları arasında sıkmaya başladı.

Ağzını, soluğu kesilircesine genç adamın ağzına gömdü. Genç adama göre, öpme bir selamdı. Bir tanışma ya da bir vedalaşma işareti, o kadar. Oysa kıza göre öpüşme, gönlünü açan bir anahtardı. Yorgunluktan bittiğini sandığı sakin ve alçakgönüllü köylü kızı, uzun, yakıcı öpücükleriyle bitirip tüketiyordu delikanlıyı. Aşk, genç kıza uzun süreden bu yana işkence verip duruyordu. Öyle kent kızları gibi bir eğlence, bir oyun olarak görmüyordu aşkı. Her şeyi değişikti bu kızın. İlkel bir güç aklını başına toplamasına engel oluyordu. Aşkı da vahşiydi, kördü. Ateşiyle yakıp kavuruyordu kendisini. Delikanlı düşünemez olmuştu. Kız, azgın, taşmış, köpürmüş bir ırmak gibi mahvediyordu onu. Annesinin nehir kıyısından dönmesini bekliyordu genç adam. Yakayı kurtarmak için onların gelmesini istiyordu. Bitişik odada yatan çocuklar düşlerinde ağlamaya koyulmuştu. Delikanlı sevindi. Mirka bir süre yanından ayrıldı. Delikanlı başını bitkince yastığın üzerine bıraktı. Kız, ayaklarını sürüye sürüye bitişik odada yatan çocukları susturmaya gitti. Çocuklar yeniden uyuyuvermişti. Mirka geri döndüğünde daha da susamış, daha da doymak bilmez bir haldeydi. Delikalı kendisini zayıf, yıpranmış hissetmeye, sinirlenmeye, kız için en yüce mutluluk olan şeyden tiksinmeye başladı. O gece, köylü kızıyla karşılaşması ona toprağa bağlanmış insanların gücünün, saflığının ne demek olduğunu kavratmıştı. Onun gibi güçlerini çok erken savrukçasına harcamış olanlar böylesine güçlü ve cömert aşka layık değillerdi.

"Mirka!" diye seslendi annesi geldiğini haber vermek için. Bile bile gürültü yapmaya başladı.

Genç adam kendisini bir felaketten kurtulmuş hissetti.

"Burdayım anne!" diye yanıtladı Mirka karanlıkta ayağa fırlayarak. Entarisini sırtına geçirdi, kızara bozara, "Çocukların yanına uzanıvermiştim de..." diye kemküm etti.

"Çocukları bırak da çabuk buraya gel. Bataklığı su almış."

"Bataklık" dedikleri yer, ırmak boyundaki bahçe ve çiftliğin bulunduğu alçak arazilerdi.

Mirka atılırmış gibi yaptıysa da tatlı bir uyuşukluk alıkoydu onu. Hiçbir şey düşünmek istemiyordu artık! Sevgilisiyle birleştiğini, vücutlarının tek bir gövde halinde kaynaştığını ve hiçbir gücün onları birbirlerinden ayıramayacağını hissediyor, öyle bir duyguya kapılıyordu. Bir adım attı. Birden sanki genç adamdan bir saniyeliğine bile ay-

rılırsa artık sonsuza dek ayrı kalacakmış gibi bir duyguya kapılarak korkuyla durdu.

Ani bir patlama pencere camlarını sarstı. Işık pırpır edip söndü. Mirka'yı alıkoyan tatlı bağlar kopuverdi. Kırık camdan girermiş gibi bir soğuk ve karanlık kasırgası sardı her yanını.

"Sen yat uyu," diye fısıldadı sevgilisine.

Genç adam rahat uyusun diye annesine gürültü yapmaması için işaret etti. Yorgundu. İkinci bir patlama oldu. Hemen oraya, yanıbaşına bir bomba düşmüşcesine evi daha kuvvetli sarstı. Kız apar topar dışarı fırladı. Salt bahçesini değil, bu gece bulduğu mutluluğu da tehlikeye atan afetten habersizdi! Bahçesi, onun gururu, onuru, çeyizi, yükselmesini sağlayacak basamağıydı. Belki de bu bahçe yüzünden bu gamsız yabancı durmuş; bu düzgün evlekler, bu çiçeğe ve meyveye kesmiş düzgün desteklenmiş tumplar yüzünden; seralardaki camların altındaki bir türlü inanmak bilmez insanlardan oluşmuş kurula sunmak, selam yerine geçsin diye valiliğe göndermek istediği turfanda domatesler yüzünden; sevgilisinin gizlenmemiş bir hoşnutlukla "dudakların gibi sulular" diyerek yediği iki çilek yüzünden durmuştu.

"Aman Allahım!" diye inledi koşarken. "Battı çileklerim, domateslerim!"

Bahçesi sulara kapılıp gidiyor, kedisi de aşkını yitiriyormuş gibi oldu. Sevgilisini yatakta bırakmıştı. Uyusundu! Dışarda çan daha bir hararetli çalıyor, durum gittikçe kötüleşiyor, gelgelelim yorgun "kahraman" bundan hiç sarsılmıyordu. Bu genç kız yatağında, tatlı bir yorgunluk sarmıştı kendisini. Mirka ise acı acı gözyaşları dökerek koşturup duruyordu.

"Angel nerde? Ne biçim sekreter canım! Var mı yok mu Allah aşkına!" diye vuruyordu parti kulübünün kapısını.

Aşağıya, karşı yakaya uzanan yolun geçtiği köprüye doğru fırladı. Fakat o da sular altında kalmıştı. Taşlar, ağaç gövdeleri kemerlerini tıkamıştı. Her yerde olduğu gibi akıntı orada da fazlaydı. Irmak yatağı seçilmez olmuştu.

"Yoldaş!" dedi Mirka oraya ilk gelen insana asılarak. "Ne yapacağız? Bu kahrolası sel bahçeyi kökünden alıp götürecek!"

"İnsanları götürüyor, sen hâlâ bahçeyi götürecek diye yaygara koparıyorsun!"

"Aman Tanrım! Ölsem bundan iyi! Nasıl olabilir bu? Sizler erkek değil misiniz? Ne biçim insanlarsınız öyle? Bomba mı atıyorsunuz ne yapıyorsanız yapın da köprü kurtulsun, millet geçsin bari!" dedi aklı başından gitmiş bir halde.

"Delisin Mirka, delisin valla! Bombayı nerden bulalım?"

"Canınız balık avlamak istedi mi nerden bulacağınızı biliyorsunuz ama!" dedi karşı kıyıya geçmek için yaklaşan Deko Şebeko'nun üzerine atılarak.

"O başka, bu başka! Bir gazoz şişesi kireçle köprü mü bombalanır. Köprüyü uçurup suları salıvermek için dinamit gerek, dinamit!"

"Kayığın nerde? Versene onu bana! Sen korkuyorsan ben geçerim!"

"Kayığım mı nerde? Ben de onu arıyorum! Allah bilir sular götürüp nereye atmıştır!"

Herkes köprünün oraya toplanıyor, birbirine bir yığın sorular sorup duruyordu.

"Nasıl etsek de kentten yardım istesek? Sekreter de orda değil!"

"Angel istifasını vermiş. Bakalım onsuz ne yapacağız."

"Vay canına! Dalsanıza be! Ne duruyorsunuz, bir şeyler yapın!" diye diretip duruyordu Mirka. Felaketin onarılamaz olduğuna inanamıyordu bir türlü. Birden köprünün aşağısındaki postaneye doğru fırladı. Zooteknikçi postanede telefon görüşmesi yapacak sonuncu kişiydi. Domuzları bırakmış, sabırsızlıkla saatlerce telefonun başında beklemişti. Yorgunluktan iler tutar yanı kalmamıştı.

"Telefon açacak," diye söylendi. "Açmaması olanaksız!"

Yüzü heyecandan kırış kırış olmuştu. Elmacık kemiklerinin altındaki, ağzının yanındaki kırışıklıklar derinleşmiş, uzun ve dik alnının kırışıklıkları artmıştı. Gözlerini sağa sola çevirip duruyordu. Bazen saçlarını düzeltiyor, bazen hiç gereği yokken ceplerini yokluyor, odanın içerisinde dolanıp duruyor, aynada kendisine bakarmış gibi pencerenin camına bakıp duruyordu. Karar vermişlerdi. Marta ile birlikte aşklarını kanıtlamak için geçici olarak ayrılacaklardı. Marta çekmiş, kente gitmişti. Sevgilisinin telefon edeceği saati kararlaştırmışlar, karara uyup tam saatinde geleceği yerde, bile bile çok erken gelmişti. Bu ayrılık anında ikisinin de sevgilerinin artacağını, Marta'nın da buna dayanarak kararlaştırdıkları saatten önce telefon edeceğini düşünüyor-

du. Sevgi sabırsızlaştırır, saptanan saati bekleyemezdi. Daha önce açamaz mıydı yani telefonu? Madem ki yüreği önceden atmaya başlamıştı, saat neden geri kalmış olmasındı? Uyku tünek tutmaz olmuştu şu son günlerde. Daha sabahın köründe telefon geldi mi diye soluğu postanede alıyordu. Postacı kendisine nedenini sorunca da:

"Domuzlar için serum bekliyorum da. Domuzlar doğurmaya başladılar. Tedbir almamız gerekiyor," diyordu.

"Ya!" diyordu telefon görevlisi alaylı alaylı. "Serum dedin de aklıma geldi: Sakın bir genç kız olmasın şu senin serum!"

Zooteknikçi gülemiyordu bile. Gerçeği saklıyor, sessizce bekliyordu. Telefonu sevgilisinin pamuk gibi eliymişcesine okşuyor, telefoncuyu sıkıştırıyordu:

"Haydi tam zamanıdır. Baksana!"

"Nereye bakayım canım! Onlar kendileri açması gerekiyor!"

"Haydi, haydi aç! Onların bir sürü telefonu var, bizimse bir tane!"

"Peki, ama kimi isteyeceğim inatçı keçi?"

"Bizim köyle haberleşme bekleyip beklemediklerini sorarsın."

"Haydi ordan sen de! Gırgıra alırlar beni! Eğer biri bekliyorsa, onlara söyler. Onlar da benden görüşme isterler!"

"Buraya hatırı sayılır birinin geldiğini, beklediğini söylersin."

Saniyeleri sayıyor, habire saatine bakıyor, saatinin tiktaklarını değil de kalbinin atışlarını izliyordu sanki. Ömründe böylesine heyecanlanmamıştı hiç. Neyse ki postanede telefoncudan başka kimse yoktu. Değilse tefe kor öttürürlerdi. Daha o zamanlar bile herkes: "Marta'ya bel bağlama be adam. Onun gözü yukarlarda. Burnu havalarda!" diyordu. Şimdi dillerden kurtulamazdı artık. "Görüyorsun ya!" diye alay ederlerdi. Telefoncuyla anlaşabileceğini umuyordu. Gelgelelim telefoncu o kadar çok heyecanlı insan görmüştü ki onunla ilgilendiği falan yoktu. Aşk, emir, iş konuşmalarından, ana-babalarla konuşmalardan iyice usanmıştı. Başkalarının acılarından, sevinçlerinden hat kesikliği nedeniyle sayısız yinelemek zorunda kaldıkları sırlardan gına getirmişti. Kimi zaman sesleri karşıya duyurmak için tellallar gibi yırtınıyor, yine de sesini duyuramıyor, konuşmaları, sırları asıl öğrenmesi, duyması gereken kişi değil de, köylüler oluyordu. Gerçi telefon kulübesi yok değildi, vardı var olmasına ya, enti püften bir şey... Tahtalar incecik olduğundan konuşmalar ta sokaktan işitiliyordu. Yoldan gelip

geçen daha konuşanın yüzünü görmeden, sesinden tanıyor, birbirlerine:

"Trinko fabrikayla konuşuyor. Oğluna kermese gelip gelmeyeceğini soruyor," ya da "Yordanka Leşkina kendisine danışmadan evlendi diye kızına verip veriştiriyor," diyorlardı.

Zooteknikçi her şeyi unutmuştu. Aklı fikri telefondaydı artık. İnsanlar, köy, postane, postacı umurunda değildi. Yalnızca telefon hattı, sırf geceleri gümüş teller gibi titreyen, işitmeye can attığı, duyunca çıldıracağı bir sesi ona iletecek olan tel vardı gözünde. Zil çaldığında bu uzun, yıpratıcı bekleyişten nerdeyse patlamak üzereydi. Sandalyesinin üzerinde uyuklayan telefoncu, tüfek sesi duymuş tavşan gibi yerinden sıçradı.

"Ver!" dedi zooteknikçi titrek elleriyle ahizeyi kaparak. Sonra bağırmaya koyuldu: "Alo, alo." Sesi kısılıyordu. "Alo, kiminle görüşüyorum? Evet, evet, benim!"

"Bırak da bağlantıyı sağlayayım. Sen kulübeye geç! Alo, burası Potop. Ben Potop köyü telefoncusu..."

Zooteknikçi kapının kilitli olduğunu unutarak açmaya çalıştı. Öylesine dalgındı ki, kapının kilitli olduğunun farkında değildi. İçeri girip kulaklığa sarıldı.

Bu şiddetli yağmurda, teller koparcasına sallanıyordu. Kararlaştırılmış konuşmanın yapılamayacağından korkuyordu. Şu son zamanlarda böyle oluyordu hep, işleri ters gidiyordu.

"Alo, alo, konuşsana!" diye bağırdı telefoncu. Zooteknikçi bir kadın sesi işitince canlandı. Ama başka hiçbir şey işitemedi. Beklenmedik, korkunç bir patlama hattı kesmişti. Tüm çabalarına rağmen bağlantı kuramadılar. Gece uçurumunun karşı kıyılarında kalmış gibiydi ikisi de. Ama ona öyle geliyordu ki Marta ona beklediği, duymaya can attığı cümleyi söylemişti: "Evet seviyorum seni!" Gerçekten söylemiş miydi acaba bunu? Kulaklık elinde put gibi kalakalmıştı. Dışarda sanki gökyüzü, tüm denizlerin, okyanusların suları köyün üstüne yağıyormuş gibi korkunç bir gürültü yükseliyordu. Telefoncu pencereden dışarıya baktı. Korkunç homurtu ona doğru bir dalga gönderdi. Sonra çığlıklara karışmış bir çan sesi ve dişli hırıltıları çınladı.

Korkunç bir "ah! ah! ah!" gecenin sessizliğini yarıyordu.

"Baksana! Bu öyle yağmurdan kesilmiş elektriğe benzemiyor pek.

Başka bir şey var. Millet bağrışarak kaçıyor. İşitiyor musun? Çan çalıyor."

Ama zooteknikçi işitmiyordu bile. Kulaklığı yanağına kıstırmış, sanki sevgilisinin o yumuşacık elini yanağına bastırmış da ayıramıyor gibiydi.

"Haydi çıkıp bir bakalım ne olmuş?" dedi telefoncu onu kulübeden zorla çekerek. "Vay anasını gerçek bir tufan be bu!" diye sürdürdü. Sonra çabucak geri dönüp para çekmecesini çıkardı. Büronun kapısını kilitledi. Konuşamıyorlardı.

"İyi ama ben nereye gideyim şimdi? Ne yapayım?" diye nerdeyse hıçkırıverdi zooteknikçi. Yaşamının dönemecinde durarak aşkı bir yerlerden kararmış, gölgelenmişti.

Yukardan, baraj yönünden öylesine güçlü bir homurtu geliyordu ki yerler sarsılıyordu. Irmak, bulundukları yere kadar yükselmiş, herkes bir yana kaçışıyordu. Irmak boyundaki evler sular altında kalmıştı. Su, karanlıkta tüyler ürpertici bir biçimde parıldıyor, çağıltısı insana mide bulantısı veriyordu.

Postacı bazı belgeleri falan almak için gerisin geri postaneye dönmek istediyse de yapamadı. Su, yolunu kesmişti.

"Ne var? N'oluyor?" diye bağırdı onu irkilten tanıdık bir ses.

"Sen misin Mirka?"

"Durumu yetkililere bildirdiniz mi? Angel geldi mi?"

Postacı bakışlarını postanenin bodrumunu kuşatan bulanık sulara doğru çevirip kaçtı.

"Nereye kayboldu Angel? Söylesene!" diye sürdürdü Mirka, şaşkın zooteknikçiyi sarsarak.

Adamın aklı başka şeydeydi:

"Marta'ya ne oldu acaba? Telefon etmediğine göre yola çıkmış, yola çıktığına göre de boğuldu demektir. Tanrım, demek boğuldu!"

"Ne boğulması! Bunu da nerden çıkarıyorsun? Sen gel benimle de Angel'i arayalım. Ne duruyorsun öyle alık alık. Su götürecek be adam, su götürecek!" diye sürdürdü Mirka. Bir yandan da adamı sürüklüyordu, "Angel biliyordur kuşkusuz Marta'nın başına gelenleri. Belki de ona telefon etmiştir. Hay Allah! Bu adam da tam istifa edecek zamanı buldu be!"

"İstifa ettiğimi kim demiş?" diye Angel'in sesi yükseldi birden.

Tıpkı herkesin kendisini o korkunç kışta tanıdıkları, hani şu kar altında kalan çiftliğe giden yolun karını kürekledikleri zamanki gibi geniş ve güçlü kalıbıyla ortaya çıktı. "Henüz vakit varken, kaçın. Başınızın çaresine bakın. Karşı yakaya geçmek gerek. Su altında kalmadan Hanım'ın Köprüsü'nden dolanıp geçmeli," diye öğütledi Angel ikisine de.

Zooteknikçi, mutsuz ve umutsuz, öylece hareketsiz bekliyordu.

Mirka, gözleri alev alev yanarak nereye gittiğini bilmeden karanlıkta koşmaya başladı.

Handa lamba söner sönmez, çok olurdu böyle, ışıkların yanmasını beklemeden herkes birlikte dışarı fırlamıştı. İçgüdüsel olarak, korktuğu, aklından geçirdiği şeyin başına geldiğini anlamıştı. Keşke aldanmış olsaydı. Karanlığa dalmıştı ama artık çok geçti. İş işten geçmişti. Toprak tıpkı yukardan bir volkan püskürüyormuşçasına sondalara doğru sarsılıyor, köyü bir su dağı sarıyordu.

"Ne yapacağız şimdi? Ya sondajcılar! Sondajcılar!"

Gemici fenerleri yanıyor, alevler gözünün önünde dans ediyordu. Korkuya, paniğe kapılmış kadın, erkek, çocuk çığlıkları karanlığı yırtıyor, gelip yüreğine yer ediyordu. Herkes eline geçeni kaptığı gibi yukarlara, yüksek yerlere doğru kaçıyordu. Angel bir depremle sarsılırcasına bağırdı:

"Kaçmayın! Sondajcıları kurtarın!"

Gelgelelim sesi boğuluvermişti.

Sular gittikçe yükseliyordu. Alçaktaki, çukurdaki evleri örtüyor, en yüksek pencerelere ulaşıyordu. Sonra bodrumlara doluyor, katlara doğru yükseliyor, bir süre sonra ortalıkta yalnızca tek tük çatılar görünür oluyordu.

Gecenin karanlığında "Baraj, baraj!" diye haykıran sesler işitiliyordu.

Daha yapımı sırasında, barajın yerinin tam köyün üstünde seçilmesi köylülerin hoşuna gitmemişti.

Yaz aylarında bu boğazda tek bir damla su kalmıyordu. Kıyıları ağaçlarla çevrili yosunlu su arkına "ırmak" adı verilmişti ya en ufak bir akıntısı bile yoktu. Yalnızca karların erimesi ve yağmurların başlama mevsiminde neşeli dalgalar orasını hareketlendiriyor, tarlaları se-

rinletmeden önce kaz ördek sürüleri getiriyordu.

Ama epey zamandan beri büyük bir sel korkusu içinde yaşıyordu herkes. Çok eskilerde olmuş bir su baskınından söz ediyorlardı. Güya o gün bugün ırmak ortadan silinmişti. Yalnızca köyün adı, ihtiyarların safsatalarına bakılırsa işte o tufanı vurgulamak için Potop olarak kalmıştı.

"İncil'deki tufanın bir uyarısı bu," diyordu rahip. "Sosyalist Nuh'un gemisi orda da yüzecek!"

Ve genç köylüler de kızmaya koyulunca:

"Durun da açıklayayım canım! Ne kızıyorsunuz hemen öyle! Feodalizm bir zırhlı gemiyle yıkıldı! Kapitalizm, Tanrı taksiratını bağışlasın! Şimdi de komünizmin gelmesi için sosyalizmin yıkılması gerekiyor. Ben burada tufan sözünü ilerici, devrimci bir anlamda kullandım!"

"Çevir kazı yanmasın! İşin içinden sıyrılmasını nasıl da biliyor herif! Boşuna din adamı dememişler!"

Grabço Baba'ya gelince, koyunları baraj yapımından pek uzaklara götürmüyor, akşamlara dek telaşla sigarasını tellendirerek orada kalıyor, değneğine yaslanarak onlara:

"Sağlam bir dülgerlik yapın bari çocuklar. Ölçün, biçin, düşünün, taşının artık! İlkbaharın sağanak yağmurları eksik olmaz. Koca dağın tüm sularının burada toplanması için bir yılın yağışlı geçmesi yeter de artar. Su zorlayınca da fazla direnemez duvar, yarılıverir. O zaman da artık tufan görmüşe döner köy. Taş üstünde taş kalmaz," diyordu.

"Set yapmıyoruz burada, Grabço Baba! Bizim yaptığımız basit bir değirmen rezervuarı da değil. Baraj yapıyoruz, baraj!" diyordu teknisyenler. "Bırak da bu işlerle bilim uğraşsın, nene gerek senin. Senin aklın ermez bu işlere. Bilim ne diyorsa öyle yaparız biz! Her şey hesaplandı. Oranlar göz önüne alındı, korktuğunuz hiçbir zaman başınıza gelmeyecek."

"Buraların toprağı çürük toprak. Öyle sağlam yapılara hiç de dayanıklı değil. İlkbaharda kayşar, yıkılıverir. Bir sürü irili ufaklı kaynak var. İlkbaharın kar sularını, sağanak yağmur sularını akıtan tamı tamına on üç kaynak var."

"Sorumlular arazi katmanlarını ve tüm öbür koşulları adamakıllı inceledi. Doğal, jeolojik, havasal durumlar bir bir gözden geçirildi. Bi-

limin en son teknik ve en modern araştırmalarına göre yapıyoruz biz barajı. Siz asıl onu bunu bırakın da meralarını sular altında kalacak, ona üzülüyorum deseniz ya açık açık!"

"Başka yere yapamaz mıydınız bu baraj meretini? Getirip böyle köyün tepesine, başlarımızın üzerine kılıç gibi asmanın ne gereği vardı yani!"

"Sizin aklınız yetmez. Boş inançlara saplanmışsınız bir yol. Safsatacısınız. Bir yol Nuh dedi mi peygamber demezsiniz bir daha. İnsanoğlunun yıllar yılı şeytandan ödü patladı. Şimdi de bilimden korkmaları hiç de şaşırtıcı olmamalı aslında."

Teknisyenler, mühendislerin projelerini gururla gerçekleştiriyorlardı. Köylüler yapımda çalışıyor, taş, toprak, kum çekiyorlardı. Sonunda duvar yükselmişti. Fundalıktan geçilmeyen kurak boğaz, suyla doldu. Bu yabanıl yöre bir anda güzelleşmiş, köylüler otlakları unutuvermişti artık. Şimdi gençler oralara flört etmeye gidiyorlardı. Baraja su dolduktan sonra doğan çocuk Deko Şebeko'ya takılma konusu olmuştu:

"Adını neden baraj koymuyorsunuz? Nasıl olsa kendisi barajdan gelmiyor mu?"

Bu düşünce ve anı kırıntıları suyun homurtusu altında boğuluvermişti.

Angel, henüz tam anlamıyla kendisini toparlayabilmiş değildi. Böyle bir felaketin gelebileceği konusunda yukarıyı uyarmıştı uyarmasına ama aldırış eden olmamıştı. İşte şimdi de olan olmuştu! Patlama onu dışarıya, yağmurun, çamurun içerisine atıvermişti! Baraj duvarındaki yarığı sanki göğsüyle tıkamak istiyormuşçasına ilkin baraja doğru koşmaya koyuldu. Sonra elinden bir şey gelmeyeceğini kavradı. Gümbür gümbür gümbürdeyen, köyü sarsıntıya boğan dağ gibi su kütlesi karşısında onun gövdesi kaç paraydı. Gerçek bir top ateşi geceyi yırtıyordu. Gürül gürül düşen sular bir yığın öte beri getirip yolları tıkıyordu. Kıyıya doğru koşmaya başladı, gelgelelim korkunç gürültü karşısında geriledi. Apar topar geri döndü. Herkes ağlaşıyor, koyunlar meleşiyor, tüm canlı yaratıklar afetten kurtulmak için yukarılara, yükseklere kaçışıyordu.

"Kaçsana!" diye bağırıyorlardı ona.

Ne var ki, ne yapacağını bilemeden kıyıda kalakalmıştı. Kıyı un

ufak olmuş, darmadağın parçalanmış, her an onu da birlikte götürerek çökme tehlikesi içindeydi.

Birden arkasında ayak sesleri duyarak irkildi. Köyün yukarı başından çamurlara bata çıka hırsız gibi onu kollayarak biri geliyordu. İrkildi. Şimdi belki de tüm olup bitenlerin hesabını soracaklardı kendisinden. Belki de hoşnut olmayan biri gelip boğazına sarılıverecek, dişlerini gıcırdatarak: "Bizi ne hallere soktun görüyor musun? Bizleri boğan sensin, sen!" diyecek, onu suların fokurdadığı uçuruma itiverecekti. Ama gelenin daha adını bile sormadan Postacı Filio olduğunu anladı. Köylüler bu adam için hiç de iyi şeyler düşünmüyordu. Alnındaki bıçak yarası kimilerine: "Neden şu uğursuzu atadın?" dedirtiyordu. Filio onları haklı çıkaracak hiçbir şey yapmamıştı şimdiye dek. Yalnız, bir yıl önce, kendisini sarhoş olarak yakalayan Pasko Pandov'u pestilini çıkarıncaya dek pataklamakla yetinmişti. Adam ona karısından söz etmiş, postacının karısının şöyle böyle olduğunu, kendisiyle yattığını söylemişti... Filio da dirhemi kaldırdığı gibi herif'in kafasına vuruvermişti. Adam sedyeyle taşınmış, beş ay boyunca da kendine gelememişti. Kimse bu sakin Filio'dan böyle bir hareket beklemiyordu. O günden sonra da herkes birbirine: "Çok doğru, damgalı olanlardan sakınmalıymış!" diyordu. Aleyhinde söylentiler çıkarıyorlar, postanenin parasını çalmakla suçluyorlardı. Bir soruşturma kurulu gelmiş ama hiçbir şey elde edememişti.

Angel onunla hiç tartışmamış olduğundan sarsılmadı.

"Sekreter yoldaş," dedi Filio paltosunun altında bir şey saklayarak, bir yandan da tiril tiril titriyordu.

"Şunu nereye koysam acaba?" diye fısıldadı yanına, yöresine bakınarak. "Evime götürdüm ama orda saklamayı göze alamıyorum. Ne olur ne olmaz. Kimsenin dili olsun istemiyorum. Herkes kaçıyor, kimse sorumluluğu üstlenmek istemiyor. Aklımı oynatacağım!"

"Sözünü ettiğin şey nedir, Filio Allah aşkına?"

"Şey... Para!" diye karşılık verdi beriki, altında kocaman metal bir kutunun parıldadığı paltosunu kaldırarak. "Postane sular altında kaldı. Bunu da ne güçlükle kaçırdım. Şimdi de nereye koyacağımı bilemiyorum. Evde tutamam. Ne olur ne olmaz. Üstelik, biliyorsun, yalnız da oturmuyorum evde. Her zaman yanımda da taşıyamam. Elimi kolumu bağlıyor. Paranın bokuna biri beni haklayabilir!"

Angel yüreğinin derinliklerinde bir irkilme duydu.

"Onun için koşturup duruyorum. Seni arıyorum. Ne yapmalı? Kimseye güvenemiyorum. Normal zamanlarda bile insanın başına bin-bir türlü iş geliyor, kaldı ki böyle bir zamanda... Bu taşkın sırasında neler olmaz kim bilir! Bir sürü mağazacı hapislere tıkıldı. Ben yapamam. Kimseye güvenim yok benim, karıma bile... İşte durum bu. Bir tek sen kalıyorsun," diye sürdürdü kutuyu ona uzatarak. "Versem versem sana verebilirim. Sana veriyorum işte. Saymadan, nasıl aldıysam öyle. Bunu böylece kabul edecek, güvenecek bir tek sen varsın sanıyorum zaten. Bu para halkın parası. Onu da yalnız sen saklayabilirsin!"

"İyi ama nereye koyayım ben onu Filio? Bana vermekle bu kez de benim elimi kolumu bağlıyor, beni güç durumda bırakıyorsun."

"Ne yaparsan yap artık, sana güvenim var," dedi Filio kutuyu onun elleri arasına kıstırarak. Sonra derin bir oh çekti. Şimdi artık sele karşı savaşabilirdi. "Şimdi ailemi bulayım bakayım. Her biri bağrışıyor, ordan oraya kaçışıp duruyordu."

"Haberleşmeyi yeniden sağlayamaz mıyız?" diye bağırdı Angel, bunun olanaksız olduğunu bile bile. Gelgelelim Filio işitmemişti. Parayı ona teslim etmiş, kurtulmuştu. Ancak o zaman yükünün farkına varabildi Angel. Sanki avuçlarının içinde binlerce kişinin yazgısını tutuyordu.

"Sakla beni, sakla beni" diye mırıldandı para, Angel'i saklayacak bir yer bulmaya iterek. Angel postacının kendisine duyduğu körü körüne güven karşısında şaşkına dönmüş, bir yere kıpırdayamıyordu. Bu tavırda, eski zamanlarda insanların birbirine senetsiz sepetsiz para verdikleri, çünkü birbirine altın paralar verirken orada bir üçüncü kişinin bulunmasının utanç verici bir şey, insan onurunu zedeleyici bir tavır sayılması olayını görür gibi oldu. Genel kurtuluşa rağmen her yerde çiftli hatta üçlü makbuz isteniyordu. Çalan, yalan söyleyen, namussuzluk yapan, geleceklerini kirleten insanlar hâlâ vardı. Özellikle böyle işlerle uğraşıyordu mahkemeler, özel işlerle değil, kamu işleriyle. Böylece kamu güveni tükeniyordu insanda, hem de tam insanoğlunda rahatlık kaygısı en yüce noktasına varmışken. Yeni döndüğü toplantıda buna benzer bir yığın olay olmuştu. Daha doğrusu tartışılmıştı bu durumlar. Babası namuslu, gerçek bir adalet savaşçısı olduğu halde bakıyorsun oğlu ipsizin teki oluyordu. Herkes birbirine bu tür çelişki-

lerin daha ne kadar süreceğini sorup duruyordu. Postacı veriyordu işte bu sorunun yanıtını. Kargaşalıktan yararlanıp halkın parasını cebe indireceği yerde, getirmiş onun eline sıkıştırıvermişti. Hem bu yalnızca postacının Angel'in kişiliğine duyduğu güvenin değil, insanların partiye, devlete karşı duydukları güvenin bir belirtisiydi. Aslına bakılırsa Angel de zaten bunun partiye ve devlete duyulan güvenin belirtisi olmasından ürkmüştü.

"Demek bana güveniyor," dedi kendi kendine.

Sular homurdanıyor, kendisini bocalatıyordu ama yine de kıyıdan ayrılmıyordu. Başkasında güven uyandırmış olması ona güç katıyor, onu kıyıda sağlam bir biçimde çakılı tutuyordu.

"Yine de, yarın paranın başına bir hal gelirse, Filio işin içinden kolayca sıyrılır. Kabak benim başıma patlar, sorumlusu ben olurum" diye düşündü ürkmüş bir halde. Kaç para vardı acaba? Karanlıkta, tartmadan, düşünmeden almıştı. Kim bilir belki bir iki banknotunu düşürmüş ya da korkuyla kasada bir şeyler unutmuştu. Belki de bir destesini cebine atmıştı. Onun hesabı da Angel'den sorulacaktı. Bu parayı neden kabul etmişti sanki? Başına bela almıştı!

Para ellerini yakıyordu.

"İyi ama başkasının değil ki. Benim param, bizim paramız. Onu kurtaracak olan da benim!"

Angel, Filio'nun telaşını anladı. Onun para tırtıklamadığını, sırf kurtaramayacağından korktuğu için getirip kendisine teslim ettiği kanısına vardı. Başka niyetlere kapılmadan tez elden evine dönmeliydi Angel. En emin yer orasıydı. Başka nereye götürse şimdi saymak, envanter tutmak, senet hazırlamak isteyeceklerdi. Makbuzlar, şunlar bunlar imzalanacak, bir sürü iş çıkacaktı başına. Zamanı yoktu. Üstelik de sular bir yandan, kargaşalık bir yandan yöneticilerde güven diye bir şey bırakmamıştı artık.

Eve vardığında herkes ayaktaydı.

"Nereye gideceğiz?" diye sordu karısı.

"Hiçbir yere! Panik yaratmayın şimdi! Olan oldu! Aşağı mahalledeki evler sular altında kaldı."

"Ya sular buraya kadar yükselirse?"

"Ben burdayım!"

"N'apıyorsun kuzum? O çekmecedeki ne? Ambara ne saklıyorsun

Allah aşkına?"

"Silah var."

"Ne silahıymış?"

"Gel baksana!"

Kadın çıktı. Başını çatı arasına uzattı. Kocası ocağın önüne çömelmişti. Kutuyu salladı. Paralar şangırdadı. Kadın az daha tepe takla yuvarlanıyordu.

"Para mı çaldın yoksa?"

"Postanenin parası. Halkın, bizim paramız bunlar!"

Kadının başı döndü.

"Tanrım! Kocam hırsızmış da haberim yokmuş meğer?" diye düşündü sırtını duvara dayayarak. "Koskoca parti sekreteri postaneyi soymuş!"

"Postane sular altında kaldı," dedi Angel. "Köprüye yakın olduğu için, ilk su baskınına uğrayan yer orası oldu."

"Sen de tutup postanenin parasını aldın öyle mi?"

"Ben almadım, Filio verdi. Güç bela kaçırabilmiş. Getirdi, bana teslim etti. Görüyorsun ya henüz insanların başkalarına güveni ne kadar derin! Hiç de kimilerinin dediği gibi değilmiş."

Kadın ancak o zaman rahatladı. Evlerinin üzerine çöken tehlikeyi unuttu. Kocasına nereye gittiğini sormadı. Onun köyün parasını güven altına almak için evlerine geldiğini biliyordu ya gerisi önemli değildi. Gerisi ona bağlıydı artık.

"İyi ama gideceğini, istifasını vereceğini söylemiştin. Hastasın. Neden yine hataya düşüyorsun anlamıyorum," dedi karısı.

Gelgelelim Angel'in çatı katından atlamasıyla gözden kaybolması bir olmuştu. Bir kez daha halkın gösterdiği güvenin tutsağı olmuştu.

"Deko! Deko!" diye bağırıyordu henüz olup bitenleri bir şeye bağlayamamış olan halk. "Deko'nun işi bu! Suyu o salmıştır mutlaka! Boğazı düşesi, iki lokma balık yiyeceğim diye, köyü yıkacak!"

Baraj balık tarlasına dönüştürülmüştü. Deko da oraya bekçi olarak atanmıştı. Balık avlayanları kolluyor, ördek kaz yetiştiriyor, isteyen olunca da sezdirmeden gizli gizli balık avlıyordu. Kova kova tuttuğu balıklardan küçüklerini yeniden suya atıyor, irilerini meşin bir torbaya tıkıp kente, tanıdıklarına götürüyordu. Söylentilere göre günün birinde milis onu yakalayıp tutuklamış ama balığı sıradan kimselere değil de

yüksek aşamadaki yoldaşlara götürdüğü için salıverilmişti.

"Tek kuruş para almadım?" diyordu Deko kendini aklamak için. "Sorun kendilerine. Onlar da bizden, değerli yoldaşlar! Bugün eğer iyi bir yaşam sürüyorsak, bir zamanlar onlar bu işin zorluğunu çektikleri içindir. Adamlara biraz balık vermişim çok mu yani? Pekiyi, baraj kimin sayesinde yapıldı?.. Onların."

"Adlarını söylesene!"

"Devlet sırrıdır! Söyleyemem!" diye kesip atıvermişti Deko göz kırparak. Bu tavrıyla, kendisine kızılacak değil de kutlanacak bir insan süsü vermeye çalışıyordu.

"Kim, beni mi tutuklamışlar?" demişti Deko. "Hay canınız sağola emi. Ne tutuklaması. İçmeye çağırdılar beni, içmeye!"

"Sana bir daha böyle bir ziyafet çekilmesini dilemeyiz!"

"Neden? Seve seve giderim ben? Güle oynaya giderim! Kendi milisimiz canım! Hem de motosikletine bindirip götürdü beni!"

Deko, yaz aylarında sulama kanallarına su bırakıyordu, özellikle de bu görev için atanmıştı zaten. Kuraklık dönemlerinde, gece gündüz ayaktaydı. Her zaman görevinin başındaydı bu su kıdemlisi. Sebze ve mısır bahçelerinin suyunu tam zamanında salıp zamanında kesmek onun işiydi. Sonbaharda da gururla:

"Ürününüzü aldınız almasına ya kendi kendinize bunu kime borçlu olduğunuzu soruyor musunuz hiç!" diye böbürleniyordu. "Bana, bana! Ben olmasam neyiniz var, neyiniz yok sıcaktan kavrulur, toz olurdu!"

Bunu salt toplantıya katılan köylülere değil, ziyarete gelen ve kendisine bir şey sormayanlara da söylüyordu:

"Bol ürün almanızı bana borçlusunuz hep. Ben olmasam, yeryüzünde cennet olmaz. Nasıl ki Saint-Pierre'siz cennet olmazsa, bensiz de cennet olmaz burada. Barajın anahtarları benim elimde. Bir kapatıverirsem, her yan cehenneme döner. Açarsam cennet oluverir ortalık! Alın alın, şurdan biraz balık alın da Deko Şebeko'yu anın, karısını, çocuklarını anın!"

Şimdi Deko Şebeko görevinde değildi ama ne yapabilirdi ki? Herkes korkusunun arasında, şakaya getirerek:

"Dekooo, anahtarların nerede, nerede anahtarların?" diyordu.

Duvar çatlamış, yarıktan sular fışkırıyordu. Bu duvar daha kale bi-

çiminde yükselirken bile ateş kusuyor gibiydi. Kimse yanına yaklaşamıyordu. Irmak, yatağından taşmış, kıyılarda ne var ne yok sürükleyip götürüyordu. Köprüyü aşmış, köyü iki parçaya bölmüştü.

"Deko, Deko! Ne yaptın be adam? Kalıbımı basarım sarhoştun yine. İçki ısmarlayana armağan etmek için balık avladın, vanaları açık bıraktın!"

"Ben size demiştim. Ama kimsenin kulağına girmedi ki! Beni dinleyen olmadı ki!" karşılığını verdi Deko.

Bir yıl önce çatlağı ilk gören Deko olmuştu. Sekretere söylemiş, durumu gerekli yerlere iletmesini istemişti. Teknisyenler gelmiş, sağına soluna bakmış, küçümsediklerini belirten bir el hareketi yaparak: "Önemli değil canım. Koskoca baraj için bu kadarcık çatlağın ne zararı olur. Bu baraj bu çatlakla en azından yüzyıl daha dayanır!" demişlerdi.

Deko anlatmaya devam ediyordu:

"Demedim mi sanıyorsunuz, ben onlara, boşaltın şu barajı dedim. Ne deseler beğenirsiniz? Sus be şom ağızlı, dediler bana. Suyu salarsan, deliği boylarsın ona göre, ayağını denk al! demesinler mi! Sözümona çatlak dıştanmış. Gördük şimdi dış çatlak mıymış, iç çatlak mı!.. Herkes kalkmış Deko'ya "Aman Deko çabuk. Tez, kayıkla öte kıyıya geç, yardım iste!"

"Sen hâlâ sarhoşsun! Sofyalıyla koca bir fıçı içtiniz."

"Ben öyle Ristan gibi, Dudi gibi bir kadehte kafayı bulmam. Baraj dolusunca olursa, o başka. Bak ona bir şey diyemem."

"Durdur şu suyu?" diye diretiyordu çevresini saran köylüler. Sanki tüm köy ayaklanmış, hep bir ağızdan bağırıyorlardı. Ne yapacağını bilemez hale gelip, eli kolu bağlı bir halde başını yumruklamaya, ellerini çaresizce çırpmaya koyuldu.

"Hay Allah! Hay Allah! Peki, milis nerde öyleyse? Balık avlıyor olsam her çalının dibinden bir milis çıkar. Şimdi hangi cehenneme kayboldular!"

Kimi evi, kimi hayvanları için ağlayıp sızlıyordu. Deko da balıklarına yanıyordu.

"Vay canına! Dünya kadar balık mahvolup gidecek! Mahvolacak balıklar! Vay balıklarım vay!" diye bağırıp duruyordu gecenin zifiri karanlığında.

"Yeter be! Bıktık balıklarından da senden de! Şimdi başlarım balığına da sana da! Dal suya da karşı kıyıya kadar yüz."

Şaka yapmıyorlardı. Adamı kıyıya doğru itekliyorlardı.

"Askerken Tuna Nehri'ni yüzerek geçtim diye kas kas kasılıyordun ama..."

"Yok canım daha neler istihkâmcıydım ben. Balık avlamak için bile olsa karşı yakaya geçemem."

Tüm bağlantılar kesilmişti. Sular köprüleri götürmüş, direkler sökülmüştü. Sular gittikçe yayılıyor, deniz gibi yükseliyordu. Ne yardım çağırabiliyorlar, ne de kimse kalkıp kendiliğinden yardımlarına geliyordu.

"Hep şu sondajcıların başının altından çıktı bunlar! Toprağı onlar zayıflattı!"

"Sular çiftliğe kadar ulaştı, hayvanlar! Hayvanları kurtarın!"

Bu keskin çığlık Angel'in ağzından çıkıyordu. Gelgelelim kimsenin aldırdığı yoktu. Millet karanlıkta koşuşuyor, çocuklar ağlaşarak, karanlıkta her biri bir yana kaçışıyordu. Bir kısmı yükseklere kaçıp kurtulurken bir kısmı da şaşkınlıkla körü körüne suya doğru koşuyordu. Kadınlar yatakları, yorganları sürükleyerek götürürken sokakta ayakları tökezliyor, erkekler un dolu çuvalları omuzlarında taşıyor, çılgına dönmüş genç kadınlar yarı çıplak emzikli çocuklarını göğüslerine bastırmış, bağırışıyorlardı:

"Dünyanın sonu geldi! Evim de kocam da mahvoldu! Öldürün beni! Öldürün! Yaşayamam artık ben!"

Angel Çernovejdovski bağırarak koşuyordu:

"Durun, yoldaşlar, bekleyin!"

Başkaları da onun gibi yapıyordu ama kimsenin aldırdığı yoktu. Herkes ölümden kurtulmak için, yukarlara, kilisenin avlusuna doğru kaçışıyordu. Can derdine düşmüş insan kümeleri birbirini tanımaz olmuştu artık. Başkalarının çığlıklarını duymaz, zorda olduklarını görmez olmuşlardı. Düşündükleri tek şey kendi canlarını kurtarmaktı. Angel'in yardımcıları neredeydi acaba? Neden hiçbiri görünürlerde yoktu? Her zaman göğsünü yumruklamaya hazır olan ekip şefi Balio hangi cehenneme kaybolmuştu? En kritik anda toz olmuştu ortalıktan. Angel tek başına kalakalmıştı orta yerde. Sağanak halinde yağan yağmurun altında, tarih öncesi çağlardan gelmiş, ürkütücü, esrarengiz ve

bugünkü insan aklının özümleyemediği her yerde hazır bir varlığı andıran kara suyun yanında öylece kalakalmış, taş kesilmişti sanki. Ölülerle birlikte hayırsız bir adada kalmış gibiydi. Irmak, ona doğru alaylı alaylı sırıtıyordu. Hem salt Angel'le, ülseriyle, kuşkuları, çekimserlikleri, istifa etme kararı ile de değil de doğanın efendisi olan insanla da alay ediyor ve yüzüne tükürüyor gibiydi:

"Neyinle övünüyorsun? Ne denli güçsüz olduğunu görüyorsun! Peki nerde kaldı senin tekniğin, şunun bunun? Yani şimdi senin partin, sosyalizmin mi durduracak beni?"

Dalgalar Angel'i önden arkaya doğru sallıyordu. Sekreter kendini toparlayıp olup bitenleri görmeye, ne yapılması gerektiğini kavramaya çalıştı.

Barajın yapımı sırasında eğer yetkililer onu dinlemiş olsa, eğer yapımcılar belirtilen süreden önce bitirmek için aceleye getirmeselerdi, malzemelere dikkat etse, uyarıları göz önüne alıp duvarı sağlamlaştırmak için suyu boşaltsalardı bütün bunlar olmayacaktı... Gelgelelim yapmamışlardı işte! "Bizim için önemli olan planın uygulanması. Senin önerilerini daha sonra düşünürüz..." denmişti kendisine. Duvarın çatlaması köyde iktidarın çatlamasını simgeliyordu. Sel, kurulu düzeni alıp götürmüştü. Sular, son yıllarda çıkarılmış sayısız yasayla birlikte kurulu düzeni de önüne katıp uzaklaştırmıştı. Salt postane ya da bucak meclisi de değildi ortadan silinen, tüm iktidar da gözden gitmişti. Ne bir yetkili vardı, ne de dünyayla bağlantıları!

O gece Potop köyü kendi kendine ve kendisi için çalışmak zorundaydı. Kendi yazgısını kendisi belirleyecekti. Ömründe ilk kez kime başvuracağını bilemez olmuştu Angel. İlk kez olarak ona yukardan emir veren kimse olmuyordu. Onu asıl ürküten de buydu zaten. Sormaya, emir almaya, ona göre davranmaya alışmıştı, oysa şimdi yoksundu bundan.

Önceleri kızıyordu, şimdi ise ne kızabiliyor ne de akıl danışabiliyordu. Kendi kendine harekete geçmesi gerekiyordu... Ama nasıl? Özgürce hareket etme alışkanlığını yitirmişti. Gelgelelim düşünecek zamanı yoktu. Hemen harekete geçmesi gerekiyordu. Ama nasıl ve kiminle?

"Durun bakalım! Koyunları, domuzları kurtarmalıyız!" diye bağırdı.

Fakat dinleyen kimdi ki! Herkes kendi hayvanını boynuzundan, kulağından tutmuş ya da bacağına ip bağlamış katmış önüne götürüyordu. Adamlar kucağında kundak taşır gibi kuzu ya da domuz yvrusu taşıyordu. Sular git gide kabarıyor, hayvanlar böğürüyor, köpekler kudurmuşçasına uluyorlardı.

"Baksana," dedi bir ses. "Sen domuzu falan bırak da evine koş. Sular oraya ulaşmış..."

Angel birden kendini toparladı.

Bir çukurdan çıkayım derken akıntı onu bir başka çukura sürüklüyordu. Gök gürültüsü onu yolda yakaladı. Parıltılar gökyüzüne yol yol çizgiler çizeceği yerde onun gövdesini tırmalıyor, toprağın korkuya kapılmış yüzünü kısa bir süre aydınlatıyordu. O ana dek dik yağan yağmur birden yüzünü kamçılayarak, yürümesini zorlaştırarak eğik yağmaya başladı. Angel yol boyunca kendisinin de evi barkı olduğunu unutuşuna şaşırıp kaldı. Boğulan falan olmasaydı bari! İlkin yüreğini hangi sıkıntı sarmıştı acaba? Birkaç aydır yatalak olan annesinin düşüncesi mi dolmuştu içine? Daha sonra bir şimşeğin parıltısında yeni doğan çocuğunun yüzü belirdi... Neden böyle olmuştu? Hangi gizli sır yüzleri bu düzende ortaya çıkarmıştı? Birden ayağı sürttü. Karısı parayı ne yapmıştı acaba? Bir de unuttuysa, kimseyi inandıramazlardı artık!

"Sakladı parayı," derlerdi. "Her gün onurdan, namustan söz edersiniz, ne mal olduğunuz ortada işte! Hırsızları izler, bizlere komünizmi öğütlersiniz, kendiniz de milletin parasının üstüne yatarsınız!"

Sonra kedisini nasıl temize çıkarırdı? Her şeyi bir yana bırakıp suya atması gerekirdi o zaman artık. Tek çare oydu. Yaklaştıkça, felaketin geldiğini daha çok düşünür oluyordu. Annesi ya da karısı boğulmuş olsa herkes acırdı. Gelgelelim para için kimse gözünün yaşına bakmazdı. Hayatı pahasına da olsa o parayı kurtarması gerekiyordu. Yakınlarından birisinin ölmüş olması kötü bir şeydi. Fakat bu kişisel bir mutsuzluktu, köylüler için önemi yoktu bunun. Önemli olan paraydı onlar için. Yeniden koşmaya koyuldu. Sular oraya ulaşmıştı. Bir şimşek adımını atmasını engelledi. Ev sular altında kalmıştı.

Suların altında birisi sanki sesini işitip de cevap verecekmiş gibi

suya dalıp bağırdı:

"Tsenka!"

Gelgelelim sular tıpkı yüreğini parçalayan çığlıklarla alay edercesine homurdanıp duruyordu. Ailesi ne olmuştu acaba? Sulara kapılıp gitmiş mi yoksa hâlâ yaşıyorlar mıydı? Kendi yakınları sular altında can verirken neden kalkmış da hayvanları kurtarmakla vakit kaybetmişti ki! Kendisini ordan oraya iten, kendi karısını, çocuklarını unutup başkalarını kurtarmak için canla başla didinmeye sürükleyen kasırga neydi?

"Enço! Anne! Neredesiniz?" diye seslendi, ürkmüş bir halde.

Tam suya dalmaya hazırlanıyordu ki birtakım gürültüler işitti. Arkasını dönünce komşularını gördü. Eşyalarını çıkarıp uzağa yığmışlardı. Fakat kendi evinden hiçbir eşya kurtarılmamıştı.

"Ne yapıyorsun Angel?" diye sordular şaşkın şaşkın. "Tsenka evraklarını kurtardı, kucağı evrak doluydu."

Komşularının "evraklar"dan korkup ilkin onların kurtarılmasına yardım ettiklerini öğrenmişti. Nereye konulmuştu, orası pek önemli değildi. Konu komşunun gözleri onların üstünde olduğuna, iyiliksever elleri yardımlarına hazır olduğuna göre para kaybolmamış demekti. Şimdi öbür ellerin himayesinde bulunuyor olmalıydı. Birden kafasında bir şimşek çaktı. Karısı kasadan sonra kimi kurtarmayı yeğlemişti acaba? Çocuğunu mu yoksa, annesini mi? Kocakarıyı ölümün kucağına bırakarak Enço'yu kurtarmış olduğunu düşününce tüyleri diken diken oldu. Kardeşini en çetin yıllar sırasında yitirmiş, çocuğundan sonra gözünde en değerli şey annesiydi. Karısının çocuğunu kurtarması en doğal hakkıydı. Fakat kendisini hiçbir zaman bağışlayamazdı. Başkalarının işleriyle uğraşırken kendi öz annesini ölümle baş başa bırakmıştı.

"Tsenka ile Enço kilisedeler. Sen annenle ilgilen! Annenle!"

Karısının çocuğunu kurtarmış olduğunu anladı.

"Orada değil, orada değil," diye durdurdu komşular sular altında kalmış eve doğrü atılınca. "Tsenka onu yukarı taşıdı. Kadıncağız ölmek üzere! Kiliseye götür de orada ölsün bari!"

"Anne, anne benim," diye seslendi.

Alacakaranlıkta iki büklüm olmuş, yaşlı kadını yatağıyla birlikte sırtlayıp kilisenin avlusuna taşıdı. Büyük bir kalabalık toplanmıştı.

Herkes oraya akın ediyordu.

Bu cehennemi gecede, uzaktan, kiliseden sızlanmalar, korkuyu ve insanın zayıflığını dile getiren ilahiler, papazın sarhoş oluşu nedeniyle gecikmeli olarak kutladığı ayinin sesleri geliyordu. Bu durum Angel'e iğrenç ve şaşırtıcı göründü. İnsanların şimdiye dek yarattıkları şeyleri öldürüp kefenliyordu sanki bu sesler. Bu güçsüzlüğün ürpertici müziğini susturmak için sel sularına bata çıka yokuş yukarı koşmaya koyuldu. Her zaman gözü kapalı geçtiği sokaklar sular altında kalmış, delik deşik olmuştu. Her adımda tökezliyordu, sanki sokakta değil de yeni sürülmüş bir tarlada yürüyordu.

Köylülerin, evlerini yaparken yakınında olmamasına özel bir dikkat gösterdikleri kilise şimdi başlarını sokabilecekleri tek sığınak olmuştu. Haçı gökyüzünü delerek yükselen bu sapasağlam kiliseye toplanıyordu herkes. Köylüler don gömlek oraya koşuyor, girip içerde kurumak istiyorlardı. Yalnızca çocuklar değil, hayvanları da götürüyorlardı. Zaten başka nereye götürebilirlerdi ki?

"Ayin yapıyor, sizler için dua ediyorum. Ayinimi engellemeyin!"

"Kapıyı açsan da ayinini öyle yapsan, daha iyi olur!"

"Burası Tanrı'nın evi, otel değil!"

"Sende Bulgar kanı yok! Kanı bozuk herif!" diye çınlayıverdi veterinerin sesi. Osmanlı yönetimi sırasında kilisenin sığınak olarak kullanıldığını anımsamıştı.

"Şimdi, özgürüz. Kilise dindarların yeridir. İnananların yeri. Bir felakete uğradınız mı aklınıza düşüyor kilise. Felaketin günahlarınızın kefareti olduğunu hiç düşünmüyorsunuz. Her şeyi unutur oldunuz. Ne kurban kesiyor, ne dua ediyor, ne günah çıkarttırıyor ne de pişmanlık duyuyorsunuz. Aklınız fikriniz bina yapmakta! Tanrı'yı bir kenara itip doğanın efendisi insandır diyorsunuz."

"Bırak dırdırı da kapıyı aç! Seni metropolitten kurtardık diye bunu mu yapacaktın bize!"

Ve halk demir astarlı ağır kapıya yükleniyordu.

"Bakın Tanrı'yı kışkırtıyorsunuz işte. Ama yanınıza bırakmaz bunları. Başınıza büyük felaketler gelecek! Kimse onun intikamından kurtulamayacak!"

Bağırtılar işitildi:

"Hah işte Angel geliyor...Sekreter geliyor... Annesini getiriyor!"

Sesler, omuz vurmalar baskın çıkmış, kapı açılmıştı. Çocuklar, kadınlar doluşuverdi kiliseye. Gelgelelim veteriner fareleriyle, karayılanını da oraya yerleştirmeye kalkışınca kızılca kıyamet koptu. Rahip çileden çıkıp açtı ağzını yumdu gözünü.

Köylüler de papaza arka çıktılar. Yılanın kilisede oraya buraya tırmanıp çocuklarını sokmasından korkuyorlardı.

"Aman doktor, at Allah aşkına şu mereti be!"

"Siz kimi kovmak istiyorsunuz yoldaşlar? Bilimi kovduğunuzun farkında değilsiniz galiba? Şu soytarı papazın sözüne mi bakıyorsunuz siz!" diye bağırdı veteriner.

Bir yandan da Tanrı'nın evinin kapısını yumrukluyordu. Gelgelelim kadınların da yardımıyla kapıyı örtmeyi başarmıştı papaz.

"Sen git hayvanlarla uğraş, işin ne burada!" dedi içerden bir ses.

Sular altında kalan çiftlik yönünden hayvan böğürtüleri geliyordu. Hayvanlar ükmüş, sürüler halinde kaçışıyor, geceyi yırtıcı böğürtüler, iniltiler dolduruyordu.

"Oldu olacak domuzları da sokun bari!" diye bağırdı papaz, hâlâ içkinin etkisinden kurtulamamıştı. "Ahır yapın burayı arkadaşlar, yeter ki beni şu hayvanlardan kurtarın!" diye ekledi sunağın önündeki haçın dibine diz çökerek.

"Bırak mırın kırın etmeyi de ne yapabileceğini görmeye çalış. Bak, mezarlık da sular altında kaldı. Artık ölü falan olmayacağından, hiç kimse senin duana gerek duymayacak!"

Ama papaz yerinden bile kıpırdamadı.

Oradakiler sobayı yaktılar, ıslak çamaşırları kurusun diye çocukları çevresine oturttular.

Ter, tütsü ve mum kokusu birbirine karıştı. Bazen yavaş ve yalvaran, bazen sert ve gürültülü sesler işitiliyordu. Kötü sözler, küfürler yükseliyordu. Lambalar bir ara söndü, sonra herkesin korkusunu daha da artırarak yeniden yandı.

Angel tıpkı cenaze töreni için bir ölü bırakırmış gibi annesini kiliseye bıraktı. Karısıyla oğlu yaşlı kadının başucuna çöktüler. Ve bir sessizlik oldu.

"Şimdi çiftliği kurtaralım!" dedi birisi.

Hiçbir emir falan veren olmadığı halde köylülerin çoğu onu izledi. Komşu köylerden duyulacağını umarak olanca hızıyla çalıp duru-

yordu kilisenin çanı. Tüfek sesleri gümbürdedi gecenin karanlığında.

"Makineler! Makineleri çalıştırın, tırtıllı traktör!" diye bağırdı Angel çiftliğin avlusunda. Ama makinistler çaresiz koşuştular.

"Olanaksız! Patinaj yapıyorlar. Yerlerinden bile kıpırdatmanın olanağı yok. Bir traktör anfisi gerekli."

"Atları koşun öyleyse!"

"Biliyorsunuz, at falan yok artık."

Gerçek birden dank ediverdi kafasına Angel'in. İhtiyaçları kalmadığı gerekçesiyle yirmi atı birden öldürmüşlerdi gecenin birinde. Çok yem yiyor, az çalışıyordu atlar. Masraflı oluyorlardı. Kışla da artık at istemiyordu nasıl olsa, onun kendi atları bile kendisine fazla geliyormuş. Salhane de kabul etmemişti. Sucuk yapımında at eti kullanılmıyormuş artık. Köylülerin toplanıp yirmi atı uçurumda boğazladıkları o gün gerçekten korkunç bir andı. Kırımdan yalnızca bir kısrak kaçmıştı bir de ondan türemiş birkaç köylü atı.

Angel atlılar gönderdi ama yağmur peşlerini bırakmıyordu. Nereye gitseler sular yollarını kesiyordu. Bir kısmı geri dönmüş, bir kısmı da git gide suya batmakta olan bir gemiyi andıran tepelerde tutsak kalmıştı. Öyle görünüyordu ki tüfek ve çan seslerini işiten komşu köylüler de yollar kesik olduğundan yardıma gelememişti. Potop toprakları tümüyle sular altında kalmış, yanına varılmaz olmuştu.

Angel Çernovejdovski kendisini bu felaketin kapladığı yüzeyi düşünmeye ve gerekli önlemleri almaya zorluyordu.

Korktu. Kurt dumanlı havayı severdi. Baykuşlar böylesi gecelerde uyanır, düşman en ağır darbeleri böyle gecelerde indirirdi. Adamlar kalkıp kendilerinden haksız yere alındı diye düşündükleri, değer verdikleri şeyi almaya kalkışırlardı. Köyün dünyayla bağlantısını kesmiş olan bu felaketten yararlanıp kolayca iktidarı ellerine geçirebilirlerdi. Mirço Maslarski, Hancı Danço gibi, hapishanelerden, çalışma kamplarından geçmiş eski toprak ağaları yıllardır böyle bir fırsat kolluyorlardı. Böylesi uğursuz bir gece, her şeyi hafifleten bir yağmur, ulaşımı kesen ve köyün öteki yerlerle bağlantısını koparan bir yer sarsıntısı onların iktidarı ellerine geçirmesini kolaylaştırırdı. Kuşkusuz yıllardır, ne yapacaklarını, kimleri cezalandıracaklarını, komünistlerden ve sempatizanlarından nasıl öç alacaklarını eni konu düşünüp taşınmışlardı. Aç kurtlar gibi saldırıp gecenin karanlığında önlerine geleni diş-

leriyle parçalarlardı. Kimsenin gözünün yaşına bakmazlardı. Onları nasıl zararsız hale sokabilirdi acaba? Balio nerelerdeydi? Neden hâlâ ortalıkta görünmemişti? Kendiliğinden gelmesi gerekirdi. Yardımcılarından hiçbiri görünürlerde yoktu. Başkalarının beklediği de bu değil miydi zaten. Yıllardır dövülmüş zincirlerini koparmak için Angel'in tek başına kalmasını beklemiyorlar mıydı? Herkes tıpkı kendi yoluna yuvarlanan bir bilye gibi alır başını giderdi.

Angel, insanların böyle bir felaketle karşılaşabileceklerini asla düşünmemişti! Savaşların unutulduğunu, bu barış yıllarında yeni bir bilincin serpilip geliştiğini, savaşın ve fedakârlık kavramlarını özümlediklerini, hiçbir şeyden korkuları kalmadığını düşünüyordu. Özgürlük uğruna ölenlerin kanlarıyla kutsanmış, binlerce savaşçının kahramanlıklarıyla yoğrulmuşlardı; durmadan kuruyor, çalışmayı seviyor, içlerinden biri olmazsa hiçbir şey yapamıyorlardı. Birlikte yaşanmış bu yıllar onları birleştirmişti. Şimdiyse hiçbir güç onları birbirinden ayıramazdı. İçlerinden biri bir sarsıntı geçirmeyegörsün, hepsi birden onun yanında yer alıyor, destekliyorlardı kendisini. Gelgelelim bu gece, yanılmış gibi bir duyguya kapılıyordu. İnsan her zaman insandı. Gecenin karanlığında kaçıştıklarını görüyor, buna da anlam veremiyordu. Yeni rejim altında bunca yıl yaşadıktan sonra bu insanların yüreklerinde en ufak bir iz, eskinin en küçük bir kalıntısı kalmış olabilir miydi? Kumun üzerine mi kurmuşlardı yani sosyalizmi? Onca kan gölünü, onca emek ve savaşın okyanuslarını böyle bir gecenin içinde silip süpüren neydi acaba? Tıpkı eskisi gibiydi, millet çil yavrusu gibi dağılıyor, herkes başının çaresine bakmaya çalışıyordu.

"Anne, anneee!" diye bağırıyordu karanlıkta bir kadın. Annesi, kermese katılan davetliler sanmış gürültüyü duyunca, dışarı çıkmış bir daha da dönmemişti.

"Yoldaşlar, yardım edin bana!"

Kimse kimseye yardım etmiyor, kimse kimseyi tanımıyordu. Sanki bir atom bombası düşmüş, yöresindekileri çılgına döndürmüştü. Angel hiçbir emir veremiyordu, verse de kimse dinlemiyordu. Kimseye bir şey danışamıyor, kimseden akıl isteyemiyor, hiçbir karar alamıyordu. Sular gürül gürül akıyor, taşıp yalnız ayak altındaki toprağı değil, insanları da köyü de sürükleyip götürüyordu.

Bağırtılar gecenin karanlığını yırtıyordu. Alevler parıldamaya baş-

lamıştı ağılın oralarda. Angel iliklerine dek ürperdi: "Tam aklıma gelen başıma geldi. Bıçaklarını sırtlarımıza dayayacaklar yakında!" diye soludu.

Büyük yangınlar görür gibi oluyordu. Sudan kaçırılan eyaları falan da yangın yakıp kül edecekti. Karanlıkta paçavraya dönmüş insanlar yangından kurtulmak için kendilerini ırmağa atmaya koşar gibiydi. Belki de onu arıyorlardı, tıpkı yağlı salıda çocukları korkutmak için yaptıkları gibi, boğazlayıp diri diri kızartmak için kovanından boşanmış arılar gibi koşuşup onu arıyorlardı.

"Dur!" diye atıldı ilk gelenin önüne çıkarak.

Fakat adam durmadı. Kaçtı.

"Dur yoksa ateş ederim!" diye atıldı Angel. Adamın yakasına yapıştı. Omzunda tekne şaşırıp kalmıştı adam.

"Nereye koşuyorsun? Kundakçı mısın, hırsız mı? O götürdüğün ne öyle?"

"Hay Allah! Benim Angel, tanımadın mı? Benim!" diye tepki gösterdi adam aksayarak. Angel, Domuzcu Gatse'yi ya da hafif topallaması nedeniyle takmış oldukları lakapla Çan-Ayak'ı ancak o zaman tanıyabilmişti. "Kaçıyorum, çünkü babamı domuzların yanına bırakmıştım. Gel benimle de ne yapmamız gerektiğini kararlaştıralım. Ne oldu böyle Angel. Bu ne hal böyle? Her şey sele kapıldı. Sular sondajcıları boğmuş, sıra bize geliyor."

Angel donakaldı. Ne diyeceğini bilemiyordu. Adamın omzundaki tekneyi tıpışlamaya koyuldu.

"Bu konuda hiçbir bilgim yok," dedi, bunun gerçek olduğunu bal gibi bildiği halde. "Belki de durumu kavrayıp sondalara doğru kaçmışlardır, sondaları korumak istemişlerdir."

"Boğulmuşlar Angel. Boğulmuşlar. İlk kurbanlar onlar oldu. İçlerinden yalnız birisi kurtulmuş. Traktörcülerden levye istemeye gitmiş. Onu kurtaran da bu olmuş."

"Belki ötekiler de kurtulmuştur. Milleti korkutma sen de şimdi!"

"Ölmüş zavallılar, öyle diyorlar. Toprak yumuşayıp gevşemiş, duvar da yarılmış."

"Bırak şimdi bu lafları allasen! Gel benimle, gidip ötekilere bakalım. Kurtarabildiğimizi kurtaralım seninle," dedi Angel.

Şimdilik kimsenin bir sorumlu aramadığını düşünerek rahatladı

biraz. Karanlıkta kime rastlarsa toplamaya başladı.

"Paniğe kapılmak yok öyle," dedi, onları harekete sürükleyerek. "Sizler insanları, sizler de çiftliği kurtarmaya çalışacaksınız."

Gatse onu beklemedi. Yanına birkaç adam daha alıp bacağını sürükleye sürükleye uzaklaştı.

Çorak Vadi'de çağıltıdan geçilmiyor, karanlıkta çılgına dönmüş insan seli kiliseye doğru çıkıyordu. Gökten şarıl şarıl yağmur iniyordu. Yağmur değil de çağlayandı sanki. Gökteki bu deliği nasıl etmeli de tıkamalıydı? Köylülerin üzerine çökmüş olan bu dehşet havası nasıl yatıştırılacak, halkın lanet yağdırdığı yetkililere güvenleri nasıl geri kazandırılacaktı? Silahsız bir ordunun generali gibi nasıl olur da falan ekip şuraya, filan ekip buraya diye görevlendirebilirdi? Karanlıkta, düşmanlarla sarıldığını seziyordu, bu durumda tek başına ne yapabilirdi? Şimdi ne yapması gerekiyordu? Çiftlik yönünden alevler yükseliyordu. Alevleri görünce içi burkuldu, boğulan sondajcıların alevleriydi bunlar. Alevleri izledi. Sondajcıların ışıklarını kimse sürdüremiyordu. Işıklar su altında lambalar varmış gibi karanlıkta ona kılavuzluk ediyordu. Onu aydınlatıyor, yüreklendiriyorlardı. Toplumda yaşamaya, her şeyi planlamaya alışmıştı; şimdiyse kimseyle bir araya gelemiyor, bir işe girişemiyordu. Hiç kimsenin önceden bilmediği, aklından geçirmediği bu an ona güç, korkunç derecede güç görünüyordu. Bütün bunlar iyi eğitilmemiş olduğundan ve başkalarını iyi eğitmemiş olduğundan doğuyordu hep! Bunca yıldır insanların düşüncelerini ve eylemlerini yönetmişti, bir yandan da kendini yönetme işi de kendine kalıyordu kuşkusuz. Öylesine zorluklar geçirmişti ki, düşünceleri ancak başkalarıyla ilişkiye girince, canlanıyordu. Gerçi bu sel baskını gözlerini açmıştı ama, çok geçti. Çiftliğe adamlar salmıştı ama güvenemiyordu. İşin kötü yanı burasıydı. Her gün her şeyi denetliyor, gözetiyor, her şeyi kendisi yapıyor, eksikleri kendisi tamamlıyordu. Dört parçaya bölünüyor, kendi kendine ilkin nereye gideceğini soruyordu. Bir yere gitse, bir başka iş geri kalıyor, yukardakiler de hemen onun yakasına yapışıyor, onu sorumlu tutuyorlardı. Alışmıştı buna. Zaten ona hareketlerinin birer birer hesabı sorulmuştu.

"Neden sığırlarla uğraşmadın? İnsanlar kendi kendine kurtulabilir, ama hayvanlar yapamaz bunu," diye çıkıştıklarını duyar gibi oluyordu. O da tam karşılık vermeye hazırlanırken ışıklar söze karışıyordu: "İyi

ama insan olmasa yaşamın da, sığırın da anlamı kalmaz. Gece gündüz çalışıp didinmemiz hep insan için."

Önceleri, zaten kimsenin aldırış etmediği insan çığlıklarını susturmaya çalışırken şimdi gördüğünü sandığı ışıklar onu koşturuyordu.

Sular çiftlik yazıhanesi ve parti binasına doğru tırmanıyordu. Belgelerin kurtarılması gerekiyordu. İnsanların alın terleri kayıtlıydı bu belgelerde. Oraya vardığında Veznedar Lençe ile muhasebeci Metodi'yi gördü. Belgeleri taşıyorlardı apar topar. Veznedar bacağına bir kadın eteği, sırtına bir erkek ceketi geçirmişti. Temizlikçi kadın Vasilka yerde kocaman bir yığın yapmıştı. Kâğıtlar kirleniyor, ıslanıyor, yırtılıyordu.

"Siz evrakları kurtarmıyor, mahvediyorsunuz! Öyle kurtarma mı olur? Ha böyle olmuş, ha suya gitmiş, ne fark eder! Şunları kuru bir yere taşıyın bari!"

Kaybolan şeylerin bulunmasını düşünebilmesi için kendisini en çok güven içinde duyduğu buraya gelmesi gerekiyormuş olmalı ki, onu ezip tüketen, yiyip bitiren her şey bir anda ortadan siliniverdi. Görünmez zincirlerinden kurtulmuş, özgür, bağımsız kalmış gibiydi.

Oradakiler örgütlemeye, karanlıkta bir adam ortaya çıkınca belli bir düzen kurmaya başladı.

"Kâğıtları bırak da buraya gel! Mirka boğuldu. Kız kardeşim deliler gibi bağırıyor."

"Sen misin Slave?"

Mirka'nın dayısıydı bu. Çiftliğin dülgerliğini yapıyordu. Genellikle son derece uysal bir insan olarak tanınan adamcağız şimdi çığlık çığlığa bağırıyordu. Angel, elindeki belgeyi düşürüverdi.

"Kayıkla ırmağı geçmeye çalışıyormuş, dalgalar alabora etmiş kayığı. Bir daha da gören olmamış kızcağızı. Ne yaptın Angel, ne yaptın?"

Sekreter belgeleri bırakıp yanan alevlere doğru atıldı.

"Nasıl, nasıl..." diye geveliyordu. Belgeleri kurtarayım derken insanları unuttuğu için kendisini suçlu görüyordu.

Karanlıkta, Slave gibi başkaları da vardı. Birbirine çarparak, bağırarak aynı ipe bağlı gibi görünen bu insanlar ağır ağır yürüyorlardı. Biri çarpınca sallanıyor, sendeliyor sonra aynı yönde, alevlere doğru yürümeye devam ediyorlardı.

"Boğulmuş!.. Hay çılgın kız hay!" sözleri, Angel'in korkusunu artırarak ağızdan ağıza yayılıyordu. Slave'nin arkasından son anda Mirka'yı kurtarmaya koşuyordu ama her şey aleyhindeydi. Çukurlarda ayağı tökezliyor, sulara batıp çıkıyordu. Vicdanı onu ileriye atılmaya zorladığı halde, geride kalıyordu. Yaptığından dolayı bağışlayamıyordu kendisini. Üstleri geldiği vakit akılları fikirleri belgelerde oluyor, belge diyor da başka bir şey demiyorlardı.

"Arşivlerin iyi tutulmamış sekreter yoldaş. Geldiğimizde sen burada olmayabilirsin ama eğer belgelerin düzenliyse, biz üyelerin durumunu, ne olduklarını, kendilerine güvenilip güvenilemeyeceğini anlayabiliriz."

Gerekirse fotoğraflarını çıkarırcasına herkesi tek tek tasvir etsin, durumu tüm ayrıntılarıyla belirtsin istiyorlardı. Herkesi gözlemleyip her şeyi belirtmesi gerekiyormuş. Tipik özellikler ne denli iyi sağlanırsa, o denli iyi sekreter olunurmuş. İşte böylece de ona belgelerle ilgilenmenin insanlarla ilgilenmeden daha önemli olduğunu öğretmişlerdi. Bu yüzden bu gece, çiftliğin direği durumunda olan Mirka'yı unutmuş, belgelerle uğraşarak boşu boşuna zaman harcamıştı.

"Nasıl yapabildin Angel?" diye inledi Slave, ırmağın kara uçurumuna vardıkları zaman. "Neden onu gönderdin? Onu sen göndermişsin. 'Karşıya geçin, haber verin!' demişsin su baskınına uğrayan postanenin önünde."

Zooteknikçi ve Mirka ile karşılaştığında böyle bir şey söylediğini anımsadı. Böylece kendisini Mirka'nın ölümünden suçlu buluyordu.

"Mirka! Mirkaaa!" diye bağırmaya başladı, kudurmuş, azgın, tüm köyü yutmak isteyen suyun karşısında.

"Mirka yok artık. Yönetimimizin günahlarını Mirka ödedi. Yeni rejimin kurbanı oldu kızcağız," diye inledi Slave hınzırca. "Fakat şunu bil ki bunun hesabını er geç vereceksin."

"Haydi Slave, gözdağı vermeyi bırak bakalım! Koş Zooteknikçiyi bul. Birlikte gitmişlerdi. Mirka'nın ırmağı geçip geçmediğini bilse bilse o bilir."

Onlar böyle birbirinin karşısına dikilmiş konuşurken, omzunda balta taşıyan solgun bir adam lafa karıştı!

"Deli olmayın. Mirka çocuk değil. Çocuklar nerde? Gelin onları arayalım asıl."

"Ne çocuğu? Hangi çocuklar?" diye sıçradı Nano Kalçikov'u tanıyan Angel.

"Hangi çocuklar olacak, otobüsle Kapinova Festivali'ne yolladığınız çocuklar."

"Bilmiyorum, haberim yok benim. Burda değildim. Kim göndermiş?"

"Bilmiyor musun? Peki öğretmen nerde? Saklandı ha! Hele çocukların başına bir hal gelsin, görsün bakalım yakayı nasıl kurtaracak milletin elinden!"

Angel adamın konuşmalarını dinlerken baltanın düğdüsüyle kafasına bir darbe indirilmiş gibi oldu. Bayan öğretmen Rayna'nın yumurcakları bölgesel bir yarışmaya götürdüğünü öğrenmişti bu konuşmalar sırasında. Nano'nun oğlu örnek bir öğrenci ve grup başkanıydı. Midesi bulandı. İri kıyım, güçlü, kuvvetli baba baltayı göğsünde sıkıyordu. Kendisini parçalayıp ırmağa atabilirdi.

"Öğretmenle gittiklerine göre, korkacak bir şey yok! Gece yarısı dönecek değiller ya!" diye adamı yatıştırmaya çalıştı Angel.

"Yola çıkmışlar. Su baskınından önce haberini aldık."

"Ortalığın sular altında kaldığını görünce geri dönerler. Şoför deli mi, taşmış ırmaktan geçer mi hiç..."

"İşin kötüsü de bu ya zaten. Tam köprüye varmışlar ki, suya kapılmışlar."

Angel keçileri kaçırdığını sandı. Eğer adamın dedikleri doğruysa o da gelirdi zaten başına. Hiç de sorumlu olmadığı halde ana babalar onu katıyorlardı işin içine.

"Pekiyi, kim söyledi bunları sana?"

"Çobanlar."

"Olanaksız! Kanıtlayabilirim bunu."

"Kanıtlamana gerek yok. Bütün boğazlar sular altında kaldı. De bakalım, Kapinova'ya yerden nasıl gidecekler. Biz denedik ama geri dönmek zorunda kaldık. Her yan sular altında kalmış. Sorulamaz mı? Uçak falan yok mu? Sabahtan akşama dek tepemizde vızıldayıp durur, gece oldu mu da sesi sedası kesilir birden! Kuzum bu uçaklar harekete geçmek için ille de savaş çıkmasını mı beklerler? Bunun savaştan kalır yanı var mı, daha beter!"

"Canım nerden bilsinler senin başına ne geldiğini?"

"Bir şeyler yap! Yoksa elim yakanda artık."

"Kanat takıp uçalım mı yani?"

Yol kıyısı boyunca çamurlara bata çıka yan yana yürüdüler. Bir karara varamamışlardı. Nano çiftliğin avlusuna, Angel de ağıla yöneldi.

Ağılda büyük bir kalabalıkla karşılaştı. Yangın sandığı ateşler topu topu yardım çağırma işaretleriydi. Ömürleri boyunca hiç partizanlık yapmamış olan çobanlar, yine de tehlike başgösterdiğinde bir partizan gibi davranıp tıpkı onların karanlıkta uçaklara nereyi bombalayacaklarını göstermek için yaptıkları gibi ateş yakmışlardı. Karanlıkta tanıyamadığı bu insanlar emir falan beklemeden kendiliklerinden işe koyulmuşlardı. Karılarını, çocuklarını düşündüklerinden mi yapmışlardı bunu, yoksa kendileri de tehlikede oldukları için mi? Aileleri köydeyken onlar ortak malı kurtarmaya çalışıyorlardı. İvan Şutya onların adına konferansa gitmeden önce şöyle demişti: "İstediğiniz kararı alın, ama bizi unutmayın!.. Çok sığır istiyorsunuz ama üretimle uğraşan bizleri düşünmüyorsunuz hiç. Siz bize daha çok verin, biz de size. Çok veren, çok alır. Konferansta aynen söyle bunları. Yoksa kendimiz söyleriz!"

Bu uyarı adamları üzen şeyi olduğu kadar telaşlandıran şeyi de açıklıyordu. Angel onlara hiçbir şey söyleyemiyordu. Öfkeye kapılarak ağılı yakmalarından korkmuştu ama tam tersi çıkmıştı, sürüleri kurtarmaya uğraşıyordu adamlar. Çalkantılı suda koyunları yakalıyor, ateşlerin yakınına, yükseklere çıkarıyorlardı. Koyunlardan birisi ürker kaçar, suya dalarsa tümü aynı şeyi yapar, boğulur giderlerdi. Çobanlar su tarafına uydurma bir set çekmiş, birer birer koyunları yakalıyorlardı. Gelgelelim yukarda ateşin yanında yalnız kalan koyunlar ötekilerin meleşmelerini duyarak, onlara katılmak istiyorlardı. Korkunç bir şeydi! Ya her koyunun başına bir adam konulması ya da kazıklara bağlanmaları gerekiyordu. Fakat her koyuna bir ip, bir kazık nerden bulacaklardı? Hayvanlar ateşten korkarak körü körüne koşuyor, kendilerini sulara atıyorlardı. Sürü içgüdüleri her şeyi altüst ediyordu. Çobanlar öfkeyle sövüp sayıyorlardı. Angel bu kfüklerin yalnız koyunlara değil, ağılı çukura yapmayı akıl edenlere de edildiğini seziyordu.

Sular habire yükseliyordu, ağılın duvarlarına ulaşmıştı şimdiden.

"Sel kuzuları götürüyor! Ne yapmalı Grabço Baba? Yumurta değil

ki kaldırıp sepete koyalım!"

"Ağılın duvarını delin," dedi Grabço Baba.

O anda ağır kazma darbeleri çınlamaya başladı.

"Boğuluyor! Sel götürüyor!" diye inledi biri, bir kuzunun arkasından sulara dalarak.

Angel, Nayo'nun ürkmüş, genç bir çocuğun sesini andıran tiz sesini tanıdı. İlk aşk mektubunu Mirka'ya yazan genç çoban Nayo idi bu. Kuzusunun başına gelene değil de, aslında suya kapılmış olan sevgilisine ağlıyor gibiydi... Bir şapırtı, bir düşme sesi işitildi.

"Yakalayın! Tutun şunu!"

Kuzunun arkasından atılan Grabço Baba'ydı. Gelgelelim güçlü bir dalga geldi adamcağızı yıkıverdi.

"Grabço Baba, Grabço Baba, ne yapıyorsun Allah aşkına?" diye bağrıştı herkes.

Angel fırladı, yaşlı adamı geri çekti. Su yutmuş, kendinden geçmişti. Sallayıp yuttuğu suyu boşalttılar ama öylece baygın kaldı. Daha felaketten önce ateşi olduğunu, kendisini pek iyi hissetmediğini söylüyordu.

"Kaç kez söyledik, kendisini iyi hissetmiyordu. Ama dinleyen kim?"

Paltosunu sedye gibi yapıp evine götürdüler.

"Sana bir şey söylemek istiyordu galiba," dedi İvan Şutya, Angel'in yaşlı adam için çok kaygılandığını görünce. "Sen de birlikte git bakalım, belki kendine gelir."

Fakat Angel gitmedi, onlarla kaldı. Gecenin karanlığında, düşteymiş gibi, balta seslerinin çınladığını, kirişlerin söküldüğünü, yıkılan bir hasır çatının çatırdadığını duyar gibi oluyordu. Kimseye bir şey söyleyemiyordu. Şimdi çobanlara "yoldaşlar" diye seslense, adamların "yukardan" gelen ve konuşmaya "sevgili yoldaşlar" diye başlayan, onların da şakaya getirerek: "Evet, anladık. Bizler, sevgili yoldaşlarız. Ama sizler, bizim yoldaşlarımız değilsiniz," dedikleri bir konuşmacıyı hatırlatma tehlikesi vardı. Akıl vermeye kalkışmadı. Yanlış bir karar vermekten çekiniyordu. Ağılın duvarında açılan delikten fokur fokur sular boşalmaya başlamıştı. Angel daha çabuk akması için suyun önünü açıyordu. Suların yamaçlara doğru yükseldiğini ilk kez görüyordu ömründe. Suları böylesine ters yönde iten güç neydi? Kendilerini unu-

tarak, iliklerine dek sırılsıklam olan çobanlar karanlıkta ölüler gibi görünmeden sürünüyorlardı . Kendilerine emanet edilmiş şeyleri kurtarmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı.

Angel onlara yardım etti. Bu gece gördükleri şaşkına döndürmüştü onu. Bu adamların kimseden emir almaksızın, kimsenin desteği olmaksızın, arabayı kendiliklerinden tekerlek izinden çıkarıp devirebileceklerinden korkmuştu. Onları çekip çeviren yalnızca içgüdüleri miydi? Tamam, anlamıştı Angel. Artık partinin falan bulunmadığı o gece, onların bilinçleri uyanıktı. Artık kolektiflik yoktu ama ortak malları gönülleri çekiyordu. Belki de, değerli bir tohumun ellerinden kaçışına homurdanıyorlardı. Ateşleri yakan, Mirka'yı ölümle burun buruna getiren, Grabço Baba'yı bulanık suların arasına fırlatan, çobanları ağılın duvarını delmeye, boğulmak üzere olan çılgına dönmüş hayvanları birer birer kurtarmaya iten bu tohumdu işte. Kolları, bacakları kopmuş, yorgunluktan bitmişlerdi ama köyün sürülerini ejderhanın ağzından çekip almayı da başarmışlardı. Bilinçsizliklerinden ötürü kendilerine çıkışılan bu insanlar şimdi bilinçsiz olmadıklarını kanıtlamışlardı. Şefleri orada olsa da görseydi şimdi, bakalım bir daha onları tembellikle, tamahkârlıkla, köyün ortak mallarına ilgisiz kalmakla suçlar, habire adamlara "parti, parti, parti" diye gözdağı vermeye kalkışır mıydı? Adamlara güvenilmesi, çalışmalarına yardımcı olunması gerekiyordu. Temcit pilavı gibi aktarıp döndürüp partiden söz etmenin, gözlerini korkutmanın gereği yoktu. Aslına bakılırsa onlar da partiyi seviyorlardı. İsteseler bile vazgeçemiyorlardı ondan. Hani çocuklar nasıl annelerinden söz etmedikleri halde bir türlü ondan vazgeçemez, onları bir kenara itemezlerse, onlar da öyleydi. Kaygılarını, sıkıntılarını, acılarını partiye iletiyorlar ama partiden de vazgeçemiyorlardı bir türlü. Bu da demekti ki gerektiği zaman pekâlâ güvenilebilirdi adamlara. Potop halkı bunu bugün bal gibi kanıtlıyordu işte. Angel şu anda çok daha iyi kavramıştı. Üstler her zaman kendilerini astlarından daha akıllı sanıyorlardı. Bu yüzden de zorbalık ve keyfi davranışlar girla gidiyordu. Tabandan gelen sesi hesaba katmadan ne pahasına olursa olsun yukardan gelen kararları zorla kabul ettirmek olağan bir şey miydi? Eğer bir toplantı yeterli olmuyorsa, bir ikincisi, üçüncüsü düzenlenebilirdi. Ta ki, şeflerin kararları kabul edilinceye dek toplantılar düzenlenebilirdi. Çiftlik başkanının durumu da böyle olmuştu. Salt, şefin istediği olsun

diye, yasal olsun olmasın herkesle teker teker evinde görüşmeler yapmak zorunda kalmıştı. Bu tür davranışlar önceleri doğal görünüyordu Angel'e. Fakat kısa bir süre sonra sıkıldı, kötürümleşti, eli kolu bağlandı, bunun kendisini yıkıma sürükleyeceğini anlayınca da zaten iş işten geçmişti. Şu anda, canlı, önemli bir şeyi yıkmış, yöresini de yıkma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir harabeye dönüşmüştü.

"Şu beline dek suya batmış olan sekreter değil miydi?"

Kendisine karşı duydukları düşmanlık, seslerinin tonunu alçaltmış gibi göründü Angel'e. Kemiklerine dek işlemiş olan suyu silkeledi. Çobanlara karşı işlediği hatayı düşündükçe kaygılanıyordu. Geçen yıl o onları mahkûm etmişti, şimdi de onlar onu edeceklerdi. Şu anda, daha önce yargıçlık görevini yaptığı bu yerde suçlu durumuna kendisi düşüyordu.

Hiç kimse halk kadar ileri görüşlü olamazdı. Hiçbir 'devlet denetimi' tüm gizli dolapların, sayısız hilelerin göründükleri biçimden ve ustalıkla küçültülmüş gelişimlerinden haberdar olamazdı. Her konuda inceden inceye düşünüp taşınan, hırsızı hemencecik keşfeden, binlerce gözü kulağı olan halktı kuşkusuz. Bir denetçi birtakım ayrıntıları görmeyebilirdi. Topu topu bir kişiydi o. Oysa halk hiçbir zaman büsbütün doyurulamaz, satın alınamazdı. Çünkü halk bir bilinç, beyin ve yürek toplamından oluşuyordu. Halktan daha iyi denetçi olamazdı. O bir kum tanesinin bile üzerine titrerdi. Her şeyi gramına, dirhemine varıncaya inceler, suçlunun maskesini alaşağı ederdi. "Alın işte" der ama acırdı da. Gelgelelim "devlet denetçisi" öyle miydi ya? Yarayı yumuşatır ama asla bağışlamazdı o. Bağışlayıcı olan yalnız halktı. Angel, mahkeme salonunda değil de ağıl yakınlarında yapılmış olan o dostluk mahkemesini anımsadı. Davanın, tam yasaların zorlanmış olduğu bu yerde yapılmasını isteyen Grabço Baba olmuştu. Angel oraya geldiğinde, tüm köylüleri çayırlıkta toplanmış bulmuştu. O ana dek hiç böylesine kalabalık bir insan topluluğunun bir araya geldiği görülmüş değildi.

Dostluk mahkemeleri sırasında eskiden taş çatlasa elli kişi ancak toplanabiliyordu. Angel sanki bir cinayet işlenmiş gibi neden bunca insanın toplandığını sormuştu kendi kendine. Bir zamanlar halk kırımlarına bu çayırlıkta karar verilmişti. Grabço Baba bunca kalabalığı neden buraya toplamıştı acaba? Öğlenleri sürülerin toplandığı şu gür me-

şenin altına, koyunların yalaması için konulmuş olan kaya tuzunun hemen yanına bir masa konmuştu. Yargı kurulu ayaklarıyla masanın yanını yöresini temizlemiş, yerlerine yerleştirmişti. Aralarında beyaz gömlekli, başı yer yer tuz kadar ak ve yeşilimsi Grabço Baba da bulunuyordu.Bastığı ikinci yüzyıl belini yere doğru bükmeye zorladığı halde hâlâ dimdik duruyordu. Gözlüğe falan gerek kalmadan koyunları teker teker seçebiliyor, çıngıraklarının seslerini tanıyabiliyordu. Bir çoban için çok önemliydi bu. Çobanlığı da sürdürüyordu hâlâ. Sağım dönemi bitmişti artık. Sağım dönemi sırasında çobanlar bütün gün süt sağıyor, son damlasına dek hesabını veriyorlardı. İçme hakları yoktu. Onlar bu duruma son derece dikkat ediyorlar, köylüler de onlara güveniyordu. Ne var ki o güz, İvan Şutya'nın oğlu okula peynir götürmüş, bir parça da Grabço Baba'nın torununun torunu Vaklinço'ya vererek saf saf:

"Babam sağdığı sütten yaptı yaa bunu!" demişti.

Çocuk da eve döner dönmez annesinin yakasına yapışmıştı:

"Anne bana çobanların sağımdan sonra yaptıkları peynirden versene!" Böylece de Grabço Baba'nın kulağına varmıştı.

"Doğru," diye onaylamıştı şefi Çanyo. "Yakaladım onları. Sürünün birinden iki kalıp peynir yaptılar, ötekinden de kimi bir kova, kimi bir kazan süt aldı. Hatta içlerinden biri, götürememiş de atmış. Bir tek Nayo yanaşmadı buna, ihtiyacı yokmuş süte!"

"Maksadınız beni mezara sokmak!" diy sızlanmıştı Grabço Baba sırtına bıçak saplanmışçasına. "Sürüye kurt sokmuşum da haberim yokmuş meğer!"

"Yargılayalım serserileri," diye kararlaştırmışlardı Angel'le baş başa verip, "Kızgın demirle dağlamalı itleri!"

"Yargılayın, yargılayın!" diye bağırmıştı tüm köylüler.

Ve Grabço Baba'nın, sanki bu işi yapan onlar değil de kendisiymiş gibi, beli bir kat daha bükülmüştü.Aradan bunca yıl geçmesine rağmen bir günden bir güne de biri kalkıp çıkışmamıştı ona. Şimdiyse koca köyün karşısında utanç duyuyordu. Heyecandan elleri titriyor, gözleri seğiriyor, sanki yargılanacak olan kendisiymiş gibi utançtan kıvranıyordu. Kalabalık, tıpkı barajın suyu bırakılmışçasına homurdanıyor, Grabço Baba bu yargıdan sonra yaşamı sona erecekmiş gibi başını öteye beriye sallayıp duruyordu.

"Allaha şükür bizim peynir yüzü gördüğümüz yok, siz bayram ediyorsunuz maşallah!" diye homurdanıyordu kalabalık.

Angel de kalabalığın arasındaydı. Sırtını meşeye dayamış bekliyordu. Davaya katılmıyordu ama yargıcılar onun belirttiği kişilerden seçilmişti. Suç belirlenmişti, ceza da! Gelgelelim böylesine büyük bir öfkeye yol açacağını ummamıştı Angel.

Bir dostluk mahkemesi değil miydi bu? Arkadaşlığın kırıntısı bile söz konusu olamazdı burada.

"Sütü almanıza kim izin verdi?" diye sordu Başkan Milkov, sarı benizli sıska emekli öğretmen gözleri parıldayarak. "Grabço Baba'dan mı izin aldınız?"

"Grabço Baba yoktu. Orada olsa bu iş olmazdı zaten. Yerine İvan Şutya bakıyordu."

"Doğru mu bu İvan?"

"Evet," diye iç geçirdi Şutya, değneğine dayanıp başını sallayarak. Basık bir alnı, çıkık bir çenesi vardı. Alnının iki kıyısındaki yara izleri adamcağızı boynuzluymuş gibi gösteriyordu. Bu yüden de herkes takılıyordu adama. "Saint-Georges'un kuzusu gibi işaretlisin, belliliğin var!" diyordu. İyi bir çobandı. Hatta çobanların en iyisiydi. Hiçbir şeyden dolayı kızan olmamıştı kendisine. Biraz eğitilmişti. Hayvanları da çok seviyordu, çok düşkündü onlara.

"Bu haltı ben yedim!" dedi. Kendi kendine gözdağı verircesine değneğiyle birlikte sallanıyordu. "Bu benim aklıma geldi ya ne yapmalı? Vakit geçmişti. Kimseye verecek sütümüz kalmamıştı. Sağayım bakalım dedim, baktım hayvanlarda daha süt var!"

"Ee, sütleri var diye senin mi içmen gerekiyordu yani?" diye bağırdı Grabço Baba. Sesi kısılmıştı. Birden masayı iterek ayağa fırladı. "Açgözlü herif! Seni gidi aç kurt seni!"

"Açgözlüyüm, ama neden?.. Çünkü o sütü ne yapacağımı sormadım!" diye karşılık vermişti. Grabço Baba'nın sözlerine kırılan Şutya; bir süre sustuktan sonra, eklemişti:

"Hem sorsam bile ekip, hatta Grabço Baba'nın kendisi ne diyeceklerdi sanki? 'At onu, dök!' diyeceklerdi!"

"Nasıl at onu, dök?" diye sormuştu öğretmen, İvan'a değil de, bu sözleri doğrulamak için yeşilimsi kaşlarını çatan Grabço Baba'nın yüzüne bakarak.

"Eh öyleyse, söyleyeyim bari. Evlerimize götürseydik kızılca kıyamet kopardı! O zaman biz de kaldırıp çayıra döktük. Nah, işte şuraya!" demişti Grabço Baba değneğiyle bir yeri göstererek... "Gidin bakın, toprak bembeyazdır!"

Bir kısmı hemen koşup baktı:

"Doğru, kesilmiş süt kokuyor toprak!"

"Kuduz köpekler gibi ürüyüp duruyorsunuz! Döküşümüz bizi üzmedi, yüreğimizi parçalamadı mı sanıyorsunuz! İşte bütün ekip burada, söylesin! Bu sütten dolayı kimse hesap soramaz bize. Kitapta yazmıyor, muhasebe bununla ilgilenmiyor, bizler de döküyoruz!"

"Her yıl mı?"

"Elbette! Bir de burada yargılayıcı durumunda bulunuyorsunuz, daha bundan bile haberiniz yok! Nerden bileceksiniz ki zaten, varı yoğu bir öğretmensiniz. Ama yönetim, bal gibi biliyor bunu!"

"Vay canına İvan!" diye atılmıştı Grabço Baba. "Amma da hassas yerlerine tosluyorsun ha! Ya bir de boynuzların olsa, ne olurdu o zaman halleri? Boşuna dememişler, Tanrı azgın ineğe boynuz vermesin!"

"Sepetleyelim gitsinler. İsrafçının teki bunlar! Üzerine titreyecekleri yerde, döküp ziyan ediyorlar sütleri!"

"Evet dökmesine döküyoruz ama yasa bu. O süt kullanılmaz, içilmez de..."

"Dökeceğinize içseydiniz bari!.."

"Sen hiç öyle süt içtin mi? Hasta olur adam be! Sorun ekip şefine. Geberir adam be! Geberir!"

"Doğru arkadaşlar, süt bozuktu. Öyle olmasa, devlet almaz mıydı..."

"Niye sağıyorsunuz öyleyse, bıraksanız kalsaydı olduğu yerde!" diye atıldı grup şefi ve yargı kurulu üyelerinden Vata Belyanka. "Bıraksaydınız kalsaydı olduğu yerde!"

"Vay canına! Kadına bakın ne zeki be! Demek sen sütü pancar sanıyorsun, toprakta kalsın daha büyüsün, irileşsin ha? Koyunlar mahvolur be kadın, haberin var mı? Senin sütün göğüslerinde kalsa ne olurdu? Georgi'nin gelip ameliyat etmesi gerekirdi!"

Tüm başlar yana çevrilip Georgi'yi aradı.

"Hadi canım ordan! Daha neler!" demişti beriki, meşenin arkasına

sinerek.

"Meme baştan aşağı yara olur bilmiyor musun? Bu da tıpkı öyle işte. Kadın için nasılsa, koyun için de durum öyle!"

Vata, bir daha da ağzını açıp tek söz etmemişti. Öyle ki, orda mıydı değil miydi o bile belli değildi. Sanki yargılama yerinden ayrılıp evine çocuğunu emzirmeye gitmişti.

"Hayvanları nasıl böyle işkence içinde bırakabilirdik? Zavallıları acıdan kurtarmak için binbir güçlükle sağdık. Veteriner burda olsa da anlatsaydı. Fakat Grabço Baba da bilir bunun ne kadar tehlikeli olduğunu, hiçbir şeyin kâr etmeyeceğini! Hem, koyunlar kırılsa, suçlusu yine biz olacaktık değil mi Grabço Baba?"

Başparmağıyla işaret parmağını bir araya getirtip sağma hareketi yaptı.

"Koyunları kurtarmanın tek yolu buydu. Biz de Grabço Baba'dan öğrendik. Ne öğrendikse onu uyguluyoruz."

"İyi ama bu yoldan iki kalıp peynir yapmayı da Grabço Baba öğretmedi herhalde size," diye atılmıştı ordan başkan, hareketi aynen taklit ederek, bir yandan da yaşlı adamın yüzüne bakmıştı.

"Tam iki kalıp. Arkadaşlar, sağdıklarının tümünü dökmüşler ama yine de iki külek doldurmayı becermişler. Ne yapsınlar, böylece ağızlarına atacak biraz peynirleri olmuş. Kolay değil, sabahın köründe çıkıp akşam karanlığında dönüyorlar."

"Ya biz, bizim ağzımız yok mu peki?"

"Siz, köydesiniz. Kamyonlar geliyor, karılarınız bir şeyler alıyor. Oysa biz, ormanda sabahtan akşama dek on beş kilometre yol tepiyoruz. Tek bir canlı kulla karşılaşmıyoruz. Bütün gün ayaklarımızın üzerindeyiz. Boğazımızı körletecek bir tek lokmamız bile yok!"

"Haklılar!" diye bağırmıştı domuzca Gatse, çömelerek.

"Sizler eve döndüğünüz zaman işiniz bitiyor, bizler hâlâ dağ başında oluyoruz. Yukarlardan sizleri seyrediyoruz. Sizin için gün bitmiş oluyor. Oysa bizim için öyle mi, daha yeni başlıyor. Karılarınızın koynuna giriyor, ısınıyorsunuz. Biz ise ağaçlarla koyun koyuna yatmak, onları ısıtmak zorunda kalıyoruz!"

Kalabalık, makaraları koyverdi.

"Vay canına, Şutya'ya baksana, amma güzel savundu ha kendisini!"

Ne var ki, öğretmen ayağa fırlamış ve bir yargıç edasıyla şöyle demişti:

"Sizleri bağışlayamayız yoldaşlar. burada bir sosyalist mülk zorlaması söz konusudur! Sütün değerini hesapladım ve görüyorum ki bu işle savcı uğraşmak zorunda kalsaydı asla bağışlamazdı!"

"Savcı da kim oluyormuş, savcı biziz!" diye bağırdı Grabço Baba.

"Aslında benim değinmek istediğim nokta da bu ya işte. Bugün bunu, yarın ötekini bağışlamamalıyız, suç ileyip yasayı çiğnediler. Bunun cezasını da çekmeliler! Yaz boyu hepiniz tarlalara göz kulak oldunuz. Bir salkım üzüm, bir karpuz, bir salatalık, birkaç mısır koçanı koparanı cezalandırdık, bir daha yapmasınlar diye ceza verdik herkese. Şimdi de kalkıp çobanları bağışlamak isteyenler var içimizde. Amma da güzel bir eğitim örneği ha bu! Bu sütten şimdiye dek hiçbir şey yapılmadığı konusunda ben de varım, bu hafifletici bir neden. Yönetimin hatası bu. Nasıl ki geceli gündüzlü yağmurda, çamurda, karda kıyamette çetin ilerde çalışan çobanlara yiyecek verilmemesi bir hataysa bu da öyle. Gelgelelim bu hafifletici nedenler onları büsbütün temize çıkarır anlamına da gelmez kuşkusuz. Ceza olarak onların peynir haklarını kısmayı öneriyorum."

"Hakkı kısarsanız, peynirinizi de kendiniz yaparsınız!" dedi çobanlar.

"Sakın pişman olacağımızı sanmayın!" diye sürdürdü Şutya, değneğini çayıra fırlatarak. "İşte değneklerimiz, buyursun, isteklisi varsa alsın. O yapsın bizim yerimize çobanlığı."

Hiç kimse çıkmamıştı.

"Ee, ne bekliyorsunuz daha? Dilinizi mi yuttunuz? Kendinizi peygamber sanıyorsunuz ama kimse değneği almıyor! O sütle siz de peynir yapın öyleyse, ne duruyorsunuz!"

Mahkeme üyelerinden inekçi Kunço Baba:

"Köpeklere atsanız daha iyi ederdiniz," dedi.

"Biliyorsunuz ki sürüde köpek yok artık!"

"Danalara verseydiniz!"

"Ya da veterinerin yılanına!" diye eklemişti arkalardan alaycı bir ses.

"Öğrendik. Bir dahaya öyle yaparız. Daha önce haberimiz olsa öyle yapardık... Dikenler daha gürbüzleşsin diye toprağa döksek kimse

kalkıp ağzını açmazdı, iki lokma peynir yapmakla boynumuza ip taktık... İstediğinizi yapabilirsiniz!"

"Bastonumu alırsam, gösteririm ben size!" diye mırıldanmıştı acı çeken Grabço Baba, gözlerini kısarak.

"Dövün bizi," diye yanıtladı Şutya, başını önüne eğerek. "Bizi çamurda sürüklediniz. Hayatta başımıza bundan daha kötü bir şey geleceğini sanmıyorum."

Koşulu at gibi başını önüne eğmişti. Şimdiye dek hep direnmişti. Artık teslim oluyordu. Karısı karşısında utançtan kıpkırmızı kesilmiş, boşboğazlık ettiği için iyi bir dayak yiyen oğlu üzgün üzgün yüzüne bakıyor, ağlıyordu.

"Hırsız, hırsız! Alt tarafı bir hırsızsın işte!" dediğini işitir gibi oluyordu köylülerin. Yargı verilir verilmez köylülerin onları tefe koyacağını, ona, karısına, oğluna ömür boyu 'hırsız' damgasını vuracaklarını düşünüyordu.

"Arkadaşlar, her ne kadar yaptıkları hatadan dolayı pişmanlık duyuyorlarsa da," diye diretmişti öğretmen, "cezalandırmamız gerekiyor onları..."

Gözleriyle Angel'i arıyordu. Çobanlar onun Angel'e akıl danışacağını anlamışlardı. Önceden belirlenmiş olan karara katılmıyordu ama parti sekreteri bu işe burnunu sokmak ister görünmüyordu pek. Öyleyse yargı kurulunun kendisinin bir karara varması gerekiyordu. Öğretmen bu kez Grabço Baba'ya döndü. Tüm bakışlar adamcağızın üzerine çevrilmişti. Çobanların ve köyün piri olarak onun ne diyeceğini duymak istiyordu herkes. Tüm ömrünü adalete adamıştı. Onun vereceği karar aynı zamanda da yüzyıl boyunca köy bilgeliğini üzerinde odaklaştırmış bir kişinin yargısı olacaktı.

"Grabço Baba ne derse, o olsun!"

Onun şaşmaz olduğunu biliyordu köylüler. Gül saksısını o keşfetmiş, suçluları oraya herkesin karşısına o çıkarmıştı.

Grabço Baba doğrulmuştu. Elleri titriyor, bacakları zangır zangır ediyordu. Masaya dayanmış, başını önüne eğmişti. Ne diyeceğini öğrenmek akıl danışmak istercesine, koyunları besleyen otların fışkırdığı; halkı besleyen ekmekleri veren; olmasalar yaşamın da olmayacağı ırmakların fışkırdığı; onsuz tadı olmayan yaşamı anlamlı kılan; insanlarını bağrında toplayan toprağa bakıyordu... Birden başını kaldırdı.

"Kirli çamaşırları milletin gözü önüne serildi ya, bu yeter onlara! Bağışlansınlar! Nasıl olsa o peynir ömür boyu boğazlarını yakacaktır... Kendileri şöyle dursun, çocuklarının, torunlarının bile boğazlarını yakacaktır o peynir!"

Köylülerin öfkesi yatışmıştı. Acımaya dönüşmüştü öfkeleri. Soyluluklarından utanıyordu köylüler! Ceza verilmeli diye ayak direyip duran öğretmen, köylülerin neden Grabço Baba'yla aynı kanıda olduklarını anlamış, o da bağışlamıştı. Ortada bir yasa zorlaması olduğunu kanıtlamak ve suçluları herkesin gözü önünde utandırmak yeterli olmalıydı. Halk haddini bildiği için bağışlamıştı. Hani binlerce kişinin zekâ ve deneyimine sahip olan bir yargıç gibi bu davayı karara bağlamasını bilmiş, sınırını aşmamıştı. İnsan bilincini kinle doldurmak itemiyordu halk. Sonra pişmanlığa boğulmuş olan bu bilinç yeni suçlar da işleyebilirdi. Halk bağışlamış, sonra dostluk mahkemesinin kararına başvurmuştu. Sonunda sekretere de sorulmuş olsa aynı şeyi söyleyecekti. Zira parti demek insan demekti. Grabço Baba demekti. Parti sözünü halkın ağzıyla söylemişti.

Ve işte şimdiki patlamanın tabanı da bu bağışa dayanıyordu.

"Angeeel!" diye bağırmıştı karanlıkta bir ses.

Sekreter hâlâ yürüyordu. Düşünceleri onu ürpertiyordu ama aynı zamanda da tatlı bir sıcaklık sarıyordu içini.

"Gel de üstün başın kurusun biraz," dedi birisi arkasından koşarak.

Şutya'ydı bu. Angel heyecanını güçlükle bastırabildi. Çobanın elinin kendisini değnek çeker gibi çektiğini hissediyordu. Birlikte ateşlerin yanına gittiler. Heyecanı daha da arttı.

Çobanlar paltolarını çıkarmış, ıslak hayvanlara sarmışlardı. Ak kuzular öbek öbek bir araya toplanmış, yan yana yatıvermişledi. Habire kulaklarını oynatarak su damlalarının gözlerine akmasını önlemeye çalışıyorlardı. Angel yağmurun yüzüne sıcak sıcak vurduğunu hissetti. Şutya eline geçirdiği bir paltoyu sekreterin sırtına attı. Angel istemediyse de çobanın ağır eli paltoyu kabul etmeye zorladı. Angel içtenliğin, yakınlaşma sıcaklığının nasıl arttığını, sıradan olağan insanın soyluluğundan ileri gelen bir sıcaklığın içerisini sıcacık ettiğini duyar gibi

oldu.

"Vah, vah, vah!" diye yanıp yakınıyordu çobanlar. Sırtlarında eski püskü giysileri, sırtlarını ateşe çevirmiş, ıslak yüzlerini yağmur sularına vermişlerdi.

Mutsuzluklarını dile getirecek söz bulamıyorlardı. Acıları öylesine büyük, öylesine derindi ki elden ayaktan kesiyordu onları. Bunlar, Angel'in suçladığı, yargıladığı ve sonra da bağışladığı insanlardı.

"İyi ama şimdi ne yapmamız gerekiyor kuzum?" diye soruyorlardı.

Angel çok duygulandı birden. Kendisine ne yapacaklarını soruyorlardı. Bir parti sekreterine danışır gibi değil de herhangi bir insana başvurur gibi yardım istiyorlardı. Önceleri parti sekreteriyle, sıradan bir insanı birbirinden ayırıyor, kendisine bir görevli gözüyle bakıyorlardı. Kimdi bu parti sekreterini insandan ayıran, neden ayırıyordu? Geceki yağmurlar barajı yıkmış ve ilk kez olarak köylüler ondan buyruk, öğüt değil, olağan bir söz, duydukları acıyı dile getiren bir söz, kendilerine eşit bir insanın sözünü bekliyorlardı.

"Siz bilirsiniz ne yapacağınızı!" dedi.

Angel böylece onlara tam yetki tanımış oluyordu. Bu yetkiyi kötüye kullanmayacaklarından da hiç kuşkusu yoktu.

Çobanlar, kargaşaya vermeden, başlarında buyruk veren biri bulunmadan hemen bir işbölümü yaptılar. Şimdiye dek gecenin karanlığında adı sanı olmayan varlıklar olarak hareket etmişlerdi. Karanlıkta gövdeleriyle birlikte adları da silinmişti. Ortalıkta birileri görünüyordu ama kimdi bunlar, sanki hiçbiri öbürünü tanımıyor, ama yine de bağıntılı çalışıyorlardı. Öyle ki kimse yalnız başına başlıca bir değer olamıyor ancak berikiyle bir araya geldiğinde, onun çalışmasına çalışmasını kattığında bir iş çıkıyordu ortaya. Bu durum, birden tüm adların ortadan silindiği, aynı ortak amaç uğruna bir araya gelmiş değişik birliklerden askerlerin ortak düşman karşısında ortak ses verdiği, Drav yakınlarındaki o karanlık geceyi anımsattı Angel'e. Burada da aynı yasayı buluyordu sekreter. Amaca ulaşılıncaya dek kimi zaman biri, kimi zaman öbürü öne atılıyordu. Barış ancak böyle adsız kahramanlarla sağlanabiliyordu her yerde. Başarıya ulaşılması için adların silinip ortadan yok edilmesi gerekiyordu.

"Nayo sen kuzuları al!"

Kuzular, bir genç kızın belireceğini umarak homurtulu sulara bakan çobanlarının ardı sıra tökezleyerek yürüyorlardı.

"Grabço Baba bana ne demek istiyordu acaba?" diye düşünüyordu Angel. Birden bir şimşek çaktı. Şimşeğin çakması ona çocukları anımsattı. Olduğu yerde kalakaldı. Sonra Grabço Baba'nın da kendisiyle birlikte dönmüş olduğunu anımsadı. O zaman Nayo'yu yakaladı. O akşam, o daha sonra dönmüştü.

"Nayo," diye söze başladı ama sonunu getiremedi. Koca bir otobüs çocuğun akıntıya kapılıp gitmesi korkunç bir şeydi. Sonra konuşmasını sürdürdü: "Sen, neredeydin bu iş olduğu zaman?"

"Koca tepeyi sondalarla birlikte üstüme gelir gibi gördüğümde tam koyunları köprüden geçiriyordum. Bir otobüs gidiyordu. Farları yanıyordu ama hiçbir şey göremiyordu. Ben otobüsü görüyordum, seslendim duysun da geri dönsün diye ama şoför duymadı sesimi. Ancak yaklaştığım zaman başını çevirip arabayı geri geri yürüttü. Bunu öyle çabuk yaptı ki, araba uçtu sanki."

"Kurtuldu mu bari?"

"Galiba kurtuldu! Su dağlar gibi üstüme geldi. Az daha sürüklüyordu beni. Kendimi bir ağaca zor attım. Görsen ölü gibi olmuştum."

"Oh!" diye iç çekti Angel hafifleyerek. Omuzlarının üzerinden dağ gibi bir ağırlık kalkmıştı.

"Çocuklar kurtuldu ama Mirka, Mirka!" diye inledi genç çoban.

Angel onu yatıştıramıyordu. Sonunda susmayı yeğledi. Nayo da kuzuların arasına dalarak çekip gitti.

Uzaktan veteriner göründü. Atının nalları şakırdıyordu. Ancak o at koşturabilirdi böyle bir gecede. Çünkü yağmurdan ve milletin başına gelenlerden bir tek onun haberi yoktu.

"Nereye gidiyorsun?" diye durdurdu onu Angel.

Atın sırtında çuval vardı.

"Sular laboratuvarımı götürmüş. İlaçlarla aletleri zor bela kurtarabildim. Hasta ineğe gelince, boğulmuş. Yardımcım olacak salak bağlı bırakmış hayvancağızı."

Sırtında yağmurluk olmasına rağmen sırılsıklam olmuştu. Gürültüyle soluyor, şapkasından, at yelesini andıran kızıl saçlarından sular süzülüyordu.

"Hödüğe baksana sen! Düşünebiliyor musun, benim için en önem-

li şeyi, canım kadar değer verdiğim laboratuvarı koymuş da yoncaları toplamaya koyulmuş herif! Amma iş be!"

"Çocuklar meselesi yalan da, Mirka'nın boğulduğunu söylüyorlar," diye iç çekti Angel başını önüne eğerek.

"Ne biliyorsun? Belki de geçmeyi başarmıştır. Yarın çıkar ortaya!"

Angel, veterinerin evraklarının kayboluşuna Mirka'nın ölümünden daha çok üzüldüğünü görünce sinirlendi.

"Tek bir kâğıt kurtarmamış, tek bir yaprağa bile elini sürmemiş salak!" diye devam etti veteriner. "Tek kâğıda dokunmamış! Hayvan herif! Bağırdım kendisine. Dal suya da kâğıtlarımı kurtarsana! Öyle şapşal şapşal yüzüme bakacağına dangalak! Bilimsel bir yapıt hazırlıyordum.. Vay başıma gelenler! Mahvoldu emeklerim!"

"Eee, n'aptın? Domuz ağılına gittin mi bari?"

"Zooteknikçiyi yolladım. Benim tezelden koyunların yanına gitmem gerekiyordu. Neyse ki ilaçları kurtardım, çünkü asıl bundan sonra ilaca ihtiyacımız olacak."

"Ağılda her şey yerli yerinde, sen git ineklere bak. Ne haldeler, hiç bilgim yok."

"Nasıl olacak, burada neyse orada da odur! Herkes kendi başını kurtarmaya çalışıyor. Kendi gelecekleri için çırpındığımızın, kendileri uğruna geberdiğimizin farkında bile değil millet," diye öfkeyle devam etti veteriner, "Köpeği güçlükle kurtardım. Bu köpeğin bilim için bir zafer olduğunu kavrayamıyorlar! Lanetliyorlar onu, nefret ediyorlar hayvandan. Kaç kez ellerinden zor kurtardım hayvanı!"

Köpek telaşla atın çevresinde dolanıyordu.

"Haydi bakalım!" dedi Angel ve at yeniden sulara bata çıka koşmaya koyuldu.

İnek ahırı yüksek bir yerdeydi. Sular sabahtan önce ulaşmazdı oraya. Veteriner tam zamanında gidiyordu. Kim bilir inekçiler ne mavallar atacaklardı? Heriflerin hayvanları bırakıp kaçmadıkları ne belliydi sonra? Çamurlu görevinin başında mıydı acaba? Son zamanlarda karısından kuşkulanıyor, bazen işini gücünü bırakıyordu. Şimdi ne halt karıştırıyordu acaba? Angel ona kaç kez söylemiş, şu kıskançlığından artık vazgeçmesini öğütlemişti. Gelgelelim öğütler falan aradaki yaş farkını azaltmadığından kuşkuları da yenemiyordu bir türlü.

Angel'in ıslak giysileri donmak üzereydi. Isınmak için koşmaya koyuldu. Az kalsın bir kadına çarpıyordu.

"Hey Malinka! Nereye gidiyorsun böyle?" diye şaşkın şaşkın söylendi Angel, Çamurlu'nun karısını tanımıştı. Güzel olmasına hiç de güzel değildi. Angel bu kadının nasıl olup da erkeklerin başını döndürdüğünü anlayamıyordu bir türlü. Daha geçenlerde, ihanet etti diye yine kıyameti koparmıştı kocası. Bu alışılmamış gece gezintisi de kuşku düşürmüştü Angel'in içine. Bütün köy sular altında kalmış, her şey mahvolmuşken o kalkmış gece yarısı yollara düşmüştü. Nereye gidiyor, kimi arıyordu acaba? Ama kadının sırtındaki erkek giysilerini görünce sekreterin kuşkuları dağıldı.

"Bizimkine bakacağım, öğlenden beri dönmedi. Biraz elbise götüreyim de üstünü değişsin. Sucuk gibi olmuştur şimdi."

"Ço, ço, çok iyi," dedi Angel dişleri takırdayarak.

"İyi ama, sen soğuktan titriyorsun. Pantolonundan şarıl şarıl sular akıyor!"

Angel'in ıslak giysilerine dokundu.

"Kimse Mirka'yı görmemiş. Kim bilir kimleri göremeyeceğiz bir daha. En başta Grabço Baba'yı belki! Ha, al şunu! Üstünü değiş! Senin işin daha önemli... Ailen nereye gitmiştir kim bilir!"

"Sen kendi kocanı giydir! Benim de karım var, o ilgilenir benimle."

"Tsenka kızmaz canım! Baksana dişlerin nasıl takır takır ediyor. Şu ceketi al bari!"

"Bana elbise verdiğini duysa herkes ne der sonra?"

"Herkesi bırak da ısınmana bak sen! Canına bak biraz! Ko ne derse desinler! Elin ağzı çuval değil ki büzeyim, n'apayım. Toprak kapatsın ağızlarını, ne diyeyim başka!"

Angel, onun insanları nasıl kazandığını anlamıştı. Bu olağan, gösterişsiz kadının iyi bir yüreği vardı. Ve hemen kafasına not etti: "Doğru değil!"

Birden geniz yakıcı bir koku duydu! Sanki domuz ahırı yıkılmış, ortalıkta yalnızca lağım kokusunu andıran kokusu kalmıştı.

Akşamları burada yaşlıların gözlerinden uzak, gençler bir aşağı

bir yukarı gezinir bir yandan da mırıldanırlardı:

"Ahırı buraya yapacak olursak köyü kokuya veririz! Köyü bu gibi ahırlarla çirkinleştiremeyiz... En görünür yerde, hemen köyün orta göbeğinde ahır! Kim gelirse ilkin bu ahırın kokusu vuracak burnuna! Hiçbir köyde görülmüş şey değil, göz önünde bir ahır! Tut ki helayı avlu kapısının önüne yapmışsın, bunun ondan farkı ne! Köyü dile düşürecek be!.."

Ana babalar da şöyle diyorlardı:

"Yahu, şuracıkta, hemen elimizin altında kötü mü olur! Su dersen şuracıkta, yem dersen amenna. Suyu, yemi kamyonla getirmek kolay mı sanıyorsun, dünyanın parası. Benzinine bile yetmez bizim gücümüz! Sonra malum ya, domuz dediğin çamura bulanmak ister. Bayıra kondurduk diyelim ahırı, nerde batak bulup da nerde yuvarlanacak hayvanlar?.."

Sonunda da ulu orta getirip buraya oturtulmuştu ahır. Zaten eskiden öyle oluyordu hep. Herkes her şeyinin gözünün önünde olmasını istiyordu. Odunluğunu getirip hemen evin bir böğrüne yapıyor, ahırını bile bazen getirip evinin bir kıyısına sokuşturuveriyordu. Başıboş köpekler eve girip çıkıyor; tavuklar, hatta domuzlar hemen kapının önünde dolaşabiliyorlardı. Ev, hayvanların yaşamlarının kaynağı olduğu için orada bekleşiyorlardı. Başlangıçta köyün işlerini aynı yasa yönetmişti. Köylüler, imeceleşmiş, el ele vermiş, mühendisi, mimarı beklemeden çayırlıkta ırmak boyunca tüm gerekli binaları kendi bildikleri gibi yapmışlardı.

Angel tüm bunları yeniden düşünürken, suçlu hissediyordu kendisini. Yönetimin tarafını tutmuyordu ama komsomol yöneticisi olarak kendisi de bir tepki göstermemişti. Toplantının birinde, başkana, asma kütüklerinin bağlarının tepeye dikilmesini önerdiğini anımsadı. Yazık ki, bölge yöneticileri yeni dikimler konusunda kendilerini zora koşmak istemişlerdi. Gerçi aşağılarda bağlar çoğalıyordu ama üzümü iyi değildi. Oralar havadar değildi. Bağlar küften, çiçekteyken meyve dökmeden harap oluyor, üzüm verdiklerinde de sulu ve ekşi oluyordu. Yağmurlu havalarda yarık yarık oluyor, öylesine çabuk bozuluyordu ki, koca ova çürük üzüm kokusundan geçilmiyordu. Şarabının tadı da iyi olmuyordu pek. Bozuk oluyordu. Bir gelen falan olduğunda "Nasıl şarap olursa olsun, tek kooperatifinkinden olmasın da!" diyordu.

Ağıl tamamen sular altında kalmıştı. Biri koyunları teker teker dışarı çıkarıyordu. İrilerini bir tekneye koyuyor, tekneyi kayık gibi kullanarak kenara çıkarıyordu. Karanlıkta son derece keskin çığlıklar çınlıyordu. Öyle ki, insanın on yıldır kutlanmamış bir Noel'in hazırlıkları yapılıyor diyesi geliyordu. Mucize kabilinden kendiliklerinden kurtulmuş olan domuzlar çayırda doğuruyorlardı. 'Yüz, iki yüz kilo ağırlığında bu domuzları nasıl dışarı çıkarabilmişlerdi acaba? Yoksa domuzlar yüzmesini biliyor mu?' diye soruyordu Angel kendi kendine.

"Aman sekreter yoldaş! Tam zamanında geldin!"

Bu sekreter yoldaş sözü Angel'i heyecanlandırmıştı.

"Zooteknikçi geldi mi?"

"Marta'yı arıyor," dedi uzaktan bir ses.

"Domuzları nasıl çıkardınız?"

"Ne bileyim, Gatse akıl etti. Zaten domuz da tüm hayvanlar gibi kendini kurtarmaya çalışıyor."

Angel o zaman Gatse'yi neden omzunda kocaman bir tekneyle gördüğünü anladı. Tekneyi ağılla kıyı arasında kayık gibi kullanıyordu. Drav geçidini anımsadı Angel. Yine böyle gecenin birinde:

"Hazır olun," demişti onlara. "Bölük mitralyöz ve toplarla birlikte öte yakaya geçecek." Mitralyözleri şişen kayıklara yüklemiş, düşmanın ruhu duymadan geçmişlerdi. Kürek bile çekmemişler, bırakmışlar kayıklar kendi kendine varmıştı. Çıt çıkmıyordu ortalıkta. Irmak her zamanki gibi söğütlerin dibinde çağıldayıp duruyordu. Fakat dönüş korkunç olmuştu. Hitler'in adamları nereyi hedef alacaklarını biliyor, ırmağa obüsler yağdırıyorlardı. Onun kayığına da bir obüs düşmüş, döşemeyi delmişti. Kayık yana yatmıştı. Korkuya kapılan bir asker tüm donatımıyla birlikte kendini kaldırıp suya atmış, boğulmuştu. Çoğu kolundan bacağından yaralanan ötekiler kayığa asılmış, Angel onları kurtarmayı başarmıştı.

O zamanki atılganlığıyla suya atıldı Angel. Tekneyi yakalamayı başardı. Domuzu yeniden getirip toprağa bıraktı. Sonra da sular altında kalan ahıra girdi. El yordamıyla orada kalan hayvanları aradı. Eline geçen hayvanı kocaman tekneye koyuyor, kıyıya doğru itiyordu. Ahır böylelikle boşalıyordu. Bunu kim akıl etmişti acaba? Öyle sanıyordu ki, baraj yarılmadan önce kırk gün düşünseler böyle bir şeyi akıl edemezlerdi. Büyük bir disiplin içindeki piyonirler bile bundan iyi çalışa-

mazlardı. Herkes kendi yerini almış, kimse ağzını açıp da bir çift söz etmiyor, yalnızca sudaki ayak şapırtıları ve domuzların bağırtıları işitiliyordu.

"Hay Allah! Baksana biri kayboldu!" diye bağırdı Angel. "Elimden kayıp suya daldı!"

"Tekneyi bana ver! Çabuk! Onlar da boğulacak," diye homurdandı Gatse.

"Su götürüyor. Aldı götürüyor! Dalın arkasından!"

"Özellikle damızlık domuzu unutmayın!" diye seslendi birisi.

O anda herkes tek bir insan haline geldi, onsuz domuz üretiminin yapılamayacağı erkek domuzu kurtarmaya girişti.

Damızlıkla fil gibi uğraşmak zorunda kaldılar. Hayvan Gatse'nin elini ısırdı. Kıyıya götürmek için bağlayayım diyene dek de üç kez kaldırıp kaldırıp suya attı adamı. Bu arada boğulmuş bir domuzu da kıyıya çektiler.

"Hazır henüz sıcakken, kanatın şunu!" dedi, komutayı eline almış olan Gatse.

Oysa kimse onu yönetici olarak seçip başa getirmemişti. Ama iş başına düşüp de felaket başgösterince insanların nitelikleri, kendi kendilerine Angel'in tuttuğu büro dosyalarından daha iyi çıkmıştı ortaya. İşleri yürüten ekip şefi değil, konseyin oybirliğiyle karşı koymasına rağmen atanmış olan basit bir domuzcuydu. Milleti çekip çeviren oydu ve herkes de sözünü dinliyordu. Yalnızca yönetmekle kalmıyor, suya atılıyor, domuzları kurtarıyor, canını tehlikeye de atıyordu. Gelgelelim Angel'i en çok şaşırtan şey, o gece, rütbesi mütbesi olmayan bütün bu adsız kahramanların arasında, sırtlarına bıçak indirmek için fırsat kollayan kişinin de bulunuşu olmuştu. Şimdi bir köşeye çekilmiş seviniyor olamazdı, kurtarıcıların arasındaydı mutlaka. Gücünü fazla harcamıyor, gereksiz yere sarf etmiyor olmalıydı. Onu kullanacağı yere saklıyor olmalıydı. O gece Angel'in ve elinden yağ fabrikasını, topraklarını alıp kendisine düşman gözüyle bakan daha önceki yöneticilerin hesabını görüp, defterlerini dürebilirdi. Angel, başkaları gibi görünmeyen bu adamın kooperatif çiftliğinin domuzlarını kurtarmak için kendini ırmağa atışına inanamıyordu bir türlü. Hatta öyle sanıyordu ki, "Boğuldu! Tekneyi verin! Kim aldı teknemi?" diye bas bas bağırarak tekneyi bile bile geri göndermiş, domuzlara tekmeyi vurup suya itmiş,

kolayca boğmuştu. Nasıl olsa güçlü kuvvetli bir adamdı. Kolayca yapabilirdi bunu. Böyle kimseleri yakalayıp zararsız hale getirmek için harekete geçmiş olan Angel, silahsız hissediyordu kendini. Ardı sıra suya atlayarak Maslaretz'i kasten izledi, hareketlerini bir an bile gözden kaçırmadı. Gelgelelim adam öç almaya değil, yardım etmeye gelmişti. Yüz kiloluk domuzu herkül gibi, omuzlarında taşıyor, iki üç domuz yavrusunu birden kucağına kaptığı gibi götürüp özenle ötekilerin yanına bırakıyordu. Angel, geçmişteki gibi yapıp onu hemen tutuklamış olsa çok büyük bir hata yapmış olacağını düşündü. Adamın suların içerisinde çırpındığını, çiftlik mallarını kurtarmak için yırtındığını görerek içi burkuldu. Şimdiye dek kör müydü gözü? Yoksa bu halk rejimi birtakım değişiklikler mi getirmişti? Ya da yetkililerin hırçınlığı azalmış da düşmanları artık pek diş bilemez mi olmuşlardı onlara karşı? Bu olanaksız gibi göründü. "Aklıma ne saçma sapan şeyler geliyor böyle!" dedi içinden. Ama eski toprak ağası Maslaretz'in köyün ortak mallarıyla nasıl ilgilendiğini izledikçe aklına gelen düşünceler daha da artıyordu. Herif neden ötekilerle birlikte çalışsındı ki? Daha dün o toprak sahibiydi, ötekiler de onun uşakları! Böyle bir anda onlarla elbirliği edip canla başla çalışması akıl alacak gibi değildi.

Angel'in aklına takılmıştı bir kez. Düşünüp duruyordu. Eski düşman dost olur muydu? Özel bir durum olmaz mıydı yani? Kesin bir yargıya varamıyordu ama ortada bir gerçek vardı. Angel kendisi uydurmamıştı bunu. Kötü bir şey yapmış da kendini temize çıkarmaya çalışıyor olamaz mıydı? Fakat şimdiye dek kuşku uyandıracak bir davranışı olmamıştı. Neden bu kadar didiniyordu öyleyse? Bu adamın bir niyeti vardı mutlaka. Bu kesindi. Bir düşman çoğunluğun kararlarına katılabilir, başarılar karşısında eğilebilir, yeni bir durumda daha iyi bir varlık düşünebilir, başkalarıyla birlikte işe koyulabilir, gönülsüz de olsa fikir değiştirebilirdi. Bu adamın hıncı, nasıl olmuş da birdenbire kaybolmuş, herif başkalarıyla birlikte çiftlik domuzlarını kurtarmaya çırpınır olmuştu, aklı almıyordu bir türlü. Angel'in aklına bir başka şey geldi birden. Maslaretz'in oğlu komşu köyde öğretmenlik yapıyordu. Son zamanlarda onun Potop'a atanacağı söylentileri hayli hız kazanmıştı. Angel de bu konuya iyilikçi bir tutumla yaklaşmıştı. Nesine gerekti, babanın günahlarından oğlunun sorumlu tutulması insancıl bir tutum değildi. Kaldı ki, çocuğun toplumsal anlayışı hayli ileriydi ve

çoğunluğun yanında yer alıyordu. Önceki sekreter Raço'nun karşı çıktığı bu atama çocuğu halka daha yaklaştırıyor, babayı değiştiriyordu.

Angel kendini tutamayıp yanından geçerken onun ıslak elini sıktı.

"Selam Março ba! Hayrola sen de mi burdasın?"

"Nerde olacaktım ya? Elbette burda olacağım," diye yanıtladı Maslaretz yavan, kuru bir sesle. "Burda olmam gerekiyor..."

Uzun söze gerek yoktu. Ondan kuşkulandığına pişman oldu Angel.

"Dimço'dan ne haber?"

"Ne bileyim. Sizin bilmeniz gerek asıl. Size hizmet ediyor, kılavuzları sizlersiniz. Kim bilir belki şu anda ne olduğumuzu öğrenmek için köyün yöresinde fır dolanıyordur!"

Angel'in elinde olsa o anda çocuğun atanma işlemini onaylardı. Şu baskından hayırlısıyla yakayı kurtarır kurtarmaz yapacağı ilk işlerden birisi de bu olacaktı. Bundan bayağı hoşnutluk duyuyordu.

Şimdiye kadar birçok şey örtülü ve belirsizdi. Yağmurlar yaşamın pürtüklü, sert kabuğunu yumuşatmış, su baskını bu kabuğu soyup atmış ve gerçek artık bir ağaç soymuğu gibi ortaya çıkıvermişti. Bu yıllarda katmanlar yerleşip oturmuş, herkes yerini bulmuştu. Bu gece onu daha gerçekçi düşünmeye yöneltti: Devletin ölüp gideceği, ama egemenliği herkesin kendi içinde taşıyacağı, herkesin bilincinin bir küçük devlet olacağı ve kişinin bu devlet adına başkalarına engel olmaya değil, yardım etmeye çalışacağı, herkesin kendi kendisinin başkanı olacağı, ama yine de daha bilgili, daha yetenekli olanı dinleyeceği zaman yaşam nasıl görünecekti acaba?

Yeni bir esin ve coşkuyla karanlığa daldı. Kolları iki yana açık, adımlarına uygun olarak sallanarak yürüyor, elleriyle sanki yağmuru değil, kendisini geleceğe bağlayan antenleri yakalıyordu. Son zamanlarda, artık çiğ tanelerinin eksik olmadığı gür kaşlarını çatarak yürüdüğünü görenler "Ülser yiyip bitiriyor adamı be!" diyorlardı. Yakınları ise onu başka bir ülserin yediği kanısındaydılar. İçini yiyen derdin dermanını bu gece bulmuştu Angel. Yağmur altında değil, geleceğe doğru atılımlar içinde ilerliyordu. Kendisini bir kasırga sarıp sarmalamış, o artık bu gece Yağmurlar Cumhuriyeti'nde doğan bir başlangıcın hoşnutluk ürpertileri içindeydi.

Kendisini köylülerden ayıran duvar yıkılmıştı, güdülerin afetini

yenmesi gerekiyordu. Bu yağmurlarda, insanların uzun süre, acısını yaşayarak korudukları, dizginledikleri nice düşüncenin dışa vurmasını, dökülüşünü görür gibi oluyordu. Bu taşkın yalnızca bu gece ırmağın taşması değil, halkın soluğunun taşması ve hiç kimsenin onları durduramamasıydı. Düşlere ayakbağı olan tüm engelleri ortadan kaldırmış, onları köstekleyen iğrenç duvarları yıkmışlardı. Ellerini kollarını bağlayıp kötürümleştiren her şey kalkmış olacaktı ortadan.

Bir gürültüyle düşüncelerinden sıyrıldı, arkasını döner dönmez artık kendilerini gösterme anı gelmiş olan Karabiniye ile Gölge'nin koştuğunu gördü.

"Hey! Sekreter. Nerelere kayboldun? Fellik fellik seni arıyoruz! Bakmadığımız yer kalmadı! Çabuk gel! Çabuk! Bir mesele var!"

Hemen onları izledi. Yanılmamıştı. Kendisini arıyorlardı demek. Ona ihtiyaçları vardı, kendisine güveniyorlardı. Kişi olarak kendisine değil de, kritik anlarda davranışlarına yön veren ve her şeyin yerini saptamasını sağlayan gücüne gerek duyuyorlardı elbette.

Birden annesi geldi aklına. Elveda dercesine annesini anımsayıp yeniden onlarla birlikte sulara, çamurlara bata çıka yürümeye koyuldu. Adamlar hem yürüyor hem de birbirlerine bir şeyler fısıldıyordu. Gözleri ışıl ışıl yanıyor, parıltılar saçıyordu.

"Neredeydiniz kuzum?"

"Şuradaydık, ama ne yapabilirdik ki."

Angel artık onların anlattıklarını işitmiyordu. Çamur onun insanlar ve gelecek konusundaki güzel düşüncelerini boğuyordu.

"Yağmurlar Cumhuriyeti ha? Haydi be!.." diye onunla alay etti karanlıkta hınzır bir ses. "Sen şuna Hırsızlar Cumhuriyeti desen daha doğru olur!"

Görmesi gereken şeyi görmediği için suçlu buluyordu kendini.

Örülüp kocaman taşların üzerine yerleştirilmiş sepetler, göbeklerine kadar suya gömülmüş hayvanları andırıyordu. Aşağıda, tıpkı bir cesedin üzerine toplanan kartallar gibi, herkes bir araya üşüşmüştü. Kimi sudan çektiği mısır koçanlarını çuvala tıkıyor, kimi hangarlardan tahta koparıyor, yırtık bir fileden fırlar gibi koçanlar dışarı fırlıyordu.

"Kim izin verdi size?" diye bağırdı Angel.

"Hiç kimse! Bizim malımız değil mi! İlla ki birinin izin vermesi mi gerekiyor?"

"Kesin be!" diye bağırdı Karabiniye ile Gölge. "Hiç değilse tohumluk bırakın bari!"

"Tohumla işimiz ne! Nasıl olsa her şey mahvolacak!"

Kim söylemişti acaba bunu? Angel sesi tanımaya çalıştı.

Gümm-bürr!

Hangarın bitişiğindeki eklentiden dağ gibi bir mısır dalgası balçıklı suların içerisine yuvarlandı.

"Utanmıyor musunuz be! Siz sudan daha betersiniz! Köpekler gibi birbirinizi dalayıp duruyorsunuz" diye yineliyordu kır bekçisi Karabiniye. Tüfeğini bazen yanağına dayıyor nişan alıyor, bazen askısından omzuna asıyordu.

"Durun! Yetişir artık!" diye bağırdı Angel, çuval, sepet yüklü kadınlı erkekli kalabalığa doğru fırlayarak.

"Sen kendini ne sanıyorsun be?" diye meydan okudu her tarafı çamur içinde kalmış bir adam.

"Koyun aldığınız mısırları yerine! İhtiyacı olana biz kendimiz veririz! Siz, bırakın onları!"

"Sen hele ırmağı yatağına sok da biz o zaman geri veririz mısırı!" diye atıldı köyün en hırçın, en çalışkan, en ısırgan adamı olan ve hiçbir zaman hiçbir şeyden hoşnut olmayan Çamurlu Tsano. Her zaman Angel'e sataşmak için bahane arardı. Angel tanırdı onu. Bir toplantı yapılsa da işlerin nasıl gittiği sorulacak olsa hemen söze koyulurdu bu adam: "İşler kıyak da bizim durumumuz kötü!" Yıllardır bu hoşnutsuzluğu gidermeye çalışmıştı Angel, ama boşuna. Bir güne bir gün de sekretere taş atmadığı, onu iğnelemediği bir toplantı olmamıştı. "Ücretler artırıldı," demesin, hemen ordan atılırdı: "Evet ama üst baş fiyatları, yiyecek fiyatları da ateş pahası oldu", "Emekli maaşı alıyorsunuz" dese, "O para sigara parasına bile yetmiyor!" diye yapıştırıyordu. Hiçbir şeyden hoşnut kalmıyor, her şeye bir kulp takıyordu. Yeni bir emir çıkmayagörsün, o saat başlanırdı homurdanmaya: "Yukarıyı gelin gibi süslediler. Bize gelene kadar herkes çöpleniyor, yükünü tutuyor. Bizleri de böyle soyup soğana çeviriyorlar. Çırılçıplak koyuyorlar. Bu para yeter mi hiç!" Sonunda da edemiyor, köylüler sinirleniyor diye bir iki yıl sonra emir yürürlükten kaldırılıyordu.

"Görüyorsunuz ya biz haklıymışız," dedi bu kez de Çamurlu. "Sizin gözünüz yukarının emirlerinden başka bir şey görmüyor, işi yapan

bizleri görmüyor gözünüz. Bizim sözümüze hiç kulak asmıyorsunuz. Bir bakmışsın danaları açık havada yetiştirin dersiniz, bir bakmışsın içerde, kapalı yerde tutun. Bir sıcak, bir soğuk. İşin yoksa dene dur bakalım. Yaz boz tahtasına döndü mübarek! Çift dersen yine öyle, ondan farksız. Önce aman 12 santimden derin olmasın dediniz, sonra aklınıza ne düştüyse birden yüselttiniz. 30 santim! Traktörler toprağı barsaklarına varıncaya dek sürdü, sanki eşek sürüsü geceli gündüzlü tepinip durmuş gibi tarlalarda koca koca kesekler bıraktı. Sonra da işin yoksa kır dur gayrı kesekleri çapa elinde!"

"Mısırları tekelinize geçirmek, yetkililerin sırtlarına bıçak saplamanız için bir neden değil bu!"

"Selden önce de gırtlağımıza dayanmıştı artık! Siz bizimle oyun oynuyorsunuz! Önce ilkbahar ekimi olsun dediniz, sonra birden değiştirip bataklık otlarının üzerine ekerek canlı ekim istediniz! Kısacası saplı, dallı buğday ithal ettiniz. Hektar başı 150-160 ölçekten geçtik, tohumluk buğdayımızı çıkaramadık. Unundan doğru dürüst ekmek bile yapılmıyor. Çatlak çatlak oluyor. Mısır unundan beter. Öyle de sert ki dudaklarımız yarıldı. Sonunda vazgeçmek zorunda kaldınız."

"Biliyorsunuz ben bu işe taraftar değildim. Ama dinletemedim!"

"Biliyoruz, hatta sana baskı yaptılar, sonra da sen bize baskı yaptın. Barajda da öyle oldu. Onu da öyle, gelin bunu buraya, köyün tam tepesine yapmayın dedik, dilimizde ot bitti. Sonunda da işte böyle oldu, bu haller geldi başımıza! Bir dakikanın içinde tarlaları su bastı. Neden kırları tek bir böğürtlen kökünе dek yolduk, otları sürdük de hayvanları yemle beslemek zorunda bıraktık ha? Sonra da makineyi geri geri işletmeye başladınız. 'Aman hayvanları karanlıkta tutmayın! Götürüp otlatın!' Otlak mı, tepe mi koyduk, sürdük her tarafı, çırılçıplak kaldı ortalık, nereye götürüp de nerede otlatacağız! Grabço Baba bile: 'Elinize sağlık, tarlaları öyle bir işlemiş, öyle bir sürmüşsünüz ki, insan şöyle çömelip dinlenecek yer bulamıyor artık. İnsanın paltosunun altına gizlenmesi gerekiyor!' diye takıldı. Hoş, palto da kalmadı ya artık. Ne günlere kaldık be! Hayvandan beter davranıyorlar insana!"

Angel yöresinin hoşnut olmayanlarla çevrilmiş olduğunu gördü. Haklı sözleri sorunu çözümlemezdi. Kaldı ki, bıraksa koca hangarı çalarlardı.

"Herkes canını tehlikeye atarken sizler bulanık suda balık avlıyorsunuz. Aldığınız mısırları hemen yerine koyun!" diye bağırdı öfkeyle.

Bu uysal adamın böyle sinirlendiğini ilk kez görüyorlardı.

"Sen kendini ne sanıyorsun be!" diye haykırdı Çamurlu, ağzının çamurunu silerek. "Forsunun sökmediğini bilmiyor musun? Yağmur söktü götürdü forsunu!"

"Susun!" diye bağırdı bekçiler, sesleri hayhuyun arasında eriyip gitti.

"Susması gereken biri varsa o da sizsiniz! Gölgelerde göt büyütmekten başka ne yaptınız. Beyefendiler yattı, yedi içti, bizim sırtımızdan göt büyüttü. İlk üzüm çıkar siz yersiniz, ilk salatalık çıkar yine siz yersiniz. İlk karpuz çıkar yine öyle. Üstelik de milletin karısını, kızını da rahat bırakmazsınız."

Şaha kalkmış, yüzleri gerilmiş, gözleri yuvalarından uğramış bir insan duvarı Angel'in ilerlemesini engelledi. Yağma, bağırıp çağırmalarla sürüp gidiyordu. Bir delikanlı olanca sesiyle bağırarak yiğitçe karşı çıkıyordu:

"Bekleyin hele sabah olsun! Herkes hakkını alacak. Bunlar bizim malımız nasıl olsa, kimsenin elimizden aldığı yok."

Angel grup şefi Zdrako'yu tanıdı. Omuzları mısır koçanı dolu, saçları taraz tarazdı.

"Ne beklemesi, beklemeyi kim dinler! Bunca yıl vergi verdik! Kazandığımızı verdik! Mısır bizim nasıl olsa, kendi malımızı alıyoruz."

"Hele bir güneş doğsun, ortalık ışısın o zaman kimin ne kadar aldığını görürüz hiç değilse. Baksanıza üç kez dönenler oldu! Düpedüz hırsızlık bu!"

"Dileyen dilediği kadar alsın, yararlansın. Çocuklarını besleyecek nasıl olsa. Kimsenin istif edecek hali yok ya," dediği duyuldu birden Balio'nun. "Size gelince, kesin artık halkı rahatsız etmeyi. Uzun zaman ortalıkta yoktunuz. Konferans diye diye milleti unuttunuz!"

"Halk kendisi karar verir!" diye sürdürdü Çamurlu, bir su birikintisini manda gibi çiğneyerek, bir yandan da çobanımışçasına Balio'ya bakıyordu.

Balio'dan bunu beklemiyordu Angel. Kuşkuları tamamen başka bir yönde odaklanmıştı. Baş yardımcısının işi buraya dek vardırabileceğini aklının ucundan bile geçirmemişti. Balio bir geceliğine bile olsa

iktidarı ele geçirmek için fırsat kollamıştı. Bu durum Angel'i çok sarsmıştı, kendisini güçsüz hissetti. Balio'nun kimi kez yöneticilere, kimi kez köylülere karşı olduğunu biliyordu. Şimdi kafası dank etmiş, nasıl bir insana bel bağlamış olduğunu anlamıştı. Gözleri ancak şimdi açılmış, Balio'nun ne menem bir insan olduğunu kavramıştı.Angel kendini toparladı; Balio'nun, çoğunluğun kendisiyle aynı görüşte olmadığını anlayınca, söylediğinin tersini büyük bir coşkuyla kabul ettiği o toplantıyı anımsamadı. Bazı çekimserliklerini, üzerinde kafa yormadığı bazı gizli davranışlarını anımsadı.

"Siz ona bakmayın. Aldırmayın! Onun borusu ötmez artık," diyordu Balio çevresindekilere, o gür, yankılı sesiyle.

Gökyüzü birden parıldadı. Angel neye uğradığını bilemedi. Balio yanına yaklaştı.

"Söylesene daha ne kadar zaman milleti boş gözlerle kandıracaksınız? Bu açgözlü komünizm nedir ha? Aradan bunca yıl geçti, yine de milletin doğru dürüst karnı bile doymadı daha. Savaş yıllarından farksız. Utanç verici değil mi bu? Kapitalistler bile alay ediyor bizimle: 'Komünizm dediğiniz bu mu? Bizim her şeyimiz var, sizin hiçbir şeyiniz yok! İster misiniz biraz ödünç bir şeyler verelim size?' diye takılıyorlar."

Angel bu öfkeyi nasıl yatıştıracağını düşünüyordu içinden. Şimşeğin parıltısında Balio'nun yüzü yeşilimsi olarak göründü.

"Kodomanlar, ensesi kalınlar kemiği kendi aralarında paylaştılar; halka gelince, faşist dönemde olduğu gibi imanı gevreyerek çalışıp dursun. Üstelik de adamlar kalkıp köyleri terk edince, artık köyde çalışmak istemeyince küplere biniyorsunuz. Adamın bir şey kazanmadan çalışması için deli olması gerek. Al işte, bizlerin durumu göz önünde, biz ne alıyoruz, onlar yukardakiler, kendileri ne alıyor?"

"Sen niye yükselmiyorsun, sen de yükselsen sen de o kadar alırsın!" dedi Angel sakin bir tavırla, asileri yatıştırmaya çalışarak.

"Tüm oradakiler hakkıyla mı geçtiler sanıyorsun o görevlere? Basit askerlerdi, bir telefon zinciri onları bir gecenin içinde general etti!"

"Madem bu kadar hevesliydin, sen neden olmadın?"

"Çünkü ben yumuşakbaşlı ve sadık değilim. Çünkü benim görmek için gözlerim var. Yüzüm kızarır her şeyden önce. Ben başkalarının mallarını yiyemem. Onlar gibi aylık alamam, sırtımızda bir yığın kral

var! Ben devlet arabasında gezemem. Parasını halkın ödediğini bile bile şurda burda sürtemem."

"Atma şimdi, can atıyorsun ama bırakan kim... İyi tanırım seni!"

"Bu hiyerarşi ortadan kalkmadıkça, hepimiz eşit olmadıkça hiçbir zaman yapmam bunu!"

"Hangi eşitlikten söz ediyorsun sen? Son basamaktan ilk basamağa sıçranmayacağını bal gibi biliyorsun."

"Sıçrayışları yapan sadece devrimlerdir, ama bizimki, siz onu bencilliğinizi, açgözlülüğünüzü doyurmak için kullandınız, şimdi bizler yeni baştan başlamak zorundayız. İnsanları beş paraya muhtaç hale koyan hangi devrimdir? Neyin uğruna kanımızı döktük biz? Eğer öldürülen komünistler mezarlarından çıksa, işlediğiniz hataları, saçtığınız dehşetleri görmemek için derhal gerisin geri mezara girmek isterlerdi. Çünkü onlar başka şey için feda ettiler kendilerini."

"İşçilerin bir şeyine dokunan olmadı. Bizimse ne toprağımız kaldı, ne hayvanımız, hepsi alındı elimizden," diye gürledi Çamurlu. "İşçi ücretini tıkır tıkır alıyor, biz de ağzımızı havaya açıp havaların iyi gitmesini bekliyoruz. Ve yukardaki beylerin keyiflerinin gelmesini bekliyoruz. 'Çalışın!' diyorsunuz ama ne için olduğunu söylemiyorsunuz! Eskiden insan niçin çalıştığını biliyordu. İnek besleniyordu ki sütü alınsın, koyun besleniyordu ki yünü alınsın, sütünden peynir yapılsın. Toprağa bakıyordu ki insan buğday eksin ürününü alsın, ormanı kolluyordu ki odununu alsın. Ama şimdi öyle mi? Her şeyi elimizden alıyor, zırnık vermiyorsunuz. Sözüm ona devletin tarım işçileriyiz bir de. Yarısı bize, yarısı ona. Ve bize iktidarın kendi elimizde olduğunu söylüyorsunuz!"

"İşittiniz mi?" diye homurdandı Balio karanlıkta, kinci bir sesle. "Adamın ruhunu öldürdünüz. O toprağı için gözyaşı dökerken, sizler gülümsüyordunuz... Ve tıpkı bir hayvan gibi kaldırıp ahıra tıkıverdiniz. Onun toprak ve hayvan sevgisini, bunlara karşı olan bağlarını bıçakla keser gibi kestiniz. Onlardan nefret ettirdiniz. Her şeyden tiksinmeye başladı, sizden de, sizden de tiksiniyor, devrimden de! Çünkü devrim onları malları mülklerinden etti. Yüreklerini söküp aldınız, solumaları için yürek koymadınız adamlarda. Kalbine varıncaya dek didik didik ettiniz, bütün kanını inceden inceye incelediniz. Onun aklını başına toplamasına, rahatlamasına, kendine gelmesine, her şeyin ken-

disine ait olduğunu hissetmesi için, her şeyi isteyerek, içinden gelerek gönüllü olarak vermesine göz yummadınız. Onun çığlıklarına aldırış etmediniz, acımasızca mahvettiniz. Bu yüzden de tarlalardan geçerken artık toprağı duymuyor, hayvanlarla üstünkörü ilgileniyorlar. Bu insanlar köylü değiller artık, toprak ve hayvan insanı değiller bundan böyle. Gönülleri kırılmış insanlar onlar artık, en çok bağlandığı şeyini elinden aldığınız ve kendisine tüm bunları sevgiyle, olgunlukla karşılamasını söylediğiniz sakat insanlar artık onlar! Görüyorsun, devriminiz bizi ne felaketlere sürükledi!"

"Bırak artık milleti kışkırtmayı. Sonra karışmam bak!" dedi Angel, nihayet kendisini saran kasırgadan sıyrılarak. Sonra Balio'ya yaklaştı:

"Defol burdan! Milletin içine kurt düşürme!"

"Demek saltanatının bittiğini hâlâ anlamadın?" diye sırıttı Balio, dişlerini göstererek. "Eğer işini bilsen bizi bu noktaya dek zorlamamış olurdun."

"Demek öyle! Gece yarısı iktidarı ele geçirmek istiyorsun ha sahtekâr herif!"

"Yoksa iktidar babanın malı mıydı senin? Halkı satın mı aldın? En ufak bir onur olsa gelip gövde gösterisi yapmazdın burda millete. Sel senin iktidarını alıp götürdü. Duvar yıkıldı, iktidarın da yıkıldı..."

"İktidar kimsenin babasının malı değil, senin, benim, onların, hepimizin! Milleti kime karşı kışkırtıyorsun? Hayvanlığın gereği yok!"

"İşitiyorsunuz ya çocuklar?" diye uludu Çamurlu Balio'nun arkasından. "Bizi hayvan yerine koyuyor, kendini de prens sanıyor! Hayvanları kurtarmaya çalışıyor ama bizi burda açlıktan gebertmek istiyor! Bakın işte, iyi bakın ona. Ejderhanın ağzından son bir lokma koparmamızı istemiyor!"

"Yönetici değil mi, hepsi aynı bokun soyu! Al birini vur ötekine! İnsanlık diye bir şey kalmamış ki acımasız heriflerde!" diye bağırdı Balio, gecenin karanlığında bir devrim kıvılcımı çakarcasına.

Birkaç köylü Angel'in çevresini sardı. Sekreter dirsekleriyle onları itekledi. Balio'nun üzerine atılmasıyla, yakasına sarılması bir oldu.

"Bunu söyleyen sen misin?"

"Benim, var mı bir diyeceğin?" dedi Balio. "Tüm yükü ben omuzlarımda taşıyorum. Siz beyefendi konferanslarda sürtüyorsunuz! Şefle-

rin karşısında hesabı veren, köylünün karşısında seni kusursuz gösteren de benim!"

"Demek öyle ha?"

"Evet öyle! Sende eğer zerre kadar utanma duygusu olsa, milletin yüzüne bakamazdın. Onların işleriyle ilgilenmediğine göre, ne yüzle çıkıyorsun karşılarına?"

"Aklını başına al dedim sana! Kargaşalık çıkarma! İşler böyle çözümlenemez!" dedi Angel, onu bir kez daha sarsarak.

"Dokunma bana! Çek elini üstümden!" dedi Balio onu itekleyerek. "Defol buradan, bırak ne yapılacaksa ben yaparım!"

"Sizleri denetlemek görevim benim!"

"Denetleyecek insanın gözü olması gerekir. Her insan denetim yapamaz öyle. Sen kim, denetlemek kim! Aynı efendilerin gibi senin de gözün kör, hiçbir şeyi gördüğün yok!"

Angel hiç ses etmedi. Bu sözler çok dokunmuştu ona. Yukardakiler kendisine köylülerin keyif ve isteklerine uyduğu için kızıyorlar, burada da onlar kalkmış kendilerine yabancı kaldığı, yöneticilerle içli dışlı olduğu, onlardan bir parça olduğu, onların tarafını tuttuğu için kızıyordu kendisine. Ne İsa'ya, ne Musa'ya yaranıyordu. İki taraf da suçluyordu onu. Gerçek yeri neresiydi acaba?

"Sen yönetici olsaydın," dedi Balio sanki onun kafasından geçenleri okumuş gibi ve herkes duysun diye sesini yükselterek, "Merkez Komitesi'ne gider, köyde duvarın çatladığını söyler, köyde bir devrim yapardın, kimse de korkuya kapılmazdı böyle!"

"Alçak herif! Yetkililere söyleye söyleye dilimde ot bittiğini sen de biliyorsun... Az mı başkaldırdım onlara..."

"Hah, hah, ha! Başkaldıracak adama da bak! Sen her zaman bir uşak oldun ve öyle kaldın. Önce toprak ağalarının uşağı, şimdi de başkalarının!"

Angel'in tepesi attı ama kendini tuttu.

"Sen sanki aynısını yapmıyor musun?"

"Ben hırsızlarla, halkı sömürenlerle savaşmayı öğrendim, oysa sen onların dalkavukluğunu yapıyor, tabanlarını yağlıyor, silahlığını yapıyorsun onların."

"Bana bak, sistemin eleştirisini yapmak ayrı şey, ona karşı olduğunu söylemek tamamen ayrı şey! Bu gece yeni bir devrim mi yapma-

ya kararlısın yani?"

"Evet beyefendi. Öyle yapmak niyetindeyim. Çünkü öteki devrim, hani şu 9 Eylül Devrimi öldü artık. Onu öldüren de siz oldunuz!"

"Potop köyünden dünya komünizmine egemen olma kararında mısın yani?"

"Sizin gibi benciller onu da unuttular ya! Başka ülke halkları için elinizi yakmak niyetinde değilsiniz artık; çağrılar çıkarmak, ilgi göstermek yetiyor da artıyor bile..."

"Bu sözleri daha önce başka yerlerde duydum. Hem sen artık onunla birlikte olmak zamanının geldiğini mi sanıyorsun yani?"

"Halk sizin hasmınızdır. Sizin düşmanınızdır onlar. Halk sizin hasımlarınız, ezdiğiniz, parasını pulunu alıp öldürdüğünüz insanlar ! Gözümüz kör mü bizim, yaptıklarınızı görmüyor muyuz sanıyorsunuz? Her şeyiniz en ufak ayrıntısına dek, birer birer not edildi, halk yazdı hepsini birer birer. Şimdi bunun hesabını vereceksiniz!"

"Beni sen mi yargılayacaksın yani?"

"Evet beyefendi, sizi ben yargılayacağım! Bir diyeceğiniz mi vardı yoksa! Yaptıklarının hesabını verme vaktin geldi. Anlat bakalım çocuklara!"

"Söylesene köyün parasını, bizlerin parasını nereye sakladın?" dedi Çamurlu.

Gözlerini patlak patlak açmış, üzerine doğru ilerliyordu. Elinde bir kiriş vardı.

"Ha şu mesele mi? Merak etmeyin, para güvenilir bir yerde!"

"Karının memeleri arasında..." diye atıldı Çamurlu, elindeki kirişi sallayarak.

"Çamurlu musun ne boksun, ağzını bozma it herif! Hem ben parayı kimden aldıysam ona veririm, size değil!"

"Kaç para aldın, kaç para vereceksin! Bilen beri gelsin... Millet can derdine düşmüş, siz kalkmış onun parasını çalıyorsunuz!"

"Anlaşıldı sizin niyetiniz! Adam haklıymış meğer. Kalkıp adamı boğazlar paraya konardınız. Tıpkı mısıra yaptığınız gibi! Madem ki hükümet darbesi yapmaya kararlısınız, gırtlaklardınız Filio'yu! Hayduttan farkınız neresi. Tabii benim evi de didik didik ettiniz ama bir bok bulamadınız!"

Herkes sustu. Kimse ağzını açıp da bir şey söylemiyor, yalanlamı-

yordu bunu. Bu suskunluklarına bakılırsa aramışlardı evi.

"Koca köy, kimin haydut olduğunu biliyor," dedi Balio çabucak kendini toparlayarak. "Katil herif seni! Üç işçiyi pisi pisine ölüme gönderdin. İşçi sınıfı adına mahkûm ediyoruz seni..."

"İşçiler gönüllü olarak bize yardım etmek istemişlerdi. Patlamaya gidişlerini saygıyla karşılıyoruz."

"Mirka'yı da sen yolladın ölüme!"

"Mirka'nın ne olduğu bilinmiyor henüz."

"Ya koca bir otobüs dolusu çocuğa ne demeli! Dundov'dan, Kalbov'dan, Ussaynov'dan, evlerinden, hayvanlarından kopup geldiler!.. Eğer sende bir parçacık gurur olsa ırmağa atlar, öldürürdün kendini. Ama nerde o gurur sende! Şimdi görürsün gününü. Tutun şunu çocuklar! Niye öyle şapşal şapşal bakıyorsun Çamurlu? Vay canına! Şunun elbiselerine baksana!"

Çamurlu gözünü dikip elbiselere baktı. Angel donakaldı. Başına böyle bir şey geleceği aklının ucundan bile geçmemişti.

"Bak senin elbiseni giymiş. Kim vermiş dersin ha! İyi valla, sen hâlâ kabak gibi bak, dur!"

Çamurlu yırtıcı hayvan gibi Angel'in üstüne atıldı. Gelgelelim beriki tabancasını çekmişti, birden herkes geriledi.

"Karın değişesin diye sana getiriyordu, halimi görünce acıdı. Sor kendisine, anlatsın gerçeği. Kendi karısını deli ettiği yetmiyormuş gibi senin karını da deli eden şu düzenbazın sözüne ne bakıyorsun... Kendisiyle birlikte başkalarını da batağa sürüklemek istiyor. Yaklaş!" diye sürdürdü Angel tabancasını doğrultarak.

"Vay!" diye kükredi Balio. "Demek tabanca çekiyorsun ha!"

"İktidarı sen savunmasız mı sanıyorsun be? Bugün değilse bile yarın hesabını soracak bunların. Düş önüme de yürü!"

"İktidar halka karşı silah çekiyor ha? İşte sizin gerçek yüzünüz. Ne mal olduğunuzu koydunuz ortaya!"

Balio ani bir hareketle sekreterin eline vurup tabancayı düşürdü. Fakat Angel geri çekilmişti.

"Ne duruyorsunuz çocuklar? Ateş edecek! Öldürecek bizi!" diye bağırdı Balio. Karanlıkta inlemeler ve vahşi bir homurtu yükseldi.

"Ateş ettiğim falan yok ama eğer hemen karşımdan defolmazsan edeceğim. Tutukluyorum seni!"

"Sen mi beni tutuklayacaksın? Hah, hah, ha! Şuna bakın! Tutuklanacak biri varsa o da sensin," dedi Balio çevresine şöyle bir göz gezdirerek, sonra Çamurlu'nun bileğini yakaladı, kaldırdığı mısır sapı karanlıkta bıçak gibi parıldadı. "İzleyin beni çocuklar! Yukarı, yarılmış setin oraya gidelim, yargılamayı orada yapalım!"

Çamurlu'nun üstüne doğru iki üç adım ilerleyip sonra durdu.

"Geç önüme!" dedi Angel, onu itekleyerek.

Balio geriledi. Yeniden kalabalığa çağrıda bulundu ama kimsenin aldırdığı yoktu. Oflayıp pofladı, tehditler yağdırarak yürümeye başladı.

"Öyle olsun, geliyorum. Ama şunu unutma ki beni korkutmuş değilsin! Milletin sana değil, bana güveni var!" Balio geniş sırtını döndü, karanlıkta ilerledi. "Şimdi artık bölge sekreteri falan da yok seni kurtaracak..." Bekçi Karabiniye, Gölge ve grup şefi Zdravko hangarın orada yağmayı önlemeye çalışıyorlardı.

"Durun bakalım! Kesin artık! Çekilin! Hemen bu gece açlıktan gebermiyorsunuz ya! Çocuklar her şeyle ilgilenir! Delirdiniz mi siz be? Ne oldu böyle? Balio Roşkov'un sözüne ne bakıyorsunuz siz?"

Balio ile Angel yürüyorlardı. Çamurların içerisinde ayaklarının şapırtısı işitiliyordu.

"Utanmadın mı? İktidar hırsı gözünü karartmış senin!" diye iç çekti Angel, tiksinti ve öfke arasında bocalayarak.

"Öyle mi?" dedi Balio.

Birden adımlarını yavaşlatmış, arkasını dönmüştü. Koçanı kaldırmasıyla Angel'in kafasına indirmesi bir oldu. Taneler saçma taneleri gibi dağıldı. Angel sendeledi. Bir şaşkınlık geçirip ırmak kıyısına yığılıverdi.

"Madem halka acımıyorsun cezanı çek artık! Halka karşı olan herkesin sonu bu zaten!"

Angel inlemeye başladı.

Balio ilkin korkuya kapılıp kaçtı. Biraz sonra geri geldi. Eğildi. Angel'in iniltisi kesilmişti.

"Yaşıyormuş!" diye mırıldandı beriki. Telaşlı gözlerle yöresine bakındı. Sekreteri bir bacağından yakalayıp ırmağa doğru sürükledi. Kıyıdan gücünün yettiğince uzağa fırlattı..

"Canı cehenneme! Gebersin it! Nasıl olsa herkes bu utanca daya-

namayıp kendisinden hesap sorulmasın diye kendini suya attığını sanır."

Sonra birden aklına geldi.

"İyi ama beni tutukladığını görmüşlerdi. Peki, ne derim şimdi? Neden tutukladı, neden bıraktı, bıraktıktan sonra neden kendisini suya attı? Daha önce de atabilirdi bal gibi!"

Ne diyeceğini önceden tasarlayıp bir karara bağlamadan bir yere kıpırdamadı.

Sonra hangarların oraya döndüğünde herkes ilgiyle sordu:

"Ne oldu?"

"Haksız olduğunu anladı. Böyle bir şey yapmazdı ama neden yaptı anlayamadım gitti. Galiba yine ülseri azmıştı. Büzülüp duruyordu. 'Yönetimi sen üzerine al,' dedi bana. 'Nasıl olsa ben istifamı verdim. Bu korkuya uzun zaman dayanamayacağım.' Gerçekten de yukardan baskı yapıyorlardı oğlana. Yine de kendisi bilir, hesap verecek kendisi. Haydi bakalım şimdi herkes işe! Söylediğim gibi çalışmayı sürdürün! Kimse bir şey diyemez size. Bitti artık. Yönetim bizde artık," dedi Balio hararetle, kendisini temize çıkarmak istercesine. "Çamurlu, sen ekip şefisin bundan böyle. Kararlaştırdığımız gibi davran. Eğer seni saymak istemezlerse Karabiniye ile Gölge'yi zararsız hale getirirsin!"

Ne var ki Angel'e kafa tutmuş olan bu insanlar birden değişmişlerdi. Gerçi Balio onlara bol yetki veriyordu ama artık öfkeleri yatışmıştı. Angel'le Balio arasında geçen tartışma değiştirmişti onları.

Yağma sona erince, çiftlik bekçileri ırmak kıyısında bir ceset bulmuşlardı.

"Vay canına! Şuna bakın!" dediler şaşkınlıkla. "Su kimi atmış?"

"Mirka olmalı! Zavallı kız, emeğinin ürününü tadamadan gitti! Annesi deliler gibi oradan oraya koşuyor. Habire çan çaldırtıyor."

Kolcu yaklaşıp cesedi bacağından çekti.

"Hey! Hâlâ canlı mısın yoksa?" diye seslendi. Sonra birden geriledi. "İyi ama kadın değil ki bu! Mirka'dan başka boğulan da olmuş demek!"

"Kibrit çaksana!"

Kibrit yakmak için boşuna uğraştılar. Yağmur, en ufak bir kıvılcım bile bırakmıyor, söndürüyordu hemen. Çamurdan tanınmaz hale

gelmiş olan adamın başucuna çöktüler.

"Hâlâ soluyor," dediler şaşkın şaşkın, adamın üstünü başını yoklayınca. "Vay anasını! Angel be bu! Bu eller onun elleri!"

Bir süre ne yapacaklarını bilemeden şaşırıp kaldılar. Sonra onu ayağa kaldırmaya çalıştılar.

"Angel, Angel. Kalksana! Doğrulsana hele! Ne oldu Angel? Ülserin mi azdı yine? Yoksa başına bir şey mi geldi?"

Gözleri kuşkuyla parıldıyordu.

"Ne oldu Angel? Başına neler geldi?"

Ama Angel bekçilerin kollarında kıpırdamadan duruyordu öylece.

"Yukarıdakiler bir yandan, biz bir yandan baskı yapıp duruyorduk, dayanamadı oğlan!"

"Sakın suya atmış olmasın biri. Angel'in kendini suya atması akıl kârı değil. Alçak değildir o. Öteki çabucak geri döndü..."

Kimse kesin bir şey söylemiyordu. Angel hâlâ baygındı.

Buz gibi akıntı kendisini sürüklemeye başlar başlamaz ayılmıştı. Suyun kendisini diplere doğru çekip boğmaya çalıştığını sezmiş, direnmişti. Fakat hemen çıkamamıştı sudan. Kolları dalgaları yararken ayakları yere çakılıyordu. Yüzme alışkanlığını yitirmişti. Ancak epeyce bir süreden sonra akıntıya kapılmaktan, ortaya doğru sürüklenmekten bilinçsizce kaçındığını sezinlemişti. Ayaklarını kurtarmaya çalışmış, her defasında dengeyi yitirmişti. Sonunda başaramayacağını anlayınca kendisini kıyıya doğru itekleyen dalgaların isteğine bırakmıştı. Arada bir kendini toparlıyor, çalılara, ağaç köklerine sarılıyor, bazen de suların akıntısına kapılıveriyor; dalgaların kulak tırmalayıcı homurtusunu işitince asılmak, tutunmak için yanını yöresini yokluyordu. Böylece kendini kıyıya atmayı başarmıştı. Orada da tüm gücünü yitirmiş, baygın düşmüştü.

"Angel, Angel. Kalk hele kalk!" diyen birtakım tanımadık sesler işitir gibi oldu.

Dudaklarına ıslak ıslak bir şeyin dokunduğunu duydu... Verdikleri rakıyı içti. İyileşmesi daha sel sularının çirkefinde başlamıştı. Yöresindeki bu karartılar kimdi acaba? Neden bu yağmurun altında kaynaşıp duruyorlardı başucunda? Neredeydi? Gözlerinin önündeki örümcek ağları, ıslak, tıraşsız, çamurlu, kendisine dokunan insanlara dönüştü,

Angel yine bayıldı. Bu kez adamlar yeniden onun kanını emen örümcekler oluverdi.

Ayıldığında başının üzerinde bir fener fitilinin parıldadığını görüp bunun sondajcıların lambası olduğunu düşündü. Doğrulmak istedi ama yapamadı. O zaman bunun fener değil, mum olduğunu anladı. Ölmüştü ha! Bunun doğru olmadığını, ölmeyip yaşadığını, kendisini gömmemeleri gerektiğini haykırmak istedi ama beceremedi. Sesini yitirmişti. Başı kurşundan yapılmış bir kazan gibiydi sanki. Yöresinde titrek alevlerle yanarak eriyen bir mumdan başka bir şey görmüyordu. Alnına kızgın mum damlaları düşüyor gibi oluyordu. "Kaldırın şu mumları! Yaşıyorum ben!" diye bağırmak istediyse de sesi çıkmadı. Suyun şarıltıları hıçkırıklara dönüşmüştü. Cenaze törenlerinde olduğu gibi bir yığın ağlayan insan vardı. Karısıyla oğlu da ordaydı. Çığlıklarını işitiyor, öpücüklerinin kızgın mum damlalarından daha yakıcı olduğunu duyuyor ama kendilerine ölmediğini, yaşadığını söyleyemiyordu bir türlü. Sesler işitir gibi oldu. Kendisine at arabasının parçalarından iğreti bir tabut yapıyor olmalıydılar. Yollar tıkandığından kente inip tabut getirememişti kimse. Tahtadan yapılmış, uyduruk bir tabuta koyup diri diri gömeceklerdi kendisini. Daha şimdiden birtakım kişilerin gelip, şapkalarını çıkararak: "Tanrı günahlarını bağışlasın! Yaşamın tadını çıkaramadan gitti. Doğru dürüst bir gün görmeden gözlerini kapadı. Hiç uğruna mücadele etti! Onu dostları sattı, onlar harcadı kendisini!" diyerek ıstavroz çıkardıklarını işitir gibi oluyordu. Angel kalabalığı yara yara ilerleyen papazın neşeli bir sesle: "Tanrı'dan başka kimse kalıcı değil. Hepimiz gidiciyiz! Hepimizin böyle bir günü var!" dediğini işitti. "Defol şurdan alçak herif!" diye bağırmaya çalıştı. Gelgelelim sakallı şeytan yerinden bile kıpırdamadı. Bir ölüm habercisi gibi orada kaldı. "Senin için ayin yapacağım. Her ne kadar beni küçümsediysen de, işte bugünler de geldi!.. Görüyorsun başkaları seni yüzüstü bıraktı!" der gibiydi. Sonra da ilahiye başlamıştı galiba. "Requiem eternam..." Angel bu ölüm seslerini bastırmak için bağırmak istedi. Arkadaşlarından biri gelip de şu tütsü kokusunu, mum kokusunu yok etmeyecek miydi? "Durun!" Angel tabuta vurdu. "Ölmedim. Öyle basit bir darbeyle ölmek istemem! Yüzlerce darbe yedik izi bile kalmadı! Bizler kolay kolay ölmeyiz!" Ama rahip hâlâ sürdürüyordu duasını. "Requiem... Sen tozsun ve toza dönüşecek, toz olacaksın..."

Mum zayıflamıştı. Ortalık yine kararmıştı. Tabuta konularak, çarçabuk kazılmış bir mezara diri diri gömülmüş hissetti kendini. Kapağın üzerine atılan toprak keseklerinin iç karartıcı gürültüsünü duyup kendisini ölüme geçer hissetti. Söylevsiz, müziksiz, ağıtsız ölüyordu. Böyle bir felaket sırasında en iyisi cenazeyi sessiz sedasız toprağa vermekti. Ölmeyen neydi? Kendisini insanlara anımsatacak olan ne vardı? Gözlerinin önünde, sudan çıkıyora benzeyen, gittikçe artan, solgun, titrek, kıpırtılı bir ışık dans ediyordu. Topraktan fışkırıyormuş gibiydi sanki. Sakın sondajcıların ışığı olmasındı? Hiçbir kuvvet söndüremezdi onu!

"Haydi bakalım, sekreter yoldaş, kalk ayağa artık! Şansın varmış. Kafanda yalnızca bir şişlik var. O da kulağına küpe olsun ki, göğsünde ne yılan beslediğini görürsün bundan sonra!"

Angel birden Karabiniye ile Gölge'nin seslerini tanıyıp doğruldu. Kuru bir yerde bulunuyordu. Başında bir mum yanıyordu. Onlar da başucunda bekliyorlardı. Islak, çamurlu elbiselerini çıkarıp koyun postuna sarmışlardı kendisini.

"Herif dönüp de: 'Ülseri patlamış, kendi kendine yığılıp kaldı' deyince başına bir iş geldiğini anladık. Hemen aramaya koyulduk. Gelgelelim sular sürükleyip götürmüştü seni. Aramadığımız yer kalmadı. Kiliseye bile baktık. Aklımıza o itin başına bir çorap örmüş olduğu geldi..."

"Haydi kalk da o haydutu ne yapacağımızı kararlaştıralım bari," dedi Karabiniye.

Sekreterin sapasağlam olduğunu halka ilk duyuran kendisi olmak için önden gidiyordu.

"Hayatta, yaşıyor, yaşıyor!" diye sevinç çığlıkları atıldığını duyması Angel'e güç katmıştı. Köylülerin sevinç dalgasına kapıldı. Ortalık ağarmıştı. Gerçi ara sıra gözlerinin önüne bir perde çekilirmiş gibi oluyordu, ama yine de yürümeye koyuldu. Yağmur yağmıyordu. Kafası zonkluyor, yoğun bir sis katmanı içinde yürürmüş gibi oluyordu.

"İktidarı ona kaptırmadık," diyordu köylüler. "Balio Roşkov tıpkı Macaristan'daki gibi bir şey olsun istiyordu ama yakayı çabuk ele verdi!"

"Bir tek Balio değildi ki!"

Dört bir yandan insanlar gelip çevresini sarıyorlardı. Ona öyle ge-

liyordu ki, boğuldu sanılması ve sonra da yaşadığının anlaşılması, Kalvaçev yüzünden kendisini suçlayanların bile ona sevecenlikle bakmasına yol açmıştı. Hangarları gördü, nerede olduğunu ancak o zaman anladı. Olay yerine dönüyordu ama yalnız değildi artık. Tüm köylü ona bunu yapana karşı şahlanmıştı. Sular ne kadar mısır kaldığının görülmesini engelliyordu. Karabiniye elinde tüfek, ortadaki hangarın çatısına leylek gibi yerleşmiş, ortalığı kolluyordu. Çayır insandan geçilmiyor; herkes, kendi kendini önemli biri olarak ilan eden kişinin "icabına bakmak" istiyordu.

Kadınlar ellerindeki ıslak mısır koçanlarını sallıyor, bir yandan da bas bas bağırıyorlardı:

"Verin bize onu! Biz bakalım icabına! Boynuzlunun boynuzlarına bir bakalım hele!"

"Alın işte!"

Getirip bırakmışlardı orta yere. Kadınlar hemen işe koyuldular.

"Neden Angel'e vurdun, suya attın onu ha? Bunun hesabını soran çıkar demedin mi hiç? Tahta çıkacaktın, her şey hallolacaktı ha!"

Roşkov'lar öfkeliydi. Dillerini kısıp çalışıyorlardı ama bazen bir hiç uğruna çileden çıkıp, bir halt karıştırırlardı. Daha okuldayken bile çocuklar onunla dalga geçerlerdi: "Boynuzlu, göstersene boynuzlarını! Ak mı kara mı anlayalım bakalım." Balio zıvanadan çıkar, eşek sudan gelinceye döverdi onları.

"Ben sizin iyiliğiniz için yaptım arkadaşlar!" diye yanıtladı Balio, kollarını yüzüne siper ederek.

"Kapa çeneni it seni! Bu sözü bir daha duymayalım ağzından alçak herif! Koca bir ölçek mısır yetmedi herhalde! Seni şöyle bir güzel gübrelemek gerekiyor!"

İlkin geniş omuzlarına tokaç gibi darbeler inmeye daha sonra da çekirdekleri çıkarılmak istenen ayçiçeği koçanı gibi tekmelenmeye başladı.

"Şu göbeklinin bize burada veba bulaştırmasına izin vermeyin!" diye bağırdı yeniden gücüne ve yetkisine kavuşmuş olan Gölge.

Angel, kendisine bağırıp çağırdıktan, iyice verip veriştirdikten sonra birdenbire değişen bu insanların durumunu değerlendirmeye çalıştı. Şimdi silahlarını birden onun düşmanına doğrultmuşlardı.

"Koca bir sandık mısır doldurdu. Sanırsın savaşa depo ediyor. Bir

de kendisini kurtarmak için 'Alın alın, siz de alın. Fırsat bu fırsattır!' diyordu."

Angel, dört bir yandan yükselen bağırtılar arasından, köylülerin, çocukların döktüğü mısır tanelerini izleyerek buldukları yerin Balio'nun ambar haline getirdiği ahırı olduğunu güçlükle anlayabildi.

"Hah, hah! Bizim için üzülüyormuş şuna baksana! Bize bir koçan veriyor, kendin bir kamyon alıyordun, hasat zamanıydı sanki! Ona ne diyorsun pekiyi?"

Artık Balio'nun gücü de yalvarmaları da para etmez olmuştu.

"Fakat sizin için arkadaşlar!.. Bu stok da sizin içindi..." dedi yakayı kurtarmak için. Ne var ki omzundan yakaladılar.

"Öyleyse neden bizim ahırlarımızda değil de kendi ahırında depoladın?"

Onu orada, hemen olay yerinde, kendi ambarında, karısının çocuklarının gözleri önünde cezalandırmaya giriştiler. Sonra toplanmış olan köylülerin karşısına sürüklediler.

"Hırsız!" diye bağırdı Gölge. "Millet ölüyor, o hırsızlık ediyor!"

"Hani o kulak dediğimiz eski toprak ağaları bile bunun yanında hiç kalır... Sözüm ona bizden olacak bir de... Böylelerini ancak dayak paklar, dayak!"

Karabiniye hangarın çatısından ateş etti. Balio düştü. Herkes geri çekildi. Ama Balio'yu düşüren mermi değil, kalabalığın öç alma isteğiydi.

"Durun!" diye bağırdı Angel. "Hele şu baskın bitsin de suçlu mahkemeye çıkarılır."

Çayırlığa baktı. Ortalık savaş alanına dönmüştü. Mısır tanelerinden geçilmiyordu. Geceleyin bir savaş olmuştu sanki. Dostları nerdeydi acaba? Düşmanları nerdeydi? Nasıl olmuş da dost sandığı kimseler birdenbire düşman kesilivermişti? Balio'nun ne mal olduğunu neden anlayamamıştı? Neden gözüne çarpmamıştı bu durum? Bunu engelleyen neydi? Nasıl olmuş da bunca zaman hiçbir şeyin farkına varmadan birlikte çalışabilmişti? Balio'yu bu yola iteleyen şey ne olabilirdi ki? Balio gibiler ne yüzle yaşar, ne yüzle insan içine çıkarlardı? Eğer iktidar halka verilmek için onun elinden geri alınmamış olsa, herif ali kıran baş kesen mi kesilirdi acaba? Bu böyle sürüp gitseydi ya birbirinden açgözlü suverenler sürer giderdi. Kalvaçev gibiler oldukça, Ba-

lio'lar da var olacaktı kuşkusuz!

Angel'in ağzına çirkef tadı dolmuştu. Tükürdü, sonra sildi.

"Ne diyorsun Angel? Ne yapalım bu iti? Irmağa mı atsak, ne yapsak ha?" diye sordular. Sekreterin kaygılı olduğunu görünce birbirlerinin yüzüne baktılar.

"Bırakalım kendine gelsin! Sonra çekeriz!"

Başı uğulduyordu. Ateşli bir düşünce sarıp sarmalıyordu onu. Bazen aklı bir şeye takılıyor, bazen de öyle oluyordu ki hiçbir şey düşünemez oluyordu. O beklenmedik darbeden sonra zihnini toparlayamıyordu artık.

"İşi koyverdiğimizi söylerken haklı mıydı acaba Balio? Önceleri idealistken şimdi kariyerist olduğumuz doğru mu? Eskiden alt edilecek bir düşmanımız vardı, şimdi o iş çözümlendi diye kendimizi harcamamıza gerek kalmadığından mı ileri geliyor gerçekten bu boşveriş? Karnımız doydu, yenenlerin bencilliği sardı bizi. Bu bencillikten mi ileri geliyor bütün bunlar, yosa henüz üstesinden gelemediğimiz birtakım güçlüklerden mi?"

Başı darbeden olduğu kadar moral çöküntüsünden de kazan gibi kaynıyor, uğuldayıp duruyordu. Balio'nun suçlamalarını haksız çıkarmak için canla başla haklı gerekçeler arıyordu. İliklerine dek işlemiş olan çirkef kokusunu atmak istiyordu. Gelgelelim pek çok kişi, sanki bu kokuyu daha da artırmak istercesine gelip gelip elini sıkıyordu.

Çayırlıkta adamlar Balio'yla kavgayı sürdürüyorlardı. Kendisine yılların ve tüm yaptıklarının bir bir hesabını soruyor, yedi göbek ötesini karıştırıyor, acımasızca küfrediyor, ağzına geleni söylüyorlardı.

"Hırsız! Katil! Yağmacı herif!"

Angel düşünmeye devam ediyordu:

"Daha ne kadar böyle sürecek? Balio'ların sayısı artacak mı, eksilecek mi? Bu gibi herifleri yaratan yalnızca bizler miyiz? Gerçekten salt korkudan mı bir şey yapamıyoruz? Düşmanı yenmemizi engelleyen, Balio'ların ayakta durmasını sağlayan şey, kendi adımıza duyduğumuz korku mu? Yoksa hâlâ çok mu zayıfız?"

Bir türlü yenemediği düşüncelerinden tiksinti duygusu doğuyordu. Çirkefler aklına egemen oldu, düşüncelerinin özgürce hareketini engelledi. Hepsini alt üst edip birbirine karıştırdı.

"Bize karşı bu darbeleri indiren kapitalizmin kalesini yıkmayı ne

zaman başaracağız? Kapitalizm yaşlanmaktan dolayı ya da kendi çelişkilerinden ve iç çatışkılarından dolayı kendiliğinden ortadan kalkabilir mi? Hoşnutsuzluk sarsıntıları onu içten sarsana kadar daha hayli beklemek mi zorundayız? O da bizimle birlikte gelişmiyor mu? Hem bize karşı mücadele vererek sağlamlaşıp, daha etkin hale gelmiyor mu? Acaba hangisi hangisini geçecek, ne zaman olacak bu?"

Gözleri Balio'ya ilişir ilişmez, düşmana ölümcül bir darbe indirip onu yerle bir etme olanağına sahip olmak istiyordu. Kendisinde söndürülmez bir istek uyandı. Her şeyi önceden görmek isteği, Balio'nun işi, gözünü açmıştı.

Adamı yaka paça önüne getirdiler.

"Sen de vur Angel. Şu mısır koçanını al, aklı başına gelirse çok iyi kendisi için."

"Kaldırın şunu gözlerimin önünden!"

Çabucak aydınlanmış olan Yağmurlar Cumhuriyeti'nin göğünü görmek istiyordu, ama karanlıklar aydınlığın önünden çok yavaş çekiliyordu. Köşeler hâlâ karanlıktı. Balio'nun adı geçince, kendisine bulanık, karanlık şeylerden söz ediliyormuşcasına bir duyguya kapılıyor, ona işkence eden sorulara karşılık verememenin acısını çekiyordu. Aklı bir yerde dikiş tutmuyor, ordan oraya sıçrıyordu. Bir bakmışsın toprağa sıçramış, bir bakmışsın yeniden gerçeği aramaya koyuluyordu. Hiç istemediği halde bölge sekreterinin sesini işitir gibi oldu. Tam kendisini kurtulmuş, bağımsız hissetmişken sekreterin hayali kafasını karıştırıvermişti. Angel eğer şu anda aklından geçenleri ona söylemiş olsa, adam mutlaka onu paylar, tıpkı konferansta herkesin gözleri önünde yaptığı gibi yapardı.

"Seni bu biçimde akıl yürütmeye iten ne?" derdi. "Hamlet gibi... Olmak ya da olmamak! Sosyalizm Hamlet'e gerek duymuyor! Kendi kendine 'olmak ya da olmamak' diye sorup duran burjuvanın tekidir o. Bizde tek bir olasılık vardır o da olmak! Ve neye karar verirsek o olur!"

Ah! Ne olurdu burada olsaydı da öyle her şeyin ha deyince, kolayca olamayacağını gözleriyle görseydi! Sorumluluğu kendisi üstlense, çamurlu suların içerisinde o sürüklenseydi!

"Kapatın onu içeri! Tıkın! Yargılanacak!" dedi Angel, bakışlarını kendisine Kalvaçev'i anımsatan Balio'dan kaçırarak. Ve ağzını doldu-

ran son çirkefi de tükürdü.

Yağmurlar dinmişti. Savaş kazanmış asker tavırlı sular ortalığı kuşatmıştı. Felaketin görünmesi güneşin doğmasıyla gerçekleşti. Kurtulanlar, kilisenin avlusundan ağzı açık bakakaldıkları su kıyısına iniyorlardı. Sular kendisini iki yastık gibi kıstıran iki tepenin arasında ışıl ışıl ediyordu. Her yer kapkara kesilmişti. Sette büyük ve parlak bir leke yara gibi duruyor, bu yarıktan sızan sular uzaktan tay yelesini andırıyordu. Geceleyin dağdan inmiş olan koca su kütlesi, başdöndürücü homurtular çıkararak birkaç kola bölünüyordu. Neyse ki güneş korkuyu azaltıyordu. Annelerinin eteklerine yapışmış, boş yere su yüzeyinde bir iz, bir kalıntı arayan çocuklar:

"Anne, evimiz nerde?" diye soruyorlardı.

"On kişi eksik. Acaba sular nereye götürdü onları?"

Çocuklar korkuya kapılıyor, kaybolanların adlarını işitince daha da ürkerek annelerine sokuluyorlardı. Bir yandan da aralarında bir çocuğun eğer uslu olmaz, oynamak için ırmak kıyısına inerse boğulacağını tartışıyorlardı.

"Canko, şu sudan çıkana baksana. Sakın bizim köpek olmasın?"

"Hayır, olamaz. Bizimkinin kafası daha yayvandı. Hem sanırım daha da basıktı... Baksana, şu kara lekeyi görüyor musun?"

"Hayır, hiçbir şey görmüyorum."

Bir yaşam ne kadar da çabuk geçmişe karışabiliyordu bir anda. Köylüler ilk kez su baskınına uğramış bir köy görüyorlardı. Su yüzeyi öylece düpdüzgün duruyor, azalmıyor, eksilmiyordu hiç. Yol, iz denen bir şey kalmamıştı. Hanımın Köprüsü'nden, tepelerin nal biçimine soktuğu düzlüğe su toplanmış, burası mühendislerin köyün üst başına kurdukları barajdan daha büyük, daha görkemli, daha ürkütücü doğal bir baraj oluvermişti. Her yan sular altındaydı. Irmak kıyısında kadınların çamaşır ağarttıkları, kilim yıkayıp keten kenevir bastıkları çukur tamamen sular altında kalmıştı. Ne yana gitsen su. Tek bir ağaç kümesi görünmüyordu. Çok uzakta, köyden ayrılan çobanların sel yatakları içinde yakmaya uğraşıp da bir türlü tutuşturamadıkları ateşin dumanı yükseliyordu. Mezarlık bile silinip gitmişti ortadan. Su yüzeyinde, orda burda katılaşmış, kolu bacağı gerilmiş, bazen yüzüstü, bazen sırtüstü yatan cesetleri andıran haçlar yüzüyordu. Kimi koyu Hıristiyalar gibi yüzü doğuya çevrili, kiminin Müslümanlar gibi ayakları öndeydi.

Herkes öylesine sarsılmış, öylesine allak bullak olmuştu ki, ağlamaktan başka bir şey gelmiyordu elinden. Evleri, ölüleri, hayvanları, aylardır emek verdikleri bahçeleri için gözyaşı döküyorlardı durmadan.

Matem çanı boyuna çalıyordu.

Her yandan sızlanmalar, yakınmalar yükseliyordu.

"Mirka'nın annesi! Deliler gibi ordan oraya koşup duruyor!"

"Ne ahmak kızmış be o da! Sen tut da bir bahçe uğruna, pisi pisine boğul git! Ne yapabilirdi ki? Elinden ne gelirdi? Hiiiç!"

"Öte yakaya geçip felaketi haber vermekle görevlendirilmiş."

"Yavrum! Yavrumu öldürdünüz!" diye yırtınıyordu annesi ve yeni bir yüz görür görmez hemen atılıyordu üstüne: "Yerin dibine geçsin bahçeniz! Barajınız da yerin dibine batsın, sosyalizminiz de! Angel nerde? Kızımı boğdu, kendisi kurtuldu!"

"Bırakın dilediğini söylesin, ferahlar. Varı yoğu Mirka'ydı. Ondan da bir torun sahibi olamadı. Hatta evlendirip muradını da alamadı. Şimdi tek başına ortada kaldı zavallıcık," diyordu kadınlar.

"Bana da çok dokunuyor," dedi birden Deko. "Ne kadar körpe, ne kadar gençti! Nereye koşuyorsun Allah'ın cezası, dedim ona. Ama dinler mi! Tutturmuştu bir kez, kayığımı alıp, öte yakaya geçecekmiş. Hadi evine dön, dedim. Git konuğunla ilgilen. Belki de Sofyalının gözünde büyütmek istiyordu kendini, orasını bilemiyorum artık. Bildiğim tek şey, habire: 'Bahçem! Kurul gelecek, bahçemi göremeyecek! bahçesiz ben ne halt ederim!' deyip duruyordu."

"Peki ama neden saldın? Neden alıp da evine götürmedin?"

"Deliler gibiydi! Az daha beni de sürüklüyordu! Hanımın Köprüsü'ne doğru fırladı. Orda da tıpkı efsanedeki kız gibi boğulup gitti. Bana öyle geliyor ki yalnızca bahçe için yapmadı bunu."

Tüm gözler Hanımın Köprüsü'ne çevrilmişti. Efsane yeniden canlanıverdi: Genç bir kız koşar, saçları darmadağın, koşar boyuna, üstünü başını parçalayarak, altınını incisini yol boyu atarak... Gözleri hiçbir şey görmez, kulakları hiçbir şey durmaz. En derin yerin üzerine gelince, kollarını açar, dişlerini sıkar, gözlerini yumar... namusunu temizler. Birden fısıldaşmalar başladı. Mirka hangi namusunu temizleyecekti ki? Ne yapmıştı kızcağız? Sofyalıyla aralarında ne olabilirdi ki, gece yarısı bu denli korkunç bir biçimde kaldırıp da kendini suya atsındı?

Bu yıl bol ürün alacaklarını uman çiftçiler birbirine soruyorlardı.

"Acaba su, ağaçlara zarar verir mi?"

Ağaçları ilaçlamış, kireçlemiş, sırıklarla desteklemişlerdi. Çiçekleri boldu. Güzelce de budamışlardı. Şimdi ne olacaktı acaba?

"Ağaçlara bir şey olmaz canım," diyordu bağcılıktan hiçbir şey anlamayan, ömründe elini meyve ağacına sürmemiş olanlar. "Su gübre getirir, nemini saklar yaz boyu. Ne zararı dokunacak ağaçlara."

"Ama su çekilmez de böyle kalırsa, meyveler patır patır dökülür!"

"Olsun, ona mı yanayım. Bu yıl vermezlerse gelecek yıl verirler. Elverir ki kurumasınlar."

Herkes aklına geleni söylüyor, her kafadan bir ses çıkıyordu.

"Geçen yıl çalışıp didindim yeni bir ev yapayım diye, sular hepsini katmış, götürmüş önüne. Ne kum kalmış, ne kiremit, ne tuğla!" diyordu malzemeleri yığdığı yere taş atacakmış gibi yapan Vargo. "Bucak meclisi bana bir parsel vaat eti, yukarda hemen kilisenin yanında, gelgelelim karım koymadı ki. Ölülerden korkarmış! Matem çanları çaldığında güya ölüler dışarı çıkarmış. Merkezde kalalım diye diretti. Şimdi iyi kaldı merkezde! Neden onun sözünü dinledim, ah kafa, ah! Söylesene avrat, malzemeler nereye yığılmıştı?"

"Ne bileyim, bir şey göremiyorum ki."

"Şimdi öyle kilisenin yakınında değil, içinde ta orta göbeğinde yaşayacaksın artık. Söyle bakalım malzemeler nerde?"

Sövüp sayıyor, itip kakıyordu karısını. Kadıncağız kemikli yumruklarını çenesine dayamış, bir şeyler görüp de ona göstermek için boşu boşuna aranıp duruyordu. Umutsuz yüzünden gözyaşları süzülüyordu.

Bütün gece homurdanıp duran, coşkun sular yatışmıştı artık. Yaptığından memnun, hiç sıkılmadan yayılıyordu. Şimdi sıra insanlardaydı. İmanı gevreyinceye dek çalışıp didinecek, evlerinden, avlularından alıp, sulardan kaçırmak için yükseklere karma karışık bir halde attıkları malları, birkaç gün sonra suları çekilecek olan yollardan köyün merkezine taşıyacaklardı. Herkes, boğulanlar ve sele kapılan öteberi için ağlayıp sızlıyor buna karşılık postu kurtardıkları, boğulmadıkları için de seviniyordu. Eşyalar yeniden alınabilir, ev falan yeniden yapılabilirdi. Oysa insan öyle miydi, giden bir daha gelir miydi? Kurtarabildikleri öteberiyi, bir bohçayı, bir ekmek torbasını, geceleyin suların

yeniden azmasından korkarak biraz daha yukarılara sürüklüyorlardı. Kilimi falan getirip çayıra seranın altına saklıyorlardı. Böylece küçük yaşam adacıkları yaratıyorlardı. Yeni bir köy çıkıyordu ortaya. Herkesin yalınlık ve insancılıkla yeniden yaşamaya çalıştığı yeni bir köy.

Angel, eğer o ana dek sürüp gelen açgözlülüğü yok eder, para ve kâr mantığının yol açtığı suçların ortadan kalktığı yeni bir yaşam düzenlemeyi sağlar, servet hırsından gelen yüreğin kuruluğunu, tüm ahlak bozan ve tüm kötü duygular uyandıran şeyleri ortadan kaldırabilirse, bu sel felaketinin çok iyi bir şey olabileceğini düşündü.

"Angel, gel bak, ne bulduk!" diye bağırdı Gölge, ona doğru koşarak.

Heyecandan yüzü karmakarışık olmuştu. Suratı bir buruşuyor, bir geriliyordu. Elini kolunu sallayarak homurdanıp duruyordu:

"Ne zamandır kolluyordum. Sonunda enseledik! Suçüstü ettik."

Angel'i Balio'nun evine götürdü. Geniş bir avlunun ortasında, yeni bir evdi burası. Güzel, süslü püslü bir yerdi. Daha dün sekreterin sağ kolu durumunda olan kişi evini depoya çevirmişti. Dışarı çıkarılanlar yalnızca mısırla kalmıyordu. Un çuvalları, peynir tulumları, pirinç torbaları, koca bir fıçı da beyaz peynir vardı. Gölge, gururlu bir gülümsemeyle Angel'e:

"Görüyorsun ya!" dedi. "Hani savaş sırasında kulakların yaptığını yapıyor, karaborsacılık yapıyormuş! Üstelik de toplantılarda bize boyuna: 'Bu böyle sürüp gidemez arkadaşlar! Bu gidişle hiçbir zaman dünya komünizmine ulaşamayız biz,' der dururdu. Demek onun komünizmi buymuş, ha, sekreter yoldaş?"

Balio toplantılarda ancak şefler orada otururken söz alırdı. Dramatik bir andan yararlanır, bir felaketi önlemek istercesine sesini yükseltirdi: "Ne yaptığınızın farkında mısınız arkadaşlar! Kendinize gelin! Aklınızı başınıza toplayın! Dünya kapitalizmini böyle mi yıkacağız sanıyorsunuz! Kendinizi iyice kaptırıp koyuverdiniz. Kapitalistlerin sözüyle mi hareket edeceksiniz?" Dikkafalı olduğu, adamları avuçları içinde tuttuğu için bu homurtulu sözcüklerle toplantıyı yatıştırmayı, şeflerin gözüne girmeyi beceriyordu. Sonra da Angel'e gülümserdi: "Başka çıkar yolu yok bunun..."

Acaba kazanç tutkusu neden kabarmıştı? Büyüklük tutkusu onu başkalarının sırtına tırmanmaya, onları yönetmeye itmişti. Angel öte-

den beri halk rejiminin bu tutkuları ortadan kaldıracağını sanıyordu, oysa açgözlülük ortaya çıkıyordu yine. Kuraklığın da, selin de bir türlü köklerini kurutamadığı ayrık otlarını düşündü. Beyazımsı, kırmızımsı, düğüm düğüm uzun bir köktü bu ayrık otunun kökü. Yolmak istendiğinde bir düğümünden kırılıveriyor, insan onu söktüğünü sanıyor, gelgelelim kalan parça hızla büyüyerek yeni sürgünler veriyordu. Kesmek, kökünü kurutmak için çabayla, kürekle, belle de kazılsa yeniden fışkırıyordu. Minik bir kökcük yetiyordu. Bu çetin yıllarda da olan buydu. Çeşitli olaylarla yalnızca birkaç düğüm koparılmıştı. Yeni yaşamın saban demiri bu kötü otların kökünü kazıyabilmek için yeterince derine inememişti. Hem sonra ayrık otunun kökü kazınmasına kazınmış hem de iyi kazınmıştı ama, rüzgâr tohum getiriyordu. Ülke bir kez daha derin bir sürümle sürülüp temizlenmişti temizlenmesine ya komşu topraklardan yeniden tohum getirmişti rüzgâr.

Angel, yardımcısının ambarı önünde ambardan çıkarılanları kayda geçen insanlara bakarak düşünüyor, kendi kendine: "Bizde çürük bir şey var. Açgözlülük, kıskançlık, ihanet, kin ve alçaklık tohumlarının elverişli toprak bulup kök salamaması için yok etmek zorunda olduğumuz bir şey," diyordu.

Bir buluş yapmış olmayı düşünüyordu.

"Maddi mülkleri yığarak komünizme giden yol uzatılmış oluyor!" diye düşündü, yeni yaşamın sunduğu altından kalkılamaz çelişkiye çarparak, "Çok şeye sahip olmaya alışmış olan onu başkalarıyla paylaşıp daha azla yetinmeyi başaramaz."

Okuduğu kitaplardan kaynaklanarak bunu çürütmeye kalkışıyordu.

"Evet ama, kamunun ortak mallarından büyük bir yığın yapmak başarıldı mı," der gibi geliyordu ona kitaplar, "kimse kendisi için bir şeyler yığmaya kalkışmayacaktır artık."

"Bunu biliyorum. Bizim uğraşmamız, didinmemiz de hep onun için zaten. Öyle çok mal yığılsın ki halk artık ne yapacağını, nereye koyacağını şaşırsın istiyoruz. Gelgelelim bu kişisel mal yığımı havasında, güdülerini, tutkularını artırarak herkesin mal üstüne mal yığdığı bir sırada nasıl kotarılacak bu iş? Bu yayılma ve bu derin kök salmalar ortak olanın gerçekleşmesine ket vurmaz mı?"

"Evet, elbette," diye yanıtlıyordu kitaplar. "Bu yüzden de kişisel

tutkuları ne zaman ve nasıl durduracağını bilen yöneticiler var."

Kitapların kılavuzluğunda kalmış olan Angel'in düşüncesi aydınlandı:

"Bakın arkadaşlar. Buraya gelin, kayık bulabilirseniz, çok ilginç bir şeyi görmek için buraya gelin. Söyleyin bana, kişisel mal susamışlığı ortak mal yığmak için bir engeldir; bu bir yanılgıdır. Bizler kişisel mal mutluluğu yoluyla komünizme ulaşamayız. Tersine bu mutluluk komünizmin önünde bir engeldir."

Bir buluş yapmış gibiydi. Düşüncesi başarı, zafer kazanmıştı.

"Haydi bakalım, sekreter yoldaş," diyordu kitaplar tatlı tatlı gülümseyerek. "Bunlar söylendi, yazıldı. Çok eski bir gerçek bu!"

"Ben bu gerçeği bu gece görüp yaşadım. Zamanla silinip gitmiş olan insanın benliğinden uzak olan, Yağmurlar Cumhuriyeti'nde birdenbire görünüveren pek çok gerçek vardır. Felaket gözümü açtı benim. Yaşamı olduğu gibi görmeme, içtepileriyle, çekimserlikleriyle her şeyi, tüm yaşamı olduğu gibi görmeme, gelecekte neye benzeyeceğini görmeme yaradı."

Grup şefi Zdravko, Balio'nun tarla sıçanı gibi eline geleni yığdığı depodan mallar çıkarılınca:

"Eee, ne yapıyoruz şimdi bunları?" diye sordu Angel'e.

"Siz ne düşünüyorsunuz?"

Grup şefi başını kaşıyarak ordakilere baktı.

Netso, utana sıkıla:

"Biz mi?" diye sordu. "Belki hoşlanmayacaksın ama bize sorarsan tahıl sıkıntısı çekeceğiz.Yerine teslim etmesek de, oraya verip çarçur ettirene kadar. Şöyle yapsak olmaz mıydı?.."

"İnceldiği yerden kopması gerekir," dedi olup bitenlerden tiksinmiş olan bir bölük insan. En kısa zamanda bir denkserlik kurulsun istiyorlardı, yoksa bir daha rahat bir uyku yüzü görmeyeceklermiş gibi geliyordu onlara. "Burada açgözlülüğün sökmediğini bu haydutlara göstermek için ne gerekiyorsa yapalım. Sonrasını düşünürüz..."

"Neden çifte iş yaptırıyorsunuz?"

"Siz ne diyorsunuz be?" diye sordu anlamamış gibilerden.

"Şey... Biz diyorduk ki..." diye sözünü yarıda kesti Netso, yanlış anlaşılmaktan korkarak. "İhtiyat olarak saklasınlar."

"Korkusuzca, açık açık söyleyin!"

"Şey diyorduk..." dedi Netso içini çekerek. "Bunu oraya taşıyacağımıza dökelim şuraya herkes götürsün evine. Birbirimize güvensek, güven denen bir şey olsa. İnsanlar yürekli olsa. Doğruyu söylemek gerekirse, ben bana emanet edilen bir şeye kendi malımdan daha iyi bakarım. Çünkü bu yalnızca benim değil, hepimizin malıdır. Başkaları ne düşünüyor bilemem, onlar da kendileri söylesin."

Angel'in gözleri kısıldı:

"Sen ne diyorsun bakalım Zdravko?"

"Kurtlanmadı diyen varsa alsın," dedi grup şefi.

On kadar insan Angel'in çevresini almış, düşünüp taşınıyordu.

"Bu mısırı sular altında kalmış ambarlara götürmek akıllıca bir iş değil. Açık olmak için herkese ne veriyorsak tartalım en iyisi."

"Tartmaya gerek yok; işte benim terazim," dedi Netso çıplak göğsüne vurarak. "Şu yüreğim şurada çarptıkça teraziye gerek duymam ben. Ondan iyi terazi mi olur!"

Zdravko terazisinin orada olduğunu göstermek istercesine parmağını alnına götürdü:

"Üç yüz terazi olsa halt eder bunun yanında!"

Angel'in kuşkusu kalmamıştı. Tüm engelleri ortadan kaldıracak bir hareket yaptı.

"Alın, alın! Madem kendinize güveniyorsunuz sorun değil. Ben haydi haydi güveniyorum."

O gece yaşamlarında bir dönüm noktası yaratmıştı. Suyun yükselmesi durmuştu ama havanın sıcak olması nedeniyle öğleden sonra yeniden yağmur yağabileceği; o zaman da ırmağın yeniden yükseleceği söyleniyordu. Birtakım önlemler alınması gerekiyordu. Kurtarılan şeyler tam kurtarılmalı, iyice güvence altına alınmalıydı. Yaşam duramazdı!

Tam onlar mısırı götürürken çobanlar çıkageldi.

"Eee, dost. Bu kurttan yakayı kurtarıp ikinci kez yaşıyorsun ha?" dediler, aralarında zayıf ve bitkin bir halde sallanıp duran Angel'in elini sıkarak.

"Şu mısırları hayvanlar için alamaz mıyız?" dediler değnekleriyle mısırı göstererek. "Aslında onun için geldik. Saman arıyoruz."

Mısır yüklü kervan durdu.

"Kurtardığımız hayvanları açlıktan öldürecek değiliz herhalde?"

Angel düşündü. Yine bir şeyi unutuvermişti.

"Domuzlar bu çıplak çayırda açlıktan geberir be! İrileri, semizleri neyse ya, yeni sütten kesilmiş yavrular ne yapar?"

"Ama mısır çok az," dedi üreticiler. "Bu mısır onlara bir gün bile yetmez!"

"Hayvanlar da insan gibidir; onlar da partizanlara benzer, günde bir lokmayla yetinirler."

Üreticiler Angel'in ne yanı tutacağını merak ediyorlardı. Angel terazinin iki kefesini tartarak susup duruyordu. Biraz önce söz vermiş olanlar sözünden döner miydi acaba? Kararından cayarsa saygınlığı sarsılmaz mıydı?

"Gelin, gözünüzle görün de kararı o zaman verin," dedi çobanlar onun çekimser kaldığını görünce.

Angel onları izledi ama iki adım atmamışlardı ki, Çamurlu'nun karısı Malinka ile burun buruna geldiler. Kocası, Malinka'yı görünce suratını astı, kaşlarını çattı.

"Senin ne işin var erkeklerin içinde?" diye homurdandı.

Malinka'dan başka duyan olmadı bunu.

"Merak etme! Angel yemez beni. Gece bile senin yanına yolladı da kaldı ki şimdi mi.. Angel için geldim."

Kadın, Angel'e bakıyordu sevinçle.

"Yaşayıp yaşamadığını gözlerimle görmeye geldim. Bütün mahalle gözyaşı döktü. Tsenka hâlâ kendine gelemedi. Yaşadığına inanası gelmiyor bir türlü. Gitsen görsen kadıncağızın halini. Oğlunu, ölmek üzere olan anneni görsen. Gitmen de gerekir yani, karın, oğlun, annen onlar senin."

"Söyle onlara işimi bitirir bitirmez geleceğim," dedi Angel, üzgün üzgün gülümseyerek. Sonra çiftliğin yolunu tuttu.

Zaman zaman, kafasının şişini yokluyor, bu onu aynı düşüncelere sürüklüyordu.

Yukarda, çatal cevizağacının altında kulak tırmalayıcı bir müzikle karşılaşmıştı. Ara sıra tıpkı boğulmuş bir insan yüzünü andıran güneş görünüyordu. Kıpırtısız, düzgün su yüzeyi geceleyin daha iyi sıçrayabilmek için dinlenmeye çekilmiş bitkin bir hayvanı andırıyordu. Bıyıkları yeni çıkmış genç bir çoban değneğini sallıyordu. Angel peri masallarında ortaya çıkan peri padişahının oğlunu görür gibi oldu.

Nayo'ydu bu. Gözlerini genç çobana dikip uzun uzun baktı. Gözlerini delikanlının yüzünden ayırmıyordu bir türlü. Genç çobanın hüzünlü hali onu duygulandırmıştı.

"Ne yapacağız? Eğer otlatılmazlarsa koyunlarda süt diye bir şey kalmayacak. Siz de bizi suçlu göreceksiniz, o zaman bizden hesap soracaksınız. Hepsi hastalanır ölür bunların, ne yaparız sonra? Sermayemiz bu bizim!"

"Sermaye!" dedi Angel gülerek, sonra kendi kendine: "Eğer Marks baba yaşasaydı, gelip de bize bir yıllık gerilemeyle açıklaması ne güzel olurdu; önceden görmediği, görme olanağı bulamadığı güçlükleri, çelişkileri açıklasaydı ne güzel olurdu!"

İlk dersi, hani felaketten sonra halkın ona verdiği ilk dersi anımsayarak hemen kararını verdi.

"Götürün onları!" dedi her bir yandan bağrışarak yüreğini parçalayan bitkin hayvanları göstererek. "Paylaşın aranızda, herkes kendine düşeni alsın, kuru bir yere götürsün. Sizin mallarınız bunlar. Kendi hayvanlarınız gibi ilgilenin onlarla!"

"Biz de aynı şeyi düşünüyorduk ama bir de sana soralım dedik... Bundan sonra her şeyi kendimiz aramızda çözümleyeceğiz. Bundan böyle başkalarının görüşleri alınmadan bir şey yapılmasın."

Gürültü, patırtı daha da çoğalmıştı, bir hayhuydur gidiyordu. Ne var ki bu kez telaş ve acının yanı sıra, küçük bir sevinç payı da görülüyordu. Her çoban on tane kadar koyunu kuzularıyla birlikte, ya da bir anaç domuzu yavrularıyla götürdü. Köylüler de yardımcı oldular olara. Yeni bir yaşam başladı. En önemlisi halkın kendini toparlayıp yeni yaşama ayak uydurmuş, onu benimsemiş olmasıydı. Angel kendisini, tıpkı o korkunç kış sırasındaki gibi tepeden inme, atanmış bir yönetici değil de, gerçek bir yönetici hissediyordu. Tüm bu yıllar boyunca oluşmuş halkın bilinci şimdi oy vermişti kendisine!

Angel biraz ferahlamıştı. Kilisenin avlusuna doğru yöneldi. En sonunda ailesini görebilecek artık. Gelgelelim kuşkusuz yolunu gözlüyor olmalıydı ki birden karşısına dikildi Çamurlu:

"Vur bana, vur," dedi başını öne eğerek. Tıpkı çamura bulanmış mandayı andırıyordu. "Vur bana diyorum, var gücünle vur, vur ki ca-

nım yansın! Kafamı da kırsan haklısın! Hak ettim ben bunu!"

Kafasına giyotinin imesini bekler gibi öylece hareketsiz duruyordu. Ama Angel elini kaldırmadı. Adam baktı ki vurmuyor, doğruldu. Gözlerinden boşanan yaşlar yüzünün çamurunu temizlemişti.

"Cesaretin yok buna," dedi acıyla. "Bizler, yine de yürekliyiz!"

Sustu. Angel onun sıkıntıdan bunaldığını, bunu yenmeye çalıştığını hissetti.

"Niye öyle yüzüme bakıyorsun? Bütün gece görmedin mi beni? İçime bir yılan girmişti, bir türlü ezemiyordum kafasını. En çok kükreyen, halkı en çok kışkırtan ben oldum. Mısırı en çok götüren de bendim. Sıçan gibi taşıdım durdum. Tıpkı bir tarla sıçanı gibi. Öyle ki, karım bile kızdı, açtı ağzını yumdu gözünü. Etmediğini koymadı bana: 'Ne oldu böyle sana? Köylünün yüzüne nasıl bakacaksın? Konu komşunun içine ne yüzle çıkacaksın?' dedi."

"Seni gördüm," diye mırıldandı Angel. "Onun için utanç duyuyorsun. Haydi git, işine bak!"

"Hiçbir şey yapamam," diye karşılık verdi Çamurlu, ona ayak uydurmaya çalışarak. "Mısırı atmasına attım, ama geceleyin yağmalanan ambarı unutamam ki. Ağırlığı ezer, mahveder beni! Buralarda kalamam. Ne yumruğunla, ne de sözlerinle beni ezmeye kalkışmadın. Bu benim için daha da acı oldu. Bunun için üsteliyorum işte. Vur bana, döv beni! Odun gibi tekmele, belki o zaman rahatlarım biraz! Malinka'dan kuşkulandığım da doğru değil..."

Angel az kalsın: "Elbiselerini neden giydiğimi anladın demek! Günah günahkârın temiz elbiseleri arasına saklanabilir," diyecekti ama, Çamurlu'nun kızabileceği düşüncesiyle susmayı yeğledi. Aslında karısından kuşkulanan bir erkek, onun gece yarısı tarlaların ortasında kendi giysilerini bir başkasına verdiğini öğrenince başka ne düşünebilirdi ki zaten. Bu nedenle:

"Balio alet olarak kullanmak için yalan söyledi sana," demekle yetindi.

Son zamanlarda Balio, Çamurlu'nun aile işleriyle yakından ilgileniyor, kendi yediği haltları örtbas etmek için onu kasten kışkırtıyordu. Bu kez de öyle yapmış, Angel'in, Malinka'nın peşinde dolaştığını söyleyerek Çamurlu'yu kışkırtmaya çalışmıştı.

"Ah! O yok mu, o! Göstereceğim ben ona..." diye homurdandı Ça-

murlu, bıçak saplayacakmış gibi bir hareket yaparak.

Angel tehditi anlayıp onu sarstı.

"Bizler her şeyi hallederiz, sen kimseyle uğraşma!"

"Sana el kaldırmaya o zorladı beni... Şimdi anladım... Yaptıklarının cezasını çekecek..."

"Bir kez de benim dediğimi yap bari! Başkasıyla uğraşacağına git de karını bul!"

Çamurlu çayırda, öylece kalakaldı. Gelip geçenler kiri bulaşmasın diye yan çizerek yollarını değiştiriyorlardı.

Felaket insanları birleştirmişti. Öteden beriden insanlar gelip toplanıyordu oraya. Gittikçe büyük bir kalabalık birikiyordu. Balio'nun işi, o güne dek hiçbir şeyin farkında olmayan kişilerce üstlenildi. O gün, Potop, yönetimsiz, ücretsiz, kazasız uyanmıştı. Herkes ihtiyacı olan şeyi alıyordu. Balio'nun yaptığı iş, açgözlüleri yatıştırmaya yaramıştı. Herkes birbirine: "Fazla alırsam, başkasına kalmaz" ya da "Fazla alırlarsa bana kalmaz!" diyordu. Ya da herkes çalmaya kalkışırsa yarına ne kalacağını soruyorlardı içlerinden.

Kilisenin avlusunda kazanlar kaynıyor, çocuklara, büyüklere yemekler dağıtılıyordu. Sele kapılıp boğulan hayvanlar sıcağı sıcağına kesilmiş, kanları akıtılmıştı; oraya buraya yakılmış çalı çırpı ateşinde kızartılıyor, ortalığa yayılan kızarmış et kokusu insanları yaşama yeniden bağlayan bir dinginlik yayıyordu.

Herkes yaptığının hesabını vermeye geliyor, o anda uygulayamadıkları şeyler için akıl danışıyorlardı:

"Ee, taşkın uzarsa ne yapacağız?"

"Merak etmeyin! Bulgaristan ölmedi, bizler de yalnız değiliz. Bizlerin ötekilerden kalabalık olduğunu unutuyor musunuz?"

Köylülere ne yapmaları gerektiğini açıklarken, kendi kendine de durumun tartışmasını yapıyor, giderek başkalarına yardım etmeye eğilimli bir insan oluyordu. Karınları doyan çocuklar neşeyle oynaşıyor, patırtı gürültü yapıyor; kadınlı erkekli köylüler işleri düzene koymaya çalışıyorlardı. Koşullar çok ilkeldi kuşkusuz, ne var ki çalışmalarında farklı bir şey vardı: Güçlüklerden yenilenmiş bir bilinçle her şeye yeniden başlıyorlardı. Angel, kendisi hiçbir şeye elini sürmeden, hiçbir şeye karışmadan köylülerin bir yığın iş becerdiklerini görüyor, apışıp kalıyordu. Yıkımla birlikte yapım ve yerleşme de başlamıştı. Ve bir

kısım insanların ve kendisinin de aslında unuttuğu yasayı anımsıyordu boyna.

Angel Çernovejdovski Yağmurlar Cumhuriyeti'ni düşünüyordu. Orada, insanlar kendiliklerinden kolları sıvamış, her şeye yeniden başlamış, baskısız, zorbalıksız bir disiplin kurmuşlardı kendi kendilerine. Karışanı, görüşeni olmayan bir yaşam başlamıştı. Onları buna iten ne olmuştu? Yaşama güdüsü ve düzenli bir toplumda yaşama alışkanlığı mı acaba? Girişilmiş olan şeyi yeni bir felaketin yıkıp yerle bir etmemesi için güvensizlik içerisinde bile olsa kurma zorunluluğu mu? Öyle sanıyordu ki Yağmurlar Cumhuriyeti'nin insanları doğuştan getirdikleri niteliklerin yanı sıra, sonradan kazandıkları başka niteliklere de sahipti. "Rejim" denilen şey yaşamlarının bir parçası olmuştu ve işte yönetim örgütü olmadan da işliyordu o. Bu böyle olduğu, herkes halk iktidarını kendi içine taşıdığı zaman, iç iktidarı yıkmaya gelen daha üstün bir iktidara gerek kalır mı? Böyle bir iktidar daha güçlü, daha sadıktır, kimse ona ihanet edemez. Herkesin bir parçası olduğuna göre, ona ihanet etmek insanın kendisine ihanet etmesidir! Angel, üstün iktidarın, yapıcı iç iktidarı hesaba katmayan tek bir insanın eline geçince bilinçsizce yıkıcı olacağı görüşündeydi. Merkezileştirme, tek bir kişinin işi olunca çelişkiler doğurur, bir fren ve baskı durumuna dönüşürdü. Angel içinden eğer hâlâ: "Ne diyorsam onu yap! Orda değil şurda! Önde, arkada, sağda, solda, nah orda!" demeyi sürdürürse ne olacağını soruyordu. Bu durum kuşkusuz herkesi kızdırır, onaylamadıkları, hoşlanmadıkları bir tutum olurdu. Baskı, insanların yaratıcı atılımlarını köstekler, onun parlaklığını, duruluğunu yıkıcı bir dalgaya dönüştürür. İşte o zaman Angel değil, Balio kazanırdı. Belki de Kalvaçev, Balio'nun yaptıklarını onaylar, şöyle derdi: "Neyse ki o taş kafalı kalktı ortadan! Sen ve ben iyi anlaşıyoruz. Sen dakik ve enerji dolusun. Çoktandır hoşlanıyorum senden. Oysa o Çernovejdovski canımı sıkıyordu. Yıpranmıştı. Hiçbir işe yaramıyor, üstelik de başkalarını rahatsız ediyordu..."

Angel, Kalvaçev ile Balio arasındaki ortak ve karşıt noktaları bulmaya çalıştı. Kilisenin avlusunda kaynayan yaşamı izliyor, bir yandan da: "Bu tufandan sonra ne olacak acaba? Yağmurlar Cumhuriyeti'nde kim üstün çıkacak, sağ mı sol mu? Halkın yapıcı gücü durdurulacak mı? Olağandışı olan, normal durumuna mı gelecek?" diye geçiriyordu

içinden.

"Baba, baba!" diye bağırdı yüreğini hoplatan bir çocuk sesi. Bir anda sıcaklığı içerisini saran bu sözcüğü unutmuştu. Daha başını kaldırıp bakmaya kalmadan Enço'su, elinde kocaman bir ekmek dilimi, ağlayarak koşup babasının bacaklarına sarıldı. Angel kocaman ellerini çocuğun başına koydu.

Çocuk, tir tir titriyor, bir yandan da hıçkırıyordu. Bu hali Angel'i sarsmıştı. Yüreği, içini yumuşatıcı, canlandırıcı bir sıcaklıkla doluverdi birden. Herkes işini gücünü bırakmış merakla onlara bakıyor, kendilerini atıştırdıkları bir iki lokma yiyecekten daha çok doyuran neşelerini paylaşıyorlardı. Baba oğul, uzun süre konuşmadan, sessizce kalakaldılar. Çocuğun elleri bu ıslak karaltıya sarılıyor, sıcaklığı babasındaki soğuğu kovuyordu. Angel'in kocaman eli epeyce bir zaman bu sarı saçlar üzerinde kaldı. Gerçi, elleri çocuğun kafasını kirletiyordu, ama aldırmadı. Sonunda çocuk sevinç içinde zıplamaya koyuldu. Gözlerinden inciler saçılıyordu sanki.

"Demek ölmedin baba? Arayacaktım ama annem bırakmadı. Boğulurmuşum. Yol bakıcısı İtso boğulmuş, doğru mu?

Angel'in yüreği daralmıştı. Oğlunu bağrına basmayalı ne kadar zaman geçmişti, orasını kestiremiyordu. Sekreter oldu olalı sevip okşayamamıştı çocuğu. Sabahları, daha horozlar ötmeden evden çıkıyor, gece yarılarına dek toplantılarda kalıyor, döndüğünde de uyumuş buluyordu onu. Bir güne bir gün de elinden tutup okula götürmemişti çocuğu. Akşamları şöyle bir yanına oturup okumasına, çalışmasına bakamıyordu. Ne derdini, ne sevincini paylaşabiliyordu oğlunun. Onunla oynayamamış, gülememiş, şöyle koynuna alıp da mışıl mışıl uyuyamamıştı. Bütün bunları yapan Trenska'ydı. Angel ise git gide bir yabancı olmaya başlamıştı. Çocuğu olduğunu unutmuş gibiydi. Boynunda kırmızı atkısının oluşuna sevinmişti ama, sokaktaki, okuldaki durumuyla ilgilenmeye zaman bulamamıştı. Öğretmenler, derslerine iyi çalıştığını söylemişlerdi, bu da ona yetmişti. Büyük sosyal çabasının yanında bunun küçük bir sorun olduğunu düşünüyor, bundan tamamen kopuyordu. Gelgelelim şimdi çocuk ağlayarak yanına sokulunca, yüreğini sarmalayan buzlu kabuğunun eridiğini, içine dalgalar halinde baba sevgisinin aktığını duydu. Çocuğa gereken ilgiyi göstermeyi kararlaştırdı içinden.

"Çorba güzel mi?" diye sordu çocuğun alnını okşayarak.

"Evet," dedi Enço gözlerini kırpıştırarak. Yağmurdan sonra çiçeklerden dökülen damlacıklar gibi yaşlar dökülüyordu gözlerinden. "Gel sen de tat."

Bakışlarını babasından ayırmıyordu. Yağmurdan ıslanmış, küçük solgun yüzü çektiği acının büyüklüğünü yeterince anlatıyordu. Babasının boğulduğu haberi, gözyaşı dökmeleri, arayışları, onun arkası sıra kendilerini bulanık sulara bırakıvermek istemleri iyice yormuş, yıpratmıştı çocuğu.

"Gel çorba iç baba," diye yineledi, onu elinden çekiştirerek. "Et var."

"Annenle ninen de içtiler mi?"

"Evet," diye içini çekti çocuk. "Nineme annem yedirdi, yerinden kalkamıyor ninem. Durmadan ağlıyor... İkisi de ağlamaktan bir lokma bir şey koymadılar ağızlarına."

Angel duvar diplerinde ya da pencereli çan kulesindeki kadın ve çocukların arasında onları görürüm umuduyla çevresine bakıp duruyordu.

"İçerdeler. Gel bak nasıl yerleştiler."

Kalabalık ona yer açtı, iki lokma bir şey atıştırmasını istediler. Çömeldi. Yemeğini bitirenlerden birinin kaşığını aldı, çocukla birlikte çabuk çabuk bir şeyler atıştırdı. Setin yarılmasından sonra ağzına koyduğu ilk lokmalardı bunlar. Ağzındaki çirkef kokusu yok olmuştu.

Birdenbire lokması boğazına dizildi. Ölü kokusu geldi yeniden burnuna. Acıdan sarsılan bir kadın grubu sulara bata çıka geliyordu. Kadınların önlerinde otuz kadar küçük tabut görür gibi oldu.

"Yemek yiyorsun ha! Ye bakalım!" dedi anneler, yavruları öldürülmüş kartallar gibi atılarak. "Çocuklarımızı öldürdün, ondan sonra da kalkmış yiyorsun onları!"

Sondajcıların ışıkları birden toplandı. Çocuk ruhlarından gelen kıvılcımlar, sıçramaya koyuldu. Gökten yıldızların kayması beklenirken, hani biri ölünce gökteki yıldızların kaydığı söylenir ya, öyle olmayıp gökyüzüne yükseldi yıldızlar.

"Çocuklarınız yaşıyor!"

Angel kendisinde bu denli rahat konuşacak gücü nasıl bulduğuna kendisi bile şaştı.

"Nayo'nun palavrasına ne bakıyorsun! Hani iki gündür nerdeler. Demek ki boğuldular."

"Kalşişkov, Kapino ile konuşma yolları arıyor!"

"Burda değil ki söylesin. Hem o da traktörlerle boğazda kaldı."

"Yaşıyorlar," diye söze karıştı yaşlı öğretmen Angel'in savunmasını üstlenerek. "Bırakın çocuğu da soluk alsın be! Ölümün eşiğinden yeni döndü daha. Siz de kalkmış sıkboğaz ediyorsunuz!"

"Çocuklarımızı istiyoruz biz! Onlar olmazsa yaşayamayız!" diye avaz avaz bağırıyordu kadınlar üstlerini başlarını paralayarak.

"Bakın benim kim olduğumu biliyorsunuz. Sizi de çocuklarınızı da ben okuttum. Yaşıyorlar diyorum size inansanıza kuzum!"

"Onları bu yaban arılığına çeken sen değil misin, uğursuz peygamber!"

Öğretmen tüm şimşekleri üzerine çekmişti. Angel minnettarlıkla onun yüzüne baktı.

Tam o sırada dudaklarında belli belirsiz bir gülümsemeyle Dana Kalşişkova çıkageldi.

"Dönmüşler. Kır bekçisi tepeden görmüş. Yaşıyorlarmış. Yalnız bu kadarını duymuş, geri dönmüş. Ama şimdi de o kaygılandırıyor beni. Onu da traktör ezmiş!"

Kadınlar, sürülmüş tarlaları andıran yolların çukurları arasında sürüklendiler. Angel arkasında ölüden beter hale gelmiş Kata Ana'nın ağladığını duyduğunda yemeğine devam ediyordu. Kaşığı bırakıp o gelmeden ayağa kalktı. Tüyleri diken diken oldu. Gözlerinin önünde yeniden bir perde çekilmişti sanki.

Kadın, erik ağacı silkeler gibi silkelemeye başladı onu:

"Mirka nerde? Ne yaptın çocuğumu? Kızımı isterim! Mirka'mı ver bana!"

Angel'in dünyası kararmıştı. Ortalık yeniden kapkaranlık olmuştu. Karanlığa gömüldüğünü hissetti. Başucunda bir mum yanıyordu. Söndürmek istiyor, söndüremiyordu. Bir el başının üstünde sağlamca tutuyor, bir ağız mırıldanıyordu: "Sen ölüsün. Hiç kuruntuya kapılma. Bu gece çevrendekilerle birlikte sen de öldün!"

"Kendi canını kurtardın, ya benim çocuğum? Onu gönderip boğdurdun, öyle ya umurunda mı?"

"Neden onu gönderen o oluyormuş?" diye sordu yaşlı öğretmen,

yeniden yargıçlık görevini üstlenerek.

"O göndermiş. Öyle diyorlar. Partinin verdiği bir işi yapıyormuş," diye diretiyordu kadın. Durmadan silkeleyip duruyordu Angel'i. Aklını oynatmış olmalıydı. Ağırbaşlı, akıllı uslu bir kadıncağız olduğu herkesce biliniyordu çünkü. Ensesine vurup lokmasını alsan, gık diyecek, sesini çıkaracak türden değildi.

"Sakin ol, canım sakin ol" diye avutmaya çalıştılar. "Belki de boğulmamıştır. Mirka yiğit kızdır! Karşıya kadar yüzmüştür mutlaka."

"Öyleyse niye dönmedi?"

"Dur hele canım! Sabret biraz! Şimdi kimin burda olup olmadığını nerden bilelim. Belki de bölge komitesine gitmiştir. Olamaz mı yani? Papazın dediğine ne bakıyorsun sen. Onun aklı fikri bir ölü olsun da ayin yapsın, üç beş kuruş kazansın."

Öğretmen tıpkı, bir dalgakıran gibi onun acı gösterilerine göğüs geriyordu.

Kata ananın gözyaşları dinmiş ama bağırması sürüyordu.

"Boğulmuş! Mirka'm benim! Yavrum benim! Niye sözümü dinlemedin! Hep böyle yapıyorsun. İşin başında da boyunduruğu boğazına geçiren ilk sen oldun, şimdi de öyle. Ne yaparım şimdi ben? Kendimi suya mı atayım, ne yapayım? Tek umudum sendin! Varım yoğum kimim var! Sensiz nasıl yaşarım ben?"

Sonra birden, inlemelerin, sızlanmaların orta yerinde, Angel'in kolundan yakaladı, başını göğsüne yaslayıp hıçkırmaya koyuldu.

"Angel, ne yaptık biz Angel? Hepimiz ölüden beteriz!"

Angel ne diyeceğini bilemiyordu. Doya doya ağlaması için bıraktı onu.

"Baba! Baba! Bak!" diye bağırdı birden Enço.

"Mirka!" diye haykırdı kadın birden kendinden geçerek. Görünmez bir güç onu itmiş, ırmağa doğru fırlatmıştı.

Ötede, hanın oralarda, delinmiş kayık gibi suların şarıl şarıl boşandığı Ermenko Baba'nın arabasının yanında bir yığın insan toplanmıştı.

"Şarap fıçıları baba! Baksana!"

Angel ancak onları görünce anladı herkesin neden böyle paniğe kapıldığını.

"Fıçılar! Fıçılar yüzüyor!"

Ötekiler de ırmağa doğru koştu. Fıçılar suyun üstünde yüzüyordu. Kaplumbağalar gibi sırtları bir görünüyor bir kayboluyordu.

"Denizaltılara benziyor," dedi Enço.

Gönüllü olarak Angel'in güvenliğini sağlamayı üstlenmiş olan Gölge:

"Bu denizaltıları Tuşe göndermiş olmasın sakın?'" dedi.

Hanın mahzeni köyün bitimindeydi. Çiftlikten elde edilen üzümler oraya götürülüyor, şarap yapılıyordu. Fıçılar aynı, tımarını bekleyen hayvanlar gibi büyükten küçüğe doğru sıralanmış, numaralanmış, dizilmiş oluyordu. Hancı musluklarından fıçıların içindeki şarabı boşaltıyordu. Ne var ki son zamanlarda, tıpkı eskisi gibi şaraba yine su kattığı, böylece yükünü tuttuğu söylentileri dolaşıyordu. Angel de oradakiler gibi fıçıları Tuşe'nin suya salıvermiş olabileceğini düşündü.

"Vay anasını! Dolu mu acaba?" diyordu köylüler hancıya acıyarak. "Şimdi durup dururken hapse girecek zavallı!"

Bir tartışmadır başladı.

"Onun ne suçu var canım?"

"Gidip haber verin bari! Gidin söyleyin adama!"

Angel, tam annesini ve karısını görmek için kiliseye gireceği sırada hancı koşup sızlanmaya koyuldu:

"Sekreter yoldaş, ne yapacağız. Eyvahlar olsun! Ne yaparım ben şimdi? Bir tutanak hazırlayalım bari! Herkes tanık, üç fıçı suya kapılıp gitti. Birisi bin, öbür ikisi beş yüzer litrelik. Sorumluluğu üstlenemem! Bir tutanak hazırlayalım da kurul gelince gösterir, durumu anlatırız!"

"Bırak da soluk alsın oğlan! Keçi can derdinde, kasap mal derdinde... Sen kendini düşünüyorsun, oysa o bütün gece..." diye çıkıştı köylüler.

Tuşe, Angel'in başına gelenleri unuttuğu için suçluluk duygusuna kapılıp geriledi.

Gelgelelim Angel'in aklı başka şeydeydi. Öte yakaya geçip Mirka'nın ne olduğuna bakmak için bu fıçılardan yararlanılamaz mıydı yani? Enço'yu kolundan tutup kalabalığın yanına indi. Dudi ile Ristan, Tuşe'nin yanında duruyorlardı. Angel onlara bir şey söyledi. Saygıyla baş sallayıp onayladı berikiler.

"Yok canım boğulur çocuklar," diye tepki gösterdi herkes.

İki babayiğit kimseye aldırmadan suya girdi:

"Haydi haydi, cimriliği bırak şimdi de, fıçıları geri getirirsek kaç kadeh rakı ikram edeceksin bize onu söyle!"

"Etmeyin! Ne yaptığınızın farkında mısınız? Boğulursunuz."

"Bizden yana kaygın olmasın! Kurul gelince elinde bir belgeyle işi kitabına uydurmak istiyorsun. İyi ya öyle olsun, uydururuz biz de!"

Köyün iki ayyaşı direnip duruyordu boyna:

"İşin içine rakı girince, pişmanlık duymayız. Boş ver, atın ölümü arpadan olsun. Rakı için seve seve boğuluruz! Ama fıçıları kurtarırsak bütün yıl beleş rakı içeceğiz, tamam mı, anlaştık mı?"

Hancı heriflerin şaka yapmadıklarını anlayınca afallayıp kaldı. Hiçbir şey diyemedi.

"Şuracıkta. Hemen iki adımlık yer varı yoğu," diye diretti Dudi, şiş gözkapaklarından birini kırparak.

"Askerdeyken, komutanımız Karadeniz'de boğuluyordu, onu bile kurtardım. Şimdi fıçılar şuracıkta gözlerimizin önünde yüzüyor. Bundan kolay ne var! İş mi yani! Tuşe git mayonu getir, ondan sonra da otur seyret bakalım. Yazın Varna'da iki kadınla beş yüz metre yüzüyorum diye böbürlenir durursun bir de. Burada da kadın yerine fıçılar var işte! Giy mayonu, dal suya. Ya da istersen biz mayosuz falan gidip getirelim!"

Onlara çoğu zaman içki veren sadık dostları olarak kendisine teşekkür etmek istiyorlardı ama hancı onların canlarını tehlikeye atmalarını göze alamıyordu.

Ristan ellerine tükürdü. Ceketini kıyıdaki kalabalığa fırlatıp suya girdi.

"Uf, uf, uf!" dedi Dudi kıyıda, üşüyormuş gibi sıçrayarak. "Ne kadar soğuk! Ah bir zigan olsaydı!"(*)

"Bu herifler sarhoş!" dedi Tuşe, kaşlarını çatarak.

"Fazla bir şey içmedik canım! Boğazımız kupkuru daha!" diye takıldı Dudi balıkçının elinden kayan bir sazan gibi suya atılarak.

Şapırtıyla suya dalarak gözden kayboldu. Az sonra kabak gibi başı yeniden su yüzüne çıktı. Islak saçları gözlerinin üzerine düşüyordu. Fok balığı gibi soluyor, damla damla akan suları silkeliyor, sonra yeniden dalıyor, bir süre sonra geri çıkıyordu. Ristan ise direk gibi dosdoğru ilerliyordu.

(*) Zigan: Mastika ile rakı karışımı bir içki.

Herkes gülmekten katılıyordu. En çok eğlenen de Enço'ydu.

"Gerçek bir mors bu," dedi babasına Dudi'yi göstererek. Ristan'ı da timsaha benzetti.

Enço'ya göre, su yüzeyi bir okyanustu. İki sarhoş da tıpkı okuduğu romanlardaki gibi gemiler.

"Şimdi dönerler. Su çok soğuk. Buz gibi!" diye bağırıyordu kıyıdaki çocuklar.

Enço babasına sımsıkı tutunarak karşılık veriyordu:

"Mirka'yı bulmadan dönmezler!"

Gözleri parıldıyordu. Yaşadığı olaylardan sonra, bir aşırılıktan diğerinin içinde bulmuştu kendini. Acısı onu uzak ve büyülü bir ülkeye götürmüştü. Robenson Cruose gibi, boğulmuşların, vahşilerin, türlü türlü serüvenlerin uçsuz bucaksız denizinde, gözlerinin önünde olup bitecek harikaları bekliyordu.

Ristan ile Dudi yan yana gelmişlerdi. Yalnızca başları görülen atlar gibi birlikte yüzüyorlardı. Kulaklarına su kaçarsa boğulacaklarını sanıyor gibi bir halleri vardı. Irmak yıpıl yıpıl ediyordu. Orda burda bir ağaç tepesi görünüyor, kökler yüzüyordu. Çocuğun düşündüğünün tersine yüzücüler korkup geri dönmediler. Sarhoş kısmı çok inatçı olurdu. Bir ağacın dallarına tutunup leylek gibi tünediler oraya.

"Sular cesedini kıyıya atmadığına bakılırsa, Mirka da böyle bir ağaç dalına tutunmuştur."

Ristan ile Dudi, dalgıçlar gibi dinlenip ellerini kollarını oynattıktan sonra yeniden suya daldılar. Tuşe aldırmıyordu. Sular fıçıları önüne katıp götürecek, onların ıslandığı yanlarına kâr kalacaktı. Ne var ki, Maslaretz'lerin eski değirmenlerinin yanına gelince fıçılar ceviz ağacının dallarına takılıp kaldı. O kesimde sular dingindi, en ufak bir dalga bile yoktu. Hancı bir şey atıp fıçıları yeniden sürüklenmeye bırakmayı geçirdi içinden, ama demirleyip kalmışlardı. Akıntı tıpkı ihanet elleri gibi onları orda alıkoyuyordu. Köylüler olayın aslını bilmeksizin olayla neşeleniyor, eğleniyorlardı. Fıçılar buhar gibi salınıyor, yüzücüler geri dönmüyorlardı. Küçük etaplarla yan yana yüzüyor, yavaş yavaş hedefe yaklaşıyorlardı. Gökyüzü masmaviydi. Suyun üzerinde bir leylek dönüp duruyor, konmak istiyor ama tanıdığı alışık olduğu çayırları bulamıyordu bir türlü. Çocukların bakışları bu sıcak ülkenin habercisi üzerinde toplanmıştı. Şaşkın şaşkın kanat çırpıyordu. Köy falan git-

miş, küçük bir tarla kalmıştı. Gerisi baştan başa suydu. Gördüklerini aktarmak için yeniden geldiği yöne yöneldi.

"Ha gayret! Az kaldı!" diye bağırıyorlardı yüzücülere. "Ulaştınız nerdeyse!" Köyde kim var kim yok, su kıyısına inmiş orda bir insan seti oluşturmuştu. En hızlı bağıran da Deko Şebeko'ydu. Sabahtan beri habire sepetini fırlatıp balık avlamaya çalışıyordu. Kıyıya kocaman bir fıçı getirmiş, balıkları diri diri oraya dolduruyordu. Yukarıdan, kilisenin oradan bir fıçı daha getirmişlerdi ona. Başkaları da balık avlardı ama yemek için. Oysa Deko balıkları da hayvanlar kadar seviyordu.

"Ne güzel bakıyordum ya onlara! Gözümden bile sakınıyordum! Ot getiriyor, kendi ekmeğimi, birazını yediriyordum. Pancar dalları, kök kırpıntılarıyla besliyordum. Şimdi bırakayım suya gitsin öyle mi?" diye yakınıyordu oraya toplanan kalabalığa. Sonra birden kıvançla ekledi: "Rütbe alacağım diye umuyordum. Nah şöyle on kiloluk, kocaman kocaman sazanlarım olmuştu. Nayo'nun kuzuları halt etmiş yanında. Yılan balıkları dersen, domuz yavruları gibi balçıklarda yuvarlanıyordu. Kızdırmayın bir kez, kuyruklarını salladılar mı bacaklarınızı kırarlardı alimallah. Onları evcilleştirmeyi bir tek ben başardım. Veteriner de, o kara marsık yılanı da halt etmişler benim yanımda. Gelsin de çalsın kavalını dudakları çatlayıncaya dek, bakalım bir tek balık çıkartabilir mi? Ancak ben çıkarabilirim. Çünkü tanır balıklar beni. Küçüklüklerinden beri ben ilgileniyorum onlarla. Seslenip canımın istediği gibi hoplatabilirim onları. Beni gördüler mi civciv gibi başıma üşüşürler. "Prrr", "Prrr" ettim mi kuyrukları üzerine dikilirler."

"Yeter Deko, yeter! Amma da uzattın ha! Bu gidişle, korkarım en modern dansları bile bilirler diye yutturacaksın bize! Bir o kaldı hani! İnsaf be! Çocuk değiliz artık!"

Gelgelelim Enço'nun aralarına katıldığı çocuklar, babalarının araya girmelerine surat asmış, ağızları bir karış açık, onun bu esrarengiz balıklarından söz etmesini istercesine Deko'nun suratına bakıp duruyordu.

"Ne sanıyorsunuz be!" diye devam etti Deko, çocukların bakışlarından güç alarak. "Baraj, dans pisti gibi dümdüzdü. Balıkların dans salonuydu. Hani nasıl ki halkevinin terası bizim dans salonumuzsa o da öyleydi... Kefallarımı görseniz hele kanatlı kanatlıydılar. Uçuyorlardı adeta! Uçuyorlardı!"

"Doğru!" diye bağırdı Enço. "Uçan balıklar var. Deniz kırlangıçları bile var!"

"Bakın, bakın! Çocuklar bile biliyor da, siz bilmiyorsunuz! Eğer bu yıl işler yolunda giderse, balıkçılık kursu açacağım. Belge olarak da sakallı, bıyıklı kara kefalları, sarı karınlı, pulları yıpıl yıpıl eden sazanları göstereceğim. Bir yığın harikalar göreceksiniz! Yalnız önce şu suyun çekilmesi gerekiyor, bir sürü balık zehirlendi. Barajı yeniden balıklandırmak için canlı balık yakaladım bütün gece. Yoksa kurbağa vraklamasından başka bir şey duyamayız sonra."

Deko, yüzücülere örnek olsun diye, daha çok balık avlamak için suyun orta yerine kadar ilerlemeye hazırdı. Ne var ki yüzmeyi söze gelince biliyordu. Kayığı ise kaybolmuştu.

Sanki Mirka kurtulmuş da geri dönmüş gibi hep bir ağızdan bir "hurra" çınlayıp ortalığı yırttı.

Yüzücüler fıçılara sarılmışlardı.

"Açın bakın, şarap var mıymış sahiden!"

Söyleneni yapıp fıçılara baktılar, sonra da manda sırtına binermiş gibi üzerlerine bindiler. Bağırdılar, ama sesleri kısılmıştı, hiçbir şey duyulmadı. Anlaşılmadı ne dedikleri.

"Bu tarafa, bu tarafa!" diye bağırdı kıyıdakiler.

Hancı ayağa kalktı. Esmer yüzü sapsarı kesilmişti. Yüzücüler fıçıları köylülerin beklediği kıyıya doğru sürüklemeye başlayınca adamın suratı kireç gibi oldu. Herkesin gözünde birer kahraman kesilen ayyaşlar bir dal yardımıyla fıçıları iterek yön veriyorlardı. Ara sıra içlerinden biri kayıyor, suya düşüyordu. O zaman fıçı birden at gibi şaha kalkıyor, ama adam yeniden yakalayıp üstüne biniyordu. Köylüler keyiflenmiş, çocuklar büyülenmiş bir halde yüzücülerin dönmelerini bekliyorlardı, sabırsızlıkla. Ristan ile Dudi fıçıların sırtında yol alıyorlardı. Nerdeyse varmışlardı kıyıya. Ordakilerden iki üç kişi suya girip fıçıların çıkarılmasına yardım etti.

"Ne gördünüz bakalım? Bir şeyler görebildiniz mi?" diye soruldu onlara kahraman gözüyle bakılarak.

"Aman! Ondan söz etme bana!" dedi Dudi saçlarından süzülen, kendisine fok balığı havası veren suyu silkeleyerek. "Az daha çocukları babasız bırakıyordum. Fıçıdan kayınca bacağımı biri tutmuş çekiyor gibi oldu. Kedi gibi tırmalıyor, dibe doğru çekiyordu."

"Mirka olmasın sakın..."

"Yok canım, mezarlık bölgesiydi. Az daha benim de mezarım oluyordu orası ha! Fokur fokur kaynıyor, hava kabarcıkları çıkıyor. Sanki birileri var da dışarı çıkmak istiyormuş gibi... Ben yukarı doğru çekiyorum, o aşağı doğru. Öyle ki bir an, hızla tekmeyi savurunca ayağım taşa değdi. Aman! dedim kendi kendime, burası olsa olsa yargıçların karşısına çıkmadan kendi kendine geberen vampir Tsintsara'nın mezarıdır! Onu ilk tutuklayan ben olmuştum. O yüzden de 'Sonunda elime geçtin Dudi!' dedi gibi geldi bana. 'Gel biraz benim yerime taşların arasında sen yat da ben çıkıp şöyle bir göz atayım, ne hale koydunuz benim mallarımı, hayvanlarımı!' diyordur kuşkusuz diye geçirdim içimden. O çekiyor, ben tekmeyi savuruyorum. Ristan'a seslendim ama nerde, aradıysan bul, Ristan mistan kalmamıştı ortalıkta. Yalnızca buz gibi sular vardı. Ölüyorum, dedim kendi kendime. Ama bir kez daha bağırayım: "Yaşasın sosyalizm". Çünkü sosyalizm olmasa biz çingenelerin çividen farkı mı kalırdı? Bağırırken bir tekme savurmuş olacağım ki aşağıdan bir çatırtı duyuldu. Pabucumun bağından mı tuttu ne yaptıysa ayağımdan pabucun kaydığını duydum. Ve üste çıkmayı başardım."

"Vay be Dudi! Daha çok toysun ama kıtır atmaya gelince, hiç de fena sayılmazsın. Kocamış çingenelere taş çıkartıyorsun!"

"Peki, ayakkabım nerde öyleyse?" dedi Dudi. Uzun mavi tırnaklı çıplak ayağını gösterdi. Herkes kahkahayı bastı.

"Gerçekten de hava kabarcıkları çıkıyor, yalan değil," dedi Ristan. "Ölülerden mi çıkıyor orasını bilemem ama çıkıyor bu kabarcıklar. Hortumlar bile var. Ne var ki insanların ölüleri düşünmesi bile midesinin bulanmasına yetiyor ha! Birden ölüler bayramı geliyor insanın aklına. Burnuna tütsü kokuları çalıyor. 'Keşke biri çıksa da ölmüşlerinin ruhu için bir kadeh şarap verse!' diyor insan içinden."

Fıçılar unutulmuştu. Tuşe kendini kurtulmuş hissetmeye başlamıştı. Kızgın saç üzerinde gibiydi, kahkahaların kuşkuları dağıtacağını umuyordu. Gelgelelim musluklar açılınca, fıçılardan aka aka boz bulanık çamurlu su akmasın mı! Şarabın ş'si bile yoktu içinde. Fıçıların dibi şarap tortusu değil balçık doluydu.

"Ne sanıyorsunuz yoldaşlar?" diyordu hancı kendini haklı çıkarmaya çalışarak. "Koskoca bir baraj yarılır da şarap akmaz olur mu

hiç!"

"Akmaya akmış,orası belli de acaba nereye akmış?"

"Midelerinize!" diye atıldı hancı.

"Sakın senin cebine olmasın," diye takıldı soğuk suyun tamamen ayılttığı iki ayyaş. "Senin işin görüldü ama ya biz? Boşuna mı kurbağa yuttuk yani? Bilsek sabah sabah soğuk suya atmazdık kendimizi!"

"Evet, öyle!" diye söze koyuldu Deko. "Suç dediğin yalnızca kanla yıkanmaz ya, sular da temizler onları. Onlar da alır götürür! Adam paçayı kurtardı. Git birinin ayağından ayakkabısını al, adam yalınayak kalsın, yapılır mı bu yani?"

"Kurul geldiğinde kararı o verir," diye yineledi hancı.

"Hangi kuruldan söz edip duruyor bu oğlan Allah aşkına? Atın şunu bir fıçıya da gitsin şarabını arasın!"

"Söyle bakalım Angel, su baskını, sel falan diye işin içinden sıyrılabilir mi bu herif?" diye soruyor, sonra da sorularını yine kendileri yanıtlıyordu. "Balio kıvıramadığına göre bu haydi haydi başaramaz!"

"Durun arkadaşlar! Doğal bir felaket bu! Sığıra neyse, hana da o, bütün köye de o! Neden bazıları bu felaketin kurbanı olsun da ben olmayayım? Çobanlar kendileri için peynir yapmışlardı, onları bağışladınız. Ben de bunca yıldır çalışıp çabalıyorum..."

"Çalışıp çabalayanı da sevsinler! Haydi fıçılardan birine sen gir, birine de ben, gidip mahzene bakalım öteki fıçılar ne halde," dedi Ristan hancıyı kolundan çekerek.

Dudi, hancıyı yakasından yakalayıp sarstı:

"Milletin boğazı kurudu! O şarap, köyün şarabıydı, bizim şarabımızdı. Şimdi senin kanını içeceğiz."

Hancı kadınlar gibi çığlık atmaya koyuldu.

"İmdaat! Yetişin! Öldürüyorlar! Boğuyorlar beni! Sekreter yoldaş..."

"Şu anda senin yoldaşın benim," dedi Ristan, adamın başını fıçıya doğru eğerek. "Bizi soyup o parayla kendine saray gibi bir konak kurdurdun. Şimdi de kente gitmek istiyorsun. Fıçılarına bindirir gemi gibi götürürüz seni dilediğin yere. Bu tür gemileri yüzdürmesini iyi biliriz biz!"

Kıyıda bir dostluk mahkemesi toplanıyordu. Angel, köylülerin kendiliğinden soruşturmayı yürütüşlerini, yaraya nasıl parmak bastık-

larını, suçlarını ustalıkla örtbas etmesini bilen hancının tüm kirli çamaşırlarını nasıl ortaya döktüklerini ilgiyle izliyordu. Herkes yargıç kesilmişti. Birinin bilinci öbürlerininkini uyandırıyordu. Yargıyı bu genel bilinç verecekti. Hancı ezilip büzülüyor, kemküm ediyor, gerçeği saklamaya çalışıyordu ama yargıçları onun en ufak bir hareketini gözden kaçırmıyordu. Çevirdiği tüm dolapları bir bir ortaya döktüler, onun gerçek yüzünü ortaya koydular. Adaletten ayrılmaksızın yargıçlar ve tanıklar boyna rol değiştiriyor, kimse de bunda bir uygunsuzluk, usulsüzlük görmüyordu. Sonunda suçlu da söz aldı. Çırılçıplak kalmış da ayıp yerlerini örtüyormuş gibi eli önünde kaldı.

"Aslında bulanık suda balık avlayacak, ne var ki gitti geldi de bizim ağımıza takıldı!"

Köylülerin coşkunluğu yatışmış, usanmışlardı bu işten.

"Bırakın işine gitsin! Kurul ne yapıyorsa yapar!" dedi kimileri.

Gözlerini fıçılardan ayırmayan Deko bir öneride bulundu:

"Ristan ister misin, seninle fıçıları alalım, içine o derin yerden balık dolduralım. İki fıçı balık da en azından iki fıçı şarap sayılır! Ondan geri kalmaz hani!"

"Amma yaptın ha! Balıkla şarap bir mi!" diye haykırdı Ristan. "İki fıçı şarabın benim gözümde ne olduğunu biliyor musun sen?"

"Eh öyleyse iki yol gideriz biz de... Ne kadar çok getirirsek o kadar iyi olur. Seni balık kıdemlisi yapıyorum! Hey, Dudi!" diye bağırdı çingeneye. "Seninle mi gidelim yoksa, sen daha mı iyi yüzüyorsun?"

"Deko, bakınsana biraz... Ceset meset varsa..." dedi üzgün bir ses. "Belki ağaç dalına falan takılıp kalmıştır olur ya, sular sürükleyememiştir!"

"Mirka diye seslenin! Belki de öte yamaçtadır!"

Deko trene yeşil ışıkla geçiş veren bir hareket memuru gibi elini kaldırıp onlara ne yapacağını bildiğini belirten bir işaret yaptı. "Ben de ona gidiyorum. Bu eziyete balıklar için katlandığımı sanmayın!"

Böylece Deko da kendisine en uygun görevi seçmiş bulunuyordu. Köyün ayyaşları ayıldı. Yağmurlar Cumhuriyeti'nde onlar için de iş vardı. Güneş bir yandan onların çamur ve çerçöp dolu saçlarını kuruturken bir yandan da şaşkın şaşkın göz kırpıyordu.

"Nerelerde kaldın doktor!" dedi köylüler, atının üzerinde boy gösteren veterinere dönerek. "Demin senin Latince evraklarını aramaya

gittiler."

Veteriner bol avla dönen bir avcıyı andırıyordu. Bir yanından ördek gibi bir torba sarkıyor, öte yanından sivri uçlu, uzun, düz yüzlü bir alet yükseliyordu. Gocuğunu fişeklik bağlar gibi beline bağlamıştı. Avadanlıklarıyla küçük ocakları eyerin iki yanından atın böğrünü dövüyordu. Önceleri darbol ve dezenfektan kokardı. Şimdi ise bir ilaç kokusu arasında ıslak deri kokusu ve birtakım başka kokulardan geçilmiyordu. Galiba boğulmuş hayvanlara otopsi yapıp bir takım incelemelerde bulunmuştu. Bütün bu kokulardan başka bir de at teri kokuyordu. Geçerken herkes yanından kaçıyordu. Attan inip dargın dargın :

"İyi ki oldu şu sel baskını!" diye homurdandı.

Sonra Angel'in elini sıkıp, su baskınına uğramış olan köyü incelemeye koyuldu.

"Ne diyorsun yahu?" diye atıldı Angel geceki korkusu kalmadığı halde.

"Mükemmel bir şey!" diye sürdürdü veteriner kendi kendine konuşur gibi.

"Daha neler! Duyan olsa, keçileri kaçırmış bu adam der. Millet ağlayıp sızlarken sen kalkmış 'Mükemmel!' diye haykırıyorsun! Mükemmel değil, korkunç bir şey!"

"Aslına bakılırsa mükemmel bir şey oldu: Kâğıtlarım kayboldu. Aklımda bir şey vardı. Gözü bağlı at gibi olduğum yerde sayıyordum. Hiçbir şey görmeden bostan dolabı dönüp duruyordum. Neyse ki tüm kâğıtlarımı su götürmüş. Gözlerim açıldı. Şimdi her şeye yeni baştan başlayacağım. Düşünü kurup durduğum şeye nasıl ulaşacağımı öğrendim artık."

Angel veterinerin yüzüne bakıyor, içinden: "Garip bir adam! Mumla arasan bir eşini daha bulamazsın!" diye geçiriyordu. Köylüler olsun, bölge kurulu olsun, onu köylünün dertlerine ilgisiz kalmakla suçluyorlardı. Ama Angel o kanıda değildi. Asıl işiyle yeterince ilgilenmediği bir gerçekti. Zooteknikçinin sırtına yıkmıştı işleri. Kendisine bir hayvan getiren oldu mu adama: "Önemli bir işim var. Zooteknikçiye götürün, o bakar. Yem yemiyorsa, o yedirtir. Yemle falan o ilgileniyor," diyordu. "Zooteknikçi baytar değil, baytar sensin. Sen baksana hayvana!" deyince de, "Görmüyor musun, işim var benim! Yan gelip yatmıyorum ya burada. Bilimsel inceleme, araştırma yapıyo-

rum!" diye ağzının payını veriyordu.

Hangara bağlı hayvanlar haftalarca öyle orada bağlı kalıyordu. Kimine serum, kimine kan veriyor, hepsini birer birer defterine geçiriyordu. Angel önceleri kendi kendine bunun ciddi bir çalışma mı yoksa kaytarma mı olduğunu sorup durmuştu. Sonra da köylülere karşı onu savunmuştu. Gerçekten de bu adam bıkmadan usanmadan bir şeyler araştırıp duruyordu. Gerçi bölge veterinerleri onun denemelerine değer vermiyor, hafife alıyor, toplantılarda: "Hayvanlar hastalıktan kırılıp geçiyor, beyefendinin kılı kıpırdamıyor. Deney yapıyormuş sözüm ona! Aşı icat edeceğim derken inekler kısır kalmış, süt vermemiş, aldırdığı yok!" diye çekiştiriyorlarsa da bir buluş yapacaktı belki. Angel şeflerle aynı kanıda değildi. Adamı suçlamalarına, dedikodu yapmalarına, onu işten atmaya çalışmalarına karşı çıkıyor, elinden geldiğince veterineri savunuyordu.

"Bizim istediğimiz bilimi insanoğlunun hizmetine koymak, onun yararlanmasını sağlamak değil mi?" diyordu.

Gelgelelim araştırmaları yüzünden veteriner git gide yaşamdan uzaklaşıyordu. Hayvanlar zayıflıyor, açlıktan böğürüyor, kısır kalıyor ve baharda ayağa kalkabilmeleri için iğne yapmak gerekiyordu. Şu anda herkes bunun için kızıyordu ona.

"Kitaplarda aradığımı hayvanlarda buldum. İyi ki ineklerin yanına uğramışım. Bu gece gerçek bir öğrenimden geçtim ben. Sıfırdan başladım işe Angel, sıfırdan! Pencere açıldı, işin özü buna dayanıyor! Ne yapmam gerektiğini biliyorum artık. Aydınlık hepimiz için gerekli. Işık olmadan yaşam olanaksız!"

"Lafı bırak da somut olarak ne oldu onu söyle!" dedi Angel.

Ne ki bir türlü meramını açıklayamıyordu veteriner.

"İşin özünü buldum! Beni şaşırtan yöntemimmiş meğer. Her şey yönteme bağlı. Şuna inandım ki yaşam olmadan bilim olmazmış. Şimdi size kanıtlayacağım bunu... Tüm ineklere yem yemesinler diye bir sakındırak takmıştım... Tepkilerini görmek istiyordum."

"İyi ama hayvanları açlıktan gebertirsin!"

"Hayır, göreceksiniz hiç de öyle olmayacak! Hem sonra taşı bile yemek istiyorlar. Yem olsun da ne olursa olsun. Şimdi çabucak gidip kilisedeki farelere bakayım bir koşu, aşı ne gibi bir etki yapmış anlayayım."

"Dikkat et, veba salgını çıkarmayasın bir de başımıza şu farelerinle."

"Merak etme, ne yapacağımı biliyorum. Şimdi her şey ortada artık. Salgına karşı bir aşı, kanseri mahveden bir ateş... Ben ileriyi görürüm. Bilmem anlatabiliyor muyum? Fareler, inekler, insanlar!"

O ağır gövdesiyle atına bindi. Başpiskoposlar gibi üst üste kat kat giyinmişti. Ve tangır tungur çekip gitti. Atı mahmuzlayışına, dizgin çekişine, öne doğru eğilişine bakılırsa bu adamın kararsızlıktan sıyrılıp gördüğü bir şeyi yakalamak için acele ettiği açıkça belli oluyordu.

Angel midesini jiletle kesiyorlarmış gibi bir acı duyup sonunda ailesini görmek için kiliseye yöneldi. Tepeye yapılmış olan yeni evler alabildiğine sık, birbirinin içine girmişti: Ambarlar, ev duvarlarına tutturulmuş mandaların bağlandığı sundurmalar, ahırlar, ağıllar baca gibi tütüyorlardı. Otların üzerindeki kurumuş giysiler kaldırılmış, şimdi avlulara, hatta sokaklara çadırlar kurulmuştu. Yeni mahalle, sular altında kalmış olan eski mahallenin insanlarını da anaç tavuk gibi kanatları altına toplamıştı. Gelgelelim bu anaç tavuğun alabildiğine yayılmış kanatları civcivlerini örtmeye yetişmiyordu. Üç dört tanesi sığınmaya çalışarak yöresinde fır dönüyordu. Gürültüler ancak gök gürleyince kesiliyor, arkasından yağmurun şarıltısıyla daha da artmış olarak yeniden başlıyordu.

Kiliseye girdiğinde, iliklerine dek ıslanmış, sucuk gibi olmuştu Angel. Giysilerinden sızan sular, taş zemin üzerinde küçük gölcükler oluşturuyordu. İçerde, her şey dingindi. Soba tıpkı bir kış bebeği gibi horlayıp duruyordu. Çevresini bir yığın insan sarmış, kimileri yere, kimileri de giysi yığınlarının üzerine oturmuştu.

Şamdanlara, rahlelerin üzerine giysiler asılmıştı. Kimse aldırmıyor, kızmıyordu buna. Baskına uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalan okuldan sıralar getirilmiş, öğretmen bir köşeye oturmuş, çocuklara bir şeyler anlatıyordu. Angel nisan sonu olduğunu, okulların henüz kapanmadığını anımsadı.

"Ne insanlar be şu öğretmenler! Başlarının üstünde atom patlasa, savaş çıksa yine de ne yapıp yapıp ders yapacak bir şeyler buluverirler."

Klasikleri incelemiş her Bulgar öğrencinin bildiği bir cümleyi duydu: "Yağmur başladı ve bir hafta boyunca yağıp durdu... " Öyle sanıyordu ki, Elin Pelin'in öyküsünde olduğu gibi bir hafta değil de, bir yıl sürmüştü bu yağmur. Öğretmenin çocukları yöresine toplayıp ders yaptığını görünce sevinmişti. Yine böyle şiddetli bir yağmur sırasında evini okul yapmıştı. Tembellerin kaybolmuş olsa çok sevinecekleri birtakım okul araçları da getirilmişti oraya. Taşkın onların kırık notlarını da götürmüştü kuşkusuz. İçerisine saman doldurulmuş sincap ve nohut gözlü baykuş bile kurtarılmış, getirilmiş, başrahibin kürsüsünün üzerine yerleştirilmişti. Atelye araçları, denemeler, taslaklar mumların yanına yöresine dizilmişti. Koro yerinin kapısından bayrak gibi Bulgaristan ve Avrupa haritaları sarkıyordu. Bir kartona, kırmızıya boyanmış insan vücudunun parçaları yapılmıştı. Parça parça edilip kancalara asılmış koyunları andırıyordu bunlar. Yaşam sürüyordu. İnsanoğlu nerede olursa olsun yaşamı yaratıyordu yöresinde.

Kadınlar mihrabın önünde rahibeler gibi çocuklarını dizlerinin dibine almış belirgin bir tereddütle ikonları anlatıyorlardı.

"Ya şu sakallı kim?" diye soruyordu çocuklar.

"Hepsinin sakalı var," diyordu anneleri.

"Vay be! Ne güzel resimler!" diye hayran hayran söyleniyordu hiç kiliseye gitmemiş olan çocuklar.

Kendileri de kutsal resim ve heykelleri tanımayan genç anneler çekimserlik içindeydi. Aziz Pierre adı hiçbir şey demiyordu onlara. Vaftiz edilmesine edilmişlerdi belki ama ayine falan katılmamışlardı hiç. Dini nikâh yapmamış, cenaze törenine falan gitmemişlerdi. Ancak ölüm döşeğindeki yaşlılar isterlerse rahip çağrılıyordu. Genellikle aileler bunun karşısındaydı ama can çekişen bir insanın isteklerine karşı gelmiş olmamak için eve ya da mezarlığa papaz getiriyor ya da çabucak bir ayin yaptırıyorlardı. Ölülerin kiliseye götürüldüğü olmuyordu pek. Çocuklar okulda yaptıklarını orda da yapıyorlardı. Canları sıkılınca kendilerini dinlenme arasına çıkmış sayıyor, oynamaya başlıyorlardı. Hiçbir şeyden korkmuyor, yaşlıların "Babamız" dedikleri şeyden hiçbir şey anlamıyorlardı. Eskiden öğretmenlerin her bayramda sınıflarını kiliseye götürüşü onlara gülünç geliyordu. Neydi o öyle, papaz duayı okutmak için bir çocuk seçer, Noel'de, Paskalya'da iki çocuğa da melek giysileri giydirilirdi. Çocuklara göre İsa'nın yaşantısının bir bü-

yücünün yaşantısından farkı yoktu. Onun miraça çekildiğini, göğe yükseldiğini duyunca büyücü Miti'yi anımsıyorlardı. Hani şu, insanı diri diri iki parçaya bölüp de sonra yeniden yapıştıran büyücüye...

Çocuklardan birisi birden:

"Sahi İsa Hint fakiri miydi nine be?" diye sordu.

"Kapa çeneni adı batası, papaz duyacak!"

"İsa'nın babası kimdi?"

"İsa'nın babası yoktu."

"Bütün babasız çocuklara İsa mı deniliyor?"

"Sus körolası sus! Başımıza taş yağacak!"

"Peki şu eli kılıçlı olan kim? Ya şu üstünde post olan kim?" deyip duruyordu köyün eski falcısı Vida Ana'nın çevresini saran çocuklar.

"Ya şu elinde kanca olan?" diye sordu küçük bir kız, ipek bezlerle süslü bir putu göstererek.

Çocuklar parmaklarıyla onu bunu göstererek ordan oraya koşuyor, ikonların tozları üzerine parmaklarıyla adlarını yazıyorlardı. Vida Ana onların arkası kesilmeyen sorularına cevap yetiştirmekle baş edemiyordu. Her azizin yaşantısını tam olarak anımsayamadığından yanılıyordu. Çocuklar, kadıncağızın şu son zamanlarda zihnini kurcalayan sisten kurtulmak istemesine karşılık tutup aklını daha da karıştırıyorlardı. Kilise badana yapıldığından bu yana eski ilahici Koço Baba bile ayak basmaz olmuştu oraya. Kilise, sakalı azizlerin sakalına dönen boyacıyı altı yedi ay yedirmiş, barındırmıştı. Gece gündüz kiliseyle papaz evi arasında mekik dokuyordu adam. Kilisenin avlusunda yarı çıplak, yarı sarhoş baldıranların, pelinlerin arasına seriliveriyordu. Leş gibi alkol ve beziryağı kokuyordu. Papazın, kendisi evde olmayıp bağda bulunduğu vakitler ona öğle yemeklerini kendi eliyle getiren genç karısının gönlünü kazanmıştı. Genç boyacı ikonların üzerine paazın tüylerini diken diken eden renkler koymuştu. Piskopos yardımcısı işleri denetlemeye gelmişti.

İlk sözü de:

"Bu içine şeytan girmiş herifi de nereden buldunuz?" olmuştu.

Aziz Georges'un yerine bir atlı yapmıştı. Öyle ki, herkesin Sovyet ordusundan bir asker sanması için bir tek kızıl yıldızı eksikti. Aziz Pier ile Aziz Jean Chrysostome'a gelince hani şu, papazla ressamın her akşam birlikte kafa çektikleri Ristan'la Dudi'den hiç ayırt edilmiyorlar-

dı. Genç ressam meyhanenin yıllanmış şaraplarının etkisiyle öbür azizleri de modernize etmiş, ikonlar Potop köyünü kutsal tarihe çevirmişti.

"Şu kim?" diye sormuştu kurul.

"Nasıl yani?" demişti ressam şaşırarak. "Tanımıyor musunuz?"

"Doğu Ortodoks kutsal kilisemizin isteğine göre burada daha az sakallı, daha genç bir Jean-Baptiste bulunması gerekir. Peki, bu kim?"

"Marks Baba'yı tanımıyor musunuz be!"

"Ne diyorsun delikanlı? Korkunç bir şey bu!"

"Nedenmiş? Anlamaya çalışın: Aziz Jean-Baptiste, vaftiz yapardı, Marks da vaftiz yapıyordu, yapmaya da devam ediyor. Dünya kadar insanı vaftiz etti! Bütün insanlığı vaftiz etti!"

"Burası kilise delikanlı, parti lokali değil!"

"Marksizm ve Leninizm'e göre kilise halkın hizmetindedir. Oysa bugün halka gerekli olan Karl Marks'tır. O halde sorarım size, neden bulunmasın burada?"

"Bunu yaparken mutlaka sarhoştun. Yüzde yüz öyleydin. Şimdi de öylesiniz."

"Kutsal ekmeğimizi, şaraplı ekmeğimizi belki biraz fazla kaçırmıştım ama resim bayağı güzel olmuş, bu Aziz Marks, şu da Aziz Engels. Şuna gelince onu kolayca tanırsınız, çünkü çocuklar bile tanır onu. Parmak kadar çocuk olsa tanır."

"Lenin, tabii," diye mırıldandılar.

"Dua edin ki, bir de Troçki'nin resmini sokuşturmadım araya!"

Aslında ressam, kurul karşısında belki de böyle bir dil kullanmamıştı ama bunları Deko Şebeko anlattığından kimse yalan mı gerçek mi olduğunu anlayamamıştı.

Başpiskoposluktan gelen adamlar baykuşlar gibi kaçışmıştı. Bu da büyük bir yankı uyandırmıştı. İkonların yeniden eski haline getirilmesi önerilmişti ama bunun için de para gerekliydi. Kaldı ki, papazın daha çok işine yarıyordu kilisenin bu haliyle kalması. Böylece üstlerinin gözüne girip onlarca sevilmektense köylünün gözüne girmek, köylülerce sevilmiş olmak işine geliyordu. Bu olay yavaş yavaş unutulmuştu. Ancak başpiskoposluktan bir gelen olunca, rahip apar topar çatlak çatlak kavlamış eski ikonlarla kapatıveriyordu. Su baskını sırasında yeni resimler yerleştirilmişti. Kiliseye toplanan insanlar olayların it-

mesiyle aralarında adı bulunmayan bir azizin de yer aldığı yeni azizler inceliyorlardı ilgiyle. 'Adsız Azize' diyordu herkes ona. Ve kadınlar yakından bakınca gülümsemeye, birbirlerinin kulaklarına fısıldamaya başladılar:

"Papazın karısı bu be! O da böyle dudak büzer hep!"

"Öyle şeyler söylemeye utanmıyor musunuz?"

"Kendi, bütün gün ressamın karşısında endam aynası gibi gerdan kırıp poz vermeye utanmıyor da, ben mi utanacak mışım!"

Angel bütün bunları yeniden düşünüyor, yeniden yaşıyordu. Çünkü ikonlar yüzünden o da bölge komitesine çağrılmıştı. Papazı şikâyet etmeleri yine onu suçlu düşürmüştü. "Aklın nerdeydi? O bunları yaparken sen nerede, ne yapıyordun da görmedin? Dine karşıyız ama henüz kiliseleri sanat galerileri haline getirmeyi düşünmedik! Yaşlıların duygularına saygı göstermemiz gerekiyor. Senin bu yaptığın düpedüz saygısızlıktır. Dizginleri iyice kaçırmışsın sen!"

"Çocuklar ne oldu?"

"Henüz bir haber alamadık," dedi Angel elinde olmadan, kilisenin yanına ev yapmaya korkmuş olan Canarka'ya bakarak. Tezcanlı bir kadındı. Habire bir şeyler gördüğünü sanır, düşlerini konu komşuya anlatırdı. Bütün gün düşleriyle yaşardı. Canlı yaratıklarınışçasına, içine kapanır, onlarla yaşar, tek sözcük etmezdi. Eli kulağında, bir uğursuzluk sezisiyle sessiz sedasız çalışırdı. Eskiden öylesine çalçeneydi ki kimseye ağız açtırmazdı. Aynı anda ağlayıp aynı anda gülebilirdi. Kooperatif çiftliği kurulduğunda üye olmuş, sonra birkaç kez ayrılmış, destan gibi şikâyet dilekçeleri döktürmüştü. Kocası Canko, iyi saatlerinde, her şeyden korkmaya başladı başlayalı böyle olduğunu söylüyordu. Şimdi kilisede yüksek sesle:

"Heey, nereye gidiyorsun?" diyordu.

Canarka kendisine ayırdığı yere kimseyi yaklaştırmıyordu. Rahlelerin yanında eşyaları, üst üste yığarak yaptığı evini savunuyordu.

"Burası bizim!"

Ölülerin, hortlakların, vampirlerin, şeytanların yuvası kilisede olduğunu unutmuş, yerini savunuyordu. Korkusunu, güvensizlik duygusunu silip süpürmüştü sel baskını.

"Orası bizim!" diye çınlatıyordu ortalığı. Herkes ona bakıyor: "Evini kilisenin yanına yapamazken şimdi kalkmış kiliseyi kendi evi

sanıyor!" diyordu birbirine.

"Ne biçim parti sekreterisin, milleti mihraba oturtsana," diye takılıyorlardı. Ama Angel bu sözdeki ince alayı anlıyordu. "Biz çömezler, görüyorsun ki yerimizden hoşnutuz. Papaz da işini biliyor ha! Herkesi hak ettiği yere oturtmuş."

"Tıpkı Aziz Pierre gibi desene! Kimi cennete sokacağını biliyor. Fakat ona tuzluya mal olacak Angel, pahalıya ödeyecek bunu."

Angel ikonları görmeyeli çok oluyordu. Birden Meryem Ana'nın resmini gördü, tıpkı papazın karısına benziyordu, az kalsın kahkahayı basıyordu. Koro yerinin kapısından geçip durdu. Dindarlar için kutsal ekmeğin bulunduğu yer yemek odasına dönüştürülmüştü. Yalnızca kendi ailesi değil, köy müdürü, başkanı ve öbür köylülerin aileleri de burdaydı. Birden bir utanç sardı her yanını. İnsanları böyle sınıflara ayırmayı sürdüren papaza homurdandı ama iş işten geçmişti.

"Yavrum!"

Karanlık bir köşeden geliyordu ses. Acılı, sızlanmalıydı. İleri atılınca annesinin yüzünü gördü. Kadıncağız titrek kollarıyla onun sırılsıklam gövdesine sarıldı. 'Oh! Oh!' diye inledi yeniden yerine otururken. Sonra konuşmaya başladı yine o sızlanmalı sesiyle:

"Kaç kez söyledim sana. Suya iter de boğarlar seni!"

Yaşlı kadının sesi işitilmez oldu bir an. Belki de kendinden geçmişti. Salt, kandil gibi parıldayan gözlerinin aydınlattığı yüzü ışıldıyordu.

"Beni dinlemedin, dinlemek istemedin sözlerimi," diye mırıldandı dudakları.

"Bitti anne, her şey bitti... Ben elimden geleni yaptım."

"Bitti olur mu! Kolay kolay çekilir mi o su! Her şey öyle çabuk düzelir mi!"

Annesi gözleriyle yiyordu sanki onu. Kadının gözleri öylesine parıldıyor, öylesine yanıyordu ki, yaşlar bile kuruyuveriyordu hemen.

Koro yeri karanlıktı. Orda burda tektük mumlar yanıyordu. Angel ölümünü düşündü.Tsenka, onu annesinin yatağının başucundan nasıl ayıracağını, kendi varlığını nasıl belirteceğini bilemeden çaresiz gözlerle kocasının yüzüne bakıyordu. Angel gözlerini annesinin yüzüne dikmiş öylece duruyor, aynada kendi kırış kırış olmuş, acı çeken yüzünü görür gibi oluyordu.

"Ne yaptığını gerçekten düşünmüyorsun Angel!" dedi Tsenka sonunda, onu kadınsı bir hareketle kendisine doğru çekerek. "Gece gündüz ıslandın, sularda sürüklendin gelip de üstünü bile değişmedin! Hiçbir şeye kulak asmıyorsun derken annem çok haklı. Şu haline bak, bu ıslaklıkla hasta olursun!"

Onu soydu, eline bir havlu alıp oradaki milletten hiç rahatsız olmadan, sırtını ovuşturmaya koyuldu.

"Ver!" dedi Angel burnunu çekerek. Giysilerini karısının elinden aldı. Papazın cübbesini giyip çıkardığı örtünün arkasına geçti.

Az sonra örtünün arkasından çıktı. Yüzü alev alev olmuştu. Ancak o zaman karısının neden soluk soluğa kendisini arattığını, eve döndürmeye çalıştığını anladı. Parayı yatak çarşafına çıkın yapıp boynuna asmıştı Tsenka. Bu da onu gebe gibi gösteriyordu. Ne var ki kimseye bir şey söyleyemiyor, ama bu kılıkta da yağmurda çamurda dolaşamıyordu. Onu yeniden saran sancıları hafifletmeyi kendine görev sayarak hiçbir şeyden yakınmıyordu. Bir iki kez giysilerinin altından karnına kızgın kiremit koydu sancıyı yatıştırmak için. Sonra yemesi için bir şeyler getirdi. Masa yerine papazın oturağını kullanıyordu. Yemeğini yerken sıkıntılarından kurtulduğunu hissetti. Fakat gözlerini tozların, mum islerinin kapladığı ağaç ve demir kirişlerin çaprazlaştığı kubbeye doğru kaldırınca nemli taş, çürük tahta kokusu duydu. Kilisenin insanlar için yıllar yılı bir irkilme, bir ürperti simgesi oluşuna şaştı. İnsanoğlu nasıl olur da günahkârları cezalandıran ya da bağışlayan Tanrı'nın burada bulunduğunu düşünebilirdi? İnsanoğlu neden bu aldatmacalara inanmıştı. Papazın karısı evde tuzsuz ekmek yapıp getiriyor, İsa'nın vücudu diye kilise tarafından halka dağıtıyorlardı. Rahip yamağı gidiyor handan şarap alıyor, papaz da tutup ayinlerde İsa'nın kanı diye millete dağıtıyordu. Lokmaları yutarken, bazılarının komünizmi kilise kokan bir afyona, kör bir inanca çevirme niyetini düşünüyordu. Birtakım insanlar istiyordu ki, kilisede olduğu gibi herkes ayakta beklesin, önlerinde el pençe divan dursun, onları onurlandırsın, övgüler döktürsün, kendilerini aşılmaz gözüyle görsün ve kurtuluşun en iyi eğitimi bir incil olsun. Hiç kimsenin böyle düşünmemesi gerekirdi. Onlar ne derse inanmalı, kabul etmeli, sanki Tanrı'nın buyruğuymuş gibi tartışmasız benimsemeli, boy boy resimleri yalnızca parti lokallerinde değil kentlerde, kasabalarda, köylerde de asılmalıydı. Belki de

genç ressam asıl bu yanlış yargıyı, bu düzmece yüceltmeyi kınamak, alaya almak için işi deliliğe vurup ikonların arasına böyle şeyler katmıştı. Yoksa yeni ikonlar yapmak için henüz erken, çok çok erkendi!

Angel, Yağmurlar Cumhuriyeti'nde kilisenin de yeni bir yaşama başlamasını isterdi. Su baskını sayesinde Tanrı'nın evinin tüm halelerinin, tüm yaldızlarının, tüm sırlarının, sahteciliğinin düştüğünü görmekten büyük bir kıvanç duydu. İnsanların yaşadığı, uyuduğu, günlük yaşamın sürüp gittiği basit bir konak yeri oluvermişti kilise. Angel çoğu zaman kilisenin erkinin yerini, ayinlerin yerini neyin alacağını, bunların yerine neyin konulması gerektiğini sorup durmuştu kendi kendine.

"Ne yapacağız Angel! Ne yapacağız!" diye iç çekti Zooteknikçinin annesi, çaresiz bir bekleyiş içerisinde olduğunu gösterircesine elini böğrüne koyarak. "Bizim Diço evlenmek istiyordu bugün. Tanığı da sen olursun diye düşünmüştük... Ama hiçbir haber alamadık kızdan! Kim bilir nereye kayboldu bu yağmurda."

Kadına ne diyebilirdi ki Angel? Nasıl avutabilirdi onu? Zooteknikçinin koşuşu geldi gözünün önüne. Hele verdiği yanıt çok ilginçti: "Serum aradım!" demişti. Güldü Angel. Aslında evlilikten iyi serum olmazdı. Ondan iyisi can sağlığıydı. Angel ne diyeceğini bilemiyordu. Sonunda kadına:

"Hele bir ortalık düzelsin de, evlendiririz onları. Öyle benimki gibi değil, şöyle anlı şanlı bir düğün yaparız onlara," dedi.

Angel kilisede evlenmemişti. Öyle anacağı bir düğünü falan da olmamıştı. Hâlâ içine dertti bu. Anımsadıkça içi bir tuhaf oluyordu. Tsenka'ya hiçbir şey vermeden, hiçbir şey istemeden alıp getirmişti eve. Sırtında sadece dışarılık giysisi vardı o kadar. Annesi pek iyi karşılamamış, gönüllü davranmamıştı bu işe. "Ne halin varsa gör!" demişti renkten renge girerek ve onlara sırt çevirerek. "Yoksulluk zor şey. Katlanmaya yürek ister. İki çıplak bir hamama yaraşır. O aç, sen aç ne olacak bu böyle!" Kızı iyi ya da kötü bulup bulmadığından söz etmemişti hiç. Sonunda boyun eğmişti ama düğün olmamıştı. Herkesin yaptığı düğünden yapmamışlardı. Buna hayıflanıp duruyordu Angel.

Öğretmen Milkov içini çekerek gelip yanına oturdu.

"Deminden beri seni gözlüyorum da, nasıl dayanacak bu oğlan

böyle diye soruyorum kendi kendime! Herkes sana geliyor, herkes derdini sana açıyor, içini sana döküyor, herkes çivisini sana çakıyor. Zincire vurulmuş Promete'den farkın yok hani."

"Böyle davranmamız gerektiğini sen öğretmedin mi bize?" diye içini çekti Angel.

"Direndin! Direndin!" diye seviniyordu öğretmen. "Daha okuldayken böyleydin. Sınıfta ne olursa seni duygulandırıyor, etkiliyordu. Yaşıyordun sanki olayı... Hatırlar mısın, Petro Şalamanski av tüfeğiyle kardeşini vurmuştu da uzun süre hasta olmuştun. Çünkü küçük Slaveyko ile sıra arkadaşıydın. Bu olaydan pek çok öğrenci, pek çok veli, hatta Şalamanski'nin akrabaları bile senin kadar etkilenmemişti... O zamanlar küçük arkadaşına yanıyordun, şimdi ise tüm köye..."

"Kalvaçev konferansta ne dedi biliyor musun? Çok saf biri varmış. Dobri derlermiş adına. Birlikte büyümüş, birlikte yüzmüş, haytalık etmiş, kuş yuvalarından yumurta çalmış, tartışmış, dövüşmüşler. Ekmek gibi iyiymiş Dobri. Kamulaştırma sırasında birinin bir yerine bir şey olmayagörsün, başlarmış hemen ağlamaya. "İyi insan iyi şef olamaz" demiş bir konferans sırasında Moskova'da bir şef onlara. Yönetici dediğinin aile bağları diye bir şey tanımaması gerekirmiş. Kimse onu etkilememeliymiş. Hısımlık, akrabalık bağlarını bir kenara itip kendisine verilen görevi yapmalıymış yönetici dediğin."

"Yani bencil ve bireyci mi olmalı?"

Öğretmenin buruşuk, solgun yüzü iyice kırıştı.

"Kalvaçev gerekirse öyle olmalı diyor. Başkalarının acı çektiğini anlar, gevşeyiverir, kitlenin içinde erirsen yönetici olamazmışsın."

"Öteki türlü de işte onun gibi bir yönetici olur insan. Tüm acılara yabancı, acıma duygusundan arınmış, herkesin korktuğu, acı, soğuk, buz gibi, kimsenin sevmediği bir insan... Bence yönetici dediğin her şeyden önce halka örnek olmalı, kılavuzu olmalı onun. Herkesin, onun sözlerini ve hareketlerini örnek alacağını göz önünde tutmalıdır. Bunu kulağına küpe etmelidir. Kötü örnek olursa, kötü bir kılavuz olur. Al işte Balio! İnsanların acıları konusunda sürüyle nutuk atıyordu, ne oldu, ne anlamı var bunun. Dümeni eline geçirse Kalvaçev gibi biri olur çıkardı. Çocukluğundan beri öyledir. Kaşlarını çatıp sert sert yüzüme bakar, homurdanır dururdu... Kaşını kaldırmadan başkalarını ağlatmak iş mi yani? Bana sorarsan, insanda çocukluğundan beri ömür boyu ka-

lıcı olan birtakım kişilik çizgileri oluşuyor. Siz, ikiniz de çocukluğunuzda neyseniz öyle kaldınız. Tüm değişikliklere rağmen bugün hâlâ aynı özellikleri taşıyorsunuz. Galiba kimsenin bilmediği bu şeyleri bilen ve gören de bir tek öğretmenler oluyor. Hani bir gün Balio pestilini çıkarıncaya dek dövmüştü seni. Tüm öğrencilerin karşısında sana: 'Sen de onu döv! Kaç kez vurduysa sen de ona o kadar vur!' demiştim. Fakat elini bile kaldırmamıştın. Şimdi yine elini sürmedin, millet yargılasın diye bıraktın."

Ansızın şeytan gibi ortaya çıkıverdi rahip.

"Nerde olduğunuzu görmüyor musunuz? Zamanında sen bize halkların yeni doktrin Hıristiyanlık uğruna birbiriyle dövüştüklerini öğretiyordun öğretmen efendi. Din uğruna uzun, kanlı savaşlar oldu. Milleti Ortodoks ve Katoliğe bölünceye kadar işleri ileri götürenler krallarla din adamlarıdır. Komünizmle de bu oldu. Birbirinizi bölününceye dek dövüyorsunuz. Aklınızda olsun da, şöyle bir hatırlatayım dedim!" dedi papaz, zifiri karanlığa dalmadan önce şeytanca gülümseyerek. Bu sözün üzerine uzun, soğuk bir sessizlik oldu.

"Birkaç kadeh daha atsa ya, peygamber sanacak kendini!" dedi Angel gülümsemeye çalışarak, kendini yaralanmış hissetmişti.

"Zeki bir çocuktu haydut herif. Tarihten en iyi öğrencimdi. Fakat babası parası olmadığı için onu seminere katıp aklını karıştırdı çocuğun."

"Olduğundan daha karmaşık görünüyor... Yoldan sapması üzüntüsünü azaltmak için galiba."

"Kurduğumuz düşlerin bir an önce gerçekleşmesi için tüm öğrencilerimin birleşmesini istiyordum... İşte aranızdan bir Yuda çıktı."

Angel öyle sanıyordu ki, öğretmen eski öğrencisinin böyle düşmüş, alçalmış olmasından acı çekiyordu. Çok doğal olan bu heyecanı bulandırmak istemeyerek konuyu değiştirdi.

"Neyse ki halkı akşam eğlencesine toplamışsın ha hoca. Öyle olmasa ne olurdu!"

Angel bunu düşününce ürperdi, bakışları dumanlandı.

"Patlama sesini duyduğumda tam nutuk atıyordum..."

Öğretmen her eğlence programının başında ve sonunda söylev vermeyi gelenek haline getirmişti. Bu kez neden söz etmişti acaba?

"Kermes konusunda, yeni yıl eğlencelerinden, Dallar Cumartesi,

Aziz George'un terazisinden, yadsıdığımız tüm eski halk bayramlarından, henüz saptamadığımız yeni bayramlardan söz ediyordum. Bakın, dedim onlara, sekreterimiz uzun zamandır eski bayramların yerine yeni bayramlar koymak istiyor. Yardım edecek misiniz ona? Son zamanlarda gençler nasıl evleniyor? Kimliksiz, şusuz busuz, tanıksız imza atıyorlar. Evlilikleri de ailelerine hiçbir mutluluk getirmiyor. Ömür boyunca hiçbir tatlı anı, hiçbir iz bırakmıyor onlarda. Sözünü eder etmez heyecana kapılacakları mutlu bir günleri olmuyor. Zaman zaman gençler kendilerini arıtacak, sonra birleştirecek olan değerli, güçlü, unutulmaz duygular tatmıyorlar. Hafifçe birleşip belediye binasından çıkıyorlar. Sanki bu işi yeni yaşamın yaratıcıları olarak yapmamış da, bir raporun altına imza çakmaya çağrılmış kişiler gibi. Evlilikleri onları topluma, akrabalarına, ana-babalarına bağlamıyor. Evlilikte, büyük, törensel, kararlı hiçbir şey görmüyorlar."

Angel, yaşlı öğretmenin bunları ne diye bir kez daha anlattığını soruyordu kendi kendine. Nasıl olsa o da biliyordu bütün bunları...

"Vaftizler dersen yine öyle. Köyün yarısını hiç abartmıyorum vaftiz kurması üzerine ben tuttum. Senin de bir parça, anneden yana, vaftiz baban sayılırım. Neydi öyle, eskiden vaftiz demek bayram demekti. Şimdi çocuğu gerisin geri doğumevine götürüyorlar. Eskiden ana babalar çocuklarının vaftizlerini yaşamlarının en önemli olayı olarak bir bir tüm ayrıntılarıyla anlatırlardı. Aileyi sürdürecek yeni bir varlık, başka yurttaşlar yaratacak yeni bir yurttaş, toplumu değiştirecek yeni bir insanın doğması demekti. Üstelik de yalnız kendi ailesi için bile değil, tüm köy için bir şenlikti. Şimdiyse bir yurttaş doğuyor ya da ölüyor, bütün işi nüfus memuru yapıyor. Kayda geçiyor ya da düşürüyor hepsi o kadar. Bir ilgisizlik almış yürüyor. Hatta gittikçe ölümler bile insanları daha az ilgilendirir oldu. Grabço Baba'nın sözlerini anımsattım kendilerine. Torunu evlendiğinde 'Yapmayın, ne yapıyorsunuz öyle!' demişti. Eve yeni bir hayvan alındığında bile herkes birlikte seviniyor, ahırda bir hayvan öldüğünde herkes birlikte üzülüyor, konu komşu bile ailenin üzüntüsünü paylaşıyor, birbirimiz için yapmadığımız fedakârlık bırakmıyorduk. Sorarım size, bu gidiş nereye böyle? Ne gelenek kaldı, ne töre. Hepsinin köküne kibrit suyu atıldı. Böyle giderse geçmişle tüm bağlarımızı yitireceğiz. Ne geçmişimiz, ne ailemiz, hiçbir şeyimiz kalmayacak. Çingeneler çingenelikleriyle

yeni bir fizyonomiye sahip oldu. Bizlerse boyna yitiriyor, habire veriyor, hiçbir şey almıyoruz. Yenisi yapılmadan eski ev yıkılmaz, benden bu kadar!"

Angel bunları dinlerken, bir yandan da kendi iç dünyasına dalmıştı. Öğretmenin söyledikleriyle kendi özgeçmişi arasında bir bağıntı kurmaya çalışıyordu. Sekreter olduğunun ilk günlerinde yaşadığı bir olay gelmişti gözlerinin önüne. Kardeşinin düğününü anımsayıvermişti birden. Oğlan evi donatılmış, uzun uzadıya hazırlıklar tamamlanmış, görkemli bir düğün töreni hazırlanmıştı. Eski düğünler neyse, hiçbir değişiklik yapılmadan tıpkısı uygulanmıştı bu düğünde de. Hatta eski düğünleri bile gölgede bırakacak, görenlerin ağızlarını açık bırakacak son derece görkemli bir düğün olmuştu. Ne kadar köylü varsa, uzağına, yakınına, dostuna, düşmanına bakılmaksızın birer birer çağrılmış, kimsecikler unutulmamıştı. Birbirinden son derece uzak, seyrek dağ evlerinde yaşayan insanlara varıncaya dek, ayrı gayrı güdülmeden tümü seslenmiş, davullar, zurnalar hazırlanıp hiçbir şey gözden kaçırılmamıştı. Kendi düğününde yapamadığı, göremediği ne kadar şey varsa hepsini birer birer yerine getirerek, kardeşinin gözünü arkada bırakmamak için elinden geleni yapmıştı Angel. Çok yalın geçen kendi nikâhını anımsadıkça içi burkulduğu için kardeşinin de o duruma düşmemesi, içinde bir yara olarak kalmaması için büyük bir fedakârlıkla çalışıp didinmişti. Üstelik güzel de bir konuşma yapmıştı nikâh sırasında. Herkesin parmağını ağzına götürecek, gelinle damadın olduğu kadar konukların her birinin de ömür boyu unutamayacakları çok güzel, çok ilginç bir konuşmaydı bu. Yaşlısı, genci, bir yığın insan toplanmış üç gün üç gece davullar, zurnalar çalmış, gençler horon tepmiş, halaylar çekmiş, tüfekler patlatılmış, tepesi topuzlu, gümüş kâğıda sarılmış şimşir sırık dalgalanmıştı. Okuyucular bir sopanın ucuna takılmış kızarmış tavukla seslenmişti düğüne. Çevre kooperatiflere üye köylüler de gelmişti. Tüm bölge bu düğünden söz eder olmuştu. Oldusu olacağı da o olmuştu, ondan sonra bu tür düğünler tarihe karışıvermişti. Angel düğünlere daha sık çağrılmaya başlanmıştı. Artık saçı sakalı uzamış eski yazıcı yarı sarhoş bir halde, genç evlilerin adlarını kütüğe karaladıktan sonra: "Şu rakı şişesini uzatsana!" diye bağırıyordu. Oysa genç evliler, ömür boyu anımsayacakları güzel sözler duymalıydılar. Kimse yapmıyordu bunu.

Ne var ki kardeşinin nikâhında Angel'in yaptığı konuşmayı dinleyenler, oradakilerin tümünün gözlerini yaşartan bu konuşmayı dinleyince, herkes kendi nikâhında da böyle bir konuşma olsun istedi. Konu komşu, nikâhlarda Angel'in tanık olmasını istiyor, Angel de böylece sanki kendisi yeniden evleniyormuş gibi herkesin mutluluğunu paylaşıyor, bir zamanlar çok istediği o heyecanı yaşıyordu az da olsa. Yürekten bir şeyler söylüyor, çok yalın olan bu sözler, yeni yaşam, kurulan yeni yuva, genç evlileri bekleyen neşe ve kaygılar konusunda bu sözler nikâha katılanlara olsun, gelinle damada olsun ilahi gibi geliyor, ilk kez dinledikleri binbir gece masalı gibi görünüyordu. Bu an, içlerinde derin bir iz, mutluluğa giden parlak, ışıklı bir yol bırakıyordu.

Gelgelelim fazla sürmedi bu. Bir gün Angel'i bölge komitesine çağırıverdiler.

"Bu davul, cümbüş ne böyle? Hakkında birtakım şeyler söyleniyor. Parti sekreterinin görevi öyle papazlar gibi eskimiş gelenekleri yeniden hortlatıp yaşatmak mıdır yani?"

"Kanımca, nikâhlar ve vaftizler daha tantanalı, daha görkemli kutlanmalı. Cenaze törenleri daha saygılı yapılmalı. İnsana insanca davranmak, onların sevinç ve acılarına saygı göstermek anlamına gelir bu."

"Parti kiliseye çevrilemez! Parti bayrakları varken de kimse düğün bayrağı dalgalandıramaz."

"Bence, nikâh töreni için özel bir giysi kullanılmalı. O gün kendisini kraliçe gibi hissetmeli gelin."

"Ne kraliçesi! Kraliçenin işi ne burda kuzum? Haftalarca düğün dernekle uğraşıyor, planı unutuyorsun! Millet kralla, kraliçeyle uğraşırsa planı kim uygulayacak?"

"Bu kaybedilmiş zaman sayılmaz. Tersine, kazanılmıştır! Bir kadın kendini kraliçe hissedince bütün yıl ölesiye çalışmaya hazırdır."

"Al işte yine bir sürü saçma sapan şey! Bunlar burjuva önyargıları! Burjuvazinin etkisinde kaldığının farkında değilsin galiba."

Bu sözler Angel için gerçekten tam anlamıyla soğuk bir duş etkisi yaratmıştı. Ne diyeceğini şaşırmış, dona kalmıştı.

"Angel, ne düşünüyorsun kuzum?" dedi birden karısı.

Sonra karnını göstererek ekledi:

"Şu zımbırtı boynumu büküyor, ne yapacağız ki bunu?"

"Bilmem..." diye yanıtladı suçlu suçlu arkasını dönerek.

"Ne yatabiliyorum, ne yıkanabiliyorum. Değirmen taşı gibi ağırca oturuyor karnıma."

"Halkın güveni, ağır gelir, tartar," diye yanıtladı Angel.

"Yarına kadar başkasında tartsın, biraz da başkasına ağır gelsin."

"Balio'nun karıştırdığı haltı biliyorsun. Kimseye güvenemeyiz!"

"Niçin Filio'ya geri vermiyorsun? O, kendisi dizginlenmiş at gibi tırısa kalkarken niye ben taşıyayım ki? Ben de olsam hoşlanırdım. Siz erkekler yükü sırtınızdan benim boynuma yıktınız. Güveninizle elimi kolumu bağladınız, hem öyle bağladığınız ki çocuğumla bile ilgilenemiyor..."

Sözü yarıda kaldı, ama gerisini içinden tamamladı: "Kocamı arayamıyor, kaynanamı besleyemiyorum." Tsenka epeyce bir süre istenmeyen gelin olarak kalmıştı onların evinde. Ta ki ne zaman kocasının sevgisi kaynanasını mat etmiş o zaman sona ermişti bu istenmeyen gelinlik. Angel, şimdi onun hasta bir çocuğa yapar gibi kaynanasına yemek yedirişini izliyordu. Uzun bir süre önce doğmuş, ama ancak bugün açığa çıkmış olan bu sevecenlik karşısında bir tuhaf oldu içi.

Tsenka kaynanasının yemeğini yedirdikten sonra çarşafı boynundan çıkarıp kocasının boynuna taktı:

"Al bakalım, halkın güveni insanın karnında nasıl değirmen taşı gibi ağırlık yapıyormuş al da gör!"

Sonra sanki asılmaktan kaçıyormuş gibi ansızın doğruldu.

Derken, annesinin sıkıntısının en çok farkında olan ve onun yerine yağmurun altında babasını bulmaya koşmuş olan Enço çıkageldi. Yanında Filio vardı. Aziz Michel ikonunun yanındaki kanatlı kapıdaydılar. Enço, Filio'ya nedenini açıklayamamış, yalnızca annesinin çağırdığını söyleyip almış, gelmişti.

Kreşteki kutsal çocuk gibi kundaklara sarılmış, kasanın yanında bağdaş kurmuş sekreteri görünce:

"Oh! Oh! Oh!" diye söylendi postacı şaşkın şaşkın.

"Bak Filio, görüyorsun yaşam yeniden başladı. Senin de yeniden işine başlaman gerekiyor."

"İyi ama postane hâlâ sular altında!"

"Suların çekilmesini bekleyemeyiz. Postane burası olur. Zaten insanlar nerdeyse o da orda olmalı. Al işte paran!" dedi Angel, parayı bezden çıkararak, Filio'nun eline tutuşturdu.

Filio sekreterin yüzüne bakıyordu, şaşkın şaşkın.

"İyi ama evrak falan yok, nasıl çalışırım ben."

"Sel hâlâ gözünü açmadı mı senin? Tuşe hesap tutuyor, tutanak hazırlıyor, bordrolar, makbuzlar yapıyordu yine de hırsızdı. Al eline bir defterle bir kalem. Herkese imza karşılığı biraz para ver. Tutumluları bilirsin nasıl olsa."

Filio çevresine şöyle bir göz gezdirdi. Halk bu uğursuz geceden ne kurtarabilmişse şimdiye dek yiyip bitirmişti, şimdi ise ne yiyeceğini düşünüyordu. Daha bol yiyeceği olanlar satabilirdi. Kasayı göğsüne bastırdı:

"Haklısın Angel! Hemen yapmalıyım bunu. Benim de ihtiyacım var."

Paraya şöyle bir göz atıp ekledi:

"Saymama gerek yok. Böyle verdim onu sana."

Ufak yollu gülümseyerek dışarı geçti kürsüye çıkıp bağırdı:

"Kudas dağıtıyorum! Perhizde olan yaklaşsın. Çekinmeden, inançla, sevgiyle yaklaşın, yaklaşın!" dedi papazı yansılayarak.

Zangoç hakarete uğramıştı. Bozuldu, arkasından güldüklerinin farkında olmadan homurdanmaya koyuldu.

Kimileri sandalyeleri devirerek aceleyle koşuyor, mihrapta, dirsek dayanaklarına bir tahta yerleştirmiş olan postacının yanına bir an önce varmak istiyordu. Postacı sabit kalemi dudağıyla ıslattı, başını kaldırıp şöyle dedi:

"Şimdi önce şöyle güzeeel bir sıraya girin bakalım. Herkese ufak tefek bir şeyler verilecek, çok değil öyle. Kutsal ekmek perhizde olan herkese yetmeli, damla damla ekonomi yapan herkese."

Bu söz, kalabalığın üzerinde büyük etki yapmıştı.

"Bir armudunuz bile varsa saklayın, acıkınca yersiniz, demekle çok haklıymışsın Filio," dedi bir kısmı.

Parayı alan, değerini unutmuşçasına uzun uzadıya seyrediyordu onu. Yağmurlar Cumhuriyeti'nde paranın değeri yoktu, gerekli de değildi. Kimsenin aklına bile gelmiyordu. Hatta kimileri paraya şaşkınlıkla, sanki zamanı geçmiş, geçmez paraymışçasına bakıyor, paranın

geçtiği eski dönemde yaşantının ne olduğunu bulmak ister gibi bir tavır takınıyordu. Onu atmaya hazır gibi bir halleri vardı, fakat dışarıya çıkar çıkmaz karşıdaki evin bir mağazaya dönüştüğünü görüyor, paraya sıkı sıkıya sarılıyor, su birikintilerinin arasından apar topar fırlıyorlardı. "Paranın ne hükmü var ki!" diye düşünüyordu Angel. Ne kadar parası olduğunu anlamak için cebini karıştırdı. Sonunda o da parayı düşünmüştü.

"Angel!" diye sesleniyorlardı kürsü tarafından.

Angel ayağa kalktı ama doğrulamadı. Tsenka, öfkeli adamı yatıştırmak için hemen atılıverdi:

"Angel, kendini iyi hissetmiyor! Bırakın dinlensin biraz! Üç gün üç gece konferansta mahvoldu şimdi de burda... Az kalsın ölüyordu."

Angel, kendisini kimin aradığını anlamıştı. Grabço Baba'nın torunu Velin'di. Grabço Baba bu çocuk için, karısının soyuna çok yaraşan biri olduğunu söylüyordu. Karısı Parva Ana'nın ailesi komşu köyde kayıplara karışmıştı. Grabço Baba, Velin'in bu eski kütükten geldiğini, bunun için ona çok benzediğini söylüyordu. Tsenka delikanlıyı geri çevirmişti. Velin Rişkov Grabço, sertin tekiydi. Faşizm sırasında kilisenin duvarına "Yaşasın Rusya" yazmayı göze alacak kadar da yiğitti. Koro yerine girip de Angel'i iki büklüm görünce başını salladı. Sonra ne olursa olsun, sekreterin sancısı arttığı için oraya geldiğini düşündü.

"Özür dilerim Angel. Fakat bizim dede ölmek üzere. 'Angel'i çağır, ölmeden ona diyeceklerim var!' diye tutturdu!"

Angel heyecanlanmıştı. Ölenlerin yakınlarının yaptığı gibi dua okusun diye papaz çağıracağı yerde, onu çağırıyorlardı. İniltiyle doğrulmaya çalıştı. Ayağa kalktığında bacakları çatırdadı. Dilim dilim diliyorlarmış gibi her yanı sancıdı.

"Ne diyorsa, size desin!" dedi Tsenka.

"Bize söylemek istemiyor! Angel'i getir, deyip duruyor."

Angel omuz silkip Velin'i izledi.

"Nereye koşuyorsun yine? Ülserin patlayacak, kurtulamayacaksın!" diye atıldı Tsenka. Telaştan soluk soluğaydı. Gözleri korkudan kutsal ikonların gözleri gibi iri iri açılmıştı.

"Hayır," dedi Angel onun elini yavaşça omzundan iterek. "Grabço Baba benim gözümde bir azizdir!"

Karısı kilisenin kapısına dek onu geçirip, orada durdu. Bacakları

zangır zangır titriyordu. Angel yağmurda gözden kayboldu. Kendini, yaşlı adamın ricasını dinlemeye değil de, yağmurlardan söz eden şeyleri dinlemeye götüren görünmez bir güç girmişti içine.

"Daha bu felaket olmadan soğuk almıştı. Evde kal, kızgın tuğla koysunlar dedikçe küplere biniyordu. Hele koyunları kurtarayım derken az kalsın boğuluyordu. Bu iyice mahvetti onu. Doktor çağırmaktan başka çare yok!" diyordu Velin yolda.

"Sakın yine atışmış olmayasınız!" dedi Angel. "Koca köy deden Grabço'nun bilgeliğinden yararlanmak için can atarken sen burnunun ucundaki değeri göremiyor, adamcağızın ömrünü tüketiyorsun!"

"Haydi canım sen de! Bunadı artık o. Bunu bir tek sana söylemiş."

Velin, evini kendisine verdi diye ilgileniyordu Grabço Baba'yla. Paylaşmadan sonra ihtiyara kalmış olan, evin, hayvanların, toprakların hatırı için katlanıyordu ona. Fakat pek tınmıyor, umursamıyordu adamcağızı. Hatta açığını söylemek gerekirse, karısı pek bakmıyordu zavallıya. Çamaşırını bile yıkamıyordu. Oysa Grabço Baba son derece titiz bir insandı. Hele temizliğe çok düşkündü. Bunu herkes biliyordu. İhtiyar ağzını açıp da tek söz etmediği, kimseye bu konuda bir yakınışta bulunmadığı halde tüm köylü kızıyordu onlara. İyi huylu Velin bundan utanç duyuyor, yüzü kızarıyordu ama bir şey de diyemiyordu, elinden bir şey gelmiyordu. Kooperatif çiftliği kurulduğunda biraz atışmışlardı. Her ne kadar parti üyesi torun, dedesiyle aynı görüşte değilse de ihtiyarın istemediğini söyleyip katılmıyordu çiftliğe. Bir gece herkes uyurken Grabço Baba sürüyü ağıldan çıkarmış, köyden geçirmişti. Orda burda çıngıraklar çınlamaya başlamıştı. Ve Velin'in ruhu duymadan koyunları böylece kooperatif çiftliğine katmıştı. Velin boşu boşuna dedesine gitmiş yirmi koyun istemişti. Grabço Baba yanaşmamıştı buna. O gün bugündür aralarında koyu bir düşmanlık, yoğun bir diş bileme sürüp gidiyordu. Özellikle de kadınları pantolon giyen bir aileden olan geliniyle hiç arası düzelmiyordu ihtiyarın.

Şimdiyse ihtiyar kendisini çağırtıyordu. Ona ne gibi bir yardımda bulunabilirdi acaba? Papaz olsa kimsenin anlayamadığı bir dua mırıldanır, adamcağız ölüm döşeğinde hiç değilse bir parça avunurdu. Fakat Angel ne yapabilirdi ki, elinden ne gelirdi? Gönül rahatlığı içinde gözü arkada kalmadan ölmesi için ne söyleyebilirlerdi ki ona? Aileyi nasıl avutabilir, acılarını nasıl yatıştırabilirdi? Onlara kalkıp da: "Alın

işte sırtınızdaki bu ağır yükten kurtuldunuz sonunda!" Ya da ihtiyara: "Yeterince yaşadın! Rahat rahat dinlen artık!" diyemezdi ya. Öyle sanıyordu ki kilise bu işi çok iyi kıvırıyor, bunu bir gelir kaynağına dönüştürmeyi çok güzel beceriyordu. Din insanlara, duaları, buhurları, ilahileriyle acılarını unutturuyor, onları uyuşturuyordu. Öte dünyayla ilgili masallarla insan bilincini uyutuyordu. Angel ölüm döşeğindeki ihtiyarla son kez karşılaşmak için zayıf ve hazırlıksız hissetti kendini.

Daha önce uğrayıp onu yoklamayı düşünmüştü. Kendisinden akıl danışmak için kaç kez onu aramış, adamcağız gece yarıları onu uyarmak, haber vermek ve güç durumlardan kurtarmak için akıl vermeye gelmişti.

Grabço Baba torunu için tepeye bir ev yaptırmıştı. Angel ara sıra delikanlıya şöyle bir göz atıyordu. Tam oraya vardıkları sırada:

"İhtiyara minnettar kalmalısın. Baksana size ne güzel ev yaptırmış. Tam tepenin başına," dedi.

Velin, hiç ses çıkarmadı.

Gelin kapıyı açınca, Angel telaşla sordu:

"Durumu nasıl?"

Gelin ablak suratındaki gözyaşlarını sildi, başına eşarbını örttü, aralığın loşluğunda mırıldandı:

"Can veriyor!.. İnşallah uzun sürmez! Acı çekmez hiç değilse!"

Angel içeri girdi. Yeni evin yapımında eski evin yalnızca kirişleri değil, diğer ahşap bölümleri de kullanılmıştı. Grabço Baba'nın karyolasını bile getirmişlerdi oraya. Kemikli, sarkık bıyıklı, elmacık kemikleri çıkık, gözleri yuvalarına gömülmüş yüzyıllık ihtiyar orada yatıyordu. Yorgan kaldırılmış, beyaz donu, gömleği görünüyordu. Son isteği galiba temiz çamaşırla ölmek olmuştu. Bu beyazlık Angel'e ihtiyarın ne denli temiz yürekli olduğunun bir belirtisiymiş gibi geldi.

"Grabço Baba!" dedi yatağa yaklaşarak.

Gelgelelim ihtiyar soluk soluğaydı. Gözlerini bile açmadı.

"Kimseyi tanımıyor."

Kesik kesik soluyarak ağzını açıp kapıyor, çenelerini birbirine vurup takırdatıyordu. Bazen dirsekleri üzerinde doğruluyor, gözleri canlanıyor, sonra yine kendinden geçiyor, güçlükle soluk alıp veriyordu. Angel onun son isteklerini dinleyemediğine yanıyordu.

"Kocamış karaağaç düşeli ne kadar oldu?.."

"Sen düştüğünden bu yana," dedi Velin gülerek. "Eve getirdiklerinde ateşten kıvranıyor, her yanı alev alev yanıyordu. Bir şeyler söylemeye çalışıyordu ama ne dediği anlaşılmıyordu. Sel felaketi ona son darbeyi indirmişti. Gitme artık koyuna deyip duruyordum, ama dinleyen kim. Sayan kim. Sözümü dinlese böyle mi olurdu. Hayvanlar onu mahvetti. Gitmesine gidiyor ama yüreği sağlam, bu yüzden acı çekiyor. Yüreği hâlâ destekliyor onu."

Ardına dek dayalı pencereden yağmur damlaları sıçrıyordu adamcağızın alnına.

"Bir şey verdiniz mi?"

"Çay... Bir de büfenin gözünde bulduğumuz haları verdik."

"Ne hapıymış?"

"Şey... Veliçko'nun ateşi yükseldiğinde doktor bırakmıştı. İki üç tane verdik. Biraz düzelir gibi oldu."

"Peki neden doktor çağırmadınız?" diye sordu Angel, su baskını nedeniyle bunu yapamayacaklarını bile bile.

"Doktor da gelse bir şey değişmezdi ki. Şu felaket dinse bari. Ölürse nereye gömeceğiz, onu da bilemiyoruz!"

Angel, Velin'in hiç aklına gelmeyen bir şeyi anımsattığını sezinledi birden.

"İhtiyar Dunduli'nin öldüğü kışı anımsıyor musun? Adamcağız donmuştu karların arasında, buzlar çözülene dek bir çitin içinde kalmıştı. Toprak, kaya gibi sertleşmiş, eşilmiyordu ki eşilsin mübarek! Şimdi biz de öyle, nereye gömeriz bu suyun içinde? Papaz bile takılıyor, 'Nuh'un gemisine!' diye gırgır geçiyor."

"Papaz, gece yarısı, kurt gibi sine sine, Grabço Baba'ya son telkini vermek için kendiliğinden gelmişti. Fakat adamcağız sepetlemişti onu: 'Öldüğüm falan yok, cellat herif! İhtiyacım olursa ben çağırtırım!' demişti. Fakat ısrarla seni görmek istiyordu. Galiba nereye gömülmek istediğini söyleyecekti."

Angel Velinov'ların kaygısını anlıyordu. İkide bir gidip mezarlığın yerinde durup durmadığına bakmış, şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış gözlerle, suyun yükselişini izlemiş, mezar haçlarının sulara gömüldüğünü görünce umutsuzluğa kapılmışlardı... Şimdi artık 'acıları dinsin' diye adamcağızın bir an önce ölmesini istiyorlardı. Bu kez de hemen ölecek olursa nereye gömeceklerini bilemediklerinden kara ka-

ra düşünüyorlardı. Ölüyü uzun süre evde tutup gece gündüz bekletmek korkunç bir şey olurdu! Kaldırıp suya atmak da insanca bir tutum olmazdı. Köpeklere bile verebilirlerdi pekâlâ. Sular onların oraya, eve kadar ulaşırsa, bırakıp kaçmak ya da ölüsünü de götürmek zorunda kalırlardı sonra. Şimdiye dek kimsenin bir yakınını kaldırıp ilk önüne gelen yere gömdüğü olmamıştı hiç. Şu sel, Grabço'lar için gerçekten bir felaket olmuştu hani!

Dışarıda ölüm, güneşi yutmuş gibiydi. Hava yine bozmaya başlamış, yağmur birden hızlanmıştı.

"Grabço Baba, karaağaç gibi direngen, dayanaklıdır. Bir iki gün daha direnir mutlaka," dedi Angel, söylediklerine kendisi bile inanmadığı halde.

Ötekiler de inanamamıştı bu söze. Angel, çocuklara yardımcı olamadığını görüp bir suçluluk duygusuna kapıldı. Keşke papaz orada olsaydı. O daha bir değişik konuşur, daha bir avuturdu onları. İkiyüzlülük de olsa memnun kalırlardı hiç değilse.

"Gerçekten de çok soylu bir insandı Grabço Baba! Yüzyıl yaşasan onun gibisine rastlayamazsın," diye içini çekti Angel ve ancak o zaman söylemesi gerekeni söylediğini, ihtiyarın akrabalarının gönlüne bir serinlik getirdiğini düşündü. "Köy, hiçbir zaman unutmayacak onu!"

Bir süre sanki ihtiyar ölmüş de ona saygısını göstermek istiyormuş gibi susup sessizce bekledi.

"Bana ne söyleyecekti acaba? Ne dersiniz? Size bir şey söylemedi mi?"

"Ölülerle konuşmak ister gibi bir hali vardı. Fakat dikkat etmedik pek. Habire: 'Oğlan bu işten nasıl sıyrılacak acaba, bu koca karla?' deyip duruyordu. 'Oğlanı çağırın!.. Onu görmek istiyorum!' Belki de sana taşkın öncesiyle ilgili bir şeyden söz etmek istiyordu."

Angel, o şiddetli kar yağışları sırasında, ayazda buz kesmiş, bıyığı, saçları, gocuğu, yemenileri çatır çatır sertleşmiş olan Grabço Baba'nın yanına gelip kendisini buluşunu anımsadı. Onun yerinde bir başkası olsa ölür de o ayazda, o kış kıyamette ona ne yapması gerektiğini söylemek için ta oralara kadar gitmezdi. Hem kendisi için bile değil, köyün yararına! Angel, Grabço Baba'nın yanında gerçekten küçük bir çocuktu ve adamcağızın ölüm döşeğinde adını unutup ona 'oğlan'

demesi gerçekten çok hoşuna gidiyordu. Çoğu zamanlar babalar, oğullarından söz ederken; büyümüş, kocaman adam bile olmuş olsalar, öyle söyler, 'oğlan' derlerdi. Küçük gözüyle görürlerdi onları. Mirka'nın annesi de öyle, boyna: "Yavrum nerde, ne yaptınız yavrumu? Yavrumu bulun bana, yavrumu!" deyip duruyordu. Angel, ihtiyarın kendisine oldum bittim bağlı olduğunu sezmişti. Şimdi bu sevgiyi, sevecenliği şu andaki konuşma biçiminden, ondan söz etme biçiminden de anlıyordu. Bu sevgi tüm köyü kapsıyordu. Oğlan sözü adeta değişmiş yenileşmiş; köylüyü, babası Grabço Baba olan bir delikanlı gibi tüm köylüyü kapsar olmuştu. Son anında, ölüm döşeğinde can verirken onu çağırmakta haklıydı. Çünkü seviyordu. Ona öğütler vermekte haklıydı, çünkü kendi deneylerinden o da yararlansın istiyordu. Angel'e göre, Grabço Baba halkın temsilcisiydi ve ihtiyarın son anda ona söylemek istediği şeyi duymamış olmanın üzüntüsü içerisindeydi.

"Neden daha önce bildirmediniz bana?"

"Amma yaptın ha! Aramadık yer bırakmadık! Sizinkiler söylemedi mi? 'Oğlan... Oğlanı çağırın bana... Oğlanı görmek istiyorum...' diye sayıklamaya başlar başlamaz seni aramaya koştuk. Sormadığımız insan, bakmadığımız köşe kalmadı. Hatta bir ara senin de sulara kapılıp boğulduğunu söylediler..."

"Bize akıl mı verecekti acaba?"

"Bir bunağın vereceği akıldan ne olur ki?"

"Uzun zaman önce bizi uyarmıştı," diye yanıtladı Angel, ciddi bir sesle. "Daha barajın yapımı sırasında uyarmıştı. O günlerde galiba koyunlarıyla ordan geçiyormuş."

"Evet, severdi orayı. Değneğine yaslanıp ovayı seyretmeye bayılırdı..."

"Ve de düşünmeyi!" diye ekledi Angel. "Bilirsiniz, gözlem yaparken bir yandan da ince ince düşünürdü. Mutlaka çatlağın büyüdüğünü görmüştü."

Sakın Angel'i, Balio konusunda uyarmak istemiş olmasındı? Sayıklaması sırasında sanki arkasından kurt kovalıyormuş gibi "Hah işte, hah, işte, hah!.." deyip duruyordu.

"Tartışmayı severdi," dedi Angel. "Belki de komployu keşfetmiş onu hazırlayanları bulmuştu... Ya da başka bir şey, köy için bir tehlike görmüştü!"

"Grabço Baba!" dedi Angel, bir kez daha dokunarak.

Ne var ki ihtiyar kesik kesik soluyup duruyordu yattığı yerde.

"Ee, neden arabalı delikanlıyı çağırmıyoruz... Tıp öğrencisiymiş diyorlar," dedi birden Velin.

Angel yel yeperek dışarı fırladı.

Yağmur bardaktan boşanırcasına iniyordu. Angel, sırtına yağmurluğunu geçiriyormuş gibi omzunu oynattı, 'doktoru' aramaya gitti. Hiç değilse, aklını toparlamasını istiyordu. Ona söylemek istediği, kimselere açamadığı sırrı söylesin yeterdi. Angel, bu eski soyluların içtenliğini, heyecan verici sağlamlıklarını bilirdi. Bunlar sırrı ölüm döşeklerine dek saklar, can vermeye başlayınca da bir kişiye açarlardı. Kimse bu sırrın açılacağı kimseyi önceden kestiremezdi. Belki de ölümle burun buruna geldiklerini sezince sevilen bir yüzün belirdiğini görüyorlardı karşılarında. Onu bir kurtarıcı olarak çağırıyor, ömürleri boyunca susup içlerine gömdükleri, kimseciklere açamadıkları o sırrı ona açmak istiyorlardı; ama zayıflamış gövdeleri, yitmiş olan akılları için çok ağır geliyordu bu yük onlara. Kimileri birine bir altın bağışlıyor, ya da oğulları, torunları arasından birine, canları pahasına savundukları bir evlek tarlayı, bacasında leylek yuvası bulunan küçücük evi bağışlıyorlardı. Ama nedense bunlar erkek çocuklara yapılıyordu hep. Kızlara yapılmıyordu. Bu da ailenin adını sürdürmeyi güvence altına almak için oluyordu galiba. Angel şimdiye dek miras yüzü görmüş değildi.

Olasılıkları düşünerek yürüyordu. Bu da onu köy yaşantısının güçlüklerine daha önce sokuyor, gizli suçları aramaya, komploları bulmaya, hareketlerini gözden geçirmeye, tehlikenin nedenini bulmak ve Grabço Baba'nın sözlerini doğrulamak için, tüm bunları çözmeye götürüyordu. Belki de bir yerden bir şey çalınmıştı Grabço Baba'nın kulağına. Balio'nun çevirdiği dolaplar konusunda bir şey duymuştu belki. Mirka'yı en son gören, sesini en son duyan o olmuştu belki. Belki de eli kulağında bir başka uğursuzluk vardı da onu sezmişti.

İşte ortada yeni fikirlere göre ölen yaşlı bir adam vardı, gençlerse bunu eski geleneklere göre yapıyordu. Papazı kovmuş, parti sekreterini çağırmıştı. O ana dek kimse Angel'i sırrını açmak, içini dökmek, asiyetini bildirmek için çağırmamıştı. Angel'in böyle bir anda bu tür insanlara öyle ihtiyacı vardı ki! Son sözlerini söylemeden ölüp giden,

ne çok insan vardı. Neden çağdaş insanlar arasında da kendileri gibiler yetiştirmeden giderdi acaba bunlar? Her biri bir başkasının kendisinden daha çok yükseldiğini görmekten çekiniyordu sanki, bu yüzden de sözlerini yumuşatıyor, daha ileri gitmesinler diye başkalarını geriletiyor, kısacası yararsız hale getiriyorlardı. Oysa belki hepsi de geleceğin habercisi olmak için didiniyordu. Böylesi bir coşkunlukta yüzyıllık yaşlıların, Grabço Baba'ların yer alması şaşırtıcı değildi!.. Veliko'nun başına gelen de buydu. Toplumu tehdit eden köhne fikirlerin militanlığını yapan Kobilyak'ın başına da bu gelmişti. Adamı ezmiş, deliğe tıkmışlardı. Öküzler gibi kızgın demirle dağlanmış, sonra dokuz göbek dağlanmış olan bu adamı, unutulsun diye başlarından sepetlemişlerdi!

"Baksana," dedi birden Angel, bazen önünde bazen arkasında gördüğü Gölge'ye. "Muhafız gibi yanım sıra yürümekten başka işin yok mu senin?"

"Biliyorsun uyanık olman gerekiyor. Hem yalnızca bir tane değil ki ortalıkta yığınla it var."

"Milletin diline düşüreceksin beni! Muhafıza filan ihtiyacım yok benim. Söylesene şu otomobilli delikanlıya rastladın mı hiç?"

"Mirka'larda kalıyordu. Ama artık kızcağız olmadığına göre.."

Angel hemen Mirka'lara yöneldi. Gölge de aynı şeyi yaptı. Mirka'ya karşı suçlu hissediyordu kendini. Kızcağızda hak ettiği ama hiçbir zaman eline geçemeyecek olan ödülü alma umudu uyandırmıştı! Taşkından sonra onu düşünmemiş, aranması için hiçbir girişimde bulunmamıştı. Boğulduğuna inanmıyor, öte kıyıya geçmeyi başardığına olan inancını sürdürüyordu. İyi ama nerelerdeydi, ne yapıyordu acaba? Ne de güzel bir ekip şefi olurdu! Bütün gece koyunları, domuzları kurtarmakla uğraşmış, kızcağızı unutuvermişti. Gölge ona yaklaştı:

"Deko ne anlatıyor biliyor musun?"

Angel, "Boş ver sen onu," dercesine elini salladı.

"Ben de aynı şeyi söyledim: 'Deko'nun her dediğine inanırsanız sizleri balık gibi satar da ruhunuz bile duymaz!' Ama şimdi ne diyor biliyor musun? Mezarlığın oraya gidince bir çığlık duyasıymış..."

"Yine mi şu Dudi hikâyesi?"

"Sudan gelmiyormuş bu çığlık, öte yakadan geliyormuş. Deko ses vermiş. Belki de Mirka'dır. Ama oraya da fıçılarla gidilmez ki! Annesine söyledim, pek aklı yatmadı da yine de inanıyor. Bana sorarsan,

doğrudur. Çünkü yağmur yağmaya başlamadan önce benim de kulağıma uzaktan uzağa bir ses çalınır gibi oldu. En iyisi bundan hiç söz etmemek dedim içimden, millet aklını oynattı der. 'Dövülen Angel, suya atılan Angel, peki sana ne oldu da keçileri kaçırdın!' diye alaya alır herkes diye düşündüm."

Mirka'ların evine doğru indiler. Kapının parmaklığı gıcırdadı. Ev karanlıktı. Kapıyı çaldılar. Ses veren olmadı. Ağaçların yapraklarını, avlunun taşlarını döven yağmurdan başka bir ses duyulmuyordu. Ev yas evine dönmüştü. Avlusu ölülerle dolu bir evdi sanki! Otomobil de bu ölüleri kaldırmaya gelmiş bir cenaze arabası...

"Kimsecikler yok! Haydi diyelim ki zavallı Kata Ana evinde yatamıyor. Pekiyi çocuk nereye gitmiş olabilir?" diye mırıldandı Gölge, evin çevresini şöyle bir dolanarak ve kapılara vurarak. "Amma da tuhaf adammış be! Hiç gencecik bir kız tek başına gönderilir miymiş! Anladık, konuktu, ama ne de olsa bir erkekti! 'Gitme! Boğulursun!' diyebilirdi pekâlâ. Üstelik de tıp öğrenimi yapıyormuş, insan gücünün ne olduğunu bilmesi gerekir. O ne yapmış, hiiiç. Yemiş içmiş, kim bilir kızla ne yapmıştır!"

"Sus bakalım!" diye tersledi Angel, sanki uğursuz bir düşünce onu izliyormuş gibi.

Angel'in gözünde Mirka fedakâr ve çalışkan bir kızdı. Belki de bu yüzden başkaları kızı geç kalmış buluyordu. Angel kendini coşkusuyla, gücünün dışında olan şeylerle ilgilenmeye, yükselmesine yardımcı olmaya, köyün göğünde bir yıldız sahibi olmaya zorluyordu. Kızcağız kendini feda ederek, kendini her yeni girişime adayarak sürükleyip gidiyordu. Angel kendine çömez olarak örnek gösteriyordu onu herkese. Böylelikle öbür gençleri sürükleyeceğini, onları toprağa ve köye bağlayacağını umuyordu. Biri onu eleştirince sanki kendisini eleştiriyorlarmış gibi oluyordu. Bu nedenle de şimdi acı çekiyor, hakkında kötü söz edilsin istemiyordu.

"Sakın arabanın içinde uyuyor olmasın?" dedi Gölge birden.

Arabanın kapısını açmaya çalıştılar ama kapalıydı, kilitlenmişti. Camların tozunu silip içeriye baktılar. Boştu.

"Dur bakayım, ben onun nerde olduğunu biliyorum," diye mırıldandı birden gölge. "Miçkintsi kadın doğum yapacak. Ordadır!"

Miçkintsi kadınların evi baskına uğramamıştı ama sular sokağa

kadar ulaşmıştı. Avluya da dolup dolmadığı bilinmiyordu. Gök gürlemesini duyunca korkup sarsılmasın diye genç kadını da kiliseye götürmüşlerdi. Mihrabın arkasında kimsenin göremeyeceği bir yere yerleştirmişlerdi. İnleyip duruyordu. Yöresini kadınlar sarmıştı. Bir sürü çocuk doluşmuş, kovulsalar da itilseler de ne yapıp yapıyor sokuluyorlardı yine. Oğlan çocukları, hele ki biraz büyükçeleri, bir bebeğin doğumunun kendi işleri olduğunu biliyordu. Oysa onlara akılları yetti yeteli bebeği leyleğin getirdiği söyleniyor, ya da ana babalarının elekçiden aldıkları yalanı atılıyordu.

Kiliseye elektrik getirilmemişti henüz. Mumlar da çabucak sönüveriyordu. Zaten koro yeri(*) gece gündüz, karanlık oluyordu. Bir tek doğum yapacak olan kadının başucunda bir kandil pıt pıt ediyor, kadının iniltileri kandilin ölgün ışığını söndürecek gibi titretiyordu. Ebelik yapsın diye yaşlı bir kadın çağırmışlardı. Kendi canının tehlikede bulunduğu bir dönemde yeni bir canı gün ışığına çıkarmaktan herkes kaçınıyordu. Doğumla ilgilensin diye getirdikleri Spaska, çocuklardan daha çok korkmuş onlardan önce kaçmıştı. Hatta yüzde yüz "Acı bana, yaşlıyım! Küçük bir torunum var. Yürüyemiyor daha. Benim yerime onu al!" demişti. Öyle bir hali vardı. İskelet gibi, bir deri bir kemikti. Kaburgaları sayılıyordu. Onun kaçması üzerine Vida Ana'yı getirdiler. Bu kadın, üç dört savaş, bir yığın hastalık görmüş, kocasını, oğlunu, torununu, torununun torununun ölümünü görmüş ama şimdi Meryem Ana ikonunun altında tortop olmuş, elini süreni dağlıyor, kirpi gibi önüne gelene iğnesini batırıyordu. Veteriner dersen, hayvanlarından koparılıp bu işe getirilememişti yine.

"Gel kadıncağıza yardım et. Ölüyor nerdeyse!"

"Yasak bana. Bir kısrağı, ineği, eşeği doğurtabilirim ama işin içine kadın girdi mi olmaz. Kraliçe bile olsa elimi süremem. Neme gerek, bu işler, karışık iştir. Bir şey olur molur da sorumlusu ben olur, deliği boylarım," demişti.

O sırada birinin aklına gelmişti birden:

"Sahi şu dün gelen arabalı genci çağırsak olmaz mı? Tıp öğrenimi yapıyormuş. Son sınıftaymış. Doktor demektir nasıl olsa, ne kalmış şunun şurasında."

(*) Ortodoks kiliselerinde koro yeri, ikonost adı verilen bir bölmeyle neften tamamen ayrılmıştır. İkonost tıka basa ikon doludur.

Küçük 'doktor'u çağırmak için soluk soluğa Mirka'lara yollanmışlardı. Kimse çıkıp da bu çocuğun kimin nesi olduğunu sormamıştı kendi kendine. Köylüler o kadar çok arabalı insan görüyordu ki; geçerken handa mola veriyor, çiftliği geziyor, meyve bahçelerini dolaşıyor, barajın fotoğrafını çekiyor, çekip gidiyordu bunlar. Bu nedenle ona da bir şey soran olmamıştı. Şimdiyse gebe kadına bakacak, çocuğunu doğurtacak bir doktora gerek duyuyorlardı. Delikanlıyı getirmeyi başarmışlardı. İlk anda bu durum genç adamın hoşuna gitmişti. Kilisede bir doğum sahnesi, ilginç bir şeydi! Ne var ki koro yerine girip kadınlar önünden çekilip de hasta kadını kan ter içinde kıvranır görünce korkuya kapıldı. Böyle bir sahneyle ilk kez karşılaşıyordu. Fakat çekip geri de gidemezdi. O zaman bir şeyden anlamadığı, palavra sıktığı anlaşılır, maskesi düşer, gerçek yüzü ortaya çıkardı. Ne yapacağını bilmez, artık elinden hiçbir şey gelmez bir tavır takınarak:

"Neden doğumevine götürmediniz bunu?" diye sordu.

"Bizim köyün doğumevinin yapımı henüz tamamlanmadı, komşu köylerle de bağlantımız kesildi. Boğazlardan geçmek olanaksız, her yan su!"

"Bu onun son çocuğu. Sel yüzünden erken doğum yapacak," diye açıkladı kaynana. "Yaşlı kadınlardan korktu, doktor olmazsa çocuğun öleceğinden korkuyor."

Kadın kireç gibi olmuştu. Genç adamın kendisine kaygılı kaygılı baktığını görünce, büzüşmesi, kıvranması dindi.

"Yalvarırım çocuğumu kurtarın!.. Kurtarın yavrumu!" diye inledi. Sonra sanki böğründen yaralıymış gibi dirseklerinin üzerinde yeniden kıvranmaya başladı. "Bana gelince... Ah! Ah! Ah!"

Delikanlı, kadının kendisini değil de çocuğunu düşünmesine şaştı. Bir anda şimşek gibi bir şey çaktı aklında. Acaba annesi de böyle mi düşünmüştü? Uçarılığı yitip gitti birden. Kadının çılgın gözleriyle karşılaşınca her şeyi unuttu. Nerden geldiğini, nereye gittiğini, ne yaptığını unutuverdi. Yüreği acıma duygusuyla doldu. Kadına yardım etmeliydi. Ama nasıl? Şimdiye dek hiçbir hekimlik aletine elini bile sürmemiş, iğne bile yapmamıştı. Ömründe hiç doğum yapmış bir kadınla konuşmamıştı. Bu durumda kadıncağızı nasıl kurtarabilirdi? Kıvranan kadının, tıpkı bir ölüm dirim habercisi gibi üzerine diktiği bakışlar altında dizlerinin bağı çözülmüştü. Birden kararını verdi, ne olursa ol-

sun bir şeyler yapmalıydı. İlgilenmesi bile hareketli bir saç yumağı gibi kıvranan kadının korkusunu hafifletirdi. Ona mutlu bir son inancı aşılamak amacıyla işe koyuldu. Telkin yoluyla acısız ve kuvvet kullanmadan doğum yaptırıldığından söz edildiğini duymuştu.

"Önce şu ellerimi yıkamalıyım," dedi kendinden emin bir tavırla.

Kadınlar o hayhuyun içinde su ısıtmayı akıllarına bile getirmemişlerdi.

"Fark etmez" dedi doktor, sakin bir sesle. "Bir çaresine bakarız."

Hasta kadın faltaşı gibi açılmış gözlerle onu izliyordu. Delikanlı ceketinin cebini karıştırdı. Bir şişe kolonya çıkardı. Sonra aklına ne geldiyse geri bırakacaktı fakat caydı. Ellerine bolca kolonya döktü. Sonra da mendilinin bir ucunu kolonyaladı. Hafifçe, özenle kadının alnını, boynunu silmeye koyuldu. Bu hoş kokulu serinlik ve hafif yollu sıkılganca dokunma, kaygan eller, kadını canlandırmıştı.

"Bana bir önlük verebilecek misiniz?" diye sordu genç adam.

Ellerinin altında önlük bulamayan kadınlar mihrabın kılıfını aldılar. Delikanlı kılıfı kuşanıp genç kadının başucuna oturdu. Pis bir soluk kokusu genzini tırmalıyordu ama 'doktor' dişlerini sıktı.

Oradakiler soluklarını kısmıştı. Çocukların gürültüsü dindi. Yalnızca kandilin cızırtısı işitiliyordu.

"Adınız ne?" dedi 'doktor'.

Coşmuş nehirdeki balıklar gibi tir tir titreyen kadının o anda adını söyleyecek hali yoktu. Yine de zorladı kendini.

"Evgenya."

"Kocan nerde çalışıyor?" diye sürdürdü onu ve kendisini yüreklendirmek için.

"Fabrikada."

"Her zaman bir koşu gelir bakar ama bugün maalesef gelmedi," diye ekledi kaynana içini çekerek.

"Kaç kardeşsiniz?"

"Üç."

"Dört kardeştiler," diye yeniden araya girdi kaynana. "Biri ölmüş, bilmiyor."

"Çocukluğunda hangi hastalıkları geçirdin bakalım?" diye düşünmeden sordu beriki. Çünkü hasta kadının ses tonunun giderek düzeldiğini görüyordu. "Kızıl, kızamık falan atlattın mı hiç?"

Kadınların dilleri çözülüvermişti. Her biri kendi çocuklarından söz etmeye başladı. Delikanlı azarladı onları.

"Peki, boğmaca, hatırlıyor musun? Ya da anjin falan?.." Boğazını elledi. "Bademcik, apandisit ya da barsak ameliyatı falan oldun mu?"

Bu bilmedikleri yabancı sözcükler kadınların gözünde yüceltmişti onu. Hasta kadın yatıştı. Delikanlı gittikçe ilgisiz şeyler sormaya koyuldu. Kadıncağız, genç adam orda kalsın, o tatlı sesini duyayım diye sancılarını unutup onun kendisine soru sormasına can atmaya başlamıştı.

"Miyokordit, visiyum kordis hastalığı geçirdin mi? Şu hırkanın önünü aç da göğsünü dinleyeyim."

Stretoskopunu almak istercesine elini cebine daldırdı. Sonra yanında olmadığını göstermek için, yapmacık bir üzüntüyle dudak büktü. Kulağını doğrudan götürüp kadının dolgun ak memesine dayadı. Müstakbel anne umut dolu bir bekleyiş içerisinde ona bakıyordu. Kimse yerinden kıpırdamıyordu. Tam bu gergin havada koro yerinin kapısı vuruldu.

"Vaftiz için henüz çok erken aziz peder," dedi Tsenka alayla.

Kadının oraya getirilmesine çok kızmış, karşı koymaya çalışmıştı papaz. "Doğumevi mi sandınız burayı?" diye bağırıp çağırmıştı. "Tanrı, evini kirleten o kulunu, o kadını mutlaka cezalandırır!" diye gözdağı vermişti. Ama kimse kulak asmamıştı bu sözlere.

Kapıyı vuran, baktı ki açan yok içeri girdi. Sekreterdi bu. Ölmek üzere olan Grabço Baba'ya götürmek için 'doktor'u arıyordu. Bu arada annesini yoklayacak, onu da muayene etmesi için 'doktor'a ricada bulunacaktı. Kadıncağız su şeytanının pençelerinden kurtarıldığında öylesine sarsılmıştı ki bir daha da toparlayamamıştı kendini. Başkalarının kurtuluşu Angel'i öylesine uğraştırmıştı ki annesiyle ilgilenmeye zaman bulamamıştı. Çalışmış, çabalamış, önceki yöneticilerden daha çok kahır çekmişti. Gücünü en son sınırına dek tüketmişti. Şimdiyse bitmişti artık. İstifa edecekti! Gelgelelim görevini güvenli ellere teslim etmeden sekreterlikten ayrılmaya gönlü razı olmuyordu. Her şeyi denetlemeliydi. Meçkintsi'lerin genç gelinin durumuna bakmaya kendiliğinden gelmişti. Acaba hayatı pahasına komşu köye götürecekler miydi onu, yoksa orda mı bırakacaklardı? Köy ebelerinin düşmanı olmasına karşılık, eğer işler çözüme bağlanamaz, çaresiz kalırlarsa Vida

Ana'nın getirilmesine razı olmalıydı. Angel bu karışık işlerden bir şey anlamıyordu. Tsenka kolayca doğurmuştu. Yine de onlara yardımcı olmak istiyordu. Yeni bir insan gelecekti dünyaya. Yabancının nasıl muayene yaptığını görünce olduğu yere çakılı kaldı.

"Çıkın, rica ederim," diye bağırdı 'doktor' yeni gelene sertçe. "Neden rahatsız ediyorsunuz? İhtiyacımız olursa biz sizi çağırırız."

Kime emir verdiğinin farkında değildi. Hasta kadının durumundan kaygılanan bir yakını olduğunu, kadını yoklamak için gelip baktığını sanıyordu. Angel, ses etmeden çekildi. 'Doktor'u işiyle baş başa bırakıtı. Su baskınının Potop'ta kalmasına yol açtığı arabalı delikanlıyı tanımıştı. Serüvenci, uçarı bir genç olarak görmüştü onu. Hatta bu korkusunu Mirka'ya iletmeyi bile düşünmüştü. Fakat caymıştu sonra. Kızın ne kadar duyarlı olduğunu biliyordu. Çok güvenilir, çok sağlam bir insandı kızcağız. Delikanlının handa anlattıklarını işitince, çocuk böyle bol keseden şuna buna içki ısmarlayarak milletin gözünü boyuyor, foyasının ortaya çıkmasını önlüyor diye geçirmişti içinden. Kentlerde sık rastlanan züppe delikanlılardan biri olduğunu biliyordu onun. Araba da onun değildi kuşkusuz. Serüven tutkusunu doyurmak, kendi olanaklarının üstünde bir ömür sürmek, başkasının kesesinden en yüksek zevkleri tatmak için çalmadığı ne belliydi. Tam ona arabanın belgelerini ve telefonda sözü edilen adamı sormayı düşünüyordu ki birden felâket patlayıvermiş, öylece kalmıştı. Söz konusu olan adam belki de bu serserinin ta kendisiydi. Artık insan sarrafı olmuştu. Her gün insanlarla ilişik halinde olduğundan neler görmüş, geçirmişti. Bu deneyleri sayesinde başkasının tepkisinin ne olacağını önceden kestirmenin çok zor bir şey olduğunu anlamıştı. Şu anda, yabancının gebe kadına nasıl davrandığını, alnından gözlüğünün kalın çıkıntısına üç damla terin düştüğünü görünce, uyarmamakla çok iyi yaptığını anladı. Kimse doğum yapan bir kadına yardım etmeye gelmezdi. Belki de kadın da çocuk da ölür giderdi.

"Kalp çok iyi durumda, doğuma dayanır. Nabız normal. Sakin olsun yeter."

Sustu. Ne diyeceğini bilemiyordu. İnleyen kadının sancıları artmıştı. Mum söndü. Karanlıkta çığlıklar yükseldi. Kadınlar şaşkına dönmüş, öteye beriye koşuşturuyorlardı... Ve 'doktor' parmağını bile oynatmadan genç kadın doğurup rahatladı. Kadının yanında küçücük

yalım gibi kıpkırmızı bir yüz titremeye koyuldu. Dışarda merakla bekleşenler, sevinçle koro yerine doluştu, karanlığa biraz güneş getirdiler.

"Oğlanmış, oğlan!" diye bağırıştı kadınlar.

Çocuğunu el yordamıyla kucağına alıp bağrına basan genç annenin yanını yöresini düzelttiler. Genç anne minnettarlıkla sessizce doktorun elini sıktı. Doktor kuşandığı ikon örtüsünü çıkardı. Kaynana, delikanlının omzuna bir ipek gömlekle yatak çarşafı koyup elini öptü.

"Ne gereği var! Rica ederim, zahmet etmeyin! Bizler yeni fikirlerin partizanlarıyız," dedi kendisine verilenleri soylu bir biçimde geri çevirerek. Ama kadınlar boyuna onun ceplerine türlü türlü armağanlar sokuşturuyorlardı. Delikanlı şaşırıp kalmıştı. Papaz, kıskanç bakışlarla bu sahneyi izliyordu.

"Gördün mü?" diye atıldı alaycı öğretmen. "Duana falan gerek kalmadan işler kendiliğinden yoluna girdi."

'Doktor' birden sekreterle göz göze gelmiş ve olduğu yerde donakalmıştı. Angel annesinin yanına oturmuş tatlı tatlı gülümseyerek başıyla onu selamlıyordu, fakat sahtekâr titremeye başladı.

"Tamam! Suyum ısındı! Enseleyecekler beni. Kapının önünde bekliyorlardır mutlaka!"

Tek adım bile atamıyordu. Kendi ayağıyla kapana kısılmıştı. Duygulara, meraka kapılmanın ne gereği vardı! Gecenin karanlığında başıboş kurtlar gibi dolaşsaydı yakalanmazdı. Oysa şimdi eliyle teslim ediyordu kendini.

"Ben de teşekkür ederim!" dedi Angel ona elini uzatarak. Delikanlı bunun da bir tuzak olduğunu düşünerek uzatılan eli sıkmadı. "Görevinizi gerçekten tam anlamıyla başardınız."

"Ee... şey... ben!" diye kekeledi beriki alaylı ve utanmış gülümsemeyle omuz silkerek.

"Biliyorum, diplomanızı alıncaya dek yasak size bunlar. Ama yaptığınız iş..."

"Hah! Ha!" diye gülmeye koyuldu genç adam, gerçek yüzünü göstererek. Fakat sekreter fark edememişti bunu. Kuşkuları silinmiş, adama olan güveni yerine gelmişti. 'Doktor'a yol verdi, kendi de ardı sıra gitti. Güçlüklerden yüzünün akıyla sıyrılan genç adam bir daha kendini tehlikeye atmak istemiyordu. En iyisi dışarı çıkar çıkmaz çekip gitmekti.

"Benim de sizden bir ricam olacak," dedi Angel onu durdurarak. "Gelin, yaşlı Grabço Baba'ya bakın bir. Bilincini yitirdi. Fakat söyleyeceği önemli bir şey var."

"İyi ama üstümde hiç araç gereç yok. Ne ilaç, ne bir şey!"

"Yine de bir baksanız, rica ediyorum... Bu kadının doğumuna gerçekten yardımcı oldunuz. Doktoru görmek, sesini işitmek ne de olsa avutur insanı. Köyün direğiydi adamcağız, hepimizin akıl hocasıydı! Bana açacağı bir sır varmış."

"Suni solunum yaptırmalı hiç değilse..." dedi doktor, artık kuşku duymayan sekretere ayak uydurarak.

Angel, Grabço Baba'nın, faşistlerin kestiği karaağaç aracılığıyla ön haberler aldığını, çobanların yargılanışını anlattı, ihtiyarın adalet ve bilginlik sevgisinden söz etti.

"Ne insanlar be! Pırlanta gibi! Biz kentliler meğer köylülerin değerini bilemiyor muşuz!"

"İşte bu taşkında hiçbir şey yitirmeyen insan," diye düşünüyordu Angel, 'doktor'un yanında yürürken. "Serseri bile olsa yardım etti bize. Önemli olan bu. Yaptığı iyilik kötü geçmişini siler götürür. Serserilerden istenen de bu zaten, gözlerini açacak bir iş yapmaya girişsinler yeter ki!"

'Doktor' kendini yeniden doğmuş gibi hissediyordu. Tüm kuşkuları dağılmıştı. Sekreter ona topraklarında dilediği kadar yaşama izni veriyordu.

Grabço Baba sırrını açamadı. Angel, yorgun argın ailesinin yanına döndü yeniden. Bacakları zangır zangır titriyordu. Binbir güçlükle kiliseye ulaştı. Öyle bir uyku bastırmıştı ki, daha 'doktor', Grabço Baba'nın başucunda suni solunum uygularken uyuklayakalmıştı. Ölümün beklendiği inilti dolu oda birden silinivermişti gözlerinin önünden. Birden uykuya dalmış, sonra utanarak fırlamıştı yerinden. En bilge insan ölüyor, o uyukluyordu. Gerçi kimsenin gözüne çarpmamıştı ama o kendi kendini bağışlayamazdı. Son soluğunu verinceye dek Grabço Baba'nın başucunda bekleyeceği yerde uyuyakaldığını ömür boyu unutamazdı. Belki Velin ile karısı da görmüşlerdi. Gözlerinden hiçbir şey kaçmazdı. "Şuna baksana ne iyi komünist! Örnek bir parti sekreteri!" diye anlatıverirlerdi köylülere. "Adamcağızı çok sevdiği için doktor çağırmaya koştu, ondan sonra da uyudu!" Şu anda kilisenin kapı-

sında ayakta uyukluyordu yine. Öyle sanıyordu ki kapı açılır açılmaz, yığılıverecek, bir daha da kalkamayacaktı. Ama içeri girince, korkunç bir gürültü duyup meraklandı. Kadınlar koşuşuyor, çocuklar ağlaşıyor, erkekler küfürler yağdırıyordu. Biraz büyücek erkek çocukları ellerine geçeni savuruyorlardı.

"İşte orda! Nah şurda! Vur, vur da gebert!" diye bağırdı biri. Kalın kapaklı bir kitap havalandı birden.

"Vay canına, deliğe kaçtı!" dedi ayağını biraz geç kaldırmış olan adam.

"Koro yerine gitti!" diye bağırdı Enço.

Cam şangırtısından geçilmez olmuştu ortalık. Angel karısının korkulu çığlığını duydu.

"Ne oldu?" diye fırladı.

Gecenin karanlığında bir kızılca kıyamettir kopuyordu. Yarı uykulu yarı uyanık adamlar kalkmış, uyuyanların üzerinden atlayarak, tökezleyerek, düşe kalka koşturuyorlardı. Bir önceki gecenin korkusu almıştı Angel'i. Millet böyle bağırışıp durduğuna göre, yine bir uğursuzluk, bir felâket çıkmış olmalıydı. Orda burda mumlar parıldıyordu.

"Sakın şu karayılan olmasın?"

"Hayır, veteriner kilitledi onu. Bu bir sıçan," dedi Tsenka kocasına doğru atılarak. "Sakın şu bulaşıcılardan olmasın!"

"Haydi canım, daha neler! İnsanın olduğu yerde fare de olacak elbette!"

"Nah işte fareler gözüktü sekreter yoldaş," diye çınladı Deko Şebeko'nun sesi. "Demek yalnızca yönetim bürolarına gitmiyor. Tanrının evine de geliyorlarmış!"

Angel ne yapacağını şaşırmıştı. Canı sıkılmıştı. Nasıl kaygılanmasındı ki, kilisede bunca kalabalığın toplanması hastalıklara yol açabilirdi. Köylülerin korkusu fare değildi; fareyi önceden kapanlar, tuzaklar hazırlayarak sürüyle yakalamış, DDT ile zehirlemişlerdi... Onların korkusu farelerin yiyecekleri tırtıklayıp çocuklara hastalık bulaştırmasıydı.

"Veba baş gösterecek galiba," dedi zooteknikçi, Diço Ana'ya.

Angel savaş yıllarındaki sahneyi anımsadı birden. Yıkımlar, hastalıklar geldi gözünün önüne. Farelerden bulaşıyordu bu hastalıkların çoğu. Geçici de olsa kaygılarından kurtulmuş, dinlenebilmek için aile-

sinin yanına dönüyordu. Görevini yapmış olmanın hoşnutluğu içerisinde biraz kestirmeyi düşünüyordu ki yeni bir dert açılmıştı başına.

"Nah, işte! Yakaladım, bak, ayı yavrusu gibi," diye zafer kazanmışçasına bağırdı Deko Şebeko! Kocaman bir fareyi kuyruğundan tutmuş sallıyordu. Fare dişlerini gösteriyordu. Angel işaret etmese ya, belki de elinde dolaştırıp kadınları, çocukları korkutacaktı.

"Götür dışarı at. Veterineri çağır. Gelip kıyıya köşeye zehir koysun."

"Ya çocuklar zehirlenirse?"

"Veteriner ne yapacağını bilir," dedi Angel.

Kilisenin içerisi yeniden sakinleşmişti. Angel bir kez daha tüm yorgunluğunu hissedip yığılıverdi. İstese de doğrulamazdı. Yağmurun gürültüsü ninni gibi geliyordu kulağına. Derin bir uykuya dalmıştı ki "Bum... bum..." diye patlamalarla gözlerini açtı. Ne oluyordu acaba? Düşman uçakları atom bombaları mı yağdırıyordu yoksa? Nükleer enerjiye karşı savunma konusunda ne biliyorsa bir bir geçti gözlerinin önünden; beyaz bir çarşafa sarınıp bir çukura yatılacaktı. Yine de bir ağırlık vardı üzerinde, yerinden kıpırdayamıyordu. Kilise, baştan sona yıkılmış, kadın, erkek, çoluk çocuk öldürülmüştü.

"Ne var? N'oluyor?" diye bağırdı Angel, üzerini örten ağır ağaç kafesi kırarak. Karısının pencereden baktığını görünce, "Enço nerde?" diye bağırdı yattığı yerden fırlayarak.

"Füzeler," dedi karısı.

Herkes merakla dışarı fırladı. Angel de çıktı.

Yağmur hafiflemişti. Kırmızı bir füze kulakları sağır edici bir sesle gökyüzüne yükseldi. Çoban yıldızını andırıyordu.

"Ne demek oluyor bu kuyruklu yıldız?" dedi zangoç. "Sakın tanrının kiliseyi kamp yerine çevirdiğimize kızdığını gösteren bir belirti olmasın?"

"Bu bir sinyal," diye yanıtladı kadınların önünde, ayakta dikilen adamlar.

İkinci bir füze daha yükseldi ve köyün üzerine doğru ışıklı bir sepet inmeye koyuldu.

"Bizim için! Bize işaret veriyorlar! Tehlikede olduğumuzu anladılar!"

"S.O.S.!" diye bağırdı Deko Şebeko. "Mirka haber iletmiş! Ben

demiştim size! Peygamberden hiç farkım var mı yani? Grabço Baba gitti yeri bana kaldı."

Yağmur perdesi su yüzeyinin öte kıyısında neler olup bittiğini görmelerini engelliyordu. Kentten adamlar gelmişti ama ne dedikleri işitilmediğinden cevap verileceği de bilinmiyordu. Köyün ne füzesi, ne de radyo vericisi vardı. Angel tabancasını çıkardı.

"Pan, pan, pan!"

Üç el ateşle, üç sözcük iletmiş gibi oldu. Avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Hayattayız, yaşıyoruz yoldaşlar!"

Herkes azgın deniz de batmak üzere olan bir gemiyi andıran kiliseden dışarı çıkmıştı. Gece, gündüz demeden dalgalar allak bullak etmişti kendilerini. Yerle haberleşmeye girişmek istiyorlardı ama kimse bir canlılık belirtisi göstermiyordu. İşaretler su yüzeyine düşüyordu. Sonunda ilk kez olarak, seslerini duymuşlardı. Loş ufukta bir füze demeti açılıyordu.

"Hurra!" diye bağırdı çocuklar. Yerlerinde duramıyorlardı. Kadınlar, erkekler el sallamaya koyuldular ama karşı yakadan hiçbir canlılık belirtisi gösteren olmadı.

"Hey!" diye birtakım bağırtılar yükseldi. O da suların homurtusu arasında kaynayıp gitti.

"Hey!" diye başka sesler de yükseldi. Bu sesler birleşince öte kıyıya ulaşmayı başardı.

Sesler öte kıyıdan işitilmiş olmalıydı ki oradan da "heeey!" sesleri geliyordu.

Ne sevinç! Robensonlar sonunda bulunmuştu. Fakat pek uzun sürmedi bu sevinç. Karanlık yeniden iki kıyıyı birbirinden ayırdı. Yağmur araya girip uzanan elleri geri püskürttü. Herkes bir yere sığınıverdi. Dalgalar şakırdıyor, kıyıları iterek ilerlere taşıyor, yardım gelmeden önce kıyıları yıkmaya çalışıyordu.

Kata Ana, Mirka'nın boğulup öldüğünü bağırarak "otomobille gidilemez mi yani..." diye deliler gibi koşarak gecenin karanlığına dalınca 'doktor' durumun karıştığını anlamıştı. Eğer tutuklanırsa, boğulan kız konusunda sorguya çekerlerdi kendisini. İş işten geçmeden sıvışmalıydı ordan. Fakat nereye gidecekti, nasıl gidecekti? Gürül gürül akan su tüm yolları tıkıyordu. Yayan geçilmezdi. Arabayla hiç geçil-

mezdi. Bütün gece ve ertesi gün ağzının tadı kaçmıştı. Deko Şebeko bile bir çözüm yolu bulamamıştı. Kapana kısılmış gibi hissetti kendini. Patlamaları işitir işitmez dışarı fırladı ve arabanın yanında ayakta füzelerin gökyüzüne doğru yükselişini seyretti. Köylüler sevinç içinde heyecan ve umut dolu çığlıklarla karşılık veriyorlardı. O ne yapıyordu? Tehlike kol geziyor, düşman ilerliyordu. Gelip bulacaklar: "Araba hırsızı seni! Seni haydut seni! Yürü bakalım!" diyeceklerdi.

Fakat Sofya'ya yollamadan önce burada bir dostluk mahkemesinden geçireceklerdi onu. Oysa Sofya'da arabayı çalarken yakalanmamayı kafasına koymuştu. Nasıl olsa amcası onu ele vermez, o da daha milis harekete geçmeden gezer, tozar, geri dönerdi. Tezelden Sofya'ya dönmeliydi. Başka yolu yoktu bunun. Gerekli açıklamaları verecek olan arkadaşı Çukurliya'ya durumunu bildirmeliydi. Ama bu delikten nasıl çıkacaktı? Arabayı bırakmayı düşündü, ama bu su deryasını nasıl geçecekti? Bugün milis gelmezdi ama yarın kayıkla, motorlu sandalla hatta belki helikopterle damlardı. Uzun süre köyün dünyayla bağlantısız kalmasına göz yumamazdı milis. Demek ki topu topu bir gecesi kalmıştı. Kaçmalıydı! Ama nereye? Deko Şebeko'ya istediği kadar para vermeye hazırdı. Yeter ki adam onu bu çemberden kurtarıp dışarı çıkarsındı. Fakat herkes gibi Deko'nun da elinden bir şey gelmiyordu. Yalnız başına yaya gitse, su baskını altında kalmış boğazlara gömülür, milis de gelir izini bulurdu.

"Nah işte Sofya kahramanı bu!" derdi.

Şu milis, izini bulmadan tabanları yağlayabilseydi çok iyi olacaktı. Atıldığı serüveni başarıyla sonuçlandıran bir kahraman sayacaktı kendini o zaman. Ardına düşen milisleri nasıl atlattığını, bu işi tek başına nasıl kotardığını anlata anlata bitiremeyecekti. Yakayı ele vermeden sıvışsaydı her şey çok daha ilginç olacaktı. Doğum yapan kadına yardım sahnesi milis sahnesinden daha çok yüzünü kızartıyor, utandırıyordu onu.

Telaşla girip çıkıyordu. Kata Ana'nın gözünden kaçmamıştı onun bu telaşı. Mirka'ya üzüldüğünü sandığı için tatlı sözlerle delikanlıyı avutmaya çalıştı.

"Haydi haydi yemeğini ye! Bir şey olmamıştır! Duymadın mı, sesini işitmişler! Ne çılgınlık be! Bir yere kıpırdama, otur oturduğun yerde dedim durdum, ama dinletemedim ki! Her işte öncü olmak isti-

yordu!"

'Doktor', Mirka'nın su kıyısında yitik kayığı bulup onunla karşıya geçtiğini düşünüyordu. Deko'nun dediğine bakılırsa çok güzel kürek çekermiş Mirka. Bayramlarda, çoğu zaman ondan kayığı ister, kız arkadaşlarını gezdirirmiş. "Ona hiçbir şey olmamıştır. Erkeklerden bile güzel kürek çeker!" demişti Deko. Kata Ana da böylece yatışmıştı.

Kendisi olsa şu çatlak ceviz sandalla karşıya geçmeyi ölür de göze alamazdı. Mirka kürek çekmiş, dalgalar da kayığı alabora edince suya dalmış olmalıydı. Ördek gibi yüzerek karşıya geçmişti herhalde. Nasıl da güçlü bir kişiliği vardı! Deko sesini duydum der demez kıyıya gitmiş ve kızın "heeey!" ini o da duyar gibi olmuştu.

Kendisini çağırıyor gibiydi ama içinden:

"Yoo, bu tongaya bir daha basmam artık!" demişti.

Kentten insanlar gelmişti ya su baskını da yolları kesmişti. 'Doktor' usanmış, işi başından aşkın olduğundan bir ara şöyle bir tadını çıkara çıkara dolaşayım demişti. Bu kır kedisi tehlikeliydi. Başına kimbilir ne işler açardı. Ondan sonra da ayıkla pirincin taşını artık! Bir daha da yakayı kurtaramazdı. Güçlü kuvvetli bir kadındı. Artık onunla oynamaması gerekiyordu. Başına iş açabilirdi. Kendisiyle alay ettiğini anlarsa bir daha da kolay kolay kurtarabilir miydi paçayı! Gözünü bile kırpmadan sırtına bir bıçak saplayabilirdi. Bir köylü kızı tarafından öldürüldüğünü düşününce tüyleri diken diken oldu. Sakınması gerekiyordu bu kızdan.

Mirka ona sesleniyor, kulübesine çağırıyordu. Ateş yakacak, mantar közleyeceklerdi. Samanların içerisinde çılgınlar gibi sevişeceklerdi. İnsanların gözünden uzak, ıssız bir adacıktaymış gibi baş başa kalıp dilediklerini yapacaklardı.

"Hatta çırılçıplak bile dolaşabilirdi!" diye düşündü fakat orasının kent yolu üzerinde olduğunu, kendisini orda kolayca yakalayabileceklerini düşünerek tüyleri ürperdi. En iyisi burada kalmaktı! Gündüzleri işi falan düşüyor, arıyorlardı kendisini. Gerdek gecesinden sonra ayrılığa benziyordu bu. Aralarında bir okyanus vardı; biri bir kıyısında, biri öbür kıyısındaydı.

"Bu kaz kafalı boğulmasına boğulmuştur ya, nasıl etsem de işin içinden sıyrılsam?" diye düşünüyordu.

Kata Ana gözünü ondan ayırmıyordu. "Ne duruyorsun, git arasa-

na!" der gibi bir hali vardı. Meçkintsi kadının doğurmasına yardım edişinden sonra Kata Ana'nın gözünde daha da büyümüştü. Herkes kadının da çocuğun da öleceğini düşünüyordu. Neden böyle bir düşünceye kapılmışlardı orası da belli değildi. Belki de su baskını yüzündendi bu karamsarlık. Delikanlı, Kata Ana'nın gözünde gerçekten bir doktordu. Onun bu zor anlarda köyde bulunması, kendi evlerine konuk olması büyük bir şanstı. Delikanlıyı görmeye gelenler ona da kızına da daha bir saygı duyuyordu. Tüm anneler gibi onun da, delikanlı kızından hoşlandığı için koltukları kabarıyordu. Şimdi bir şey olmasa bile ilerde olabilirdi. Neden olmasındı ki? Bunca eğitim görmüş genç adam, güzel, hamarat, grup ya da ekip şefi köylü kızlarıyla evleniyordu. Şimdi artık eskisi gibi değildi, zengin zenginle, öğretmen öğretmenle evlenecek diye bir şey yoktu... Doktorlar zengin değildi artık. Onların kazandıkları da Mirka'nın bahçesinden kazandığından pek farklı değildi. Daha doktor bile çıkmamış olan bu delikanlı niye almasındı ki Mirka'yı? Güzellikse güzeldi, akıllı usluydu, çalışmayı seviyordu, köyün tüm delikanlılarını reddediyordu. Köy memurları onunla boy ölçüşemezdi! Konferanslara gidiyordu; iki kurs görmüş, Rusça öğrenmişti. Bir genç kızın bir doktorla evlenmesi için bunlar yeterli sayılmaz mıydı yani, daha ne yapsındı. Kızında zerre kadar kusur görmüyordu. Erkekleri çekmesini beceremiyorsa orası başkaydı. Nice çirkin kadın vardı ki güzel kalça kıvırıyor diye koca buluyorlardı. Şu pasaklı Lutsa, muhasebeci Lambo'yu öyle kafeslememiş miydi! Mirka, içe kapanık, çekingen bir kızdı. Kırıtmasını, cilve yapmasını, erkeklere kuyruk sallamasını, onlara ateşli ateşli göz süzüp yüreklerine kor düşürmesini bilmiyordu. Kata Ana, Mirka'nın hâlâ kız oğlan kız olduğundan kuşku duymuyordu. Az buz şey miydi bu? Bir servetti. Ağırbaşlılık taslayan bir sürü kız vardı ki evlendikleri zaman eşelek çıkıyorlardı. Nasıl oluyordu sormuyordu oğlanlar, kızlar da gerçeği kendiliklerinden söylemiyorlardı. Mirka'nın böyle bir şey yapması olanaksızdı. Gırtlağına bıçağı dayasalar bile bu karanlık ve telaşlı gecede böyle bir şey olduğuna ölür de inanmazdı. Aralarında bir şeylerin geçtiğini, hiç değilse öpüştüklerini seziyordu ama bunun bir sakıncası yoktu. Birbirlerinden hoşlanıyorlarsa bundan doğal bir şey olamazdı. Eskiden olsa ayıptı, gizli tutulurdu öpüşmeler hep. Oysa şimdi, çalışacak insanlara ücretlerinden bir kısmını avans vermeye benziyordu bu. Kaldı ki çocuğu na-

sıl alıkoymuştu? Ona birşeyler vermesi gerekmişti yine de. Belki bir öpücük, belki bir sarılma. Tüm bunları oğlana evlilik kemerini geçirmek için yapmıştı. Bugün artık kuru kuruya "seni seviyorum!" sözlerine kim kanardı. Bütün bunlar sözden ileri gitmiyordu artık. Ve daha neler neler kuru kuruya söz olarak kalmıştı bugün! Şu delikanlının evlerinde boy göstermesiyle artık Mirka'nın mutluluğunun geldiğini düşünmüştü Kata Ana. Akşam yemeğinden sonra dışarı çıkıp onları baş başa bırakması rastlantı değildi. Genç olduklarının farkına varmalı, birbirlerine üçüncü bir kişinin yanında söyleyemeyecekleri şeyler söylemeliydiler. Aklına başka kızların da delikanlının gönlünü çelebileceği gelmişti. Fakat Mirka'nın ailesi öteden beri namusluydu, böyle şeyleri iğrenç bulur, tenezzül etmezdi. Gelgelelim öteki aileler bunu yapmış, milis ve mahkeme zoruyla damat avlamasını becermişlerdi. Ama Kata Ana bunu doğru bulmuyordu. Bu tür evlilikler daha başında bozuluyor, er geç boşanmayla sonuçlanıyordu. Kızının başına da aynı durum gelebilirdi. En iyisi her şeyin kendiliğinden olup bitmesiydi, işte bu yüzden onları baş başa bırakmıştı. Mirka, yabancının nasıl bir insan olduğunu kendi kendine değerlendirmeliydi. Böylece aralarında ortak bir duygu doğmuş olurdu. Kata Ana'nın varı yoğu bir çocuğu vardı. Mirka'sını oldum bittim gözünün bebeği gibi korumuş, hem analık, hem babalık etmişti ona. Sırası gelmiş, bir baba ciddiliği göstermiş, onun yanında yer almış, tehlikelerden korumuştu. Kızların kaşla göz arasında mercimeği fırına verdikleri, başlarında kavak yelleri estiği çağda, gölge gibi peşindenayrılmamıştı. Nereye gittiyse o da gitmiş, eli göğsünde dikilip gözünü üstünden ayırmamıştı. İçerde oynuyorlarsa o da içeri geçer, köşeye bir sandalye çeker oturur nakış yapar, örgü örerdi. "Ne uyukluyorsun Kata Ana?" derdi oğlanlar. Ama o yerinden bile kıpırdamazdı. Eğlence bitince çocuğuyla birlikte evinin yolunu tutardı. Mirka'ya bir delikanlı eşlik edecek olsa peşleri sıra yürür, onlar durunca durur, beklerdi bir köşede onları. Tehlikeli çağı atlatınca Mirka'ya daha çok özgürlük tanıdı ama beriki yararlanmaya kalkmadı bundan. Kızda, göğsünü kabartan, gözlerini parıldatan ateş sönmüş, yatışmıştı. Genç kız oluşunu unutup kendini işine vermişti.

"Evlensene be!" diye bağırıyordu kimi zaman annesi. Ama Mirka ağzını bile açmıyordu. Kimi zaman da, bezgin bir tavırla başını çeviriyor, baygın gözleri ışıl ışıl oluyordu.

"Kiminle? Haydi söylesen!"

"Gönlüne göre birini bul!"

"Nerde?"

Kızcağız, gözyaşlarını zor tutuyordu. Annesi yarasını yeniden deşiyordu. Köyde bekâr erkek kalmamıştı pek. En iyileri kentlerdeki inşaatlara kaçmışlardı. Eskiden kendisini onlardan koruyan annesi şimdi de "Evlensene!" diye tutturmuştu. Mirka'nın da ona "peki ama kiminle?" diye sorması doğaldı. Potop'ta topu topu şöyle doğru dürüst on tane kadar bekâr erkek ancak kalmıştı. Onlar da yedinci sınıfı bile güç belâ bitirmiş, yükseğine devam etmemişlerdi. Hiçbir baltaya sap olamıyorlardı. Çiftçilik bile yapamıyorlardı doğru dürüst. Haytalık ediyor, boş gezenin boş kalfalığını yapıyor, ailelerinin sırtına yük olmayı sürdürüyorlardı. "Onlardan biriyle mi evleneyim yani?" diyordu kızcağız. Küçük çoban Nayo bu hesaba dahil değildi. O iyi bir çocuk, kendi halinde, ağırbaşlı bir gençti. Üstelik Mirka'dan küçüktü. Koyunlarını güdüyor, ona rastlayınca susuyor, kızarıp bozarıyordu. Hamarat, son derece zeki, son derece atılgan, girişimci Mirka, onun hizmetçisi mi olsundu yani? Mirka kendi bilmediği şeyi duymak, göremediği şeylerin yapıldığını görmek, gönlünü kaptıracağı erkek sayesinde yükselmek istiyordu.

Bu nedenle de Kata Ana kırmızı füzeyi görüp de, halkın: "Mirka! Mirka!" diye bağırıştığını duyunca doktoru izlemeye koyuldu.

"Aklı varsa, doğru kente gider, hastaneye. Yoksa akciğer zatürresine yakalanabilir!" diyordu delikanlı kendi kendine.

Kata Ana mutluluktan uçacakmış gibi oldu:

"Haydi canım sen de! Bir şeycik olmaz! Turp gibidir benim kızım! Geçen yaz, baraj gölünü yüze yüze öteye geçti. Soğuktan hasta olacak sanıp ne ağladım! Hiç de bir şey olmadı."

"Sağlam, güçlü kuvvetli olduğunu biliyorum," dedi delikanlı örtülü bir biçimde ve sonra kendi kendine mırıldandı: "Az daha çiğ çiğ yiyordu beni! Ne çektim elinden!"

"Bir şeycikler olmaz," diye yineledi kadın. "Kimin kızı o!"

"Biliyorum! Çok iyi biliyorum!" diye mırıldandı delikanlı.

Ve Mirka'nın o gece kendisine nasıl teslim olduğunu anımsadı. Deliler gibiydi. Sonra birden yataktan fırlamış suya doğru koşmuştu. Bir başka kız olsa yataktan çıkmaz, hatta hasta bile olurdu. Bu nedenle

iğneli bir tonla yineledi delikanlı:

"Bir şey olmayacağını iyice anladım!"

Gerçekten önemli bir şey anlamıştı. Bu işçiler, bu köylüler olayları, onun Sofya'daki arkadaşları gibi değil de bir başka yaşıyorlardı. Kır yaşantısı daha doğal, daha çetin, daha sert, daha amansızdı. Oranın adamlarında daha dayanıklı, daha sağlam bir şeyler vardı. Sofya'daki kız arkadaşlarından biri olacak da, böyle bir sahneyi bırakacak da kendini beş paralık bir bahçe yüzünden suya atacaktı ha! Azgın bir ırmakta, delik deşik bir kayıkla öte yakaya geçmeye çalışacaktı ha, olacak iş miydi bu? Kentliler dünyada yapamazdı bu işi. Bu genç kızın neden kendisini böyle kolayca ona teslim edişi, işini bitirmesini istemesini anlayamıyordu bir türlü. Sekreterin uyarılarına aldırmayarak, boğulma pahasına bile olsa neden kendini kaldırıp suya atmıştı acaba? Delikanlı köyde çok az kalmıştı. Köy yaşantısını yeterince tanımıyordu. Köylü kızıyla aralarında geçeni ve tüm bu olup bitenleri köklü bir biçimde değerlendirmesi için kırsal kesim insanının doğasını iyi bilemiyordu. Altında araba bütün Bulgaristan'ı dolaşmış, o köy senin bu köy benim sürtüp durmuş, deniz, dağ, ova demeden ülkeyi bir uçtan bir uca gezip, tozmuş, bir yığın şeyler görmüştü, ama tüm bunları asfaltta yağ gibi kayan arabadan görmüştü ancak. Böyle bir ritmde tablolar birbirini izliyor, çabucak yapılıvermiş olan gözlemleri hemencecik ortadan siliniveriyor, aklında en ufak bir iz bile bırakmıyordu. Konuşamıyor, bir şeyi adamakıllı anımsayamıyor, içinden geldiğince sevinip üzülemiyordu. Ömrü eğlenceden ibaretti. İşe yaramaz, ilginç, uçarı, maymun iştahlı bir varlıktı. Başından bir yığın olay geçmiş olduğu halde hiç akıllanmıyordu. Süzgece benziyordu tıpkı. Onda, emen ve geri püskürten bir pompadan anlık bir zevk kalıyordu yalnızca. Böyle bir adam kalkmış, görmeden, köy yaşantısını anlamak, oralarda yaşantının nasıl sürdüğünü, neden sürdüğünü, ne gibi sapmaları olduğunu, hangi engellerle karşılaştığını, neyi yıkıp neyi yükselttiğini ya da yerin dibine batırdığını, çamura çevirdiğini, ve bu çamurun ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bu gece çok şeyler keşfetmişti, gerçi aklını bu gibi şeylerle karıştırmak istemiyordu ama, yine de bunu genellikle "sinirli"lere bırakarak düşünmekten kaçınıyordu. Sel felâketi onu sarsmıştı. Hiç istemediği halde kafasına balyoz gibi inen düşüncelerin doğmasına yol açmıştı. Ve bu düşünceler iradesine ters düşerek kendi

yollarını kendileri belirlemişti. Bunlar, değişik katmanların arasına sızıyor, kum tanelerini ayıklayarak kendisi için beklenmedik ve yeni sonuçlar olarak ortaya çıkıyorlardı. Kendi beyniyle düşünmeye ilk kez "Potop" adlı köyde başlamıştı. Şimdiye dek aklından bile geçirmediği şeyleri ilk kez orada düşünmeye başlamıştı. Hiçbir ard düşünceye kapılmadan onu karşılayan köylüler, felâketten kendi başlarına kurtulmuş, bir zalimin maskesini alaşağı etmiş köylüler; kafasında canlandırdığı parti sekreteri imgesiyle uzaktan yakından ilgisi olmayan şu Çernovejdovski; çok çabuk kanıcı şu Kata Ana ile Mirka. Tüm gördükleri ve sezdikleri kafasında demirleyen yeni düşünceler doğuruyordu.

"Yatsana!" diye öğüt veriyordu ona Mirka'nın annesi gece yarısı. Delikanlı bir süre uzanıp kaldıktan sonra yeniden kalkıyordu. Mirka için pişmanlık duymuyordu. Yaptığı şeyi kızın da istediğini, buna can attığını biliyordu. Ne olursa olsun, onlardan daha iyi insan bulunamazdı. Bir de içlerinden çabucak sıyrılmayı başarsaydı çok daha iyi olacaktı. Durum gittikçe çatallaşıyordu. Eğer ellerine geçerse yalnız doktor olmadığını öğrenmekle kalmaz, araba hırsızı ve Mirka'yı baştan çıkaran haydutun ta kendisi olduğunu da öğrenirlerdi.

"O gece n'aaptın?" diye sorarlardı.

"Hiiiç."

"Nasıl hiiiç? Ya şu genç kız?"

Ne diyebilirdi ki. Mirka ölmemişti. Onun yaptığını hangi doktor olsa yapabilir miydi acaba? O zaman başının üzerine bir kılıç asılırdı: evlilik! O evlenecekti ha? Yaşam onun için henüz bir oyun, başkalarının arabalarını sokup çıkardığı bir garajdı sadece. Nasıl olur da ömrünü bir kadına bağlayabilirdi? Şu köylü kızını karı olarak aldığını düşününce soğuk soğuk terler boşandı başından aşağı. Onu yakınlarına nasıl gösterir, nasıl "işte karım!" derdi! Yüzü güzel olmasına güzeldi, evet bir diyeceği yoktu o konuda, ama elleri hatır haturdu. Ne giyim, ne kuşam, ne süs püs, onun konuşmasında, bakışlarında, hareketlerinde, tavırlarında, aptalca suskunluğunda ve özellikle gevezeliğindeki köylülüğün kökenini ortadan kaldıramazdı. Her gün bir şey yaratır, bir dert açardı. Uğursuz baykuş, ya tutar kurt gibi insanlardan kaçar, bir konuk falan geldi mi öylesine ağır, öylesine hantal yürürdü ki döşemeler gıcırdar; ya da yumak gibi bir köşeye kıvrılır yerinden bile kıpırda-

mazdı. Saklamak ya da değiştirmek de olanaksız olurdu. Korkunç bir şeydi! Daha olmazsa, orada Potop'ta nikâh defterini imzalar ve hemen çeker giderdi. Ne olursa olsun bu kız hiçbir zaman Sofya'ya gidemezdi! Kiki'nin, Toni'nin, Vessela'nın karşısına nasıl çıkarırdı onu? "Bahçıvan! Hıyar!" derlerdi! Gerçi ne yapar yapar bu sıkıntıyı başından defederdi ama, "karakol zoruyla bir köylü kızıyla evlendi" damgası yeter de artardı ona. Dostlarının gözünde bundan daha utanç verici bir şey olamazdı. Eşin dostun yüzüne bakamaz olurdu. Ölse bundan daha iyiydi.

Bu işten nasıl kurtulacağını kara kara düşünürken kadının konuşmasına, damadıymış gibi davranıp onu avutmaya çalışmasına ses çıkarmıyordu.

"Çok çok iki gün sonra suların hızı kesilir. O zaman her şey yoluna girer. Fakat Mirka için felâket geçti sayılmaz. Kızımı bilmez miyim ben. Şu bostan işi rahat yüzü göstermedi ona hiç. A sahi, annen baban sağ mı senin?"

Sırf kadın ona soru sormayı kessin diye yalan söyledi:

"Yoo, yoo!.. Yetimim ben. Bulunmuş bir çocuk. Tanımadığım insanların elinde büyüdüm!"

"Yaşamı tanıyan çocuklar daha olgun, daha akıllı olur."

"Haydi canım sen de! Aralarında ne kopuklar, ipsiz, sapsızlar, haydut, hırsız, yalancı, dolandırıcılar oluyor! Arar mısın! Babasız büyüdükleri için..."

"Anası babası olanlar da pek onlardan geri kalmıyor hani. Nicelerini gördüm. Yedikleri önünde, yemedikleri arkalarındadır. Anaları babaları görgülü bilgili kişilerdir. Bir dediklerini iki etmezler, hiçbir şeye ihtiyaçları yoktur, yine de asalak geçinirler..."

Delikanlı kendisinin de bunlardan olduğunu biliyordu.

"Evin barkın falan var mı bari? Nerde kalıyorsun?"

"Ah! Sormayın, perişanım. Çatı katlarında sürünüyorum. Köpekten farkım yok. Sofya'da büyük bir ev sıkıntısı var. Dostlarımdan biri evlendi ama karısı da kendisi de ayrı ayrı kalmaya devam ediyorlar. Kız kendi ailesinin yanında, oğlan da kendi ailesinin..."

"O ne biçim evlilik! Öyle de evlilik mi olurmuş!"

"Elbette! Zaten bunun için de kimse evlenmek istemiyor. Öğrenimini tamamlamadan, bir işe yerleşmeden evlenmeye gerek yok."

"Doğru, orası öyle. Ama yine de vaktindeyken düşünmek gerek, sonra da fırsatı kaçırmış olur insan. Tandır tavında gerek."

"Aman Allah aşkına! Öyle çok kadın var ki! Şimdi adam başı kadından geçilmiyor. Bulgaristan'da arabadan, kadından bol ne var."

Bu sorunun arkasından arabayla ilgili bir sorunun geleceğini beklediğinden kasten arabadan söz etmişti. Yanılmamıştı da.

Kata Ana, bir iki konuştuktan sonra sözü arabaya getirmişti.

"Piyangodan kazandım. Araba alacağım aklımın köşesinden bile geçmezdi. Fakat piyango bileti alırım. Siz almaz mısınız?"

"Postacı Filio bana bu piyango işinden söz etti. Biletleri o satıyormuş. Fakat insanın piyangodan araba kazanacağına ölsem inanmazdım!"

"Aa, amma yaptınız! Sofya'da apartman kazananlar bile oluyor!" diye atıldı kapana kısıldığını düşünmeden.

"Bari iki bilet alın. Biri Mirka'ya, biri sana! Belki de çıkar bakarsınız, belli mi olur."

Yakasını kurtaramazdı artık. Bu sağlam köylü karısı silahsız hale getirmişti onu. Üstelik de Mirka'yla aralarında neler geçtiğini bile bilmeden onu böyle sıkıştırıyor, kapana kıstırıyordu ki, bilse ne yapardı kim bilir. Mirka dönmeden buradan sıvışmayı başaramazsa, kadın da durumu çakarsa, yandığının günüydü, paçayı kurtaramazdı bu kümesten artık. Sekreter bir işarete bakıyordu, her şey çarçabuk olur biterdi. "Kutlarız!" derdi herkes boynuna boyunduruğu geçirerek. Öyleyse eli kolu bağlı kalmanın gereği yoktu, kurtulmanın yollarını araması gerekiyordu tezelden! Parlak görüşlü, kararlı insanlardan çekinirdi. Sofya'da daha kolay soluk alıyordu insan. Canının istediğini yapıyor, kimse de bunun hesabını sormuyor, niye böyle yaptın demiyordu. Kimseye görüşlerinden, davranışlarından dolayı hesap vermek zorunda kalmıyordu insan orda. Dilediği yere gidiyor, dilediğini yapıyor, Gorubliane'ye, Bankia'ya, Lozenetz'in beşinci katına ya da mezarlığa, teypler, pikaplar götürebiliyor, "arazi"ye "kadınlar" toplanabiliyor, kimse ilgilenmiyordu bununla. Oysa burada herkesin gözü üstünüzde oluyordu, gelip yakından görüyor, sorguya çekiyorlardı insanı: "Nerden geliyorsun? Evli misin, bekâr mı? Annen baban var mı? Niye geldin? Nereye gidiyorsun?"

"Sabrım kalmadı, dayanamayacağım artık," dedi canı sıkılan Kata

Ana'nın gözünü külleyerek. "Öte yakaya geçip bir bakmam gerekiyor. Bakalım Mirka ne halde?"

'Doktor' hiç istifini bozmadan yalan söylüyordu. Ama başka çıkar yolu yoktu. Bu insanları mat etmesi için her yolu denemek zorundaydı.

"Sal yapacak birini bulamaz mıyız acaba?" dedi doktor. "Parası neyse öderim."

"Bulunur belki... Mirka'nın dayısı çiftlikte marangoz. Onun yanına götüreyim seni!"

"Kızı orada tek başına bırakmak doğru değil. Ben burada sıcak yatakta yatıp keyf çatayım, o orada!.. Yoo, bu kadarı fazla!.."

"Vah! Yavrum benim!" dedi kadın şefkatle delikanlının saçlarını okşayarak. Sonra elini avuçlarına aldı. "Gel bakalım. Mirka'nın dayısı yapar sana bir sal!"

Onu kardeşinin marangoz işliğine götürdü. Ortalık ağarmamıştı henüz. Delikanlı orada tomrukların, kalasların arasında kalıp, kendisini sarhoşluğun üzerine içilen soda gibi yeniden canlandıran, ayıltan buruk yonga ve tahta kokusunu içine çekti uzun uzadıya. Kata Ana'nın, yirmi dört saatlik çetin bir savaşımdan sonra gözlerini yeni yummuş olan kardeşini uyandırmasını bekledi.

Adam alel acele kaptığı giysilerini, omuzlarını silkerek sırtına geçirmeye çalışırken uykulu bir sesle:

"Acelen ne?" diye homurdandı. "Yarın kentten adamlar gelir belki! Mutlaka gelirler. Gelir bir köprü yaparlar."

"Yoo! Daha fazla bekleyemem! Okulum var!" diye atıldı 'doktor'.

"Canım, uzun etme de yapıver işte!" diye araya girdi Kata Ana. "Kentten gelirler mi, gelmezler mi, belli mi olur!"

"Daha önce sal kullandın mı hiç?"

"Çocukluğumdan beri kürek çekerim. Şampiyon bile oldum. O bakımdan kaygın olmasın. Sen yapmana bak. Malzeme ve işçilik parasını öderim."

"İyi ama bunlar çiftliğin malzemeleri!" diye işi yokuşa sürmeye devam ediyordu marangoz.

"Eee, n'apacağız peki?" diye karşı koydu kızkardeşi. "Ya suya kapılıp gitseydi bunlar? Buraya sürükleyip getiren biz değil miyiz. Ha suya gitmiş, ha sal yapmışsın, ne çıkar yani!"

"Yalan söylemem!"

"Millet canını veriyor, hayvanlar boğuluyor, sense alt tarafı bir kütük parçasını esirgiyorsun bizden!"

"Düpedüz hırsızlık bu. Ne derler sonra. Tıpkı Balio'ya, Tuşe'ye yaptıkları gibi yaparlar. Yapamam, bu işte yokum ben!"

"Fakat çocuk parasını ödeyecek canım. O bile vermese biz veririz. N'apacaksın sen. Tıkır tıkır alacaksın paranı. Bu çocuk yabancı değil ki hem, bizlerden. Meçintski'ye yardım etti. Grabço Baba'nın ömrünü uzattı! Bir salı çok mu görüyorsun ona! Angel'e de sorsan, olmaz demezdi!"

Atışmaya başlamışlardı:

"Benim çocuğum ölmek üzere, sen kendi hesaplarını yapıyorsun. Ayrıldığımızda her şeyi fazla fazla verdim, ama bunların hepsi unutuldu şimdi. Evin kirişlerini sen aldın, çatıyı sen aldın, annemizin beşibir yerdesini sen aldın. Eğer çocuğumun ölmesine göz yumarsan, bir daha da kardeş diye yüzüne bakmam senin!"

Adam fazla ileri gidemiyordu. Kızkardeşinin böylesine heyheyleneceğini ummamıştı. Kendisine zırnık kaptırmamış olan öbür kızkardeşlerinin tersine kendisine bağışladığı malları hiç başına kakmamıştı. Kendi halinde, ağır, uslu bir kadındı.

"Penka'n büyüdü. Biraz daha büyüyünce, Allahından bulur da, kara haberlerini alırım inşallah!" dedi kadın hıçkıra hıçkıra. "Sanki benim kızım sizin için değil de kendi keyfi için gitti boğulmaya. Sizler için, bütün köy için yaptı o bunu. Varı yoğu bir kızım var. Gözümün akı karası o benim. Evimin direği. Evim ıssız çöle döndü. İki gündür ekmek su koymadı ağzına. Hayvan mı saldırmaz, insan mı saldırmaz. İnsanlar hayvandan da beter. Ne biçim dayısın sen? Hiç mi acıman yok? Kızkardeşinin çocuğuna nasıl yüreğin yanmaz?"

Hüngür hüngür ağlıyordu. Adam daha önce, handa ve köyde görmüş olduğu Sofyalı'ya baktı. Öksürdü, sonra başını çevirdi.

"Tamam artık! Yetişir! Kes artık sızlanmayı!"

"Hiç mi sözden anlamazsın sen?" dedi canı sıkılmış olan kadın gözyaşlarını tutarak. "Çocuk senin tahtalarını yiyecek değil ya! Gider, gelir. Getirir, verir. Tahtan yine tahta! Yemedi ya!"

"Anladık, anladık. Hadi evine dön sen!"

"Yazıklar olsun, ne kadar taş yürekliymişsin meğer! Çocuk koca

arabayı bizde bırakıyor da sen bir saldan korkuyorsun. İki parça tahtana karşılık koca bir arabayı rehin bırakıyor sana!"

Kadın arabadan söz edince, kardeşi delikanlının neden geri dönmek zorunda olduğunu anladı.

"Tamam, tamam. Sen git hadi. Git de uyumana bak! Benim aklım bana yeter. Sal yap diyorsun, yapacağım. Hadi bakalım sen şimdi doğru evine!"

Kadın yola çıktı. Müstakbel damadını da götürmek istedi.

"Hadi artık gidelim. Söz verdi. Yapıp bitirince, gelir haber verir."

Gelgelelim delikanlı yanaşmadı.

"Burda kalıp yardım edeyim kendisine."

"Eh öyleyse! Siz erkek erkeğe çalışın dayınla. Ben gidip Mirka'ya yiyecek birşeyler hazırlayayım bari. Ekmek yapayım, piliç keseyim. Zavallıcık iki gündür ne yedi Allah bilir!"

"Domates de koy!" diye atıldı beriki.

"Domatesler ırmakta!" diye söze karıştı giyinmeye giden dayı. Ve az sonra sabahın sessizliğinde balta sesleri çınlamaya başladı.

Güneş, barajın yarasını yalamaya başladığında, Kata Ana ne yaptıklarına bakmaya geldi. Ama sundurmanın altında bulamadı onları.

"Gittiler!" diye bağırdı şaşkın şaşkın evin içini arşınlayan gelini.

"Bir şey demeden mi gittiler?"

"Demin salı aşağı indirdiler."

Kadın ırmağın yolunu tuttu. Yolda onları yakaladı.

"Amma da tuhaf adamlarsınız ha! İnsan bekler biraz. Bir şeyler hazırladım, iki lokma ağzınıza atarsınız!"

Sonra onların yanıtını beklemeden eve yöneldi.

Kata Ana bir çıkına sıcak ekmek, bir sepete de buğuları tüten piliç, haşlanmış yumurta, peynir ve bir tuzluk koydu çabucak. Avlu kapısına vardığında birden aklına geldi, hemen geri döndü.

"Tu Allah! Şarabı unutuyordum az daha! Ne de olsa erkek, şarap içmesi gerek! Hem kızmasın diye belki Mirka'da içer bir iki yudum!"

Eşikte bir süre kararsız kararsız dikilip kaldı. "Bu yabancıya niye içki veriyorum ki?" diye düşündü. Ama analık duygusu baskın çıktı. Uzun zamandan beri eli erkek eline değmemiş olan kadın, Mirka'ya ve 'doktor'a kulübede şarap ziyafeti çekmiş olurdu. Eğlenir, kafaları demler, sonra sevişir, ömür boyu birleşirlerdi. Evde bir erkek olurdu. Des-

tek dayanak olurdu onlara. Evinde erkek sesi duymaya hasret kalmıştı. Erkek sesi olsa da, kızsa, küfretse, azarlasa bağırıp çağırsa bile fark etmezdi. Kapının çitini bir erkek eli açsa, döşemeleri bir erkek ayağı altında gıcırdasa, bir erkek onu yatağa atsa! Bu erkek ona yaşamında kaybolmuş olan bir şeyi yeniden yaşatacaktı. Sesinin sevgi dolu tonu bile gönlünü doldururdu. Su testisiyle şarap şişesini bir eline, torbayı öbür eline alıp koştu.

"Beni beklemiyor musun?" dedi sala binmiş olan 'doktor'a. "Ne sabırsızlık be! Böyle giderse gönlünü çabuk kaptırırsın!"

"Durum öyle gerektiriyor Kata Ana!"

"Birbirinize göz kulak olun..." diye iç geçirdi kadın, müstakbel damadına. "Gecikmeyin sakın! Hava güzelken dönün. Mirka dikbaşlıdır ama senin sözünü dinler. Erkek tokadını yedi mi aklı başına geliverir!"

Delikanlı onu dinlemiyordu artık. Salı iki üç kez itekleyip kıyıdan ayrıldı. Akıntıyla sürüklendi. 'Damat' ancak kendisini yakalamaları olanaksızlaşınca arkasını döndü.

"Yahu söylesene sahi..." dedi kardeşi. "Kimin nesi biliyor musun bu çocuk? Kaldırıp Mirka'nın kollarına atıyorsun. Ne biliyorsun, belki de serserinin tekidir."

"Ağzından yel alsın! O ne biçim söz öyle?"

"Ohoo! Serseriden bol ne var, arıyor musun! Diplomalısı mı dersin, diplomasızı mı!" diye sürdürdü adam, çekip giderken.

Kadın müstakbel damadını süzüyordu hayran hayran.

Gelgelelim sal doğrudan doğruya kulübeye yöneleceği yerde akıntı aşağı gidiyordu. Kadın. kardeşini çağırdı.

"Şuna baksana!"

Marangoz, öyle bir omuz silkiş silkti ki omuzları çatırdadı sanki.

"Zamane genci, n'olacak. Bakma sen böbürlenip durmasına, kürek çekmeyi falan bildiği yok. Bir de şampiyon olmuş, bok olmuş! Göreceksin kayığı çevirememeyecek."

"Dalgalara mı kapıldı acaba?"

"Olabilir. Akıntının en güçlü olduğu yer orası."

"Ya bir de alabora olursa?"

"Alabora olmak mı? Bir halt olmaz ona. okyanusu bile aşar!"

"Hele oğlan bir boğulsun. Yakana yapışırım!"

Çocuk, boğulmaktan uzak, akıntı aşağı sakin sakin gidiyor, hatta dönüp el ediyordu onlara. Şişeyi yukarı dikerek bir yudum çekti sonra gemilerin üzerinde işaret vermek için kullanılan kelebek gibi salladı.

Mirka bu işareti görmüştü. Onu karşı kıyıya çağırdı.

"Heeey!" diye bağırdı sevinçten uçarak. Başörtüsünü sallaya sallaya kıyı boyunca sala paralel olarak koştu.

Ne var ki 'doktor' o yana yönelmiyordu. Kız sevinçten deliye dönmüş, el kol hareketleriyle, görünmez kancalarla onu kendisine çekmeye çalışıyor, oğlana öpücükler gönderiyor, ama sal kıyıdan uzaklaşıyordu gittikçe. Delikanlı da ona işaret ediyordu ama elveda anlamında işaretlerdi bunlar. Mirka kıyı boyunca koşup durduktan sonra koca bir su düzeyinin önünde durdu. İki tepe arasında en önemli birikinti yeriydi burası. Karşı kıyıya varmak için beş kilometrelik bir dönemeç yapmak gerekiyordu. Mirka yeniden koşmaya koyuldu fakat delikanlı gerisin geri öteye geçti. Kız, onun yalnızca sırtıyla, ara sıra kaldırdığı kolunu görüyordu. Bağırdı, çağırdı, ağladı, yazgısından yakındı. Delikanlıyı akıntının sürüklediğini sanıyordu. Canı gibi sevdiği bahçesinden sonra ikinci sevgilisini de elinden alan sele ilenmeye başladı.

Sevgilisi kaybolmuş. Nereye? Kimsenin bildiği yoktu. Onun gittikçe gözden uzaklaştığını, gittikçe küçüldüğünü görünce iyice tükenmiş, kendisi de onunla birlikte gözden yitmiş gibi oldu.

"Allah kanretsin! Elimden kaçtı!" diye bağırdı Deko, yokuş yukarı koşarak. Öyle hızlı koşuyordu ki az daha ayağı tökezleyecek, aşağı yuvarlanacaktı. "Niye tutmadınız, alıkoymadınız. Ben de giderdim onunla."

"Hiç değilse sen kaçmazsın elimden," dedi ansızın arkasında kızgın bir ses. Ve burnundan soluyan bir atın sıcaklığını duydu ensesinde.

Veteriner tıpkı Napolyon gibi at sırtına konuşmaya bayılırdı. Zaten boyu da onun kadar bir şeydi. Üstelik de kendisini Napolyon kadar akıllı bulurdu.

"Nerelerdesin Şebeko yoldaş, fellik fellik seni arıyorum."

"Öyle mi? Fareleri zehirleyeyim diye mi? Buyur bakalım, hazırım. Tavlı atının terkisine al beni. Ha sahi doktor, şu senin meslektaş hakkında sen ne düşünüyorsun? Mirka'nın hasretini çekmesin diye bir yat yapıvermişler ona. Nayo da kıyıda, içini çekip duruyor çocukcağız."

"Başkalarının işi beni ilgilendirmez. Sıçanları öldürmeye gelince ben hallettim o işi. Söyle bakalım yılan nerde?" diye atıldı veteriner, kanlı gözlerini Deko'ya dikerek. "Yeni kliniğe götüreyim dedim bir de baktım yok olmuş. Sen mi aldın yoksa? Nereye tıkıştırdın?"

Deko gülmeye koyuldu.

"Sandık da yerinde değil. Söyle bakalım nereye koydun onları? Bu gibi saçmalıklar ancak senin başının altından çıkar. Dün akşam bir sıçan yüzünden köyün altını üstüne getirdin. Ayağını denk al! Yılanın başına bir iş gelecek olursa yandığının günüdür! Hapı yuttuğunun resmidir o zaman! O benim malzemem. Yararlanıyorum kendisinden. Benim.zim o, anlıyor musun? Tezim o benim!"

Deko iyice koyverdi makaraları. Daha bir kışkırtıcı oldu.

"Vay! Vay, vaaay!" dedi. "Baksana sen kim yaptı bunu?" Sonra atlı veterinere yaklaşarak, kulağına bir şeyler fısıldadı. Veteriner geriledi. Ürkmüştü. "Ya, işte böyle. Papaz yedi bu haltı. O papaz yok mu o papaz!"

"Hayır, yapamaz böyle bir şey," diye atıldı veteriner. "Bu ona pahalıya patlar."

"Mutlaka ırmağa atmıştır!"

"Ne diyorsun sen? Daha neler!"

"Habire atışıyorsunuz onunla; boyuna bilimden, yeni buluşlardan söz ediyor, onu hiçe sayıyorsun. O da kızıyor elbette. Bu yüzden de ayağına çelme taktı!"

Veteriner öfkeden kuduracak gibiydi.

"Fareler çıkalı gece gündüz senin kuyunu kazıyor. biliyor musun? Bu işin suçlusu senmişsin. Senin fareleri getirmişsin. onlar da öbür farelere kanser ve veba mikrobu bulaştırmışlar."

O ayyaş herifin boynunu kırayım da görsün!"

"Bu işi bana bırakabilirsin. Uykudayken defterini dürerim."

"Yılanı nereye saklamış dersin?"

"Çan kulesine baktın mı? Eşya deposuna baktın mı?"

Deko tıpkı karpuzun olgun olup olmadığını anlamak istercesine iki üç kez alnına vurdu. Sonra aynı hareketi veterinerin kafasında yineledi. Veteriner hafifçe geriledi.

"Düşünüyorum," dedi çabucak. "Biz fareleri öldürürken papaz ahaliye ne diyordu biliyor musun? 'Kafa yok ki herifte, akıl denen bir

şey varsa ben de ne olayım. Çalçenenin biri. Kürek gibi dili var, bok küreği mübarek! Bir yol ağzı açılmaya görsün, konuşur ha konuşur. Millet de koyun kaval dinler gibi onu dinler. Tufandan önce, Nuh, eğer dünya mahvolursa türler yok olmasın diye her türden birer çift hayvan almıştı gemiye biliyor musun?' diyordu."

"Benim tezim bu."

"Evet ama tezini de sandıkla birlikte nehre attı gibi geliyor bana! Bu sabah daha ortalık yeni ışıyordu, bir de baktım ki herif yel yeperek kiliseye gidiyor. Grabço Baba mı öldü acaba, dedim içimden. Dışarı çıktım. Fakat çan man çalmıyordu. Sonra bir de ne göreyim, suyun üstünde bir sandık yüzmüyor mu!"

"Nerede? Hangi yönde?" diye hopladı veteriner.

"Akıntı yönünde. Korkarım senin Nuh'un gemisiydi. Yeşildi."

"Kütük mütük olmasın sakın?"

"Aman doktooor, daha neler! Ben ağacı sandıktan ayıramayacak kadar aptal mıyım? Senin sandıktı. Don gömlek, işte tam bu kılıkta fırladım, saldaki meslektaşına seslendim. Beni beklemesini söyledim. Ama kaçtı... Kadınların hikâyesini bilirsin. Beni sala alsaydı, senin sandığı yakalardık. Onu balayını geçirsin diye Mutlular kıyısına bırakır, ben sala biner, yılanın yerine ve akıntı beni Marmara kıyılarına iterdi. Nasıl olsa orada Bandırma'da mülklerim vardı..."

"Hepiniz aptalsınız siz!" diye homurdandı veteriner.

Papağanlarını, beyaz farelerini, felâketten kurtulan kobaylarını yeni kliniğe götürmek için atını mahmuzladı.

Güneş köyün üzerini saran buharı silmeye uğraşıyordu.

Kıyıda, bir eşeğin çektiği araba gürültüyle geçip kiliseye yöneldi. Çobanlar süt getiriyorlardı. Arabanın yanında yürüyen küçük çoban Nayo ceviz ağacının altında durdu. Kocaman testileri özenle yere koydu. Benzi solmuş, sırtı hafifçe kamburlaşmıştı. Ne yapacağını şaşırmış görünüyordu. Güzel yüzü acıdan çirkinleşmiş, iğne ipliğe dönmüştü. Gözleri öylesine süzülmüştü ki, ha dense ağlayacaktı sanki. Bu genç ihtiyara bakınca içi parçalanıyordu insanın.

"Süt, süüüüt!" diye bağırıştı çocuklar. "Nayo bize süt getirmiş!"

"Devlete teslim edemediğimize göre, bizim olacak elbette," dedi yaşlılar çobanın çevresini sorarak. "Aferin Nayo, nihayet doktor raporuna falan gerek kalmadan süt içebileceğiz sayende."

"Bundan böyle bizim olan her şey bizim için kalmalı. Artanını devlete veririz."

"Yukardakiler artanını bize göndermeye kalkışırsa o zaman belki kıçımız pantolonsuz kalır," diye karşılık verdi kendi derdine düşmüş olan Nayo. Bir yandan da elindeki ölçekle, köylülerin uzattığı taslara, tavalara, tencerelere, çömleklere süt dolduruyordu.

Çocuklar sevinç çığlıkları atıyor, birbirini itip kakıyor, üstlerine başlarına dökerek süt içiyorlardı. Bu durum genç sütçünün düşüncelerini değiştirdi.

"Çok güzel, çok güzel. Umarız bu bolluk böyle sürer. Irmak gibi süt akar!" dedi Vida Ana, kiliseye doğru dönüp haç çıkararak. Sonra sütten bembeyaz olmuş dudaklarını yaladı. "Galiba su çekilirken tüm dertlerimizi, sıkıntılarımızı da birlikte götürecek!"

Nayo, sanki boylu poslu bir hasmıyla kavga edercesine, testileri yere koymaya çalışıyordu.

"Sen de iç, yavrum! Sen de iç!" dedi Vida Ana. "Şu haline bak. İğne ipliğe dönmüşsün! Süt iç, canlan, betine benzine kan gelsin, toparlan biraz!"

"Aman, sütün yüzüne bakmayı bile içim götürmüyor!" diye karşılık verdi Nayo. Ve sanki boğulan sevgilisinin canı için bağış dağıtırcasına herkesin kabına ustalıkla süt dökmeye devam etti. Su baskını onun Mirka'yı görüp duygularını açma umudunu almış götürmüştü. O da kendi koyunlarının en iyi koyunlar olduğunu, en çok kuzularının kendi koyunlarından olduğunu kanıtlamak için kurulun gelmesini beklemişti. Böylece kendisiyle boy ölçüşebileceğini kanıtlamış olacaktı Mirka'ya. Liseyi bitirmemişti ama hiç önemi yoktu bunun. İki üç yıl içinde, okumuşlardan kat kat fazlasını öğrenmişti. Parti sekreteri biliyordu bunu. Grabço Baba kaç kez, onu bir çalının dibine oturmuş, bir yandan sürüye göz kulak olurken bir yandan da kitap okurken bulmuş, ve: "Aman oku yavrum, eğit kendini! Gençliğinde ne kaparsan ilerde o kalır yanına! İhtiyarlayıncaya kadar o sürer gider!" demişti.

Angel de yüreklendiriyordu onu. "Komünizmi yerleştirmek cahillerin işi değil. Bize bunu ancak bilim sağlar," demişti. Kaç kez Mirka'ya, Nayo'dan biraz yaşlı olmasının önemli olmadığını, önemli olanın sevgileri olduğunu söylemiş, onu hızla yükselten tarzın, onu eşit hale getiren hatta daha öteye vardıran tarzın sevgi olduğunu söyle-

mişti. "Seviyorsan senden küçük olması önemli değil. Birkaç yıl içinde her şey düzelir. Kadın daha tez söner."

Bütün köy Nayo'nun duygularını ve onun Mirka'yla eşit olma istemini biliyordu. Annesi onu yüreklendiriyordu. Kata Ana karşı çıkmıyordu buna. "Kendisinin bileceği iş. İyi bir çocuk," diyordu. Gelgelelim aslında kendisine kalsa: "Evimize direk gerekli, öyle saman çöpü değil. Çoluk çocuktan da koca mı olurmuş!" diye geçiriyordu içinden. İçinden geçenleri Mirka'ya da çıtlatmak için şöyle demişti:

"Madem başkasını bulamıyorsun, Nayo'yle evlen bari! Hiç değilse, ne dersen yapar. Onun o iyiliği var!"

Gelgelelim, Mirka gülüp geçmişti bu söze. Nayo hiçbir zaman ne bir evet, ne bir hayır duymamıştı. Bulanık gözlerle dalgın dalgın gülümseyip duruyordu Mirka. Ve çocuk mutlu oluyordu. Akşamları Mirka'nın bahçesinin yanından sürüsüyle birlikte geçiyor, kızın kendisine hayran kalmasını istiyordu. Kızın kendisini suya attığını duyunca, koyunu, kuzuyu bırakmış, ırmak kıyısına koşmuş, oraları arşınlayarak Mirka diye seslenip durmuştu habire. Otomobilli adamın Mirka ile kaldığını duyması büyük bir darbe olmuştu onun için. 'Doktor'u, kendi mutluluğuna saldıran vahşi bir hayvan sayıyordu. O gelmemiş olsa, Mirka kabul ederdi belki de. O akşam Nayo'nun yazgısının bir karara bağlanması gerekiyordu. Gidip Mirka'yı bulmaya karar vermişti, kendisine önemli bir şey söyleyecekti. Annesi işin farkındaydı. Ve tam onu kabul edecekleri sırada eve bir serseri yerleşmişti: Öğrenim görmüş bir delikanlı; Meçintski'lerin gelinini kurtaran, Grabço Baba'nın ömrünü uzatan, övüle övüle bitirilemeyen bir doktor. Nayo bütün benliğiyle başkaldırıyordu: "Haksızlık bu! Öğrenim gördü, arabası var diye hoşlanıp hemen kabul edivermesi olacak iş değil! O istediği yere girebilir, kendisine ait olmayan bir şeyi alabilir mi? Sofya'dan geliyor diye her şey serbest mi olacak ona! Süt içebilir, kaymak yiyebilir ha! Neye benziyordu bu? Bu da komünizm miydi yani! Millet çalışıp çabalasın, güzel bir şey kuracağım diye didinsin dursun, birden etiketi ve yetkisi olan biri gelip hiçbir şey sormadan canının istediğini alsın, çeksin gitsin. Neresi komünizmdi bunun, bal gibi haydutluktu bu!"

Bütün bunları bir türlü çözüme bağlayamıyor, deli danalar gibi kafasında cirit atan düşüncelerini sıraya koyamıyordu. Mirka'nın da bu işte suçlu olduğunu düşünmek aklının köşesinden bile geçmiyordu.

Onun gözünde Mirka hep saf ve masum genç kız olarak kalıyordu.

"Eve girdi ve... 'bana piliç, pilav verin...' dedi. Başkalarının mutluluğunu çalan hırsız, n'olacak!"

Mirka'nın boğulduğu söylentileri dolaşmaya başladığı zaman, ancak o zaman aklına gelmişti o küstahın kızı aldatmış olabileceği düşünmesi. Korkunç bir darbe olmuştu bu ona. Bir gecenin içinde yaşlandığını hissediyordu. Füzelerin görünmesinden sonra, kızın yaşadığından emin olunca kendini o serseriye kaptırmadığına karar vererek rahatlamıştı. Mirka onun etiketinin de arabasının da içine tükürmüş, kendisiyle alay etmesine izin vermemişti. Pencereden baktığında onun pis pis sırıttığını görür gibi olmuştu. Kız, o herife köylü kızlarının neler yapabileceğini göstermek için kaldırıp ırmağa atmıştı kendini. Böylece Nayo'nun gözünde daha da büyümüştü. Şimdi herkesten daha kahraman bir kızdı.

İnsanların arasında yeniden başlayan yaşam onda da canlanıyordu. Çocukların sevinç çığlıkları, harıl harıl yanan ateşler, sıçrayan süt damlaları yüreğini hoplattı! İmgelemini işletti. Yağmurlar Cumhuriyeti'nde çok süt olmalıydı. Bütün bu yağmurlardan sonra otlaklar yemyeşil kesilecek, adam boyu ot eksik olmayacaktı. Koyunlar daha da bol olacak, hem öylesine bol olacaktı ki ağıl almadığı için köylülerin evlerine dağıtılacaktı. Yağmurlar Cumhuriyeti'nde su barajı değil, süt barajı yapmak gerekecekti.

Çocuklar el ele tutuşmuş, Nayo'nun çevresinde halka olup şarkı söylüyor, süte bulanmış yüzlerini ona çevirerek ona sevgilerini göstermeye çalışıyorlardı.

Öğleye doğru sular altında kalan yolda arabalar homurdandı. Öylesine hızlı gidiyorlardı ki, su altında kalmış arazinin üzerinden geçmek ister gibi bir halleri vardı. Fakat tam su kıyısına varınca küme halinde duruverdiler. Kentten kurtarıcılar gelmişti en sonunda. Ama köylüler onları seçemiyorlardı. Kıyıdan kıyıya bağırıyor, birbirlerine işaret ediyorlardı ama suyu geçemiyorlardı bir türlü. Bir grup köylü sular altında kalmış tarlaların daha dar olduğu baraja yöneldi, kentten gelenler de aynı şeyi yaptı, aralarında iki yüz metrelik bir uzaklık kalmıştı. Birbirlerini ancak o zaman tanıyabildiler.

"Sakın bölge sekreteri olmasın şu?" diye sordular Angel'e.

"Pek seçemiyorum ama olabilir."

"O, o! Kalvaçev yoldaş! Dürbünüyle bizi izliyor. Ordu komutanına benziyor," diye atıldı Deko, tıpkı yakınsak bir mercek gibi tuttuğu sıkılı yumruklarının arasından bakarak. "Hurraaaaa!" diye bağırdı fıçının üstünden el kol sallayarak. "Yaşasın bizi milisten koruyan parti!"

Deko yardım gönderilmesine seviniyordu ama milisin ve milis erinin yüzünü görmek istemiyordu.

"Milis şefi de orda!" dedi Dudi üzgün üzgün.

Köylüler yüzen fıçıya doğru döndüler.

"Haydi şimdi geçin karşıya, durumu anlatın. Onları buraya getirin. Tabii beyefendiler pantolonlarını ıslatmaktan korkmazlarsa!"

Dudi ile Ristan şimdi büsbütün ayılmışlardı, sarhoşluktan eser kalmamıştı.

"Garanti veriyorum size," diye bağırdı Deko kıyıdan. "Sekreteri getirin getirmesine, ama milis olduğu yerde kalsın! Ona ihtiyacımız yok."

"Tuşe ile Balio'nun çok ihtiyaçları var onlara!"

"Milise ne gerek var, biz de hallederiz o konuyu."

Fakat bu kez Dudi ile Ristan kararsızdılar. Ağaçları kökünden söken, taşları sürükleyen yeni yağmurlar ırmağı daha da azgınlaştırmıştı.

Bir cipin kente doğru hareket ettiği ve öte kıyıda bir yığın insanın en elverişli yeri incelemek için kıyıya dağıldıkları görüldü. Öğle olmuştu, köyden kızarmış balık kokusu yayılıyordu. Kadınlar fıçılardan en iri balıkları almışlardı. Deko laf yetiştiriyordu onlara.

Kefalları bir kepçeyle yakalıyor, askerlere karavana dağıtır gibi kepçeyle dağıtıyordu. Dağıtım sırasında herhangi bir makbuz falan almıyordu ama, not defterlerine ad yazıp en azından beş altı kez gözden geçiren ekip şeflerinden bile daha güçlü bir belleği vardı.

"Hadi Fika, demin iki kepçe verdim ya!"

"Çocuklara bakmak için kiliseye gitmiştim."

"Haa, öyle desene!"

"Sanki hizmetçileriyim. Her işe beni yolluyorlar. Çocuklara bakmak benim işim mi sanki."

"Madem öyle, al şu balığı da al."

Köylüleri tanıyordu. Kimine gülümsüyor, kimini azarlıyor, balıklarını kendi elleriyle alanı sert bir dille azarlıyordu:

"Hey, Paço. Kocamış eşeğe, anırmasını öğretmeye kalkışma. Te-

reciye tere mi satıyorsun! Zamanında, büyükbabam Bandırma'da arazilerinin bulunduğu yerde, balık tüccarlığıyla tanınmıştı." Sonra adamı yanına çekiyor, göz kırparak sürdürüyordu konuşmasını: "Başkalarına kazık atmak söz konusuysa ben senden daniskasını yaparım bu işin. Ama anlaşalım. Şimdi özerk bir Cumhuriyette yaşıyoruz ve insanın gözünü açması gerekiyor. Bu sel böyle sürdükçe kimse gelip işlerimize burnunu sokamaz. Üç gün bile sürse, üç günün beyliği beylik. Alınan emirlere göre değil, halkın isteğine göre davranmalıyız. Öyleyse herkes yerini bilmeli. Önceleri bizi bir o yana yolluyorlardı, bir bu yana. Bizler koyun sürüsü gibi 'güdülürdük.' Şefler yanımıza gelir buyruklar yağdırırlardı. Şimdi komuta kendi elimizde. İşitiyor musunuz? Bütün bu söylediklerim size hep. Yönetim kendi elimizde artık, herkes bir yönetici. Bu nedenle gözlerimizi dört açmalıyız. Şimdi artık yalnız kendinizden değil, başkalarından da sorumlusunuz. Önce, biri yükseldiği zaman, bağırıp çağırıyor: 'Falan feşmekan in bakalım!' diyorduk. Hiç kimseden hoşlanmıyorduk. Şimdi işte iyi yakalandınız! 'Kahrolsun!' diye bağırırsanız kendinize karşı bağırmış olursunuz. Şimdi de biraz yönetme işinin kolay bir şey olmadığını görmek için eziyet çeksin bakalım insanlar! Görsün o zaman zor muymuş, kolay mı! Ben geceden bu yana, balık sektörünü yeniden bir düzene koymaya çalışıyorum.Ya siz? Yemekten, tıkınmaktan başka ne yapıyorsunuz. Manifesto yalnızca yemede eşitlik değil, çalışma ve yönetimde de eşitlik öneriyor! Ne hallere düştüğümüzü görüyorsunuz, şimdi yönetimin meteliği bile yok. Eskiden olsa 'Kahrolsun yüksek ücretliler!' diye bağırışırdınız. Şimdi kimse para vermiyor, herkes kendi kuru ekmeğini kendisi alıyor, açlığını köreltmek için bir köşeye büzülüyor, ne bulursa ona katlanıyor! Allah vere de biraz uzun süre bu iş, böylece bazı şeyleri size daha kolay anlatabilirim. Kamu malı nasıl dağıtılırmış gözleriyle görmek için bu fıçıların yanında kalması gerekiyor herkesin. Bir gün yöneticilik yapın da anlayın yöneticiliğin nasıl bir iş olduğunu. Haydi durmayın bakalım." Sonra kepçeyi yanında dikilen Asparuh'un eline kıstırarak, "Sen!" dedi, "Yönetici olma sırası sende. Yetişir, çok baktın!"

Şimdiye dek hiçbir zaman yönetim kuruluna girmeye kalkışmamış olan sıkılgan Asparuh, şaka sanıp yayvan yayvan gülümsedi.

"Bırak dişlerini göstermeyi! Seni fıçı kıdemlisi atadım!" diye ba-

ğırdı Deko. "Dağıtımı sürdür de görsünler senin neler yapabileceğini!"

"Eh, madem ısrar ediyorsun!.." dedi Asparuh, ensesini kaşıyarak.

"Tencereme biraz balık dök," diye rica etti bir kadın ve şaka gerçek oldu.

Asparuh buyurucu bir tavırla kepçeyi kaptı. Fıçının içindeki balıkları önce şöyle bir yokladı. Dibini karıştırdı. Biraz balığı özenle servis yaptı.

"Çok güzel! Hah işte yönetmeyi öğren bakalım biraz şöyle!" diye atıldı Deko gururla. Taşkın sayesinde adı büyümüştü. Ve sel onun da lekelerini yıkamıştı.

"Gelsene!" diye Deko'yu çağırdı Asparuh. "Balık kalmadı!"

"Daha neler? Şef değil misin? Benim yaptığım gibi fıçıyı doldur, dağıtmaya devam et. Ne sanıyorsun? Şef olmak yalnızca emir vermek değil. O devirler geçti! Şimdi Yağmurlar Cumhuriyeti'ndeyiz. Angel'in dediği gibi, yağmurlar yöneticileri silip götürdü. Sicilleri, torbaları... Ne istatistik kaldı ne de plan! Şimdi şef olmak artık eskiden olduğu gibi sürekli toplantılara katılmak, orada bir sandalyeye yapışıp kalmak ya da köylerden arabayla tırıs geçmek değil. Bana sorarsanız bir şef büyüdükçe çalışmalı. Tamam mı?"

Deko'nun bu gevezelikleri, felâketten sonra yeniden başlayan yaşantıyı görmekten mutlu olan Angel'i gülümsetiyordu ama ara sıra milletin arabayla karşı kıyıya koştuğunu, tıpkı bir plan uygularcasına akıntının hızını düzene koyacakmış gibi yaptıklarını görünce sinirleniyordu. Beklenmedik bir olayla karşılaşmış, geri dönmek zorunda kalmışlardı. Bölge yönetiminin, planın kâğıt üzerinde olmadığını kavraması için bu taşkın gerekliydi: ama köy halkı, bölge yönetiminin düşündüğünü aynı hızda gerçekleştiremiyordu. Arabayla koşmuşlardı ama sular onları geri çekilmek zorunda bırakmıştı. Halkın isteğine bir kez daha çarpmışlardı, ama her zaman öteye geçmişlerdi ve onlara karşı dikleşmiş olan her şey bu su kütlesi gibi planı yavaşlatmış, ezilmişlerdi.

"Sizi gidi benciller sizi! Yalnızca kendinizi düşünüyorsunuz! Devleti düşünmüyorsunuz, varsa yoksa kendi çıkarınıza bakıyorsunuz!" diye homurdanıyordu bölge sekreteri, tepki gösterenleri cezalandırarak, onları görevlerinden ve partiden atarak, hatta adamın fikrini almadan köyden sürerek...

Beklenmedik bir olayın yolunu tıkaması ilk kez oluyordu. Hep şimdiye dek yalnızca yapılmış yollardan geçtiği, düz yollardan gitiği için zor durumda kalmıştı. Suyu geçememiş, militanlarla toplantı yapıp onlara kararı iletememişti. Köy gözden kaybolmuştu. Bir saatten fazla dürbünlerle didik didik etmişti ortalığı, bulamamıştı yine de. Kuşkusuz homurdanmaya, barajın vanalarını açmadılar diye köylüleri suçlamaya başlamıştı. Önleyici tedbirler almadılar, haber vermediler, kermes yapıp keyif çattılar da bunun için bütün bunlar başlarına geldi diye herkesi suçlamaya başlamıştı mutlaka.

Angel, kendi açısından bölge sekreterinin bir engelle karşılaşmış olmasına seviniyordu. Sonunda o da cesaretini yitirmek zorunda kalmıştı. Şimdi herhalde içinden köylülerin sesini duyup duymayacağını soruyor olmalıydı. Versindi bakalım raporunu üstlerine! Kendisini kutlamayacaklardı elbette bu durum karşısında. Belki de köyü bu hale kötü bir yönetimin sokmuş olduğunu düşüneceklerdi. Bu kez toplantılarının gündeminde tek bir madde bulunsundu bakalım: "Kendileri". Yıkımlardan, felâketlerden kurtulmak, yönetimin tepeden inme olmayacağına, tabandan sağlam destekler alması gerekliliğine karar versinlerdi. Öyle yapsınlardı ki bir daha da hiçbir yönetici kendini Yehova yerine koyup komuta etmeye kalkmasındı. İnsanlara, toprağa yabancılaşan birtakım kişilerin kutsallaşmasına yol açan, belirli kişilerin yükselmesini sağlayan bütün bu hiyerarşiyi silip süpürmek gerekiyordu ortadan. Tüm bu kutsallık olimpiyatının yıkılıp her şeyin yeni baştan başlaması gerekiyordu. Gök ve yer her zaman var olacaktı ama yeni gökyüzünün herkesçe kabul edilir olması, oraya yükselecek olanın gerektiğinde, çağırılmadan geri dönmesi gerekiyordu. Toprağa böylesine sıkı sıkıya bağlı bir gökyüzünden kimse bir daha kopmamalıydı.

Angel bu durumları düşünüyor, hatta düşünmenin de ötesinde gerektiğinde çıkarıp yeniden okuyabilmesi için not defterine geçiriyordu âdeta.

Birden su altında kalan vadinin üzerinde bir uçak homurtusu duyuldu.

"Uçak! Uçağa bakın!" diye bağırıştı çamurlara bulanmış, yarı çıplak çocuklar. Zıplayarak gökyüzünü gösteriyorlardı.

Köyün çok yukarılarında gerçekten de bir uçak dönüp duruyor, suda kendi yansısına bakıyor gibiydi. Sonra alçaldı ama konamadı.

Her taraf sular altında kalmıştı.

"Ezilecek!" diyordu köylüler.

"Tıpkı bölge sekreteri gibi o da geri dönmek zorunda kalacak. Yeni bir taktik, yeni bir plan hazırlamak için gerisin geri dönmek zorunda kalacak. Yoksa işi iş!"

Yine de uçak alçaldıkça alçalıyordu.

"Sakın tekerlekli değil de kayıklı bir uçak olmasın bu?"

Büyük bir yusufcuk kuşunu andırıyordu.

"Helikopter be bu!" diye bağırdı birden Enço. "Helikopter, helikopter!"

"Hurraaa! Yaşasın motorize milis, uçağıyle bizi koruyor!" dedi Deko, neşeyle kollarını kaldırarak.

Onun milisin motoruyla kurtarıldığını çocuklar bile biliyordu.

Helikopter bir süre suyun üzerinde döndü sonra birden kilisenin avlusuna indi.

"Çekilin! Çocukları uzaklaştırın, bir şey olmasın! Başlarına bir şey gelmesin" diye korkuyla bağırdı. Canarka, helikopterin kilisenin avlusunda kısa dönüşler yaptığını görünce. "Kilise yıkılabilir, kiliseden geçtik çocuklara bir şey olmasa..."

Herkes havaya bakarak çil yavrusu gibi dağıldı. Başlar, gözler, sanki görünmez iplerle uçağa bağlanmıştı. Helikopter "çekilin, çekilin!" dercesine pat pat edip duruyordu. Kadınlar, çocuklarını kenara çekti. Bir tek hayran hayran bakan Enço kaldı avlunun ortasında. Helikopter, panayırlardaki tahta at gibi sallana sallana dönüyor, bir inip bir kalkıyordu. Enço geçenlerde bir öykü okumuştu. Potop'un halkı onun gözünde deniz kazası geçirmiş sağlam Robensonlar değil, yeni bir dünyanın, Yağmurlar Cumhuriyeti'nin buluşçularıydı. Bu ad hoşuna gidiyordu. Eski dünyanın insanları yeni dünyanın buluşçularını görmeye geliyorlardı. Ne olacaktı acaba? Enço, düşleyip durduğu serüvenin bekleyişi içerisinde zangır zangır titriyordu. Hava korsanları gibi bağırmak istiyordu. "Bizler vahşi değiliz! Dönmüyoruz! Özgürce yaşayacağız!" Kuşatmaya karşı başkaldırarak, diğer çocuklarda da bu duyguyu bulmak için çevresine bakındı ama kimsecikler kalmamıştı. Silahsız bir yüzbaşıdan farkı yoktu. Angel onu da kovdu ve havaalanı görevlisi gibi orta yerde tek başına kaldı.

Helikopter tam çan kulesinin üzerinde asılı duruyor, ipek bir ipli-

ğe bağlı uçurtma gibi sallanıyordu.

"Değneğe takılı piliç gibi çan kulesine takılıp kalacak," dedi zangoç. Fakat Deko yumruğu kafasına indirdi.

"Taş kafalı! Kuş beyinli! Madem havacılık konusunda bilgin yok ne diye ileri geri konuşursun. Üç ay havaalanında çalıştım, balkonlara yerleşiyorduk."

Helikopter kilisenin avlusundan başka yere konamazdı. Duvarların ötesinde selin açtığı yarıklardan başka bir şey yoktu. Öteye, tarlalara konmuş olsa, inecek olan insanlar sular altında kalan boğazları aşıp buralara ulaşamazdı. Bu yüzden kilisenin avlusunu seçmişti, arka kısmı su içen bir çobanaldatan kuşu gibi titreyip duruyordu. Helikopter köylüleri bir kez daha tedirgin etti. Ürküntüye kapılan köylüler, her ne kadar Deko anlara bir şey olmayacağını söylediyse de kaçıştılar yine.

"Bakın ben kalıyorum. Göreceksiniz hiçbir şey yapmayacak bana! Havaalanında üç ay kocaman böcekler gibi bunlarla uğraştım... Öyle tatlılar ki!"

Büyük bir gümbürtü koptu yine. Çocuklar ve eşyalar apar topar uzaklaştırıldı. Az sonra avlu boşaltılmıştı. "Şu senin tanrı inse de bir baksaydı, kim daha üstünmüş. Din mi bilim mi? Ama öyle sanıyorum ki homurtular onu ısıttı ve buharlaşıp kayboluverdi ortadan."

"Bu bir hakaret! Küfür bu düpedüz! Yılanları getirdiğiniz yetmiyormuş gibi tutmuş havaalanına çeviriyorsunuz şimdi de kiliseyi!"

"Madem senin tanrın oraya güvercin kılığına girip konabilirmiş, bizimki niye helikopter kılığına girip konmasın? Yaygarayı bırak da barış içinde bir arada oluş ilkesini benimse artık," dedi veteriner, onu bir köşeye çekerek. Zira helikopter konmadan önce kelebek gibi salınıyordu.

"Gelsene, belki oraya konarlar."

"Nasıl olur! Kilise hava savunma bakanlığına bağlı değil! Biz din işleri kuruluna bağlıyız. Başpiskopostan bu konuda hiçbir emir almadık."

"Başpiskoposun sakalını tarıyor şimdi, yatağında. Cak cak eden bir sen varsın! Onu neden başpiskopos seçtiler biliyor musun? Çünkü adaylar içerisinde en az ceza yiyen oydu. Şimdi, gerçek bir cennette yaşıyor. Burada piskopossuz, patriksiz yaşıyoruz, haberin yok mu senin? Yağmurlar ve Taşkınlar Cumhuriyeti'nde din min yok!" diye ba-

ğırıyordu Deko onun arkasından. Sonra köylülerin güldüğünü görünce, papazın tekkasini alıp koltuğunun altına kıstırdı. "Alayım da suya falan uçmasın bari!"

"Cübbesini de çıkar!" dedi Ristan.

"Hey, rahip, içince cübbesiz, tekkasiz de yapıyorsun duanı. At suya haydi, su götürsün de sen de bizler gibi ol. Madem kiliseyi bir köy odası haline getirdin, cübbenin, takkenin ne geçerliği kaldı ha? Cennetin mennetin yok artık. Kıyamet günü geldi, bundan iyi kıyamet mi olur! Bu sel felâketi bize tanrının olmadığını kanıtladı. Yalvarıp yakardın, onca dualar ettin, onca diller döktün, boşa gitti. Duymaz tabii, çünkü yok ki duysun. Ama uçaklar var! Hop, hop, hop, işte böyle konacağız biz günün birinde aya. Bak nasıl yavaş iniyor, uçurtma gibi tıpkı. Hay Allah, ne kadar da esinti yapıyor böyle, bizi uçuracak," diye sürdürdü Deko. Papazı öylesine hızlı çekmişti ki cübbesi çıkmıştı adamın.

Helikopter konmaya hazırlanıyordu. Öylesine esinti yapıyordu ki, kiremitler uçuştu, sonra kilisenin çanı kendiliğinden çalmaya koyuldu. Papaz gözlerini dikmiş alık alık bakıyordu. Bu adam bir bulutun üzerinde İsa'yı gördü galiba diyesi geliyordu insanın. Tahta perdeler çatırdadı, ağaçlar yana yattı ve kilisenin çanı gidip gelmeye başladı. Helikopter bu uğultuyla havayı yırttı, tam giriş kapısının oraya usulca kondu, arka ayakları üzerinde bağdaş kurup hareketsiz kaldı. Suların bile çekilmesine yol açmışa benziyordu. Zira sular çekilir gibi olmuştu. Kadın erkek, çoluk çocuk toplanıverdiler.

Helikopterden beş altı adam çıktı. İlkin bir askeri kişi, sonra bölge sekreteri, bir doktor ve ilkyardım çantaları taşıyan bir hemşireyle milis şefi inmişti. Papaz sakalını sıvazlıyordu ama Deko rahat bırakmıyordu:

"Gel de bizim azizlerimizi gör. Anahtarlarla ilgilenen Aziz Pierre, hırsızlarla ilgilenen Aziz Mişel. Ne zamandan beri sana traş ol dedim durdum. Kazı o sakalını da bizim safımıza geç. Senin tanrın uzakta oysa bizim için uzak diye bir kavram yok artık. Bir şey olduğunu duymaya görsünler, hoop damlarlar. Bak yine öyle oldu. Bizim tanrılarımız ne kadar eliçabuk davranıyormuş görüyor musun? Yukardan seslenmeleri, çağırılmaları uzun sürdü diye biraz geciktiler ama yine de tez geldiler. Seni de şu bizim Yağmurlar Cumhuriyeti'ne almak için

sakalını kazımak gerekecek. Ben senin ilk garantörün olurum. Ristan'la Dudi de ikinci. Birlikte çok kafa çektik, pasifik cephesinde de az dövüşmedik omuz omuza. Gözü kapalı imza atabilirim, senin için."

Sonra Deko papazın yanından ayrılıp bölge sekreterine doğru koştu.

"Görüyorsun, bölge sekreteri olmadan da pekâlâ kurtulabiliyormuş insanlar," diye bağırdı ona takılarak. Gelgelelim sekreter ısırganla dağlanmış gibi oldu. Birden kıpkırmızı kesildi.

Köylüler iki sekreterin birbirlerine söyleyecek birtakım şeyleri olduğunu anlayarak onları baş başa bıraktılar. Doktorla hastabakıcı halkın arasına karışıp hastalarla ilgilenmeye koyulmuştu.

"Siz asıl hasta olmayan var mı diye sorsanız ya!"

Şimdiye dek hiçbir şeyi olmayan kadınlar doktoru görünce, birden sızlanmaya, inlemeye koyuldular.

Doktorla hastabakıcı istemeye istemeye damlaların düştüğü ceviz ağacının altına yerleştiler.

"Daha uygun bir yeriniz yok muydu?"

"Ahırları bile su bastı!"

Bir başka çevreye alışkın oldukları halde, çabucak kendilerini ayarladılar. Felâketin yarattığı hava işlerini güçleştiriyordu. Çamur ve su yerleştirdikleri öte beriyi berbat ediyordu. Doktor kaşlarını çatmış, gözleriyle hemşireye bir şeyler söylüyordu. Sonunda cevizin altında bir poliklinik oluşmuştu.

"Neden küçük doktordan size yardım etmesini istemiyorsunuz? Henüz okulu bitirmemiş ama bayağı güzel iş yapıyor."

"Mirka'ya," diye sözünü kesti, omuzlarıyla kendine yol açarak her şeyi daha iyi duyabilmek için öne doğru ilerleyen Deko.

"Sus be! Ağız değil, çocuk oturağı mübarek! Durmuyor ki..."

"Tina Meçintski'ye bayağı yardım etti. Kadının oğlu oldu," diye takıldı Deko. "Çocuğa onun adını koyacaklarmış."

"Adı neymiş?"

"Kimse akıl edip de sormadı."

"Çağırın bakalım şunu," dedi doktor.

"Ohoo, sabahın köründe sala bindiği gibi sevgilisi Mirka'yı görmeye gitti. Birazdan dönerler!"

"Bulaşıcı hastalıklara karşı iğne yapacağız. Bu gibi durumlarda ih-

mal etmemek gerek," dedi doktor. Fakat iğneyi duyan geri geri çekilmeye başlamıştı.

"Siz bize ekmek verin. İğnenizden de ilacınızdan da iyidir. Tüm hastalıklara bire birdir."

"Siz hele iğne olun, onu da veririz. Aşı olmayana ekmek yok."

"Doktor, şuna bir hap verin Allah aşkına," diye rica etti Kuncova, torununu getirerek. "Bütün gece ateşler içinde kıvrandı."

Doktorun çocuğu muayene ettiğini, iğne yaptığını görünce köylüler geri geldi. Kimileri boğazlanan domuz yavruları gibi korkuyla bağırıyordu. Bir kısmı da Deko gibi, kendiliğinden kolunu bacağını açıyor:

"Haydi doktor. Hazırım. Kurşun bile geçti buralardan!" diyordu.

Bir kısmı ise gözleri faltaşı gibi açılmış, sessizce iğnenin ete girişine bakıyor, ikinci bir kez iğne olmamak için palas pandıras kaçıyordu ordan. Çekilmeden, kaçmadan ağzı açık kalanlar da oluyordu. Yerine başkalarını almak için doktorlar onları iteklemek zorunda kalıyordu. Daha sonra herkes birbirine nasıl iğne olduğunu, duyduğu acıyı anlatıyordu. Herkes kendini olağanüstü bir durum yaşamış olarak görüyordu. Goranov'un genç karısı Mika, uzunca süre kalabalığın içinde dönüp durmuş, ancak kocasının iteklemesinden sonra ilerlemişti. Hemşirenin kulağına bir şeyler fısıldadı. Doktorla hemşire birbirinin yüzüne bakıp onu kamp yatağına yerleştirdiler.

"Uzan," dedi doktor.

"Aaa! Olur mu! Bu kadar insanın içinde!"

"Pekiyi, nereye gideceksin ya? Soyun da uzan bakalım!"

"Hey yoldaşlar, gelin bakın. Mika soyunuyor, koşun!" dedi Deko.

Genç kadın geri geri çekildi, kaçmaya hazırlandı ama kadınlar futbolcuların kale önünde yaptıkları gibi bir duvar yapıp erkeklerin meraklı gözlerinin onu görmesini önlediler. Mirka bluzunun düğmelerini çözdü. Fakat doktor homurdandı.

"Aşağısı ağrıyor diyorsun, sonra da kalkmış yukarıyı açıyorsun. Karnının aşağısını aç bakalım!"

Ve kadın bir türlü karar veremiyordu. Herkesin içinde soyunmak zorunda kalınca ne yapacağını şaşırmıştı. Kocası ceviz ağacının yöresinde telaşla dönüp duruyor, bakan falan var mı diye kolluyordu.

"Karını niye yolladın Lulço?" diye sordu Deko, başını sallayarak.

"Herifin gözlerine baksana bir yol, süt görmüş ayı yavrusu gibi bakıyor karına! Doktor olmak varmış meğer bu dünyada! Gitmiş gelmiş de köylü olmuşuz! Herifçioğulları bizim gibi her gün aynı yemeği yiye yiye bıkmıyor, değişik şeylerin tadına bakıyorlar durmadan."

Lulço önce kireç gibi kesildi, sonra mosmor oldu. Nallanan at gibi kan ter içinde kaldı. Büzüldü, kasıldı. Gelgelelim iş işten geçmişti. Şimdi artık sineye çekmekten başka çaresi yoktu.

"Yazık, boş yere kendi kendine eziyet edip durmuşsun karını görmeyelim diye," diye takıldı Deko.

"Doktor hemen gidip Grabço Baba'ya bakmalısın," dedi o sırada oraya gelmiş olan Gölge.

"Öğrenci delikanlı baktı ona," dedi Deko. Sanki köyde tüm olup bitenler kendisinden sorulurmuş gibi. "Çocuk ona destilata suyu verdi. Nedir bu ilaç kuzum Allah aşkına ha? Alman ilacı mı yoksa? Varsa sen de versene adamcağıza bir kaşık!"

"Lohusa kadına da mı 'aqua destilata' yazdı?" diye sordu doktor gülerek.

"Yoo, yo! Onun işi susuz oldu. Acısız doğum."

Bir kadın oralarda dönüp dolanıyor, bir türlü yaklaşmayı göze alamıyordu. Malinka'ydı bu.

"Haydi Malinka, ha gayret!" dedi Deko ona da saldırarak. "Doktor sana yatıştırıcı bir iğne yapar."

"Hah-ha, Ha! Ho-ho-Ho!" diye bir kahkaha attı Malinka, sanki erkekmiş gibi onların arasına karışarak. "Sanıyorum senin öyle bir iğneye ihtiyacın var hani şey için..." Cümlesinin gerisini kadınların kulağına fısıldadı. Kadınlar kahkahayı basınca Deko sıvışıverdi ordan.

İğne olanlar hemen ekmeğini almaya gidiyordu. Milis şefi ceviz ağacının yanında duvara dayalı torbadan çıkardığı ekmeği köylülere dağıtıyordu.

"Ha şu mesele!" diye bağırdı Deko. "Bizim buralara ilk kez bir milis gelip ekmek dağıtıyor! İşte gerçek halk milisi diye buna derim ben! Selam şef. Şimdi bizim için de halkın malı oldunuz artık. Gel rahip, ne duruyorsun sen de gel, kutsal ekmek payını al. Bu gece, tanrısı ona oruç tutturmuş, dua ettirmiş, o da halka dönmeye karar vermiş, takkesini fırlattı, daha doğrusu kaldırıp suya attı. Aa! Nah orda! Bak bak suyun üstünde yüzüyor. Ama cübbesini almadık elinden, sivil el-

bise yaptırıncaya dek kalsın o. Ve artık papaz, her şeye yeni baştan başlayıp bizim gibi olsun!"

İki parti sekreteri, yumurta gibi yuvarlak bir toprak parçasının üzerinde ayakta duruyor, su baskınına uğrayan köyü seyrediyor, kendilerini daha da küçük hissediyorlardı. Özellikle Kalvaçef çok değişmişe benziyordu. Ne zaman doğduğu köy Papurovo'ya gitse gururundan yanına varılmaz oluyordu. Sanki oralar doğup büyüdüğü yerler değildi. Evinde de herkesin saymak zorunda olduğu bir şefti. Başını bir salladı mı, dediği hemen yapılıveriyordu. Yalnız ailesi değil, tüm köylüler alışkanlık edinmişti, o oturmadıkça yerlerine oturmuyor, daha yekinir yekinmez yerlerinden fırlıyor, o konuşurken susuyor, emir verdiği zaman hiç itiraz etmiyor, ne derse onu yapıyorlardı. Şimdiye dek diş geçiremediği tek insan karısıydı. Karısı da önemli işler yapıyordu. Gerçi kocası kendisine danışmadan bir şey yapmamasını tembih etmişti ama kadın yine de pek çok şeyi ona danışmadan yapıyor, sekreter de sonra öğreniyordu. Gelgelelim acımasızlığı günden güne arttığından onu da dize getireceğe, her şeye egemen olmayı başaracağa benziyordu.

Angel onunla karşılaşmalarının şöyle olacağını düşünmüştü:

"İşte ben geldim," diyecekti bölge sekreteri, tıpkı yeryüzündeki günahkâr kullarının başına gelen sıkıntıya şöyle bir göz atmak için yere inmiş tanrı edasıyle. Baloya gidiyormuş gibi sinek kaydı tıraşlı ablak yüzü çamuru görünce asılacaktı. Yarılmış topraklar, bitkin insanlar, bulanık sel suları karşısında hemen kaşlarını çatacaktı. Hassas burun delikleri yıkım ve balçık kokusuyla sızlayacaktı.

"Eyleminizin meyvesini seyredin ey yeni Neron!"

"Ben buraya yargılanmaya değil, sizleri yargılamaya geldim."

"Yazık ki masa yok! Helikoptere çıkıp orda başlayın! Önceleri arabanızın üstünde yargılıyordunuz insanları. Yoksa baraj kalıntısının üzerine bir tribün mü yerleştirelim istersiniz?"

"Kapa çeneni! Biz o tribünleri kanımızla kazandık."

Angel susar, bu da bölge sekreterini daha çok kızdırırdı.

"Her şeyin karşısına çıkmayı da yeni huy edindin. Merkeziyetçilik, sıkı bir merkeziyetçilik olmadan hiçbir şey çözümlenemez, anlayamıyor musun bunu?"

"Öylesine ciddi, öylesine sert ki, kendi görüşü dışında her şeye

kulakları tıkalı, her şeye gözü perdeli."

"Neden tedbir almadınız? Böyle bir rezalete nasıl olur da göz yumabilirsiniz? Sular sizi yataklarınızla birlikte götürsün, onca hayvanı telef etsin, devletin bunca malı çarçur olsun, nasıl göz yumabilirsiniz bütün bunlara? Neden, bölgenin tüm planını alt üst ettiniz ha?" Sonra kendi sorusunu kendisi yanıtlayacaktı: "Çünkü fazla şımarttık sizi! Fazla yüz verdik! Gereğinden fazla özgür kaldınız. Yasakladığımız halde kermesi kutladınız. Senin itirazlarını dinleyemem. Handa müzik olduğunu, gece düzenlediğinizi bal gibi biliyorum. Her boğulan insanın sele giden her karış toprağın, her baş hayvanın hesabını sen vereceksin..."

"Ya sizin hatalarınızın hesabını kim verecek! Sizin yüzünüzden az daha postu deldiriyordum!"

"Gece yarısı o kargaşalığın anlamı neydi? Biz burada tam anlamıyla sağlam bir iktidar kurulu sanıyorduk, yazık ki yanılmışız. Bir kargaşalıktır gidiyormuş meğer! Herkes canını kurtarmak için bir köşeye kaçmış. Anaç tavuklar gibi kendinizi korumayı becermişsiniz ama köyün malını mülkünü başıboş bırakmışsınız!"

Ağzından şimşekler çakacak, demediğini bırakmayacaktır. Angel susacaktı. Bu durum yöneticiyi daha da körükleyecek, daha da kızdıracaktı.

"Bir de parti sekreteri olacaksın ha! Meğer çekilmek isteyişin boşuna değilmiş! İstifanı vermiştin! Burada temiz şeylerin olmadığını biliyor, kaçmak istiyormuşsun meğer... İyi ama nereye? Daha ortada sel mel yokken bile Potop köyü bölge için gerçek bir âfetti. İşiniz gücünüz her şeye başkaldırmak, kurul istemekti. Şu bulanık suya bak bir yol, yüzünü göreceksin!"

Ve bakar bakmaz kendini görecekti. Allak bullak olacaktı suratı. Bu durum karşısında bir süre ağzını bile açamayacak, sonra yeniden ateş püskürmeye başlayacaktı:

"Köyden yakınıp duruyordun. Ama şimdi onu sen kendi elinle mahvettin. Bir çuval buğday, bir dana için ben milleti deliğe tıkıyorum, sense kalkmış, her şeyi suya atıyorsun! Meğer seni çoktan içeri tıkmalıymışım. O zaman anlardın nasıl insan olduğumu! Görürdün bakalım el mi yaman, bey mi yaman!"

Angel kafasını kurcalayan karma karışık düşünceleri toparlamaya

çalışıyordu. Bu adam hiç sarsılmamıştı. Olup bitenler ona hiç dokunmamıştı. Angel de dişini sıkıp şöyle diyecekti ona:

"Şu anda sizden sadaka değil, yardım beklediğimizi görmüyor musunuz?"

"Sadaka da bir yardımdır!"

"Bu yardımınızın da gereği yok!"

Fakat gözleriyle görecekti ki bu adam gerçekten kördü, hiçbir şeyi görmüyordu. Uyguladığı, kurduğu egemenlik onu tam anlamıyla körleştirmişti.

"Ne yaptınız? Ne yapmayı düşünüyorsunuz? Ver bakalım hazırladığın raporu!"

"Sel gömleğimi de raporlarımı da götürdü."

"Neden birkaç sal yollamadınız?"

"Aynı nedenle."

"Neden birkaç tane gözüpek adam yüzdürmediniz?"

"Siz olsanız bulabilir miydiniz?"

"Ben size kitle halinde yüzme öğretimi yaptırın demiştim ama kulak ardına attınız. Bir kulağınızdan girdi, ötekinden çıktı," diyecekti kalabalığa dönerek. Sonra işaret edecekti: "Sen, sen, sen, ileri, marş! Kanca, halat, tel alın yanınıza, devlet mallarını kurtarmak için dubalar hazırlayın."

"O kadar kolaysa, sen kendin yap," diyecekti herkes hiç aldırış etmeden.

"Çernovejdovski, benimle kente gel." Asık suratlı, öfkeli Kalvaçev onun gözlerini oymak, Angel'i bir kaşık suda boğmak isterdi ama başkalarının gözleri önünde değil. "Halkın gözünde benim itibarımı sarsmak istiyorsun!"

"Siz kendi itibarınızı kendiniz düşüreli çok oldu. Her şeyi halka açıklamak zorundayım."

"Neyi açıklayacakmışsın?"

"Sığırların, köyün katilinin ben değil, sen olduğunu. Sizi bu konuda kaç kez sözlü ve yazılı olarak uyardığımı. Barajı boşaltmanızı, onarımı bizzat kendinizin yapmasını önerdim size. Ama siz, 'hiçbir şeye elinizi sürmeyin! Size kalmamış, devletin bileceği iş o!' deyip tutturdunuz. Gelin görün dedim. 'Acelesi yok, bir dahaki plana alırız,' dediniz. Köylüyü uyarayım dedim, bu kez de, 'Panik yaratmayın. Kimse

yerinden kıpırdamasın. Dilinizi tutun, olsun bitsin!' diye karşı koydunuz. İşte sizin yüzünüzden bu duruma düştük! Sovyet uzmanlarının sözlerine bile kulak asmak istemediniz."

"Parti sırlarını ona buna duyurma hakkına sahip değilsin."

"Yani komünist olmakla tüm haklarımı yitiriyor muyum şimdi!" diye sözünü kesecekti berikinin Angel. Sonra onu halkın öfkesiyle baş başa bırakacaktı.

Kalvaçev'le karşılaşmalarının böyle olacağını düşünmüştü Angel. Ne var ki çok daha önemli bazı şeyleri önceden göremediğinden bu kez yine yanılmıştı. Öyle ki karşısındaki Kalvaçef değil de bir başkasıydı sanki. Bu onun buyurucu, ecizi silueti değildi. Sivri köşeleri yontulmuş, yuvarlanmış, aşınmış, paramparça olması için şöyle bir ellenmesi yetecek olan yukardan yuvarlanmış bir kaya parçasıydı sanki. Bu gözler artık onun içe işleyen, çalımlı, itaat isteyen bakışları değildi. O her zamanki dik, inatçı saçları, başının üzerinde güneş lekesi gibi duran saçları, şimdi ıslak perçemler halinde alnına düşüyor, yüzünü öylesine örtüyordu ki kimse tanıyamıyordu adamı.

Angel, onun böyle suskun olduğunu görünce şaşırmıştı. Söyleyeceği bir şey yok muydu yani? Orada öyle sabırla, olduğu yerde hareketsiz bekliyor, "defol!" falan diye bağırmıyordu. İşletmek, çalıştırmak istediği bir elektrik düğmesinin üzerine basmak istercesine Angel'in üzerine atılmıyor, emir ve gözdağı yağmuruna tutmuyordu onu. İlk kez olarak susuyordu. Angel mutluydu. "Niye böyle susuyor acaba? Gelen felâkete üzüldüğünden mi, yoksa suçluluk duygusundan mı?" diye geçiriyordu içinden. Sonra üstlerinin karşısına çıkınca nasıl davranacağını tasarlamaya çalıştı. Orada kuşkusuz susardı zaten. Oldum bittim uyuşum içindeydi onlarla. Başıyla onaylar: "Evet, evet, elbette! Planı bir parça zorlama konusunda sizinle aynı görüşteyim. Kararlaştırırsak bu iş olur," diye yinelerdi. Oysa burada hiçbir güç susturamazdı onu. İnsanlara benimsemeseler bile "evet evet" diye başını sallamasını öğretmişti, tıpkı kendisinin şeflerinin karşısında yaptığı gibi... Bölge sekreterini şu anda suskun görünce Angel, ilkin şeflerinin yanında olduğu için böyle davrandığını düşündü. Huyuydu, üstleriyle böyle sus pustu. Onun bütün zoru astlarıylaydı. Nasıl ki kendisi üstlerinin yanında dilini kısıp bekliyor, kendisinin yanında da herkes öyle olsun istiyorsa, o da öyleydi. Köylüleri uşak gibi kullanmaya kalkışı-

yordu. Sonra Angel, kendi kendini bölge sekreterinin 'yukardakilerle' 'aşağıdakiler' arasında bocalayıp bocalamadığını, yalnızca burada susmak zorunda olduğunu düşünüp düşünmediğini ve geri dönerken küplere binmeye başlayıp başlamayacağını soruyordu. Yağmurların, kendi topraklarını sular altında bırakamadığını, Yağmurlar Cumhuriyeti'nin bütün köyü kaplamadığını görmek yetiyordu ona.

Köylülerin iniltisi ona kadar ulaşıyordu.

"Vah! Yavrum, yavrum!"

"Ev, anne ev! Daha balkonunu yapıyorduk henüz!"

"Anne, anne, sana mezar yok!"

Gelgelelim sekreter susuyordu. Kimse ona doğru koşmuyor, ona bir şey söylemiyor, adını anmıyordu. Oysa o, tüm sızlanmaları, bir bir not ediyor, tüm çığlıkları kayda geçiriyor, erim erim eriyordu. Şimşekleri üzerine çekiyordu. Suların dibini aşındırdığı bir direk gibi sallanıyordu; en ufak bir itişte, tüm telleri kopup devrilecekti sanki. Yalnızca barajın duvarı yarılmamış, bölge sekreteri de yarılmış, tıpkı bir yıldırımın ikiye böldüğü bir ağaca dönmüştü.

"Korkunç bir şey!" diye inledi, birden başını elleri arasına alarak.

Angel, onu hiç böyle görmemişti. Öylesine yıkılmıştı ki, insanın, anası, babası tüm ailesi sele kapılıp boğulmuş diyesi geliyordu.

"Hayır! Olamaz! İnanamıyorum gözlerime!"

Angel, onun böyle inlediğini hiç duymamıştı. Öfkeli patlamalarını, gözdağı verici kamçı darbelerini andıran ses tonunu, sertliğini, uzlaşmazlığını kırmış olan neydi acaba?

"Ne olacak halimiz?"

Sonunda, ölgün gözlerini ortalıkta dolaştırarak bir yöne doğru atıldı ama gördüğü şey onu geriletti: Evlerden biri sanki hızarla kesilmiş gibi ikiye bölünmüş, kala kala arka duvarıyla balkonu kalmıştı. Bir de hâlâ üzerinde anahtarı bulunan, sokak kapısı. Pencerelerden hava ve sudan başka bir şey görünmüyordu. Bu duvar, ölümün hayaleti gibi dikiliyordu. Sekreter başını öte yana çevirdi. Geçmiş bir yaşamın hüzünlü bir belirtisi olan helâ, yanıbaşındaki ağaç sayesinde yıkımdan kurtulmuş, öylece orada duruyordu. Bir kadın avlu kalıntısının dibinde boşu boşuna evini arayarak dolanıp duruyordu. İzi bile kalmamış, sular ne var ne yok sürükleyip götürmüştü. Kuru bir yerde, içi belgelerle dolu bir çekmece kim bilir nerden gelmiş, beyaz bir leke halinde duru-

yordu. Sekreter bu çekmece gözünü almak için yere eğildi.

"Belgelere alışık. İşi gücü belgelerle herifin!" dediği duyuldu ısırıcı bir sesin.

Adam arkasına baktı, kimseyi göremedi. Kâğıtları bırakarak yoluna devam etti.

Felâket nasıl olmuş da iki kardeşin evlerinin yarısını götürmüş, yarısı böyle ayakta duruyordu acaba? Çatı bile tam ortasından ikiye bölünmüştü.

Bölge sekreteri harereetle yaptığı ve yaşadığı şeyi düşünüyordu.

"Koca köy sular altında kalmış! Evler, insanlar, sığırlar! Kimse ne kadar olduğunu söyleyemez! Ne yaptık biz?"

Usulca konuşuyordu ama kısık sesi uzaklara ulaşıyordu. Fakat, kimse yanına yaklaşmadı. Bu kez de yıkılmış baraja doğru koştu. Suyun sürüklediği kocaman kaya parçaları, ağaç kütükleri, evleri ağılları yıka yıka gelmiş orada yüzüyordu. Dev duvar, çocuğunu yitirmiş ve deliye dönmüş bir kadın gibi sesleniyordu kendisine sanki: "Gelsene, seni bekliyoruz!"

Sekreter adımlarını su yoluna doğru yöneltti ama, kökünden sökülmüş ağaçları, alt üst olmuş evleri, şurada burada yükselen bacaları görünce daha da ürperdi. Ağaçların tepeleri tıpkı yardım çağıran çocukların elleri gibi gerili kalmıştı.

"Ne yaptık biz?"

İlk kez başkalarını suçlamıyor, kendisini de suçlular arasına katıyordu.

"Kim bizi aklayacak? Nasıl aklayacak? Kimin karşısında? Boğulan insanları, yıkılan evleri, sele kapılan hayvanları köye kim geri getirecek? Kimse bizi bağışlamaz!"

Kendisini suçlamaya devam ediyordu. Gelgelelim bu suçlama tek başına bir suçlama değil, başkalarıyla birlikte suçlu görüyordu kendini.

"Tek suçlu varsa o da benim, yalnız ben!" diye bağıramıyordu.

Yine de korkusu büyüyordu. Suyun bulanık dalgaları arasında, taşları, kayaları, ağaçları alabora ederek gürül gürül aktığını, önüne gelen her şeyi yıktığını görüyor, bunu engeleyememenin çaresizliği içerisinde korkusu artıyordu. Yakınmaların, sızlanmaların başladığını duydu. Galiba bir ölü bulunmuştu. Birden başının üzerinde bir çan ça-

lınıyormuş gibi oldu.

Uzunca bir süre olduğu yerde çakılı kaldıktan sonra derin bir acıyla:

"Kendimi bağışlayamam!" diye kesip attı.

Ömründe ilk kez hiçbir toplantıda geçirmediği sarsıntıyı geçirmiş, yıkılmıştı. Kimse ona böylesine güçlü bir heyecan veremezdi. Hiçbir güç şu ana dek onu böylesine yere, insanların arasına indirememişti. Görevinden alınmasını isterse bile, suçsuzluğuna inanmaktan, yalnızca kafasına koyduğunu yapmaktan geri kalmazdı. Başkalarının sözüne kulak asmaz, gözönüne almazdı onları. Hiçbir mahkeme, hiçbir öğüt onu bu sel felâketi kadar cezalandıramazdı. Kendisini küçük düşmüş, köylülerin gözünde çamura bulanmış, artık onların gözlerinin içerisine bakamaz hissediyordu. Bir akıntıya kapılmış, bir daha da yakasını kurtaramamıştı sanki.

Angel, konuşsun diye bekledi ama, bölge sekreteri yıkılmış bir halde, sessiz sedasız duruyordu. İlk kez olarak, homurdanmıyor, önüne geleni azarlamıyordu. Kendi olmadan kimsenin var olamayacağını sanan bu adam, onurla karşılanmaya, her şeye çağırılmaya alışmış olan bu adam, şimdi artık kendisinin bir işe yaramadığını, herkesin kedi başına oraya buraya koşup, bağırdığını, bir şeyler aradığını, acı çektiğini, kendisi orda değilşmişçesine, onu hiç tanımıyorlarmışçasına önünden geçtikleri görüyordu. Kimse ne selam veriyor, ne bir şey soruyor, ne de bir şikâyette falan bulunuyordu ona. Öyle sanıyordu ki su, ayaklarının altındaki toprağı kazıyor, bu felâkete uğramış, balçıklara bulanmış insanların önünde, içerisinde bir şeyler kırılmış gibi oluyor, yükselişi duruyor, kanatları eriyor, olimpiyata ulaşması engelleniyor, kimse elini bile sürmeden kutsallığı kendiliğinden siliniyordu. Gücünü yitiriyor, yöresini kuşatan mutsuz felâketzedeler kadar acı çekiyordu. Önceleri, halkın acısı ona ancak uzaktan bir yankı gibi geliyor, kulağına çarpıyor, fakat içersine işlemiyordu. Oysa bu onun tek bir sözle kovup başından sepetlediği sevimsiz bir rüzgârdı. Şimdiyse, felâketi kovamıyor, yüreğine çöken acıyı bastıramıyordu. Herkesten uzak, yapayalnız kalmıştı.

"Neden böyle oldu?" diye sordu kendi kendine. Bunca yıl, onuruyla kendisini feda etmiş, dur durak bilmeden çalışıp çabalamış, gece gündüz demeden canla başla didinmiş, tüm kampanyalar boyunca gö-

revinin başında kalmış, her kararnameyi canlı bir yapıta dönüştürmüştü de ne geçmişti eline? Nasıl olmuş da bugüne dek insanların çıkarlarını gözardı ettiğini anlayamamıştı? Bu ona yön veren makinenin çarklarıydı. Bir aks değişikliğinin ya da dişli çarkın bir başka tarafta delik açtığını, zararlara yol açtığını nasıl olmuş da görememişti? Hem neden kimse çıkıp da bozulan aksın onun kendisi olduğunu yüzüne karşı söylememişti. Yine de evet! Söylenmemiş değildi bu, söylenmişti. Kendi yanılgıları yüzünden ölümle burun buruna gelen Angel, bunu ona söylemiş, kendisini uyarmıştı ama aldırış etmemişti o. Neden? Başkaları boyun eğici türdendi, susuyorlardı. Kendisiyle iyi geçinmek için hatalarına göz yumuyorlardı. Oysa Angel ne zaman onunla karşılaşsa öfkeleniyordu. Öfkesinin nedenini kavrayamıyordu. Neden onun sözünü dinlememişti? Elinin altında bulunan şeyleri, durumu incelemesi, köylülere kaçmasını söylemesi için ona gönderebilirdi.

Fakat durumun bu denli kötü olduğuna inanmamıştı. Köy sekreterine neden güvenmemişti? Neden işi kendisinin dışında hiç kimseye güvenmemeye kadar götürmüştü? Bunlara cevap vermesi zordu. Fakat felâketin büyüğünün asıl başkalarına inanmasını önleyen körlükten geldiğini kavradı. Kendisinden başka hiç kimseye güvenmek istemeyen bir insan, olsa olsa kör, sağır, vurdumduymaz ve sorumsuzun teki olabilirdi.

Şu anda bütün yaptıklarının hesabını vermek zorundaydı. Ciddi bir mahkeme onun savunmasını dinleyecek, körlüğünü, çıkarları doğrultusunda hizmet etmek zorunda olduğu insanlara karşı hırçınlığını yargılayacaktı. Ona öyle geliyordu ki öfkenin kırbaçları yavaşça şaklamaya başlamıştı. "Daha hızlı vurun yoldaşlar, daha hızlı. Sizler aldatıldınız, pısırıklığa itildiniz!" diye bağırmak geldi içinden.

Aslında kimsenin ona birşey dediği yoktu. Herkes koşturup duruyor, herkesin kendi derdi ya da yakının derdi başından aşkındı. Potop'ta da herkes birbirinin yakınıydı. Kendi köyü gibi değildi burası. Orada en yakınları bile yabancı olmuşlardı kendisine artık.

Kalvaçef, kalabalığa katılacak oldu ama kimse ağzını açıp da bir şey söylemedi kendisine.

"Hey çocuklar!" diye seslendi. Ne var ki iki çocuk ürkerek yüzüne bakıp kaçıştı.

Acısı daha da arttı. Diken üzerindeydi sanki.

"Çekip gideyim," dedi birlikte geldiği kişilere. Öyle sanıyordu ki onlar bile kendisinden uzaklaşmış, kaçmışlardı. El ele yürümek zorunda olduğu kişilerle araları açılmış gibiydi.

Sözlerinde örtülü bir anlam vardı: çekip gidiyordu.

"Sizler kalın. Kalmanız gerekiyor. Ama ben gitmeliyim. Olup bitenleri yukarıya iletmek zorundayım."

Bunu alışkanlıkla söylemişti. Kabine tek başına kapanmak için helikoptere doğru gidince, asıl hesabı yukardakilere değil, buralılara vermek zorunda olduğunu anladı. Ama kendinde bu gücü göremiyordu. Zaten kim dinler, kim inanırdı ona? Önceleri o kimseye inanmıyordu, şimdi de kimse inanmazdı. Onun güveni kimin umurundaydı?

Son derece sarsılmıştı. Fakat kendisini toparlayınca ne yapacaktı acaba?

Kalvaçef, olup bitenlerle ilgilenirken, milis şefi kalabalığa karışmanın yolunu bulmuştu. Yalnızca ekmek dağıtmakla değil aynı zamanda da kimseyi suçlamadan, herkese yardım ederek, herkese sorular sorarak, dertleriyle ilgilenerek yaklaşmıştı. Köylülerin ilk kez olarak gördükleri, sivillerden uzak durmak zorunda olan askeri kişiye gelince, onları toparlayıp, tıpkı bozguna uğramış ve yeniden toparlanan bir ordunun birlikleri gibi kıyıya götürmüştü.

Sular çekilmeye başlamıştı. Adım başında, ortaya çıkan karnı yarılmış, başı kopmuş, gözü çıkmış cesetlerle karşılaşacaklarda sanki. Askeri yetkili heyecanlanmış, köylülerin acısına ortak olmuştu.

"Şu avlu kimindi?"

"Benim," diye içini çekti içlerinden biri umut kırıntısıyla.

"Oraya gitmek zor değil. Adamlarım gelince, gideriz."

Köylüler kendilerini hafiflemiş hissediyordu. Askeri yetkililer komuta etmeye alışkındılar: "Haz'rol! Marş! Boğulun, yine de halkın malını kurtarın!" Ama bu adam rahattı. Saatine baktı ve şöyle dedi:

"Nerdeyse gelirler. Mahzenlerden suları boşaltırız. Pompalarla bu işi göz açıp kapayıncaya dek çözümleriz. Gerekirse kurbağa adamlar, dalgıçlar göndeririz."

"Fakat albay yoldaş, benim evim en aşağıda, en tehlikeli bölgede. Tam akıntının ağaçları, taşları sürüklediği yerde," dedi Canko utana sıkıla.

"Kara ve suda giden, gemi gibi yüzen otomobillerimiz var."

"Sahi mi? Daha ne bekliyorsunuz öyleyse?"

"Her şeyin adamakıllı incelenmesi, iyice düşünüp taşınılması gerekiyor."

Albay oyalanmak niyetinde değildi. İşlemlerin planını kuruyordu kafasında. Bu dev su kütlesi her şeyden önce bir arazi gibi bir araya toplanıp kontrol altında tutulmalı, sonra da temizlenmeliydi.

Onu kaygılı gören köylüler işe karışıp önerilerde bulundular. Ve askeri kişi daha önce düşünmüş olmasına karşılık onları dinliyordu. Bölge halkı değerli öğütler veriyordu.

"Köprüyü kurtarmak belki de dediğiniz gibi, en iyisi. Daha doğrusu, daha akıllıca bir iş olacak."

"Pekâlâ, tamam! Bugüne dek bizim istediğimiz de doğrudan eylemdir zaten. Doğrudan doğruya gelip bizi bulsaydınız ya!" diyordu Deko Şebeko, Angel'e şöyle bir göz atarak. "Şikâyetlerimizi dinleseydiniz. Ama bunu "doğrudan" yönetime dönüştürdünüz. Sizin için her şey doğrudan olsun. Şu yönetimden usandık, bıktık artık!"

Kalvaçef, kendisiyle birlikte gelenlerin tümünün yerlerini bulduklarını gördü. Pilotlar bile onun gibi eli kolu bağlı kalmıyordu. Köylülerin acısına yürekten katılmış, yeni bir uçuştan önceki benzin makineleri gibiydiler. Çocuklara helikopterden söz ediyor, çevrelerini saran gençlere helikopterleri anlatıyorlardı. Hangi yükseklikte ne kadar hızla uçabildiğini, ne kadar yük taşıyabildiğini açıklıyor, düz olması koşuluyla bir çatının üzerine bile konabileceğini anlatıyorlardı. Kalvaçef ilkin onlara, sonra ekmek dağıtan milisin yanına, sonra doktorun oraya, daha sonra da askeri yetkilinin yanına gitti. Köylülerin ona akıl verdiğini görünce afallayıp kaldı. Tavrı değişmeye başladı ve pilotların yanına döndü. Biri, kilisenin çatısına çıkmış, köylülerin dışarıyla sürekli bağlantıları olsun diye bir radyo vericisi yerleştiriyordu.

"Tamam," dedi "Konuşabilirsiniz sekreter yoldaş!"

Gelgelelim Kalvaçef işitmedi bile. Hiç yapmadığını yapıyor, süt dökmüş kedi gibi susuyordu. Milis şefi yanına gelip bir şey sordu ama sorusuna yine kendisi cevap vermek zorunda kaldı.

"Tehlikeyi atlatmış sayılmayız. Kurtarma planımız gerçekleşmiş değil. Buraya çok şey getirmek gerekecek. Yeni bir köy kurmalıyız."

"Biz verince iyi, ama sizin vermeniz söz konusu oldu mu dilinizi yutuyorsunuz!" diye söze karıştı Deko. Ordan oraya koşturup duruyor,

şeflerin arasında mekik dokuyordu.

Çocuklara ekmek kızartan bir grup kadının önünde durdular. Deko, oradaki canlı yaşamı göstererek şaka yollu taşı geldiğine koydu:

"Tavasız plan olmaz, tamam mı?"

Balio'yu getirmeye giden Gölge ile Karabiniye telaş içerisinde oraya koştular.

Karabiniye öfkeden patlamamak için kendini zor tutuyor. Oflayıp pufluyordu:

"Yok," dedi.

"Kaçmış!" diye sürdürdü ne yapacağını bilemeyen Gölge.

"Gece kaçmış, haydut herif!" diye haykırdı Karabiniye, kendinden geçerek.

"Ne diyorsunuz?" diye sordu Kalvaçef öfkeyle. "Kaçırdınız mı elinizden? İsyan çıkmasını engelleyemediğiniz bir yana elebaşını da kaçırdınız üstelik. Sorumluluğu kim üstelenecek şimdi? Al işte bir iş daha! Burada koca bir örgüt var, komploculari bulup tutuklayacağı yerde, tutup herifi elinizden kaçırıyorsunuz!"

Radyo sinyali veren milis şefi:

"Uzağa gidemez," dedi.

Sonra yanına Gölge ile Karabiniye'yi alıp Balio'nun kaçtığı yöreye doğru yöneldi.

Bölge sekreteri karışmadı. Milis ve mahkemeler ancak onun emirlerine göre iş yapardı. Onun istediği kişi tutuklanır, onun belirttiği kişi yargılanırdı.

Kendisi varken bir başkasının emir vermesine ilk kez izin veriyordu.

Helikopterin havalanmasında kısa bir süre önce, Tuşe oraya dek sokuldu. Uzun uzadıya kilisenin yöresinde fır dönmüş, sekreterin yalnız kaldığı anı kollamıştı.

"Sekreter yoldaş, sizinle gidebilir miyim?" dedi.

"Bu kadar acele etmen için bir neden var mı?" diye sordu adamın bulanık bakışlarından kuşkuya kapılan Kalvaçef.

"Bilançomu yatırmam için kooperatifler yönetimine uğramam gerekiyor. Üç gün önce gitmem gerekirdi ama yağmur bırakmadı. Plandan fazlasını başardım, bunu kanıtlamak ve mal ısmarlamak istiyorum. Bildiğiniz gibi tüm canlılardan yararlanıldı ve ısmarlamalar, tıpkı

bildiğimiz gibi..."

Tam bölge sekreteri olur anlamında Tuşe'ye başını sallayacaktı ki -zira helikopterde boş yer vardı- Angel yaklaştı.

"Ne istiyorsun bakalım?"

"Şey sekreter yoldaş... Bilançomu yatırmam, yeni mallar ısmarlamam için beni de alıyor."

"Sen galiba onu kandırmayı becerdin," dedi Angel, Tuşe'yi daha önce çıktığı basamaktan indirerek. "Sen burda kalacaksın. Onlar gelir seni bulur. Hem hesaplarını burda yaparız. Yukarıyla iş görmene izin vermeyeceğim."

Fakat bölge sekreteri susuyordu. Angel onun yanında ilk kez kendi başına, özgürce, korkusuzca, sanki o yokmuş gibi hareket ediyordu. Bakışlarıyla hancıyı didik didik ettik. Dik dik adamın yüzüne baktı. Adam hemen geri çekildi.

Helikopter vınlamaya başlayınca herkes atmaca görmüş civciv gibi dağılıverdi. Erkekler gülüyordu. Kanatlarının altından çıkan rüzgâr Malinka'nın arkasında topladığı eteğini havalandırdı ama kadın çabucak indirdi. Kasketlerini koltukları altına kıstırmış olan erkekler kahkahayı bastı:

"Tamam Malinka! Pilotlar portreni çekti."

Malinka kahkahayla güldü. Gülüşü helikopteri daha az tehlikeli, daha az yadırganır, daha alışılmış bir duruma sokmuştu.

Angel, helikopterin gözden kayboluşuna bakıyor, kendi kendine, bölge sekreterinin Yağmurlar Cumhuriyeti'nde geçirdiği yıkıntıdan sonra ne olacağını soruyordu. Neden kimse ona derdini dökmemiş, hiçbir şey sormamıştı acaba? Zekâ durumunu gizlemek mi istiyordu yoksa? Ya da kendisine bir şey yöneltildiğinde, sert, hırçın ve her zamanki gibi kırıcı olmaktan mı çekiniyordu? Otoritesini, yenilmezlik, kompleksini neden yitirmişti, ne kadar sürecekti bu? Bürosuna dönüp de hiçbir şeyin değişmediği günlük yaşantıyla yeniden karşı karşıya kalınca, kendi havasını soluyunca, pişmanlıklarını unutup, yine eski halini almaz mıydı? Onu engellleyen neydi, neden sonuna dek gidip, kabul etmemiş: "Siz haklıymışsınız," dememişti? Yüksek gururu ve kötü anlaşılmış üstünlüğü onda öylesine yer etmişti ki, bu karabasan geçer geçmez yeniden ortaya çıkmaz mıydı? Sekreter emir falan vermeden, avutucu sözler etmeden çekip gitmişti. Söyleyecek söz bula-

mamıştı ilk kez. Angel kendi kendine onun her şeye yeni baştan başlayıp başlamayacağını, kendisiyle halkın arasına kurmuş olduğu barikatları yıkıp yıkamayacağını, duygu ve düşünce temizliğine yeniden kavuşup kavuşamayacağını, tutkularını evcilleştirip evcilleştiremeyeceğini, iktidar tutkusu, gururu ve egemen olma eğilimini yatıştırıp yatıştıramayacağını soruyordu. Bütün bunlar onun için öylesine doğaldı ki, istese bile değiştiremez gibi görünmüyor muydu? Bu felâketten sonra büsbütün değişebilir miydi, kendisinin elinde miydi bu? Aygıtın mekanizması pişmanlık yükünü küçültüp ortadan kaldırarak onda suçsuzluk duygusunu yeniden yaşatmaz mıydı? Belki de tam anlamıyla sanıldığı gibi değildi? Belki de insanın sınırını aşmamış, içinde kendisinin bile kuşkulanmadığı bir şey saklamış olamaz mıydı? Yokluğu onarılamayan yüce şey buydu. Susmuştu. Şefleri sus diye emretmemişti, kendiliğinden susmuştu. Neden kendiliğinden? Ne yapması gerektiğini sormadığı, böyle bir durumla karşılaşacağını ummadığından mı? Planda bulunmayan bu suskunluk Angel'i iyiden iyiye şaşırtmıştı. Not defterine hafifçe kaydedilmiş olan sözler güçlenir gibi oldu.

"Bölge sekreteri ilk kez olarak sustu," diye yineliyordu Angel. Ve unutmaktan korkuyormuşçasına bu cümlenin altını öylesine çiziyordu ki, nerdeyse sayfa yırtılıyordu. Sekreterde kimsenin bilmediği bir şeyi keşfetmiş olmaya seviniyordu. Onun tatlı bakışları altında, konuşma olanaksızlığını keşfedebilen tek insan Angel olmuştu.

"O da kendisini suçlu sayabilirmiş demek!" Angel içerisine güven dolduran bu keşfi günü gününe saati saatine kaydetti. Madem ki onun gibi bir insan kendini suçlu buluyor, kendisiyle uyuşma olanağı da var demekti. Angel sanki onu suçüstü yakalamış gibiydi. En önemlisi onu anlamış, suçunu yadsımaya kalkışmamıştı adam. Angel, bölge sekreterinin kapısını açar açmaz: "Bu adam beni gün ışığına çıkardı," diyeceğini umuyordu. Ve gülümseyecekti, istese de istemese de gülümseyecekti. Angel onun zayıf yanını bilirdi. Kendisini suçlu hissederek gülümsemek zorunluluğu duyardı. Hatta öyle ki, birtakım düşünceleri aşılamaya bile kalkmazdı artık.

Angel, düşüncelerinde daha da öteye varıyordu. Sekreterin zayıflığı yavaş yavaş bir niteliğe dönüşebilirdi. Belli bir zaman içerisinde, eğer Cumhuriyet Yağmurları onu önüne katıp sürüklemezse, Angel onun bürosuna girer girmez: "Planın neresine geldin?" diye sormaz,

hatta iskemlesinden ayağa bile kalkardı. Bunu şimdiye dek yaptığı görülmemişti. Gider kendisini karşılar, arkasından kapıyı kapatır, önceden yaptığı gibi, hareket etmek için arada mesafe bulunsun diye sanki taş ya da bıçak atarmış gibi geçip yerine oturmazdı. Gelir onun yanına oturur, tatlı bir dille, "Ülserin nasıl? Karın, oğlun iyiler mi? Annenden ne haber, iyileşti mi biraz?" diye sorardı.

Annesinden söz etmeyi unutsa bile, Enço'dan, Tsenka'dan haber sormayı unutmuş bile olsa yine de Angel'in gönlünü almış olurdu.

Sonra Angel sanki oraya yazdıklarını silmek istercesine iki üç kez başını salladı.

Bölge sekreteri susmuştu ama olgu sürüyordu, kim bilir nasıl sonuçlanacaktı? Salt görünüşte değişmez miydi pek çokları gibi? Yağmurlar Cumhuriyeti onun ve tüm onun gibilerin sonunu getirmiş miydi gerçekten?

Bir salonda, seçilmiş delegelerle değil de herkese açık, halka açık dev bir açık oturumda eksiksiz bir meclis toplanmış gibiydi. Yağmurlar Cumhuriyeti'nde herkes bu toplantıya katılmış, hatta ihraç olunanlar, deliğe tıkılanlar, dövülenler, düşman olarak yargılananlar bile; herkes kendi sorununu, sıkıntısını aktarmış, bir daha benzeri olaylarla karşılaşmamak, aynı yanılgılara düşmemek için alınacak önlemler konusunda birtakım önerilerde bulunmuştu.

Delegelerin önerileri de aynı yağmurlar gibi dinmek bilmeyen türdendi. Barikatları yıkıyor, önden gidiyordu. Tıpkı damlalar gibi çok yükseklerden, dupduru bir gökyüzünden geliyor, birleşerek karşı konulmaz bir güç oluşturmak amacıyla toprağa yöneliyordu.

Helikopterin hareketinden kısa bir süre sonra, karşı kıyıda bir kurtarma bölüğü göründü. İtfaiyecilerin arabaları güneşin altında ışıl ışıl parıldıyor, kamyonlar homurdanıyor, yüklerini boşaltıyorlardı. Sinyaller, çekiş sesleri, sinirli çığlıklar dolduruyordu ortalığı. Sonunda, kayıklar suya salındı. Kazlar gibi peş peşe dizildiler. İlkinde, en büyüğünde kırmızı fularlar görülüyordu. Ve ana babaları sevinç gözyaşları dökmeye koyuldular. Başlarına bir şey gelmelerinden korktukları çocukları en sonunda dönüyordu! Birbirlerine el kol sallıyor, herkes kendi çocuğunu görür görmez ağlamayı kesiyordu. Meleşerek annelerini arayan kayıp kuzuları andırıyorlardı. Annelerinin yanından bir türlü ayrılmadan titreşip duruyorlardı.

"Raço!"

"Pavlinka!"

"Donço!"

Çocuklar da seslenmeye başladı. Çocuklar ve büyüklerin sesleri birbirine karıştı. Bütün köy kıyıda toplanmıştı. Çocuğunu beklesin beklemesin tüm köylüler oraya üşüşmüştü. Burası bir yığın insanın karınca gibi kaynaştığı bir liman oluvermişti. Kalabalığın içinde sondajcılar da görünüyordu. Arkadaşlarını bekliyorlardı. Ana babalar çocuklarını kayıktan çekip çıkardılar, bağırlarına bastılar. Öpüp sevip, sevinç gözyaşları döktüler.

"Yavrum benim! Her şey yeniden başlayacak nihayet! Kim kurtardı sizi?"

"Vlado, Vlado!" dedi çocuklar kurtarıcılarına doğru dönerek.

Orta boylu, esmer, gür siyah saçlı bir adam çocukları teker teker kayıktan indirdikten sonra kendisi iniyordu. Ayağı toprağa basar basmaz derin bir soluk aldı. Onları ailelerine sağ salim getirmeyi başarmıştı. Bir eliyle kendi çocuğunun elinden, bir eliyle de Ranço'nun elinden tutuyordu. Daha önceki sekreter, babası Yonço'nun 9 Eylül 1944 öncesi tahsildar olduğunu bahane ederek onu köyden kovmuştu. Kaç gündür saçı sakalı uzamış olan öğretmen Milkov, çocukları için kendisine işkence etmiş ve nihayet umutları gerçekleşmiş bir azizi andırıyordu. Eski öğrencisi Vlado ilerleyip çocuğu babasına teslim etti. Beriki çocuğu kaptı, utancından Vlado'nun yüzüne bakamadı.

"Görüyor musun?" dedi Milkov heyecanla. "Onu köyden kovdun ama o senin çocuğunu kurtardı!"

Vlado kasten, gürültü yapan çocuklara döndü, geceli gündüzlü analık, babalık ettiği çocuklardan ayrılamıyordu bir türlü. Sürgün edilmiş olmasına karşılık onlar onu köye bağlıyorlardı. Önceleri ona iş verilmiyor, "kaçağın teki!" deniliyordu. "İçinde şeytan var serserinin, bir şey yapayım derken, iki şeyi mahvediyor. Öyle bir cellata ihtiyacımız yok bizim!" Bir toplantıda ondan söz açılınca eski sekreter Ranço, ıstakoz gibi kızarıyor, yumruğunu masaya vurarak: "Ben bu görevde bulunduğum sürece, ona bu köyde ekmek yok! Tahsildar babası benim çakırdikenlerimin bile hesabını tutmuştu." Ama Vlado devrimci bir çocuktu. Kızıl bayrakları izlerken, sevinçten hoplamış, oldum bittim öğretmeni Milkov'un yanında yer almıştı. Köyden ayrılacağı gece sa-

bahlara dek ağlamıştı. Hamallık yapmak için genç karısından, yeni doğmuş yavrusundan ayrılmak zorundaydı. Vagonların yükünü boşaltıyor, kamyonlara yüklüyordu. Bir yandan işini yaparken, bir yandan da şoförlerin yanına binip direksiyonu ellemeye başlamıştı. Şoför oluşu böyle olmuştu. Çok çalışkan olduğundan ve herkes işinden memnun kaldığından ona bir otobüs vermişler, o da böylece Potoplu çocukları bölgedeki kermese götürmüştü. Dönüşte, tam Hanımın Köprüsü'ne geldikleri sırada bir gök gürültüsü ve sel sesi duyulmuş, üzerlerine bir su dağı düşmüştü. Çocuklar bağırışmaya koyulmuştu.

"Mutlaka baraj yıkıldı!" diye bağırmıştı Vlado. "Arabadan atlayın yukarlara doğru kaçın!" Ne var ki daha bir saniye önce gülüp oynayan, şarkılar türküler söyleyen çocuklar, onun dediklerini gerçekleştiremiyor, elleri böğürlerinde, ne yapacaklarını bilmeden şaşkın şaşkın bekleşiyorlardı. "Çabuk kaçın! Sele kapılacağız!" diye bağırmıştı arabadan atlayarak. Fakat çocuklar kapının önüne yığılmış, bir türlü çıkamıyorlardı. "Camları kırın!" diye bağırmıştı o zaman Vlado boğuk bir sesle. Kapının önünde olanları itmiş, camları kırıp onları kavun gibi birer birer kucaklayıp bayırdaki çalılıkların arasına bırakmıştı. Çocuklar kollarını salyangozun boynozları gibi uzatıyor, Vlado'da onları çekiyordu.

Su kütleleri gürüldeyerek köprünün kemerleri altına fırlamış, sürüklediği taş, kaya parçaları ortalığı tıkamış, yollara taşmıştı; devrilen otobüs nerdeyse sulara kapılıp gidecekti. Vlado beline kadar sulara batmıştı, hem çocuklar, hem de araba için kaygılanıyordu. İki çocuk elbiselerini unutmuş, aramaya dönmüşlerdi. Vlado onları ancak içlerinden biri boğulmaya başlayıp da öbürü deliler gibi bağırarak bir çalıya tutununca farketmişti. Suyun içerisinde güç belâ hareket ederek Rançe'nun oğlunu yakalamayı başarmıştı. Öyle ki o anda tam sular çocuğu otobüsün altına götürüyordu. Sonra çalıya tutunan çocuğa ıslak sırtından itmiş yamaca tırmanmasını sağlamıştı. Ve tam otobüs geri döndüğünde çocuklar bağırmaya koyulmuşlardı. "Yonço! Yonço!" Kendi oğlunun orada olmadığını korkuyla fark etmişti. Başkalarının çocuğunu kurtarmış, kendi çocuğunu unutmuştu. Birden yüzmeye başlayan otobüsün içine bakmayı akıl etmiş, şoför koltuğuna tünemiş olan çocuğu görmüştü. Onu da kancayla çeker gibi çekmeyi, otobüs devrilip sulara gümülürken, sırtına almayı başarmıştı.

Zincirden boşanmışa benzeyen sular cehennemi bir gürültüyle yeni kurbanlar arıyordu. Vahşice saldırarak köprünün korkuluklarını yıkmış, öte yakaya fırlamıştı. Ağaçları, kuş yuvalarını önüne katıp sürüklüyordu. Sonra bu kıyıya gelmiş aynı zararı vermiş, doymak bilmez bir canavar gibi önüne çıkanı yutarak yoluna devam etmişti. Ağzı açık, her şeyi yutmaya hazır bir canavardan farkı yoktu suların. Korkudan dillerini yutmuş çocuklar bu korkunç felâkete bakarken, birbirlerine sokulmuş, titremeye başlamışlardı. Bu mutlu günün böyle bir felâketle sonuçlanıp kendilerini bu denli korkutacağını akıllarından bile geçirmemişlerdi.

Rançe işlediği hatayı anlıyordu. Yalnızca Vlado konusunda değil, onun zamanında köyde olup biten pek çok şeyde hatalıydı. Fakat bu hatayı kabullenecek gücü yoktu henüz. Ama yine de kaşlarını kaldırarak kaçamak yollu gülümsedi. Sonra tıpkı yaşlı bir binek atı gibi çocuğunu sırtına alıp götürdü.

Milkov, yüreğini tüm ana babaların sevinci, çocukların cıvıltısı, eski öğrencisinin başarısıyla dolu hissediyordu. Lime lime olmuş pantolonu, dizleri paramparça, başı vıcık vıcık yaralarla dolu öğrenciliği geldi gözlerinin önüne. Sözlüye kaldırıldığında, soru sorduğunda, bazen dersini biliyor, bazen afacan bir tavırla yüzüne bakıyor ve ona yardım etme çabaları boşa çıkıyordu.

"Gelecek defaya öğrenirim efendim!" diyordu alayla, sanki büyük bir marifet yapmışçasına.

Bir başka kez, Milkov onu yeniden derse kaldırıyor, ama Vlado verdiği sözü unutup yeniden "bir dahaya yaparım!" deyip geçiştiriyordu.

Bu bir dahaya, koca bir öğretim yılı sürüp gidiyordu. Sığırları otlatmaya gidiyor, saatlerce ırmakta suların arasında dolaşıyor, kefal balığı yakalamak için sularda kovuk kovuk dolanıyor, yıl sonunda bütünlemeye kalıyordu.

Ve işte bunca yıl sonra şu 'bir dahaya' yerine gelmiş oluyordu.

"Aferin Vlado, bütünlemeyi başarıyla verdin!" diye onun elini sıkarken, damarlarında yeni bir kanın aktığını hissetti Milkov. Bu törenli dönüş onun yapıtının şükranıydı. "Şimdi artık, hakkın olarak, alnının akıyla dönebilirsin. Tüm makineler senin komutan altında olacak. Başkalarına öğreteceksin."

Aşağılanmış, bunca yıl evinden ailesinden uzak kalmış olan Vlado, şimdi başarısının soylu tacını taşıyarak şaka yollu ama yürekten bir karşılık verdi:

"Bu felâketten sonra, geri dönebilirim. Olanlar bir daha olmayacak. Her şey yerini buldu. Ben de kendi yerimi!" Minnettarlıkla gülümsemesi yaşlı öğretmenin yüreğine su serpti.

"Oh-oh-oh! En sonunda döndü yavrucaklar. İyi ama şimdi sizleri nereye koyacağız. Seller her şeyi götürdü."

Bir kez daha acı gözyaşları dökülmeye başladı. Köylüler bir kez daha felâketi anıp üzüntüye kapıldılar.

"Haydi, haydi, sıkmayın canınızı. Söylediler size. Hükümet sel felâketine uğrayanlara ayda yüzer leva verecek. Ve hepsine tepede birer ev yaptıracak. Kesin sızlanmayı artık köyü telaşa boğmanın gereği yok!"

Ana-babalar çocuklarını kundak cocuğu gibi kucaklarında taşıdılar. Öğrenciler, utandı, yere kayıp kendileri yürüdüler ama fazla uzağa gidemediler. Durup köyün haline baktılar. Mutlu çocuklukları silinip yok olmuştu. Gözleri yağmurlu gökyüzü gibi yaşlar doluydu.

Zooteknikçi Diço, Marta'sının kırmızı mantosunu tanıdı. Kayıkta değil de, beyaz bir kuğunun sırtına binmiş kendisine doğru yakıaşıyor gibiydi. Suya girdi, ona kucakladığı gibi kıyıya çıkardı. Marta'nın çok serbest bir kadın olduğu, köy geleneklerini yıkan o modern dansları yapmasının hiç de iyi bir şey olmadığı söylendiği zaman kulaklarına dek kızaran Diço, onu herkesin gözleri önünde öpmekten çekinmedi.

Kızlı erkekli gençler Mirka kıyıya yanaştığında elini sıkmak için yanına yaklaşarak:

"Mirka, Mirka!" diye bağrıştılar.

Ayaklarını yere değdirmeden taşımak istiyorlardı onu. Fakat o kimsenin yardımını kabul etmedi. Kayıktan çamurun içerisine fırladı, dizlerine dek balçığa bulandı. Suratı asık, isyancıydı. Güneş parıldıyor, sular çekiliyordu, oysa Mirka'da gerçek bir kasırga başlıyordu.

"Ne yaptın Mirka? Neler geldi başına?" diye sordu herkes.

Mirka birden cevap verdi:

"Yardım istedim."

İnsanların yüzüne bakmaya çekiniyordu.

"Arkadaşlarımızdan bir haber var mı?" diye sordu sondajcılar.

Birden büyük bir sarsıntı geçirdi. Omuz silkti. Herkesin bildiği şeyi içinde saklayıp omuz silkti.

Üzgün üzgün başlarını sallayıp Rayna'nın önüne gittiler. En son bayan öğretmen indi kayıktan. Eşyalarını boşaltıyordu. Gülümser, parlak yüzlü bu genç kız, dalgalı saçları hareli, bembeyaz inci dişli bu genç kız, bu zor günlerin içerisinde yaşlanıvermişti.

"Bir şey işittiniz mi?"

"Aman..." dedi genç bayan öğretmen. Az daha tüm Kapinovo'yu yasa boğan olayı anlatıverecekti. Sular iki sondajcının cesedini köy yakınlarına atmış, herkes gidip görmüştü. Gelgelelim kendisine soru soranı anımsayıp dudaklarını ısırdı. "Doğrusunu isterseniz bu konuda hiçbir bilgim yok. Çocukların başından ayrılamadım ki. Aklım fikrim onlardaydı. Mirka! Nasıl başardın suyu geçmeyi? Senin için karalar giyindik, çanlar çaldık."

"Ekibin atıyla."

Bu gibi sorular sorulması hoşuna gitmiyordu Mirka'nın. Bir fırsatını kollayıp eve kaçmak istiyordu.

Kimse Nayo'nun nasıl heyecanlandığının farkına varamamıştı. Kalabalığın arasına karışmıştı; bir şey diyemiyordu ama üzgün gözlerini Mirka'nın en ufak hareketinden bile ayırmıyordu. Kızın başına bir kötülük gelip gelmediğini merak ediyordu. Sağ salim döndüğü, ölümden yakayı kurtardığı, gitgide, kendisine kavuşmak için geri döndüğüne inanmaya başlayıp mutlu oluyordu. Ama sevincini gölgeleyen bir şey vardı. Gönlünü kaptırmış mıydı acaba şu delikanlıya?

"Doktor nerelerde Mirka?" dedi Deko patavatsızca.

"Nerden bilsin kızcağız, canım?" dedi onun yerine bir başka kız. "Geldiği yere dönmüştür."

"Nasıl? Senin yanına gidecek diye ona bir sal yapılmıştı! Sakın boğulmuş falan olmasın?"

"Tasası bana mı düştü! İsteyen gider arar!" diye atıldı Mirka ve arkasını dönüp uzaklaştı.

Annesi de onunla gitti. Kızı sağ salim döndüğü için son derece mutluydu, şu anda başka bir şey düşünemiyordu. Sonra kızın giysisini elleyip, şaşkın şaşkın mırıldandı:

"Hayret! Sulara gömüldün. Yağmurun altında kaldın. Yine de üstün kupkuru! Nasıl olur! Ne yedin? Nerde uyudun?"

Mirka hiç ses çıkarmadı. Kadın, rahatlamıştı. İçini çekti. Sonra onun bir kolunun sökük olduğunu gördü, parmaklarıyla sökük kumaşı yakalayıp dikmek ister gibi yaptı:

"Neyse, döndün ya. Önemli olan o! Giysiler onarılır ama insan onarılamaz."

Nayo'nun onlara yetişmek için çabuk çabuk yürüdüğünün farkına varmadan ilerliyorlardı. Böyle havalarda öbür çobanlar gocuklarını, abalarını giyiyorlardı fakat onun sırtında yalnızca bir yağmurluk vardı. Yağmur dindiği halde sırtından çıkarmamış, etekleri arkasından yeldir yeldir ediyordu. Yamacı tırmanırken çamura bulanmıştı etekleri. Yenilmez bir güç onu Mirka'ya doğru çekiyor, gittikçe ona daha sıkı bağlanıyordu. Su baskını aralarındaki engelleri yıkmış gibiydi. Onu düşünerek yürüyor, yelesine yapıştığı atını mahmuzlayarak, sulara bata çıka, dalgalarla, taşlarla, ağaçlarla savaşıyor, bütün gece üstünde kaldığı ağaç dalına kendini atıncaya dek verdiği mücadeleyi getiriyordu gözlerinin önüne. Bu, o çapkın oğlandan kalma çamur lekelerini Mirka'nın yüzünden yıkayıp götürüyordu.

"Konuşsana! Hiç değilse bana anlat. Annenim ben senin!" dedi Kata Ana gözlerini kızın yüzüne dikerek. "Söylesene ne oldu? Kaçtı mı, boğuldu mu?"

"Madem ki sen gönderdin, senin bilmen gerekir."

"Ben, bir ana olarak ona öte beri verdim. Sana doğru gideceği yerde, akıntıya doğru uzaklaştı. Akıntıya mı kapıldı dersin? Kaçtı mı, boğuldu mu? Ne oldu? Söylesene! Neden söylemiyorsun ne olduğunu?"

"Arabası burda mı?" dedi Mirka.

"Burda ama neye yarar? İçinde nesi var, nesi yok aldı. Beni kuşkulandıran da bu oldu zaten."

Mirka annesinin gevezeliğini daha fazla dinleyemedi. Arabaya doğru koştu. Sanki bir belirti, bütün sırrın çözülmesini sağlayacak bir ipucu geçirecekti eline.

"Belki de boğulmuştur çocuk. Az daha sen de boğuluyordun ya. Bir de kalkmış kuşkulanıyor, lânetler yağdırıyorsun oğlana."

Gerçekten Mirka suyun kendisini atın sırtından nasıl kopardığını, yüze yüze karaya varmak için çekmediği eziyet kalmadığını bildiğinden, delikanlının onun yüzünden kendisini feda ettiğini düşünmeye devam ediyordu. Aşağıda köprünün köprü denecek hali kalmamıştı.

Göle dönmüştü. Oraya düşmüş, kurtulamamış olmalıydı. Eğer çocuğu orada bırakıp da öte yakaya geçmiş olmasa bu işler gelmeyecekti başına. Çılgınlar gibi suya atıldığı için üzülüp duruyordu. Kendisi ölseydi bari, ölüm her şeyi silerdi.

"Burada kalsan, bunlar gelmezdi başımıza! Ne olduysa bilmem, aklına esti bu iş. Al işte, gül gibi kocayı kaçırdın elinden!" diye homurdandı kadın, Mirka'nın yarısına tuz biber ekerek.

Karşı kıyıda yalnız kaldığı sürece Mirka aynı soruyu kendi kendine sayısız kez sormuş, sayısız kez de aynı yanıtı vermişti. Nasıl olmuş da bu akıl almaz işe girişmiş, pırlanta gibi kocayı kaçırıvermişti elinden? Bunca zamandır artan duyguların karşı konulmaz yükselişinin nedeni bu su baskınıydı.

"Nasıl oldu da kaçırdın onu elinden!" diye habire çıkışıyordu annesi. "Şimdi artık işin yoksa, gece gündüz ağla, sızla, kulağımı kurut. Senin sızlanmalarını dinleyeyim işim yoksa."

Ama Mirka, onun kendisine bu büyük mutluluğu verdikten sonra ondan ne kopardığını anlıyordu. Diğer karşı konulmaz duyguların yükselişinin nedeni de yine su baskınıydı. O adım da öbürü kadar önemliydi ama onu da hiç çekinmeden atmıştı. Çünkü buna çok önceden hazırlamıştı kendini. Mirka çocukluğundan beri toprakla uğraşıyor, toprağı, özellikle de bahçesini çok seviyordu. Babası Potop'un en gözde bostancısı olmuştu. Ta Macaristan'a kadar gitmiş, çok uzun süre orada yalnız başına kalıp sebze yetiştirmiş, para kazanmış, sonradan ülkesine geri dönmüştü. Yabancı ülkeden yalnızca para ve güzel giysiler getirmekle kalmıyor, birtakım yeni şeyler de getiriyordu. Güzellik, toprak ve bahçe sevgisini babasından almıştı Mirka. Çetin çalışma koşulları, ağır iş, adamın sağlığını bozmuş, orada ölmüştü. Belki de Mirka'nın her şeyi daha uzaktan istemesinin nedeni, onun dönmemiş, kemiklerini yabancı topraklarda bırakmış olmasıydı. Ve onu bu yakışıklı gencin kollarına atan da bu istekti işte. Ama neden yüzüstü bırakmıştı öyleyse? Çünkü çocukluğundan beri bağlandığı yeniye olan sevgisi, ondan daha küçük, daha az değildi. Nasıl olur da karşıya geçip yardım çağırmazdı ki? Erkeğe susamışlığı doyurulduğu bir sırada yeniye olan sevgisinin tehlike altında olduğunu hissetmiş ve gece yarısı sokağa fırlamıştı; hem de ilk sevgisini kaybedebileceğini unutarak... İki üç kez duraklamıştı ama bu çekimserlik, yüreğinden ya da irade-

sinden değil de aklından gelmişti. Hiçbir şey onu geriye döndüremezdi, çilek tarlası onun tüm gençliğini, tüm varlığını adadığını bir yerdi. Oraya, çileklere, yapraklara, babasının yüzünü çizmişti. Oraya bir anıt dikmiş, bir anıt yükseltmişti. Onun aynasıydı bu. Gelip geçenler parmak ısırıyor: "Bakın Mirka nasıl bir kız!" diyorlardı.

Suyun, toprak katmanlarını, tumbları, fidanları, soğuk kış günlerinin, orada geçirdiği dondurucu gecelerin, bitkilerle birlikte oraya ektiği düşlerin ilk çileklerle birlikte yeşerttiği umudun, Angel'in uğrunda mücadele verdiği köy tanışıklığı içindeki imanı önüne katıp götürmesini eli kolu bağlı seyredemezdi. Angel, "Henüz iş işten geçmemişken biri karşıya geçsin, " deyince, Mirka bu birinin kendisi olması gerektiğini kavramıştı. Kırlangıç gibi hiçbir zorlama olmadan karşıya geçmek için elini çabuk tutmuştu. Derken ikinci adım ilk adımı daha kolay izlemişti. Annesi anlayamıyordu bir türlü bunu. Kimse onun yüreğinin sevgilisiyle bahçesi arasında ikiye bölündüğünü, bir parçasının kızın kendisine, ötekinin de topluma ait olduğunu bilmiyordu. Bu parçalardan her biri var olma hakkına sahipti. Biri öbürüyle çatışmıyor, birbirini tamamlıyorlardı.

Eve geldiler; Mirka arabayı avluda görünce sevinçten yüreği hopladı. Oğlan az şey bırakmamıştı. Kendisi ordaymış gibiydi. Ölmediyse, geri dönmesi için bir rehindi bu. Ama bir grup insan arabanın çevresinde telaşla dönüp dolanıyordu. Milis şefini görünce ürperdi Mirka. Henüz kabuk bile bağlamamış olan bir yarayı deşmek için bunca insanın bir araya toplandığını görmek hiç de hoş bir şey değildi.

Milis şefi arabanın plakasını ve motor numarasını kayda geçtikten sonra:

"Hi bir belge yok!" dedi.

"Mirka gel de anlat, bakalım!" dedi ordakiler. Milis şefi de başıyla Mirka'yı çağırdı.

Kız koşup yanına gitti. Akıl fikri sevgilisine yardım etmek düşüncesiyle doluydu. Kaçtığına inanmak istemiyor, annesinin uyandırdığı tüm kuşkuları kafasından kovmaya çalışıyordu. Olsa olsa akıntı onu suların en bol, en yaygın olduğu yere sürüklemiş olabilirdi. Belki de bir ağaca asılmış, yardım çağırmış, kimseye sesini duyuramamıştı.

Sorulmasını beklemeden, utancını yenerek birden:

"Sulara kapıldı. Akıntı götürdü onu! dedi. "Suyun salı önüne katıp

akıntı yönünde götürdüğünü gördüm. Kürek sallıyordu ama akıntının önünden kurtulamadı. Sonrasını ben de bilemiyorum. Kayık falan yollayın. Belki hâlâ yaşıyordur. Gecikirseniz, boğulur."

Mirka utanmıyor, yalvararak, ateşli ateşli konuşuyordu. Oradakiler kızın henüz kendisini toparlayamadığını anladılar. Olanları kendisine anlatmaya çalışanlara bakıyor, habire:

"Acele edin, boğulacak! Çabuk olun, çabuk!" diyordu.

Motorlu kayıkların harekete geçtiğini, sel gölünü adamakıllı araştırdıklarını fark etmemişti.

"Boğulmadı, kaçtı Mirka, kaçtı!" diye bağırdı Deko Şebeko heyecanla. "Anlamadın mı hâlâ?"

"Özür dilerim ama bir durum var. İşe karışmak zorundayız," dedi milis şefi, "Adı neydi bu çocuğun?"

"Hıh..." diye omuz silkti Mirka, sıkılmıştı.

Sormamıştı adını. Kendisi söyler diye düşünmüştü. Annesinden babasından söz eder sanmıştı. Her şeyini verdiğine göre, onun da hiçbir şeyi gizlememesi, anlatması gerekirdi.

"Adını da mı bilmiyorsun?"

Bu ad konusu hoşuna gitmişti Mirka'nın. Onda babasını anımsatan bir şey bulmuştu.

"Adı Panto Dueş'di," dedi kıpkırmızı kesilerek.

"Ada bak, ada!" dedi Deko gülmeye koyularak. "Panto Bulgar adı olmasına Bulgar adı ama şu Dueş... Sakın Çekoslavakyalı falan olmasın? Belki de annesi Bulgar, babası Çek'tir."

Mirka ile alay ettiğini kimse anlamadı. Yalnızca milis şefi ufak yollu gülümseyip arkasından da:

"Kendini öyle mi tanıttı?" dedi.

Genç kız ürkmüştü. Kıpkırmızı kesildi. Başıyla evet diye onayladı.

"Pan Tadeus, Pato adı değil, Polonyalı yazar Miskieviç'in bir yapıtının adı."

Mirka, kendisine gelmişti. Ezilip büzüldü. Başını kaldıramaz oldu. Olup bitenler herkesin gözlerinin önünde sergileniyordu. Birden çırılçıplakmış gibi bir duyguya kapıldı.

"Evinizde sahte adla kalmış!"

"Hay Allah! Ne serseri şeymiş şu Sofyalı piç!" diye bağırdı Deko.

Mirka gözyaşlarını koyverdi. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Milis şefi genç kızın delikanlının oyununa kanıp baştan çıktığını anlamıştı.

"Çekilin!" dedi. "Eyerleri arabanın üzerine kor, yarın köprü yapıldığında götürürüz."

"Bir yere kaçamaz. Yakalar getiririz onu sana!" dedi Deko. Arabanın başından ayrılarak Mirka'nın evine doğru gitti. "Kes ağlamayı Mirka. Kimse bir şeyden kuşkulanmasın!"

Sonra bir koşu, milis şefiyle konuşmakta olan Angel'in yanına gitti, bir başka yarayı deşmeye koyuldu.

"Peki, Balio'yu nasıl yakalayacağız? Sınıf düşmanı haydutun teki o!"

Angel migreninden kurtulmak için ağırlaşmış olan başını avuçları içerisinde kısıyordu. Deko onun bu konuda konuşmak istemediğini anlayıp yeniden Mirka'nın yanına döndü.

"Suç Kata Ana'da! İki gün iki gece yemedi yedirdi, giymedi giydirdi. Aklı sıra kızına bir koca bulduğunu sanıyordu. Üstüne üstlük de o ite sal yapsın diye kardeşine etmediğini bırakmadı. Senin de zaten işin başından aşkındı Angel! Doktordu! Akua destila'ydı! Ha! ha! ha! Basbayağı suymuş be, saf su! Veteriner söyledi!

"Madem biliyordun da bütün bunları, neden o zaman söylemedin?"

"Ben gözümün önünden sıvışmayı başardı diye küplere biniyorum. Köpek gibi arkasından koştum: 'Dur, beni bekle doktor. Bekle ben de geleyim!' diye bağırdım. Fakat kaçtı. Veteriner tutmasa, ya tutar kolundan getirir ya da boğardım! Sabotajcının teki! Panto Dueş! Ben ona öyle bir akua destila verirdim ki, bir elime geçirsem, görürdü dünyanın kaç bucak olduğunu! Şef ne dedi?"

Deko, milis şefinin ne dediğini öğrenmeye can atıyordu ama Angel, hiç oralı olmadı. Sustu.

"Yoksa bağışlayacak mıyız ha Angel? Mirka'yı baştan çıkardı, doğuma yardım etti, Grabço Baba'nın ömrünü uzattı!"

Angel gülümsedi. Deko alev alev yanan gözleriyle konuşmayı sürdürdü:

"Angel, sahi sen bu arabanın onun olduğuna inanıyor musun?"

Sonra karşılık beklemeden kuşkularını anlatmaya başladı:

"Mutlaka haydutun teki!" Ve hayranlıkla ekledi: "Kopuğun daniskası! Kimse akıl edip de belge melge istemedi kendisinden. Hepimizi faka bastırdı. Peki, hastalara baktırmadan önce sen niye öğrenci kimliği istemedin kendisinden. Gerçekten bize iyi oyun oynadı ha! Ama şimdi, Mirka ne yapacak? En doğrusu doktorun onu muayene edip bir rapor vermesi. Bu serserinin kıza bir şey yapmaması olanaksız. Bizi kandırmayı başardığına göre, onu hayli hayli atlatmıştır. Biz ki aklı başında insanlarız. Bir genç kızı kaçırır mı elinden? Kadın aklı işte..."

"Yeter artık çene çaldığın! Git de bir işe yara bari!" dedi Angel.

Deko hayıflanarak yarım bir tur yaptı sonra gönüllü fedaisiymişçesine milis şefinin yanına atıldı.

Mirka'ların avlusunda yalnızca Nayo kalmıştı. Her şeyi anlamıştı. Mirka'nın gözyaşları olup bitenleri anlatarak içini yakmıştı. Otomobili kılıfıyla birlikte alt üst etmeyi geçirmişti içinden. Tuzağı, kandırmanın elde etmenin kaynağını görüyordu. Eğer o gece, evlerine döndüğünde, allak bullak olacağı, pencereden geri çekileceği yerde, takkadak evin içine girse, Sofyalı'nın karşısına otursa, Potoplu çobanın sandığı kadar aptal olmadığını o öğrenci bozuntusuna göstermiş olsaydı bütün bunlar olmazdı! Gelgelelim kapıları dinlememek için geri çekilmişti. Yüksek gururu kendisini zorla kabul ettirmesine engel oluyordu. Mirka'yı çok seviyordu, ama onu değneğiyle kuzu gibi gütmek istemiyordu, eski sevdalıların yaptığı gibi yapmak hoşuna gitmiyordu. Gönlü kırılmıştı ama yılgınlığa kapılmamıştı. Mirka'ya güveniyordu, olduğu gibi görünüyordu o her zaman. Küstah konuğun saldırılarını püskürtür, ertesi gün her şeyi anlatırdı ona. Nasıl olur da güvenmezdi ona? Sevdiğine göre, güvenmeliydi. Onun başka delikanlılarla konuşmasını engellemek istemiyordu. Bu ilk kez oluyor değildi. Herkese ağzının payını verebildiğini kanıtlamıştı Mirka. Araya girse, sormaya kalkışsa: "falanla niye konuştun?" dese onu tersleme hakkına sahipti. "Benim işlerime ne hakla burnunu sokuyorsun sen? Sen kim oluyorsun?" Aslında onun gözünde bir hiç olduğunu, onun gözünde önemli biri olmak istediğini ve kızın buna belli belirsiz gülümsediğini düşünerek, onları baş başa bırakıp gitmişti...

Nayo epeyce bir süre içeri girmeye cesaret edemeden avluda dolanıp durdu. Kaç kez alacakaranlıklarda oraya gelmiş, yüreğinde tatlı bir ürpertiyle kararsızlığa düşmüştü. Yoruluncaya dek ıslık çalıp bekle-

mişti. Ama şu anda, sevgilisinin elinde bahçeye dönmüş olan bu avlu, çamur içinde kalmış, pislenmişti. O güzelim çiçekler ayaklar altında kalmıştı. Artık inci çiçeği değil, ezilmiş mürver ve siyah baldıran otu kokuyordu. Nayo orada çapkın oğlana karşı verilmiş korkunç savaşın izlerini bulmak istiyordu. Mirka kuşkusuz kendini savunmuştu ama bu fermanlı serseri baskın çıkıp kızı kirletmişti. Onu tüm köyün gözünde kirletmişti. Mirka ki köyün en hanım hanımcık, en temiz, en yiğit kızıydı. Nayo işte bunun için acı çekiyordu. Sevgisi, Mirka'yı yaşamı yöneten şiddetin kurbanına dönüştürüyordu. Vahşiliği küçülteceği yerde artıyordu. Özellikle genç kentliler arasında. Sevginin gücü bir anda ören yerleri saraya, yoksulu zengine, çirkinliği güzelliğe dönüştürürdü. Mirka'nın gözyaşları, yüreğinde akarak onun bir kurban olduğu duygusunu yeniden yaşatıyordu. Sonra genç kızı yeniden suçsuz bulmaya zorluyordu kendini. Nayo, kızın kendisini o züppenin kollarına atmasını bir türlü kabullenemiyor, tersine çapkın oğlanın kızın annesinin yokluğunu fırsat bilip kızın en değerli, yalnızca Nayo için saklaması gereken şeyi elinden aldığını düşünüyordu. Bir süre sanki bir uçurumun karşısındaymış gibi bir duyguya kapıldı. Sevgilisinin en değerli şeyini yitirip yitirmediğini henüz sormamıştı kendisine. Çünkü bundan kuşkusu yoktu artık. Öyle sanıyordu ki birazdan uçuruma atlıliverecekti. İçinden, Mirka'nın kirlenmiş bile olsa, yaşamını onunla birleştirmek isteyip istemeyeceğini soruyordu. Hayır, işi gücü kendisiyle ilgilenmekti. Yarısı yenmiş, dişlenmiş elma nasıl kabul edilirdi? Köylüler tefe koyardı adamı. Sofyalı gelmiş çiçeğini devşirmiş, ona da dalları budakları kalmıştı. "Eşeleği neyine yetmiyor, çarıklı hödük!" diye düşünmüştü kuşkusuz.

Nayo kurulu düzene başkaldırıyordu. Bu aşk hırsızları onun sayesinde var oluyor, onun sayesinde elini kolunu sallaya sallaya dolaşıyordu. Fakat elinden bir şey gelmiyordu. Olup bitenler aklını başına getirmişti. Şimdi artık kendini düşünmek zorundaydı.

Taşkınlar sırasında sevgisi kırılmış mıydı? Kirlenmiş miydi? Her ne kadar her şey ona aşağılık ve karanlık görünüyorsa da yağmurlar çirkef kalbini yıkıyordu. Tutku ve yardım isteğiyle Mirka'lara daldı. Kadınların ikisi de olayların şaşkınlığı içerisinde yapayalnız kalmışlardı. Kimse onları avutmaya gelmiyordu. Herkes apar topar hayvanları ya da kayıp eşyalarını aramaya gitmiş, kimse en iyi insanları mahvet-

miş olan felâketle ilgilenmemişti. Ev dediğin ne zaman olsa yapılabilirdi ama insan onuru onarılamazdı. Nayo, sessizce içeri girdi. Kapıyı nerdeyse bir suçluluk duygusuyla, gıcırdatmadan kapattı. Acılarını, dertlerini deşmemek için odanın ortasında kaldı. Mirka başını beyaz yastığa gömmüş hıçkırıyordu. Kata Ana, odanın içinde öte beriyi ite kaka dolanıyordu. Sonra birden kızına doğru atıldı:

"Boğulsan bundan iyiydi! Bu ölümden de beter!"

Tam o anda Nayo kıpırdandı ve kendisini gördüler. Hemen toparlandılar. İlk toparlanan Kata Ana oldu. Sonra alışılmış içtenliğiyle delikanlıyı bağrına basıp bağırdı:

"Vah, vah! Sen misin yavrum, Nayo! Bizi görmeye geldin demek!"

Mirka'nın ağlaması kesildi. Ama gözyaşlarını silmeyi başaramadı. Yaşlar gözlerinden inci taneleri gibi süzülüyordu. Utançtan kıpkırmızı kesilmiş, ses etmeden Nayo'ya bakıyordu. Gördüğü o değildi, namusunu şuracıkta, şu yatağın üzerinde kirleten ırz düşmanıydı... Birden ürküntüyle ayağa fırlayıp kaçmak istedi.

"Dur bakalım!" dedi annesi. "Nereye kaçıyorsun yine? Oğlan bizi görmeye gelmiş. Sandalye ver altına. Otur Nayo, otur yavrum!" diye iç çekti etrafında dönerek. Annesinin ah vahları, Nayo'ya karşı içtenliği Mirka'yı gerçeğe götürmüştü. O da birazcık oturdu. İkisi de konuşmuyordu. Ne düşünüyordu acaba Mirka? Akşam yemeğinden sonra düşlerindeki yakışıklı delikanlının, büyük kent konusunda nutuk atarak, ışıkları, eğlence yerlerini, orada yaşadığı bambaşka hayatı uzun uzadıya anlatıp durduğu akşamı kafasından atamıyordu. Kendi yaşantısını ona anlatırken kim olduğunu, nerede bulunduğunu unutmuştu. Şarapla olduğundan daha fazla sarhoş olmuştu ve olan olmuştu artık. Nayo ne düşünüyordu acaba? Mirka'nın başına gelenleri öğrendiği zamanki duygularını anımsıyordu. Ona yeniden güvenmek, kendini aklı başında bir erkek olarak görmek için içeri girmesi gerekmişti. Önceleri son derece gururlu olan bu iki kadının başlarına gelen kazayı unutmak, eski duygularına yeniden kavuşmak için onların pişmanlık duyduklarını görmesi gerekmişti. Avluya girişinden, gözyaşına bulanmış beyaz yastığı görüşüne dek geçen dakikalar onun için yıllar değerindeydi. Ona uzun bir yol aldırmıştı. Eğer bu kaza Mirka'nın başına daha uzak bir yerde gelmiş olsa, bu yol bunca uzun, bunca zahmetli ol-

mazdı, ama bütün bunlar nerdeyse gözlerinin önünde olup bitmişti. Yarası epeyce derindi. Kendisini bir türlü çıkamadığı bir uçurumun dibinde hissediyordu. Mirka ona sırt çeviriyordu. Başı öne eğikti, ara sıra hıçkırıyordu. Nayo da üzeri işlemeli bir örtüyle kaplı masanın yanında sakin sakin oturuyor, onun hıçkırıklarını, pişmanlık gözyaşlarını içine çekiyor, giderek kendisini daha cömert hissetmeye başlıyordu. Mirka'nın ve kendisinin acısını iyileştirmek istiyordu. Ve daha şimdiden önceki bir durumun, aklamasını buluyor, bir çıkış yolu göremiyordu.

Mirka ne yitirmişti? Niye yıkılmıştı böylesine? Bir kadının sahip olduğu tek şey o muydu? Artık bunu bilinçli mi yoksa bilinçsiz olarak mı yitirdiğini sormuyordu. Yalnız, bunun yaşam ve gelecek için ne gibi bir önem taşıdığı konusunda kafa yoruyordu. Bu kayıp bir kadını yaşamda daha mı güçsüz kılardı? Belki de bu konu eskisi kadar önemli değildi. Nayo aptal değildi. Pek çok kızın böyle evlendiğini biliyordu. Erkek eli değmemiş bir kızla evlenme tutkusuyla yanıp tutuşuyordu. Şimdi bu olmadığına göre, Mirka daha mı az çalışırdı? Ya da hatasını anlayıp, bundan pişmanlık duyar da daha mı çok çalışırdı? Nayo, yaşadığı çevreyi aklından geçiriyordu inceden inceye. Haklarında yüz kızartıcı şeyler söylenen kadınlar vardı. Fakat bunlar kendilerini işe vermiş, çalışmaları lekelerini silip süpürmüştü. Yeniden saygınlık kazanmış, evlenmiş, yurt yuva kurmuş, çoluk çocuk sahibi olmuş, herkesten saygı görür olmuşlardı.

"Ağlamayı kes artık. Kalk. Çocuk ne istiyor, bak bakalım. Oğlan kalkmış evimize gelmiş, sen hâlâ..." dedi Kata Ana, kapıyı çarparak dışarı çıkarken.

Nayo sıkılmıştı. Yağmurluğunu hışırdatarak ayağa kalktı.

"Yoo... Ben... geçerken şöyle bir uğrayayım demiştim."

Mirka da doğruldu. Nayo yaklaşıp elini kızın omzuna koydu.

"Ağlaman için bir neden yok. Kritik an geçti... Şimdi ne yapacağımızı kararlaştırmamız gerekiyor. Her şey yıkıldı... Her şeye yeni baştan başlamak gerekiyor. Çiftlik, evler, hayvanlar, insanlar, her şey!"

Mirka ancak o zaman gözlerini kaldırıp ona baktı. Şu yağmurlu gecelerde büyümüş gibiydi oğlan. Felâket, varlığını çeliklemiş, bir erkek olmuş, çocuksu yüzü olgunlaşmıştı. Sesi daha bir sert, daha bir erkeksi olmuştu.

"Yeni baştan," diye yineledi ona elini uzatırcasına. Çok güzel söylüyordu ama o... her şeye yeni baştan başlanabileceğini tamamen unutuvermişti. Nayo ona yeni bir yaşam umudu fısıldamak istiyordu.

Angel gece için servis ekibini saptayıp ailesini bulmaya gitti. Ve Grabço Baba o gece öldü. Sabahleyin papaz şöyle dedi:

"Gömecek başka yer olmadığına göre, kilisenin avlusundaki cevizin altına gömelim. Yalnız, başrahip izin almadım diye beni afaroz ederse, karışmam. Sorumluluk size ait!"

Angel, papazı uzun uzadıya süzdü.

"Sezar'ın hakkını Sezar'a, tanrının hakkını tanrıya vermek gerekir! Oraya gömülmesi çok uygun olur. Köyün başrahibiydi o!" diye ekledi papaz. Sekreterin onayını aldıktan sonra cenaze işlerini ayarlamak için işe koyuldu.

Kilisenin çanı ağır, hantal vuruşlarıyla yas çanı çalmaya başladı. Sonra Angel arkasında bir gürültü duydu ama kafası dalgın, aklı Grabço Baba'ya duyduğu saygıyla dolu olduğundan arkasını dönmedi. Gölge ile Karabiniye karşısına dikildiler. Hanımın Köprüsü'ne, genç Sofyalıyı aramaya gitmişlerdi. Asık suratlı köylüler, başlarını sallayarak, kollarını oynatarak birbirlerini ite kaka onlara eşlik ediyorlardı.

"Boğulmuş," dedi Karabiniye tüfeğini ayakları dibine bırakarak. "Köprünün ordaki söğütlükte bulduk. Başı, suyun üzerinde bal kabağı gibi yüzüp duruyordu.

"Vah! Zavallı Mirka! Vah! Kızcağız haklıymış," dedi rahip. "Ona söylemeyelim bari!" Ve keyifli keyifli sakalını sıvazladı. Aslında yeni ölüden memnundu ve seviniyordu.

"Bulduğumuz Mirka'nınki değil canım! Balio! Balio!"

"Nasıl? Ne zaman?" diye sordu Angel, ceryan çarpmış gibi irkilerek.

"Şurada, işte. Kıyıya çektik. Sinek minek konmasın diye üstünü ılgın dallarıyla örttük."

"Hay! Haydut hay! Baksana su bile kabul etmemiş!"

Köylüler, birbirlerine Balio'nun nasıl boğulduğunu sorarak cesedini görmek için kıyıya indiler.

"Yalnız o mu boğulmuş yoksa ırmak ona "sen burda kal, katil herif!" mi demiş acaba? Sonra da dibe doğru mu çekmiş?"

Kiminin inanası gelmiyor, kendi kendine bunun Sofyalı delikanlı

olduğunu söylüyor, merakları iyice kamçılanıyordu.

Kıyıya vardıklarında cesedin çevresini bir insan kalabalığının kuşattığını gördüler. Yol açtılar. Balio'nun ta kendisiydi. Mosmor kesilmiş, davul gibi şişmişti. Milletin yüreğini hoplatıyordu. Yüzü sarılı mavili beneklerle dolmuş, gözleri yuvalarından uğramış, ağzı kum ve balçık dolu, parmakları dallara asılmak istercesine gerilmişti. Hayırsever bir el başının oraya bir çiçek yerleştirmişti. Milis şefi bazen cesedi, bazen yöreyi inceliyor, birtakım noktaları aydınlığa kavuşturmak istiyordu.

"Sular buraya attığına göre, akıntıya karşı geçmek istemiş demek ki."

"Bu kurt herif intihar etmek değil, kaçmak istedi... Sınırı geçmek istedi değil mi şef?" dedi Deko Şebeko.

Adam bakışlarını su yüzeyine dikti.

"Belki de kendisini bekleyen sonu bildiği için kaldırıp ırmağa atmıştır kendini. Böyle bir anda parti sekreterine el kaldırmak bağışlanacak şey değildir herhalde!"

"Angel, engel olmasa ya diri diri postunu yüzecektik itin!" dedi Deko, mide bulandıran bir kokunun yayıldığı ılgın dallarını aralayarak. "Şimdi barış içinde dinlensin bakalım!"

Ve önceleri Balio'ya küfür eden, onu linç etmeye hazır olan ötekiler de şimdi onu bağışlamak yanlısıydılar.

"Cezasını çekti Balio!" diye kesip attı Deko, cesedin üzerine bir haç çıkararak. "Gömelim şunu da kadınları, çocukları korkutmasın bari!"

"Burada ona toprak yok!" diye karşı çıktı Gölge ile Karabiniye. "Toprak da yok, mezar da! O Angel'i nereye attıysa biz de onu oraya atalım. Balıklar yesin leşini!"

Bu sözler onun yaptığı işin anısını ve uyandırdığı tiksintiyi anlatmaya yetiyordu. "Yo, yoo," diye atıldı Deko, Balio'nun başucunda çıplak başını doğrultarak. "Onu balıklara yem yapmanıza razı olamam. Benim balıklarım okyanus balıkları gibi yamyam değildir. Tatlı ve saf şeylerdir." Milis şefine dönerek "Morga götürün şef," diye ekledi. "Otopsi yaptırmanız gerekiyor. Kim bilir belki de sarhoştu!"

Şakası ordakileri düşündürmüştü.

"Madem hapisti. Nasıl olur da içmiş olabilir?"

"Kaçtığı yöreden şarap almış olabilir," dedi Deko başını sallayarak. "Onun tek başına kaçtığını düşünmüyorsunuz herhalde?"

"Hay Allah Deko! Güvenlik kuvvetlerinde çalışacak adammışsınız da haberimiz yokmuş meğer. Şunu askere alın bari şef!"

"Onu alayım da boynuma ip mi geçireyim? Asla! Herkesin gönüllü yardımıyla çalışmam yetiyor da artıyor bana!"

Milis şefi başın arkasında birtakım darbe izleri gördü. Çevresini saran insanları kuşkulu kuşkulu süzdü.

"Belki de öldürülüp suya atıldı ha?" dedi birisi.

"Onun sana yaptığı gibi ha Angel!" dedi bir başkası ve tüm bakışlar Angel'in üzerine toplandı.

"Öldürülmüş mü? Hadi canım! Kim elini kana bulamak ister," diye atıldı Deko. "Ağaca, taşa çarpmıştır. Gözü dönmüştü!"

Yine de bir kuşku egemendi.

Angel kendi kendine şu Balio'dan tezelden hesap soran bu eli çabuğun kim olduğunu soruyordu. Öldürüp orada bir çukura atmış olmalıydı. Gözleri Çamurlu'ya takıldı kaldı. Onu kıyıya çekip sordu:

"Söylesene, sen mi karıştırdın bu haltı yoksa?"

Çamurlu ürperdi önce, korkunç bir sesle bağırdı sonra:

"O kendi yaptı, kendi... Neden acıyorsun o ite?"

"Neden acele ettin? Niye köyü onu yargılama ve gözden düşürme olanağından yoksun bıraktın? Öldürerek adamın değerini artırdın. Şimdi herkes acıyacak ona."

Angel'in bakışları Balio'nun mosmor kesilmiş bozuk yüzüne gitti. Onu kim şikâyet ediyordu. Daha bir süre, birkaç dakika önce canlı olan bu gövde kokuşacak, çürüyecekti bir süre sonra. Hiçbir ışık çıkmayacaktı artık. Morartılar, genişliyor, çoğalıyordu. Belli bir zaman içerisinde bu çiçekleri yolmaya koyulmayacaklar mıydı, böylece ondan yeni bir Kalvaçef yapacaklardı. Zira bunları yoldukça çoğalacak, onu bunaltıp, yere yıkıp boğacaklardı.

Yas çanı, ağır ağır çalıyordu. Ölüyü bir kayığa koydular.

"Buna çan çalmaya bile değmez ama şimdi Grabço Baba'nın da cenazesi var işte," dedi Deko, Balio götürülürken.

Kıyıda en son kalan Angel olmuştu. Yükselen sam yeli leş kokusu getiriyordu burnuna. Ortadan kalkmış olan Balio değil, hırs, açgözlülük, başkasının boynuna boyunduruk geçirme isteğiydi. Angel kayığın

dümen suyundaki köpüklü dalgalara bakarken damarlarında canlandırıcı bir serinliğin koştuğunu hissetti ilk kez.

Angel sabahleyin kıyıya indi. Acımasız bir güneş çıkmış, olan biteni daha açık seçik gözler önüne sermişti. Köy ve ova sular altında bulunduğu sürece köylüler pek acı çekmiyordu. İnsanlar, sular altındayken ortalığı görmediklerinden rahattılar ve tek düşünceleri postu kurtarmaktı. Malları, kendileri bir kılıfa sarılmışlardı. Bu kılıf kaldırılınca, geride kalan şeyle karşılaşacaklardı. Irmak yüz metre kadar çekilmişti. Angel'in gördüğü şey korkunçtu. Barajın duvarı, yüreği koparılmak için vahşice yarılmış bir göğüs kafesini andırıyordu. Kan akıyor, buğular çıkıyordu. Orada, beyaz duvarın altında, daha aşağılarda, yuvarlanmış olanlar kayalar değil, insanlar, sığırlardı. Angel ilk kez olarak su baskınına uğrayan evler görüyordu. Bu da ona korkunç, tüyler ürpertici gözüküyordu. Boşaltılmış evlerle, sular altında kalmış evler arasında bir fark vardı. Her ikisinde de yaşam yoktu gerçi, ama boşaltılmış evler cesetleri andırıyorsa, sular altında kalmış olan evler de ezilmiş ecüş bücüş olmuş cesetleri andırıyordu. Çatıları uçmuş, duvarlar çamura bulanmış, sanki etleri gövdesinden dökülmüş gibi temelden kazınılmıştı. Avlular, bahçeler, duvarlar, çitler birbirinden ayırt edilmiyor, tümü itilip kakılmış, birbirine karışmıştı. Güç belâ seçilebiliyordu. Sokak denen bir şey kalmamıştı. Önceleri merkezin bulunduğu yerde şimdi, taş, toprak, kapı, direk, tel yığını, karmakarışık korkunç bir felâket anıtı yükseliyordu.

Çekilen su, sabah güneşi altında kızarıyor ve yıkım görevini sürdürüyordu. Angel, ırmağın iki kıyısındaki evlerin, köprülerin durumundan kuşkulanıyordu. Evler baştan aşağı korkunç, iğrenç bir balçığa bulanmıştı. Domuz ağılı balçıkların altında kalmıştı. Karşı kıyıda, karpuz tarlalarının bulunduğu yerde, tek bir bitki görünmüyordu. Her yan, çamur içinde kalmıştı. Sel öncesi çiçekten geçilmeyen ağaçlar boylarına dek çamura bulanmıştı. Tuhaf ama bu çamur kurtarmışa benziyordu onları yine de. Çamurlu dallarını perçem gibi döküyorlardı alınlarından aşağı. Bu yıl kendilerini kurtaracak olan yeni sürgünler mahvolmuşlardı. Kimileri yolunmuş, Hanımın Köprüsü'nün oraya yığılmıştı. Bir zamanlar, umut ve vaat dolu bir yaşantının cıvıl cıvıl kaynadığı bu yerde, şimdi çamurdan başka bir şey yoktu. O tertemiz, o bakımlı güzelim tarlalar bataklık olup çıkmıştı şimdi.

Bu çamurdan ne çıkardı? Angel, bir savaşın yıkımlarını anımsadı ve bu felâketi ondan da beter buldu.

Savaşlardan, yıkımlardan, salgın hastalıklardan, ölümlerden başkaca bir şey olmayan insanlık tarihini düşünüyordu... Ne var ki ölümden sonra her şey yeniden başlıyordu... Savaşın arkasından barış geliyor, salgından sonra sağlık, yıkımların ardından yapımlar...

Önceki akşam, bakışları bir destek isteyen, beklenmedik bir suskunluk ve bekleyiş içerisine girmiş olan sekreterle yaptığı konuşmayı anımsadı. Belki de şimdi çekileceğini umuyordu, istifayı kabul etmeye hazırdı; ama Angel susmuştu, ne denli yorgun ve aşağılanmış olduğunu, bu kaygı ve tartışmalardan ne denli gına getirdiğini, annesine ve kendine bu bataklıktan çıkacağına söz verdiğini, taşkının ona kurtuluş getirdiğini söylememişti... İster istemez susmuştu. Şimdi bu yıkımın karşısında, her felâketin, her bozgunun arkasında insanoğlunun her şeye yeni baştan başlaması gerektiğini, yeniden başlamanın oldum bittim yaşamın anlamı ve felsefesi olduğunu düşünüyordu. Bir hastalığın arkasından yeniden yürümeye, çalışmaya başlamak; bir savaşın ardından temizliğe ve yapıma girişmek; bir ölünün ardından onun yapıtını sürdürmek. Filizlenen, olgunlaşan bir tanenin mezara düşercesine toprağa düşmesi, sonra aynı devreye yeni baştan başlamak üzere fışkırması gibi tıpkı... Buharlaşan suyun gökte kaybolup sonra yeniden yağmura, kara dönüşüp yere düşmesi gibi. Doğanın değişmez yasasıydı bu. Angel içerisinde, bu doğa ve insan yasasının buyruklarını duyuyordu. Onları öylesine kuvvetli duyuyordu ki her şey geri kalıyordu. Bu yasa o hesap etmeden harekete geçmiş; gücünü toparlamış ve tam o "Haydi bana eyvallah! Bıktım artık!" diyeceği sırada, bu ilkbahar dönüşü ağzını dilini bağlamış, kendisini yine öne iteklemişti.

Önü çamur doluydu. Bu çamurun kaldırılması, temiz ve sağlam toprağın gün ışığına çıkarılması, götürülen, sele kapılan fidanların yerine yenilerinin ekilmesi ve yeni ürünün beklenmesi gerekiyordu. Sel kalıntılarının arasında, Mirka'nın bütün umudunu bağladığı yer ilişti gözüne. Orası olduğunu gerisinde felâkete şaşkın şaşkın bakan bir ağacın yükseldiği yıkık kulübeden anlamıştı. Şimdi artık Mirka'nın da kolları sıvayıp yeni baştan tumblar yapması, vahşileşen toprağı adamakıllı işleyip bir düzene sokması gerekiyordu. Veteriner olsa mutlaka yine: "...doğayı düzeltmek ve dünyada kötülüğü azaltmak" derdi. Parti

sekreteri Angel'in rolü de insanın kötü doğasını düzeltmek değil miydi? Nasıl ki veteriner kurtların kötü doasını düzeltiyorsa o da insanların kötü doğasını düzeltmek, yaşamda iyi ve güzeli çoğaltmak zorunda değil miydi? Tam böyle bir anda birlikte çalıştığı insanları yüzüstü bırakabilir miydi? Örneğin gülünç fikirleriyle zırzop Deko, Mirka... Bir günlük mutluluğu, ömür boyu yaralı gönlü, Potop köyünün göğünü, gerisinde ölmek üzere olan yaşlı bir adamın ömrünü uzatma, taşkın sırasında bir doğuma yardım etmenin destansı anısını bırakarak geçip giden sahte büyücünün geri döndüğünü görme kuruntularıyla Mirka... Herkesin her şeye yeni baştan başlaması gerektiğine göre ilk adımı o atmalı, başı kendisi çekmeliydi. Görevden çekilmek isteyişine kendisi de şaşıyor, utanç duyuyordu bundan. Kendisini mutsuzluğa iten yogunluğu artık anımsamak istemeyecek kadar utanç duyuyordu bundan. Bu zor anlarda felâketten kurtulmuş olan yakada bulunsaydı ne yapardı? Tüm yardımcılarına, 'destekleyiciler'ine, hatta her şeye rağmen hasımlarına bile şefkat duyduğunu; birlikte çalıştığı insanlarda güven uyandırdığını anladı. Çekilmiş olsaydı, kuşkusuz kavrayamayacaktı bunu. Tüm kusurlar, hatta bazen sertlikler, öfkelenmeler, anlaşılmış, bağışlanmıştı.

Arkasını döndü ve kaçmış olan şeyi gördü. Yine de yeni baştan başlamak için temel olarak kullanılabilecek bir şey vardı orada. Burası çamur ve mezarlıktı. Yukarısı yaşam doluydu. Yukarıdan, yeni Potop köyünden, Yağmurlar Cumhuriyeti olmuş yerden, ellerinde bellerle küreklerle büyük bir insan kalabalığı iniyordu. Bu ilkbahar patlaması kanını kaynatıyor, ona yepyeni bir güç veriyordu.

Veteriner köpeğiyle birlikte oraya gelir gelmez not defterine karaladığı raporunu vermeye koyuldu:

"İnekten başka iki domuzun boğulduğu saptandı. Ne yazık ki biri kesilmiş, üç kuzu, bir koyun. Başını tutmuş yemliğe sokmuş aptal. Ayrıca yirmi tavuk. On tanesi özel kişilere ait olmak üzere, elliye yakın hayvan zarar görmüş toplam olarak."

"Ve bir yılan," diye ekledi Angel.

"Boğulan yılan değil," dedi veteriner başını sallayarak. "Bilimin yaşama bağlanmasını engelleyen cahillik ve boş inanç asıl boğulan. Ve biz onurumuzu, halkın onurunu kurtardık!"

Angel güldü. İşte Veteriner de inmişti fildişi kulesinden...

Postacı Filio kiliseden gelirken zafer borusu çalarcasına yumruğunu ağzının önünde tutarak koştu. Telefon hatlarının düzene konduğunu, Potop'un her tarafla bağlantı kurabileceğini, tüm yolların Potop'a çıktığını haber veriyordu.

"Şu Dueş'i enselemişler en sonunda. Doktor moktor değilmiş. Arabayı çalmış. Buraya getirelim mi, getirmeyelim mi diye soruyorlar."

"Getirsinler, getirsinler!" diye bağırdı Deko. "Getirsinler de burada, şu bizim Yağmurlar Cumhuriyeti'nde postunu çıkaralım o itin. Tozunu çırpalım. Mirka'yle evlenmeye zorlarız hiç değilse. Kızcağız onun dul karısı gibi hissediyor kendini."

"Hayır!" diye kesip attı Angel. "Sofya'ya götürsünler! Sen de kapa bakalım çeneni artık! Yeter dırdır ettin!"

"Böyle bir fırsat kaçırılır mı Angel? Şunun ağzının payını vermeliyiz ki bir genç kızın onuruyla oynamanın ne demek olduğunu anlasın! Bir daha da halkı kandırmaya kalkmasın!"

"Hayır!" diye öfkeyle diretti Angel.

Deko ve diğerleri bu kabul etmeyişin nedenini anladılar. Bunu Mirka'nın iyiliği için yapıyordu. Neden bir genç kızı gülünç duruma düşürsün, onu daha fazla umutsuzlandırsındı? Kızın alabildiğine onurlu, gururlu kalmasını istiyordu.

"Kata Ana'ya ne denecek şimdi? Ölüye ağlar gibi sızlanıp duruyor. 'Gelsin buraya, getirsinler. Sen de gel!" diye ciyak ciyak bağırıyor. Sen geliyor musun?"

Başıyla onayladı ve acıyla genç kızı kirleten çamuru düşündü. Mirka'nın nasıl kaydığını en iyi anlayan oydu. Şu son yıllarda Potop köyünü saran akıma karşı vargücüyle direnen tek kişi Mirka'ydı. Önyargılardan kurtulan çok sayıda delikanlı ve genç kız, kendilerini köstekleyen bağları koparmış, duyguları yadsımış, alçakgönüllüleşmişlerdi. "Serbest aşk" genç köylüler arasında birçok yandaş bulmuştu. Aşk eskiye oranla daha çabuk doğuyor, daha çabuk kendini gösteriyordu. Sonra da kendiliğinden ortadan kalkıveriyordu. "Aşk oldum bittim saklı kaldı ve aşkın gücü belki de onun yalnızca iki gönüle özgü oluşundaydı," diye düşünüyordu Angel. "Herkesin gözü önüne serilince ortadan kayboluyor!"

Angel kendi kendine pek çok defalar aşkın yinelenip yinelenme-

yeceğini, her yinelenmenin neye benzeyeceğini sorup duruyordu. Kendisi severek evlenmişti. Ona göre, şairlerin dediği gibi, ilk gözağrısının hali başka oluyordu. Yine de aşk deneylerini yineleyip duran çevresindeki insanları getiriyordu gözlerinin önüne. Ne zaman eşinden ayrılmış bir erkeğe rastlasa büyük bir üzüntüye kapılıyor, içinden bu adamın önüne gelen ilk kadınla şıp diye bu işi nasıl yürütebileceğini soruyordu. Hatta bazen ayrılmadan önce bu adam seçimini daha hızlı yapabilmek için pek çok kadınla düşüp kalkıyordu. Angel bu değişikliklerin, duyguların gücünü yitirdiğini, çekiciliğin gücünü azalttığını, hiç değilse bir düzensizlik yarattığını düşünüyordu. Üste çıkan merkezkaç kuvvetiydi bu. Kala kala yalnızca çöküntü, hoşnutsuzluk, doyum içgüdüsü kalıyordu. Bu durumda mutluluk söz konusu olabilir miydi? Bilemiyordu bunu, çünkü gençlerin şu anda yaşadıklarını yaşamamıştı o. Ama "serbest" aşkın nasıl sonuçlandığını şöyle bir gözünün önüne getirdiği zaman, bu kısa ortak yaşantının mutlu bir beraberlik olamayacağı görüşüne kapılıyordu. Olsa bile gelip geçiciydi, zira hiçbir güç onu tutamıyordu. Duyguların yalınlığını savsaklıyor; fedakârlığı, insan sevgisi ve gelişiminin eksikliğini kanıtlayan sürerliği ihmal ediyordu. Angel düşüncelerinde daha da uzağa gidiyor, daha da derine dalıyordu. Mademki insanlar kusursuz olmayı düşlüyorlar, sevginin de kusursuz olması gerekirdi. Yetkin bir toplumda, sevginin en değerli niteliklerini, tüm angajmanını, fedakârlığını yitirmesi olası şey miydi? Bugünkü toplumda neden, bir gönül oyunu ya da aşk eğlencesi yayılıyordu. Neden sevgi yoktu da sadece hemen hemen iz bile bırakmayan gelip geçici tutkuların doyum ve çekiciliği vardı? Oysa iç güdüleriyle yalnızca hayvanlar yaşardı.

Mirka kendisini bu akıma kaptırmamıştı. Ama ister istemez akıntı onu sürüklemiş, onu ve duygularını önüne katıp götürmüştü Angel düşüşü böyle açıklıyordu kendi kendine. Ve ona göz kulak olmak gerektiğini aklının bir köşesine not etti. Ta yüreğinin en derin yerinden yaralanmıştı. Angel, bu işe Mirka'nın yürekten üzülmesinin nedenini bu korkunç olayı salt kendisinin kandırılmasına değil, köyün de kandırılması olarak gördüğüne bağlıyordu. Ne güçlüklerle elde edilen saflığı ve güzelliği utançla örtmüş, kutsal bir şeye dil uzatmış, savunması gereken bir dünyayı kendi eliyle sunmuş, teslim ettiği şeyin bilincinde olmadan, bir kalenin kapısını açıvermişti. Ve şimdi artık onun bu in-

sanlar içinde yeri yurdu olamazdı. Bütün bu olup bitenlerden sonra Nayo ile mutlu olabilir miydi? Angel sevgililerini yitiren ve her şeye ister istemez yeni baştan başlayan bir yığın insanın durumunu örnek gösterebilirdi. Aşkta yeni bir şey var mıydı? Mutluluk ya da sadece boyun eğmiş, düzenlenmiş, akıllı, saflaştırıcı acıdan sonra gelmiş ve herkesin eşinin geçmişine saygı duyduğu, bir kefene sarıp sarmalanmış tabuta kapatılmış bu geçmişi, şimdiyi paylaşmak için, gücüyle unutmaya çalışan insan var mıydı acaba? Bu yaşam, öncekinin uzatılması ya da yansıması mıydı? Ya da yeni ve sürekli bir şey miydi? Doğal olarak el değmemiş duyguların, körpe yüreklerin, kuruyup yarık yarık olmuş çamurların saflığını, ya da artık çiçek ekilemez gönüllerin saflığını anımsatmıyordu.

Bütün bunları kendisinin Mirka ile kalması, onun yanına geçmemesi, tıpkı bir suçlunun yanında yer alırcasına onun yanında yer almaması gerektiğini bildiği için düşünüyordu Angel. Ona sıradan şey söylememesi, akılcı, güçlü, gerçek, yürekten ve Mirka'ya daha rahat soluk aldıracak bir şey söylemesi gerekiyordu. Mirka'nın, herkesin gösterdiği özenle iyileşmesini, hiçbir alaylı söz işitmemesini, olup bitmiş bir olayın yol açtığı acıyı daha kolay unutması için ona saygı gösterilmesini, yüreğinin saf kalarak, ilkini onaracak, unutturacak yeni bir mutluluğa ermesini, gerisinin fasarya olmasını istiyordu.

"Gençlik nasıl mahkûm edilebilir?" diye sordu veteriner. "Yeterince çamur gördük, insanlar çamurdan bıktı. Düşüncelerimizi kirlettik. Şimdi onları temizlememiz gerekiyor." Sonra çamuru göstererek ekledi:

"Asapsi olmadan hiçbir şey yapılamaz."

Oysa bu olay Mirka'nın yüreğinin derinliklerine dek işlemişti belki de, ama adamcağızın hayvanlardan başını aldığı yoktu ki ona cevap versindi. Eğitimin yetersizliği belki de bunu kabul etmesine engel oluyordu. Tüm köylü kızları arasında en çok hoşuna giden o oluyordu. Ama o da veterinerin çalışma alanının dışında kalıyordu. Yalnız şimdi onun bir kurban oluşuna hayıflanıyor ve kendi kendine bu acıma duygusunun arkasında bir başka gizli duygu olup olmadığını soruyordu kendi kendine. Suçlu hissediyordu kendini.

"Tanırım o ipsizleri!" diye bağırdı birden. "Canları sıkılınca böyle yaparlar. İşleri güçleri günlerini nasıl geçireceklerini düşünmektir bu

haytaların. Utanmazlar! Baudelaire'in de dediği gibi can sıkıntısı gudubetlerin en beteridir. Bir soluyuşta koca dünyayı yutabilir. Elimde yetki olsa ya onlara aktifleştirici hormon aşısı yapardım. Baksaydınız o zaman yeryüzünde hayta diye bir şey kalıyor muydu!"

İpini tuttuğu köpek, ters yöne giden insanlara havlıyordu. Yağmurlar Cumhuriyeti'ni istilacılardan mı korumaya çalışıyor, yoksa bütün olup bitenlerden sonra geride kalanlarla yeniden ilişki kurmuş olduğuna mı seviyordu acaba?

Parlak güneş daha önce hemen hemen çekilmiş olan köylüleri yeniden kıyıya indirdi. Sadece rahip solgun ve heyecanlı bir yüzle kilisenin avlusunda bir başına dolanıp duruyordu. Son üç gün üç gece ona yaşantısının en büyük sarsıntısını getirmişti. Su baskını onun katılaşmış yüreğini derinden sarsmıştı. Direnişine rağmen tüm korkularıyla onu delip geçmişti. Deniz kazası yaptığını göstermemişti. Tanrıya inanmıyordu. Ve yaşam ona öylesine acı vermişti ki, daha çoban yamağıyken, daha gözleri yeni açılmışken gerçeği anlamıştı. Şimdiye dek inanıyor gibi görünmüşse, görevi gereğiydi. Sanki görevliymiş gibi çalışmasını isteyen namusluluğu yüzünden, ayaklarının altında yeri kazanların karşısında ona başeğdirtmeyen gururu, onu sefil ve gülünç duruma düşürmek, aşağılamak, kovmak isteyenler karşısında başını eğmesine izin vermeyen gururu yüzünden inanıyor görünmüştü. İmanının değil, yazgısının düşmanlarına karşı yavan ekmeğini savunuyordu o. Bu nedenle insanların karşısında kendisine bir hava veriyordu. Bazen, özellikle içtiği zamanlar, vaaz edip durduğu kutsallığın, azizliğin son yıldızlarını pul pul edip dağıtıyor, toza dönüştürüyordu. Ona göre, kilise onun dinsel törenler sırasında rolünü oynadığı bir sahneden başka bir şey değildi, evine dönünce herkes gibi bir insan olup çıkıyordu. Fakat yalnız evinde oluyordu bu. Kimsenin onun herkes gibi basbayağı bir insan olduğunu bilmemesi gerekiyordu. Dışarı çıkar çıkmaz, sanki tanrının bakanıymış gibi bir tavır takınıyordu. Yaşam onu yıllardan beri yenmişti, oynadığı oyun gitgide daha az seyirci çekiyordu, eylemi sonuna varıyordu artık. Şimdi üç köyün papazlığını yapıyordu. Birinde papaz kovulmuş, ötekinde ölmüş ve yerine kimse atanmamıştı. Şu anda kalkıp da bu işle ilgilenecek olsa, özellikle de şimdi, taşkından sonra köylüler onun mesleğinden atılmasını isterdi. Bu uğursuzluk onun imanını güçlendirmemiş tersine daha önce sarsıntılı olan

direklerini saramamıştı. Tanrının evi yaşamın olanca çamuruna bulanmıştı. Hayvanlar girip çıkıyor, fareler cirit atıyor, ıslak çamaşırlar orada kurutuluyordu. Koro yerlerinde çocuklar ağlıyordu, sunaktaki kutsal ikonların yerini köylüler almıştı. Ne gizli ne de kutsal bir şey kalmıştı artık. Şimdi bu durumda insanları nasıl kendine çekebilirdi? Noel ile Paskalya arasında kiliseye şöyle bir uğrayan on beş yirmi ihtiyar da ilahiyi, ayini düşünmezdi artık. Eskiden, kilise kurtuluş mücadeleleri sırasında halkı barındırmış, gücünü korumuş, tertemiz ve kutsal kalmıştı. Şimdiyse bu kutsallığını yitirivermişti. Çakılan çivilere asılı giysilere bakıyor, insanın içini dinlendirici, ruhu saflaştırıcı buhar kokusunu soluyacağı yerde, kutsal ikonların önüne gerilmiş bir ipe asılı ıslak kundak bezlerinin iç bulandırıcı kokusunu soluyordu. Herkes oraya bir yuva yapmıştı. Kutsal ev, köylülerin kendilerini kendi evinde hissettikleri küçük bölmelere ayrılmıştı. Hatta follukları üzerinde kuluçkaya yatmış tavuklar bile getirilmişti. Mumların satıldığı yerde civcivler cikliyor, çocuklar onlara ekmek içleri atıyorlardı. O sırada kilise boştu. Papaz bunları dışarı yağmurun altına atabilirdi. Ama artık çok geçti. Koro yerinde yeni doğmuş bir çocuk sesi geliyordu. Kilise değil, doğumeviydi sanki. Her şeyden önce öfke onu sulara batırmıştı.

"Burası doğumevi mi? Kiliseyi kirletip mahvettiniz," diye bağırmıştı doğumdan sonra. Gelgelelim tıp öğrencisi hoşnut ve gururla sözü ağzına tıkayıvermişti.

"Senin İsa'n sanki çobanların evinde doğmadı mı?"

"O bir mucize„" diye eklemişti öğretmen yüzü tıpkı bir azizin yüzü bir parıldayarak. "Herkes yeni doğan bebeğin önünde eğilmek için Bethlèem yıldızının peşi sıra yürümeye koyuldu! Yeni mucizeyi görmüyor musun? Bu felâketten sonra yeni bir yıldız doğdu. Adaletimiz dirildi!"

Rahip susmuştu. Ortada gerçekten sembolik bir şey vardı. Ve bunu önceleri sezememişti o. Su baskını onun sahte inancını, düzmece tanrısını önüne katıp götürmüştü. Bitmişti artık! Bir daha da kimse gelip onun mesellerini dinlemez, uyduruk azizlerin önünde eğilmezdi.

"Devir böyle oldu! Yenisi başladı!" dedi öğretmen, yeni bir vaftizde yeni bir müjdeci gibi.

Köylüler toplanmış, çocuğa bir armağan vermişlerdi. Böylece köyün sevgisini açıklamışlardı. Hediyeyi Filio verdi. Bu armağan bir tu-

tum sandığı defteriydi.

"Bu çocuğu biz yeni bir anlayış için kutsuyoruz; yeni bir ad veriyor, ona Novko diyoruz."

Papaz, kendisinin, haçın, duaların yer almadığı bu yeni töreni izlerken damarlarından kanı çekildi, sesi kısıldı. Bu kilisenin artık bundan böyle hiçbir etkinliği kalmayacaktı. Dışardaki kalabalığın curcunası sürüyor, papaz da tek başına bir hücrenin duvarlarına çarpmış gibi oluyordu. Kurtuluştan bu yana, pek çok tören onsuz yapılmıştı. Bu durum otoritesini sarstığından, gururuna dokunuyordu. Halkın kendisine duyduğu saygı ve güveni zayıflatıyordu bu. Sanki bir gereklilikmiş gibi haksızlığa yiğitçe katlanıyordu. Bazen çileden çıkıyor, ateşli ateşli tartışıyor; kendi kişiliğini, görevini, kiliseyi savunarak tanrısal bir öfkenin tehditini savuruyor, uğursuzlukları haber vererek ileri geri konuşuyor, sonra evine dönmek zorunda kalarak ta ki, yeni bir kışkırtmaya dek susuyordu. Düğünler, nikâhlar gitgide papazsız olmaya başlamıştı. Vaftizler de öyle. Bu durum onun yüreğini kinle dolduruyordu, ama son olaylar yine de hiçbir sağlam temele dayanmayan bu kini öldürmüştü.

Papaz koro yerindeki yeni doğmuş bebeğin cıyaklamasını dinlerken kaybolan şeyden kurtulma isteğinin son belirtilerini duyar gibi oldu. Kendisi için güvence bulamadan dönüp dolanıyordu. Öyleyse nasıl başkalarını alt etmiş ve alıkoymuş olabilirdi? Köyün yeniden kurulmasından sonra, kimsenin bir daha buraya ayak atmayacağını biliyordu. Pencereyle şamdanlar arasında mekik dokuyordu; resmi hizmetleriyle geçmişi yeniden gözlerinin önünde canlandı. Sarhoşluk bir buhar gibi dağılıp gözden kayboldu. Yalnızca yüreğinde bir acı bırakmıştı, tıpkı bir törenin ardından kilisenin ıssızlaştığı, çıplak kaldığı, tüm mumların söndüğü zamanki gibi... İçi bomboş kalmıştı. Orda burda eline geçirdiği bir kilise eşyasını alıyor, homurdanarak bir çuvala tıkıyordu. Dua, veda duası söylüyordu sanki. Kiliseden izin almamıştı ama bu eşyalar ona emanet edilmişti. Kendisinden hesap sorulurdu. Çekip gidebilirdi ama alnının akıyla. Koro yerine girdi, üstü şaraplı ekmek yiyenlerin ağzını sildiği solgun yaldızlı örtüyle kaplı kutsal kadehi almak üzereyken bir inilti duyar gibi oldu:

"Su... su... biraz su..."

Bir süre olduğu yerde taş gibi kalakaldı. İlkin çarmıha gerilmiş

İsa'nın ölmeden birkaç saniye önceki çığlığını anımsadı, sonra çobanların arasında kucağında yeni doğmuş çocuğuyla Meryem geldi gözlerinin önüne. Sonunda inleyerek bir yudum su isteyenin kim olduğunu gördü. Yeni doğmuş çocuğunu bağrına basmış olan lohusa kadındı bu. Bebek meme emmeye çalışıyordu; kadın kansız düşmüş, benzi solgunlaşmıştı, dilini çatlak dudakları üzerinde gezdiriyordu. Papazın ilenme ve kıskançlıktan arınan yüreği, acıma duygusu ve gerçek bir sevgiyle çarpmaya başladı. Kadehi çuvala koyacağı yerde, içine su doldurup genç kadına verdi.

"Başka şeye ihtiyacın varsa, karımı çağırayım," dedi.

Çıkmaya hazırlandı. Kadehi kadının yanıbaşına bıraktı. İstediği zaman kendisi alır içerdi.

Genç kadının yakınları güneşin doğmasıyla hava almak için dışarı çıkmışlardı, geri dönüp başına topladılar. Kadın gücünü toplayıp papaza gülümsedi. Bu gülümseme papaza büyük bir güç vermişti. Gençliğinin geçtiği kiliseye çabucak elveda deyip, insanları kandırdığı bu yerde artık köylüleri kandırmaktan vazgeçerek, öbürleri gibi bir insan oluverdi.

Angel bir de baktı ki, papaz yanında, öteberisini toparlıyordu.

"Takken nerde rahip?" dedi veteriner takılarak.

"Takke de papaz da yok artık," dedi papaz aynı alaylı sesle. "Bu işler laik olunca ben basit bir yurttaş oluyorum."

"Maval atma şimdi, kimse inanmaz sana."

"Yazık ki berber kapalı, büyük bir zevk verirdim sana," diye atıldı rahip sakalını sıvazlayarak. Sonra küreği hızla indirdi. Üstü başı çamura bulandı.

"Üstünü mü kirlettin muhterem peder? Dur temizleyeyim."

"Şimdiye dek siz beni temizliyordunuz, şimdi de ben çamuru temizleyeceğim," diye atıldı papaz üstünü ovuşturarak. Sonra yeniden kazmaya koyuldu.

"Çok güzel, çok güzel. Sen de gelişiyorsun! Halktan biri oluyorsun!"

"Bu felâket senin de ayağını yere indirdi. Bilimin doruğundan çamurun içine düştün. İnşallah orada gerçek bilimi bulursun, toprak ve insan bilimini..."

"Her şeyin toz olduğunu, toza dönüşeceğini söylemek istiyorum.

İki dogma kırıldı: seninki ve Kalvaçev'inki. Aferin kutsal kişi, alçal biraz şöyle!" diye ekledi veteriner, papazın yanında yer alarak.

Angel neşeyle, her biri kendine göre taşkından derin bir anlam çıkarmaya çalışan insanlara bakıyordu. Güneşin parıltılı ışığı yıkımların korkunçluğunu, çirkinliğini daha da bir ortaya çıkarıyordu. Angel, karşıdaki suyun üstündeki güneş kıvılcımlarına bakmaktan gözleri kamaşınca, elini siper yapıp öyle baktı. Karşı kıyıda kalabalık bir insan grubu gördü. Bir kısmı telgraf direkleri dikiyor, bir kısmı dubalı köprüyü yapıyordu. Elini onlara uzattı, dizlerine dek çamura girdi... Canla başla çamuru kazmaya koyuldu, köylülerin beline dek bir yol açmaya çalıştı. Çamur sıçrıyordu ama kürekle atılıyordu. Yeni yaşam bu çamurdan doğacaktı. Bu çamur bitkilere bile yararlı olacaktı. Tıpkı felâketin insan yüreğini zenginleştirmesi gibi bu alüvyonlar da toprağı zenginleştiriyordu. Yeni yaşam pek yakında serpilip gelişecek, yitirdiğini kat kat fazlasıyla geri alacaktı. Yeter ki insanlarla aynı gitsindi! Yeter ki insanlar daha zeki, daha iyi olsunlardı!

Geçmiş yaşamın bağını simgeleyen çamuru bu yüzden kazıyordu.

"Şu anda bana 'görevden alındın işte' denseydi, yapmazdım bunu," diye düşünüyordu Angel. Yaşadığı olayları çoktan unutmuştu.

Aslında ne olmuştu? Biri çıkıp da bu olayları engelleyebilir miydi? Eğer Mirka, Sofyalı delikanlıyı görmek için limanota almak bahanesiyle meyhaneye gideceği yerde eğlenceye gitmiş olsaydı, bunlar olmayacak mıydı acaba? Eğer Grabço Baba ona komplonun içyüzünü anlatmayı başarsa, Balio hâlâ hayatta olacak, köylülerce iyi bir tımar edilmiş olacaktı. Fakat büyük felâketten sakınılabilir miydi? Barajın yapılması önlenmiş olsa bile halk iradesinin bataklığı çatlardı. Büyük dönemeç kaçınılmazdı. Hiç kimse ilkbaharın gelmesini önleyemez, kimse geçici olarak orada burada toplanmış güçleri engelleyemez, önüne set çekemezdi... 'Doğrulama, gerçekleme' denilebilen bir günceydi bu. Acı çekmiş, düşünmüş, olanca içtenliğiyle gerçeği aramış genç bir adamın güncesi. Kaleme alınmamış birkaç günün, bir gecenin güncesi. Onun kendi kendisiyle bir konuşma, bir sır açma, iç dökmeydi. Bazı iyi düzenlenmiş olayları denetlerken, kendi kendini de denetledi diye onu suçlayıp mahkûm edebilir miyiz? Çok kısa bir süre için düşkırıklığına uğradı, çekimser kaldı, geriledi, yine de hiçbir zaman halktan ayrılmadı, inancını yitirmedi, ancak kendi düşünce ve eylem-

lerine gerektiğinden fazla değer verdi diye suçlayabiliriz onu. Belki de kararlarını geciktirmiş, başkaları elini çabuk tutarken o geride kalmıştı; belki de işlerin gidişini yavaşlatmıştı. O yüzden suçlanıyordu. Ama her şeyi yüzünün akıyla düşünmüş, içinin sertliğini kırmış, kendisini bunaltan şeyi söküp atmıştı. Kendisini ordan oraya sallayan zorbalığa karşı çıkmış; gözleri açılmış, gerçeğe ulaşmıştı. Şimdi hiç çekinmeden önde gitmek için, durmadan ilerlemek, kaybettiklerini yeniden yakalamak ve hatta başkalarını denetlemek için kendisinde büyük bir güç buluyordu.

Tüm bu sınavlardan sonra herkes Angel'in, ağır hasta düşeceğini sanıyordu. Ama o, sanki ülserini ameliyatla atmışçasına kendisini turp gibi güçlü kuvvetli hissediyordu. İçinde kendi güçlerine karşı sarsılmaz bir güven doğduğunu seziyordu. Ona öyle geliyordu ki her şey ona bağlıydı, tek güç onun ellerindeydi. Bu ören yerlerden harikalar yaratabilirdi! Başlangıçta bu iş ne denli güçse, o denli iyi oluyordu. Değişimin mucizesi daha büyük, daha şaşırtıcı olacaktı.

Angel'i telefona çağırdılar.

"Çabuk ol, sondajcılar!" dedi Filio, ahizeyi eline tutuştururken.

Angel'in suratı asıldı. Galiba Potopluların unuttuğu sondajcıların cesetleriyle ilgiliydi bu telefon. Ölenler oralı değildi. O yüzden de kimse ilgilenmemişti onlarla. Yoksa ailelerinin, yakınlarının haberleri yok muydu hâlâ? Yoksa onlar mı gelmişlerdi? Angel zor bir konuşma olacağına kendini hazırlayarak ahizeyi aldı. Ama ilk sözcüklerden sonra, yüzü gülmeye, gözleri ışıl ışıl parlamaya başladı.

"Ne o Angel? Yoksa boğuldukları doğru değil miymiş?"

Angel aydınlık bir yüzle ve kıvançla dinliyordu.

"Çok güzel, çok güzel," diyordu gözleri ışıl ışıl, başını sallayarak.

Yeni yaşamın başını belirtmek istercesine, sondajcılar definenin gizli olduğu yere ulaşmışlardı en sonunda. Toprak tüm kötü yapılmış şeylerini, zenginliklerini ortaya çıkarması, onları emin ellere teslim etmesi, halkı mutlu kılması için, yıkılmasını beklemişti. İki sondajcı mahvolmuştu ama ışıkları gökyüzünde parıldamayı sürdürüyordu. Felâketten sonra, yerde toprağın üzerinde gökyüzüne yükselen ateş şelaleleriydi bu. Işık altında köy yepyeni görünüverecek ve her biri bir şeyler yitirmiş olan insanlar bundan böyle daha iyi, daha insancıl olacaklardı.

KOMİKLER AĞLAMAZ

MÜJDAT GEZEN

4. BASKI

"... Müjdat , söylediğini kolaylıkla anlatan konuştuğunu kolaylıkla dinleten, oynadığını kolaylıkla seyrettiren, yazdığını kolaylıkla anlatan bir yazardır. Ben bu kitabın müsvettesini "su gibi" denilen biçimde kolaylıkla okudum ve sevdim.

... Bu kitabında nasıl zorla ve zorlanarak ve ilk şamarı yiyerek sahneye itildiğini, sonraları tutkunu olduğu tiyatro dünyasından bir daha ayrılmadığını ve bu sevi uğruna başına gelenleri, hapse atılışını hiç ağıt yakmadan güzel güzel anlatıyor."

AZİZ NESİN

Halkalı Cad. No: 259 Sefaköy /İstanbul Tel: 580 30 13

1.BASKISI BİR AYDA TÜKENMİŞTİ

METE AKYOL'un
aranan eseri
"YAZAMADIKLARIM"'ın

2.Baskısı
KİTAPÇILARDA

YILMAZ YAYINLARI
Halkalı Cad. No: 259 Sefaköy / İST
Tel: 592 10 82 / 598 04 38

USTA YAZAR BEDİÎ FAİK'İN

ÜNLÜ ROMANI

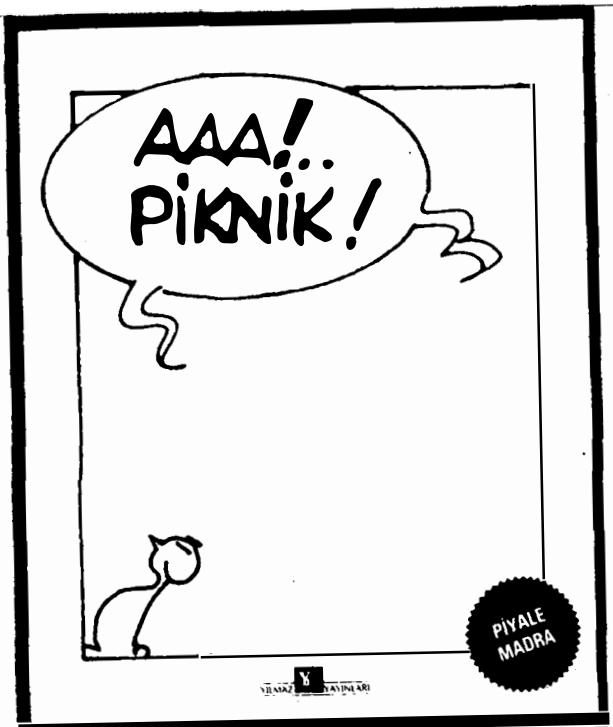

"BU ROMAN BİR BEDİÎ FAİK KLASİĞİDİR"

BÜTÜN KİTAPÇILARDA

YILMAZ YAYINLARI

Halkalı Cad. No: 259 Sefaköy / İST Tel: 580 30 13 / 598 04 38

İngilizcesi
ve
Türkçesi ÇIKMIŞ...

Halkalı Cad. No: 259 Sefaköy/İstanbul Tel: 580 30 13 / 598 04 38

YAĞMURLAR CUMHURİYETİ

Bu kitap, çağdaş Bulgar edebiyatının yetkin imzası **Stoyan Daskalov**'un en ünlü romanıdır.

- Bu kitapta bir sel felaketinin ardından gelişen olaylar zincirinde, önce "Türklerden", şimdi de "Ruslar"dan ayrılan bir toplumun gerçekçi serüveni akıcı bir dil ve çarpıcı olaylar zinciriyle dile getirilmektedir.
- Günümüzde özgür, demokratik dünya devletleri içinde yerini almaya çalışan Bulgar toplumunun 1944-1991 arası geçirdiği evrimi, bu evrim sürecindeki eski-yeni çatışmasını bu yapıtta bulacak, roman kahramanlarının kişiliğinde hem tipik Bulgar insanını hem de bu insanlardaki evrensel öğeleri bir arada göreceksiniz.
- Bu kitap **Mustafa Balel** tarafından Türk diline kazandırıldı. Kazandırıldı diyoruz, çünkü Daskalov yapıtını Türkçe yazmış olsaydı, sanırız Balel'in çevirisinden pek fazla dışarı çıkmazdı.
- **Yağmurlar Cumhuriyeti**'ni severek, ilgiyle okuyacaksınız.